

INNOCENTIV
DE MISSÆ

M
26

A

8918

CHAMBRE DES PAIRS

*Charles de Bachi
Marquis d'Aubaïs.*

G. Scutini, sc.

BIBLIOTHEQUE DU SENAT

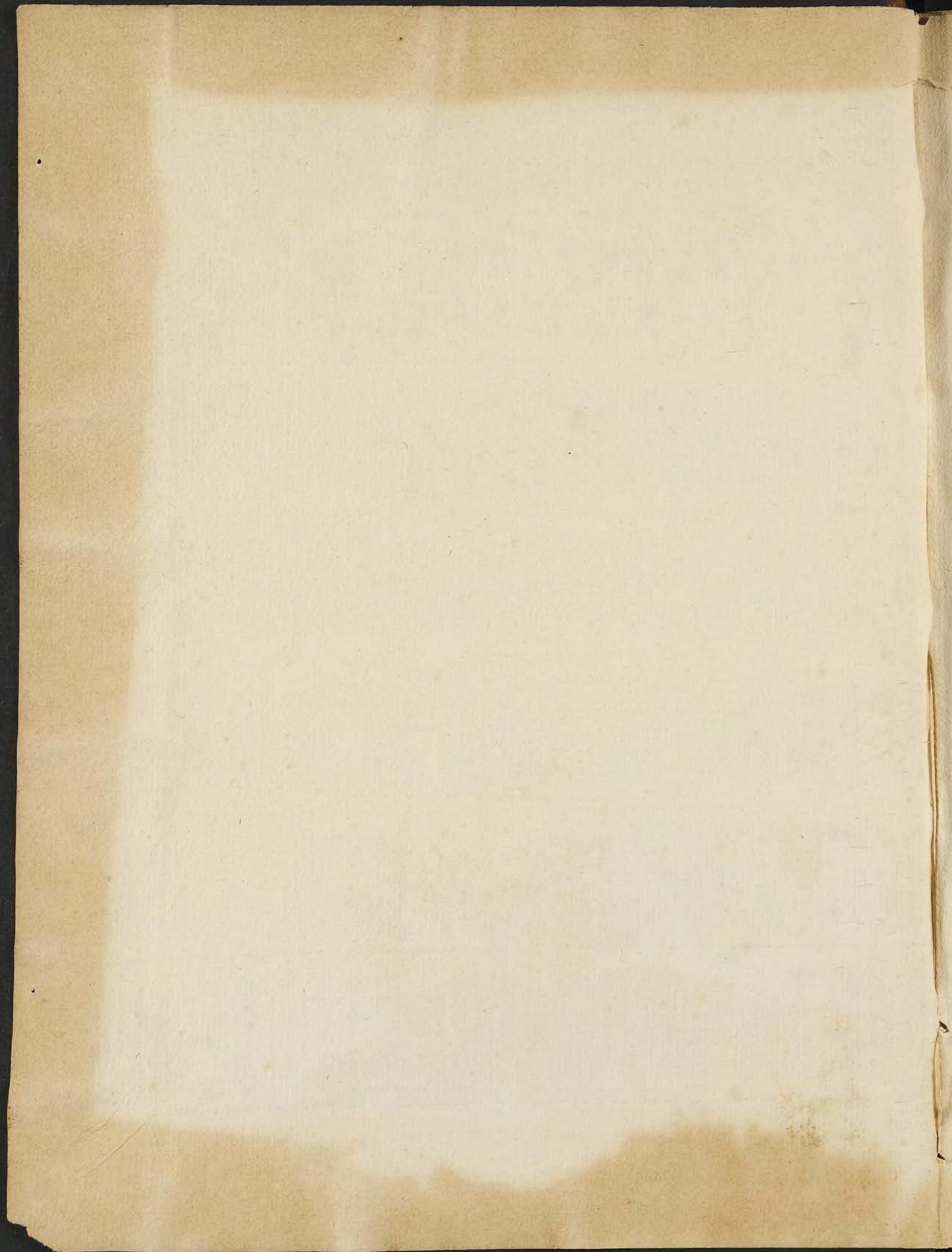

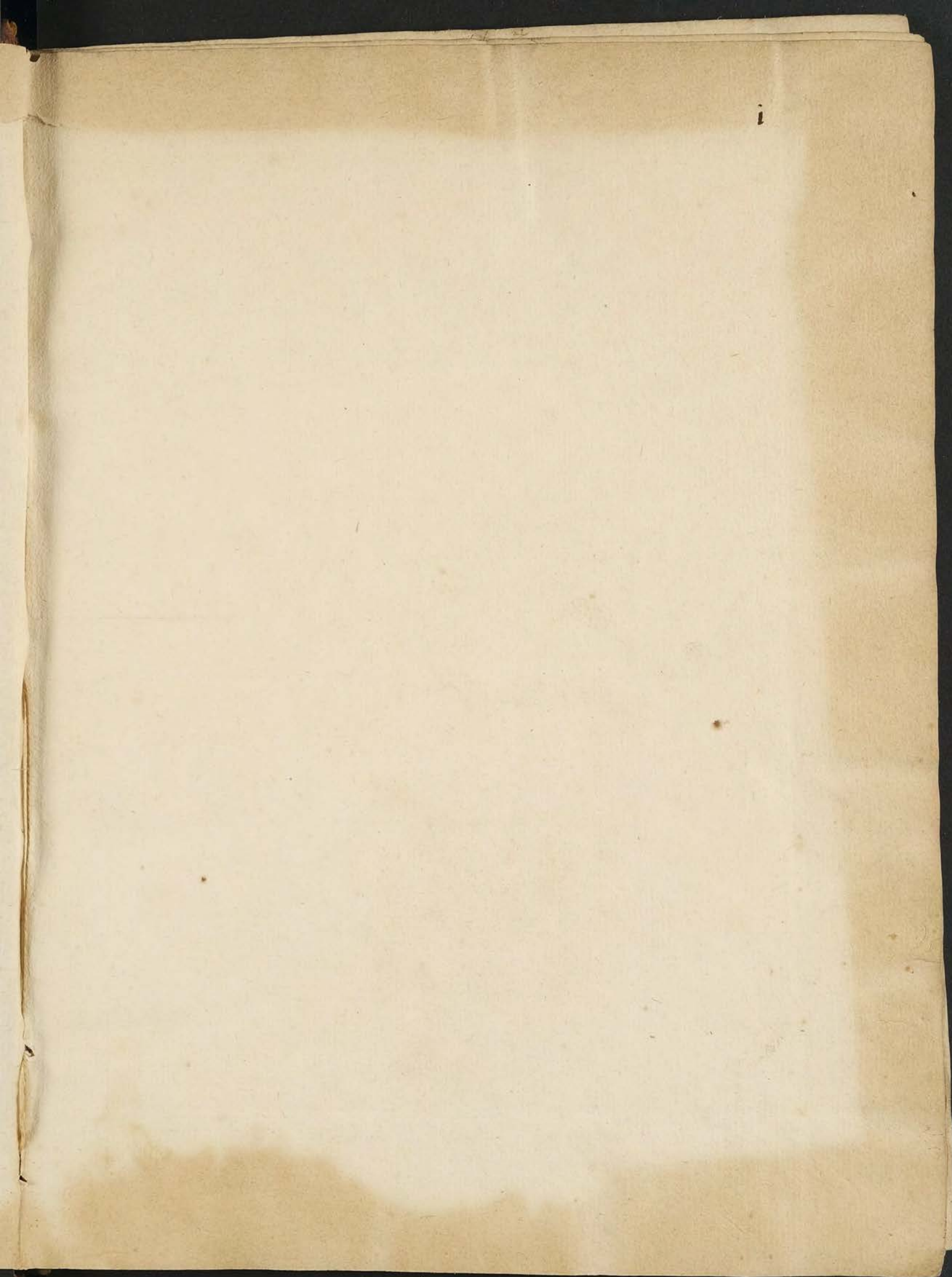
S0000000231773

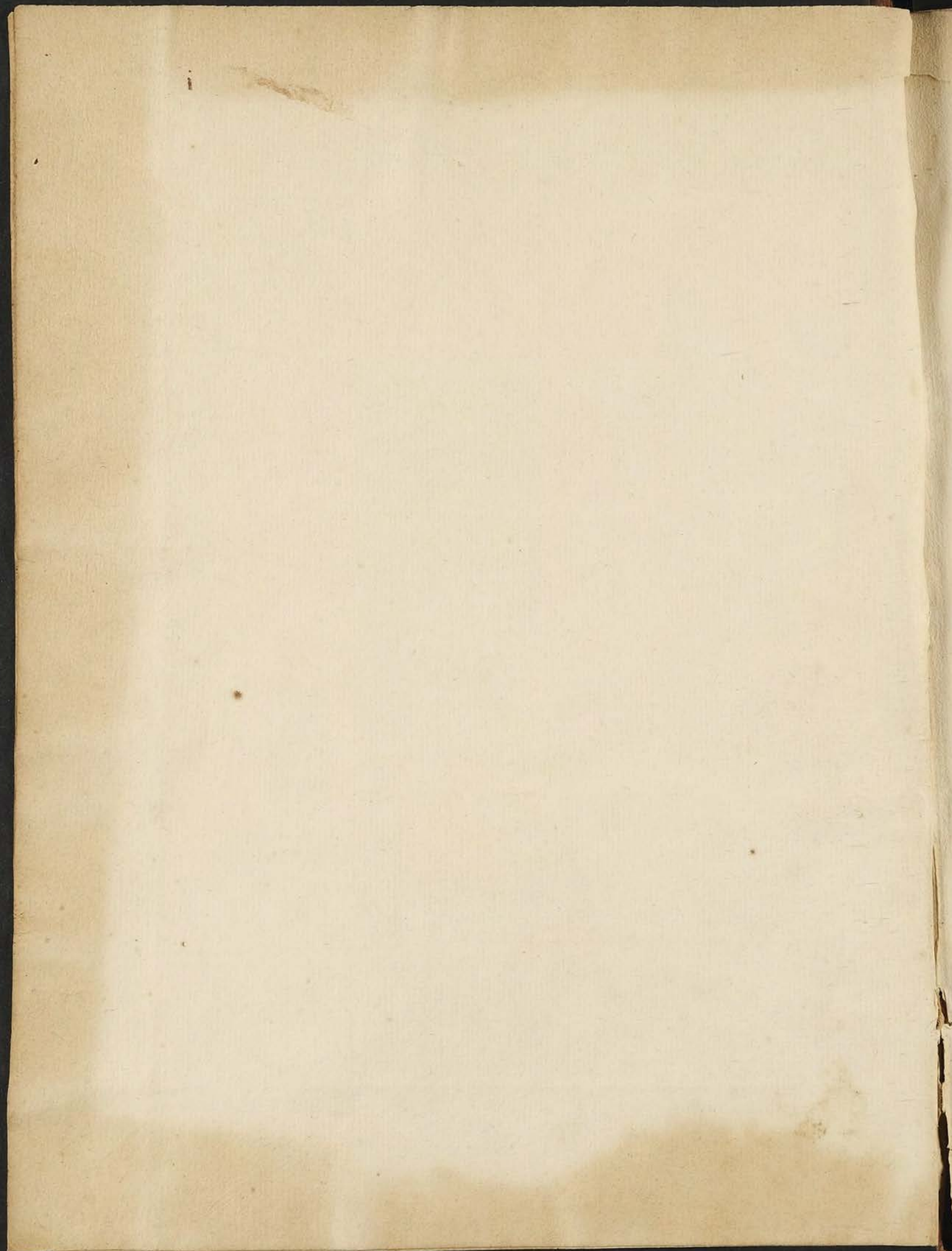
3FPM1

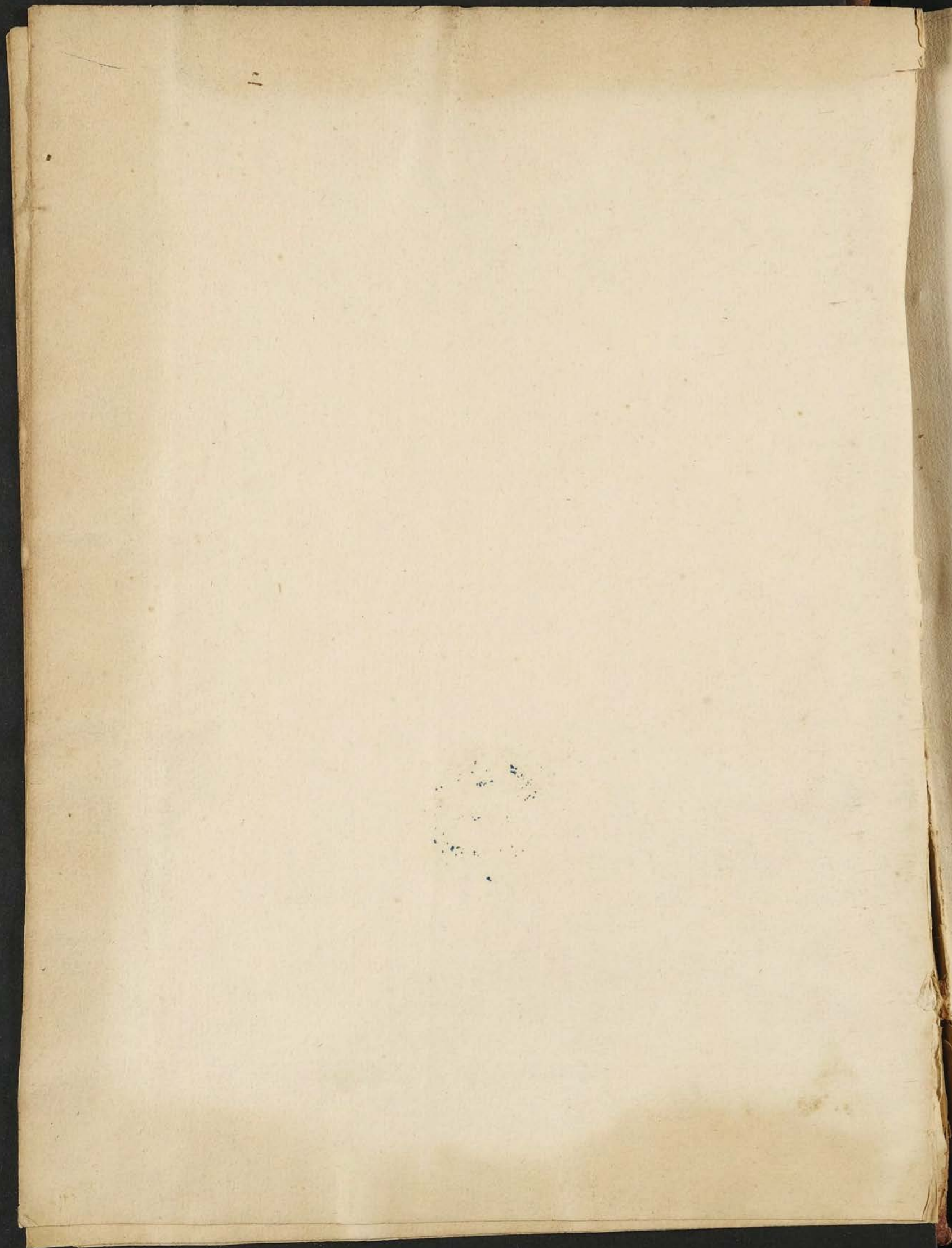
178 2918

1036 (1)

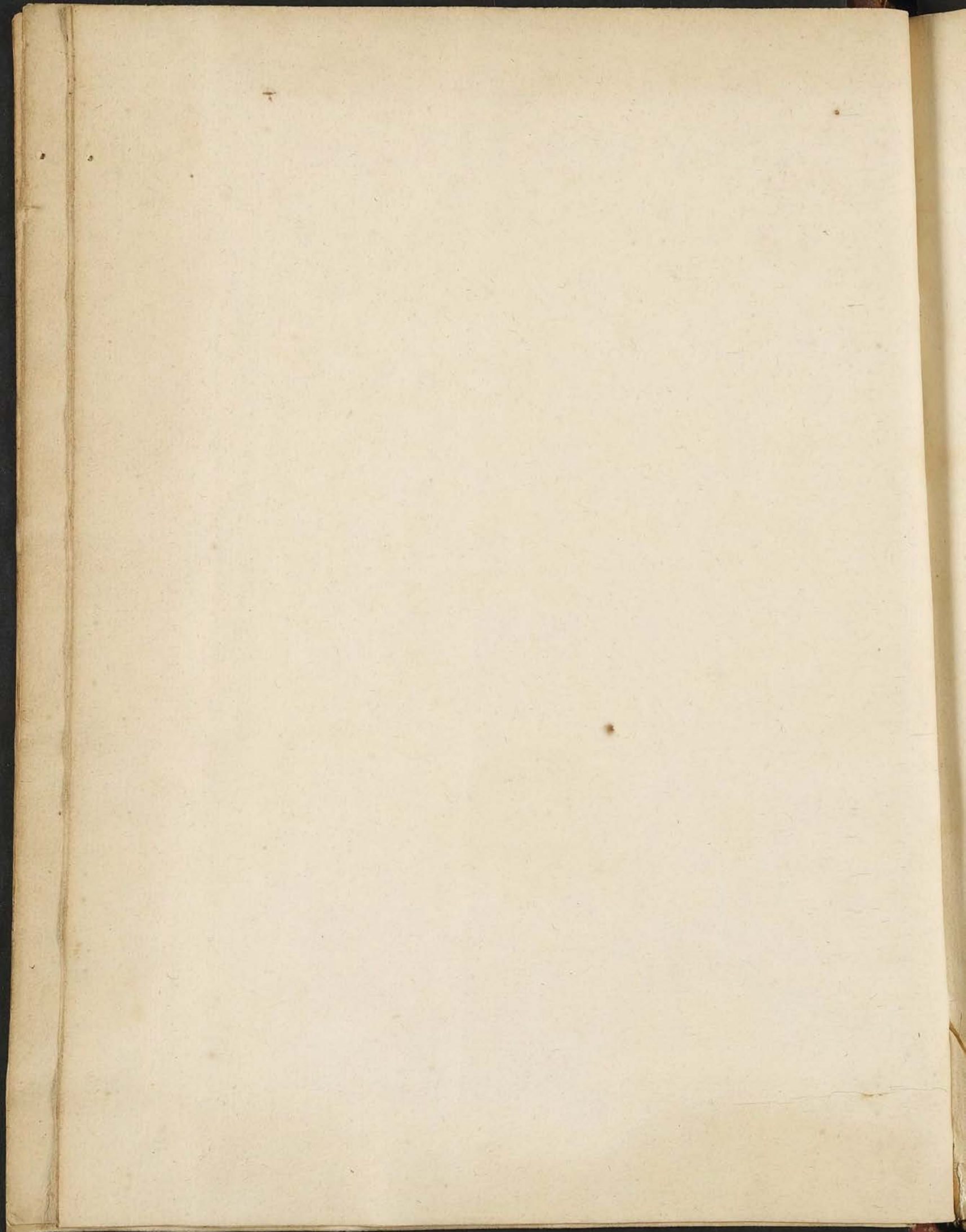

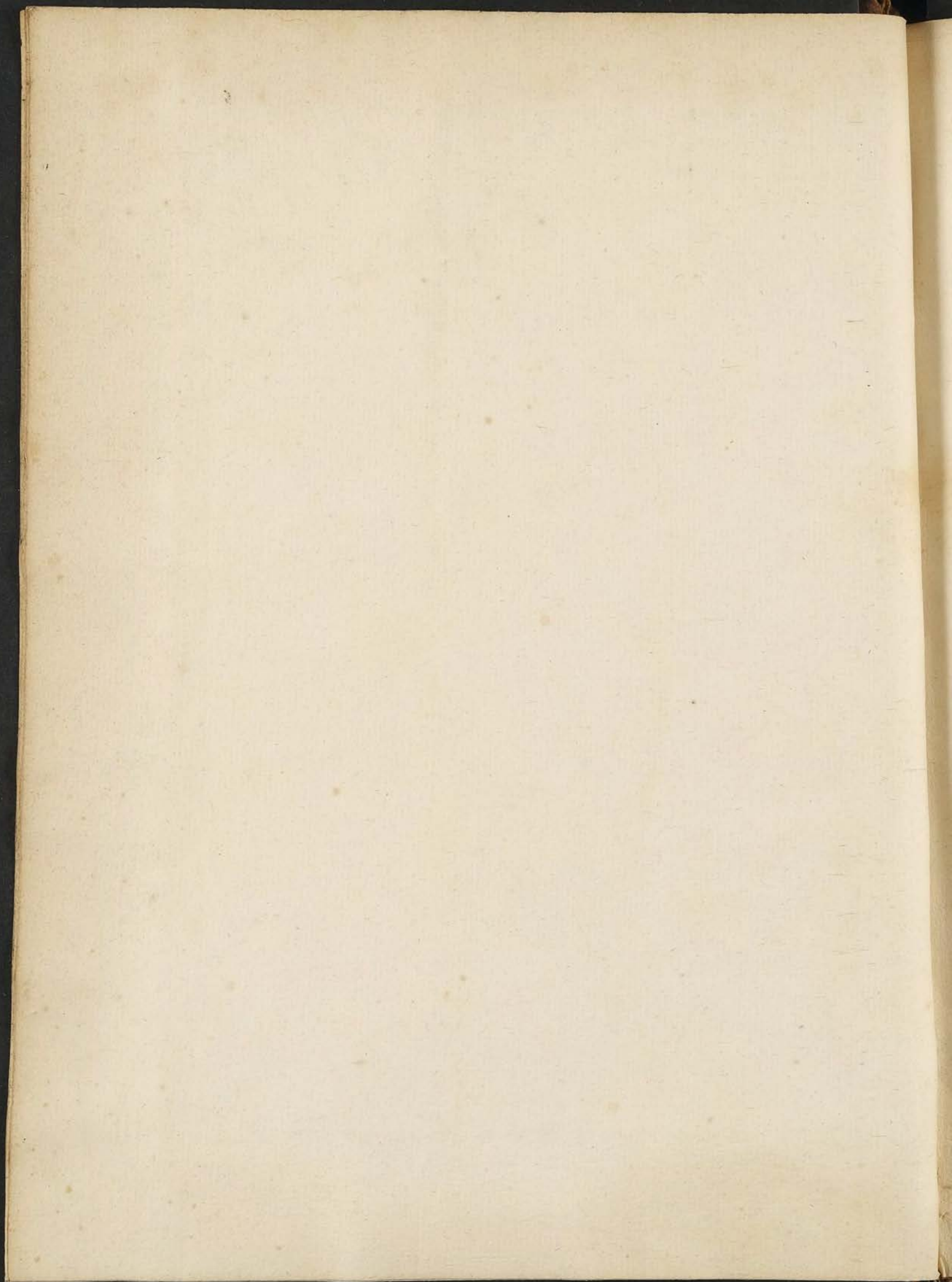

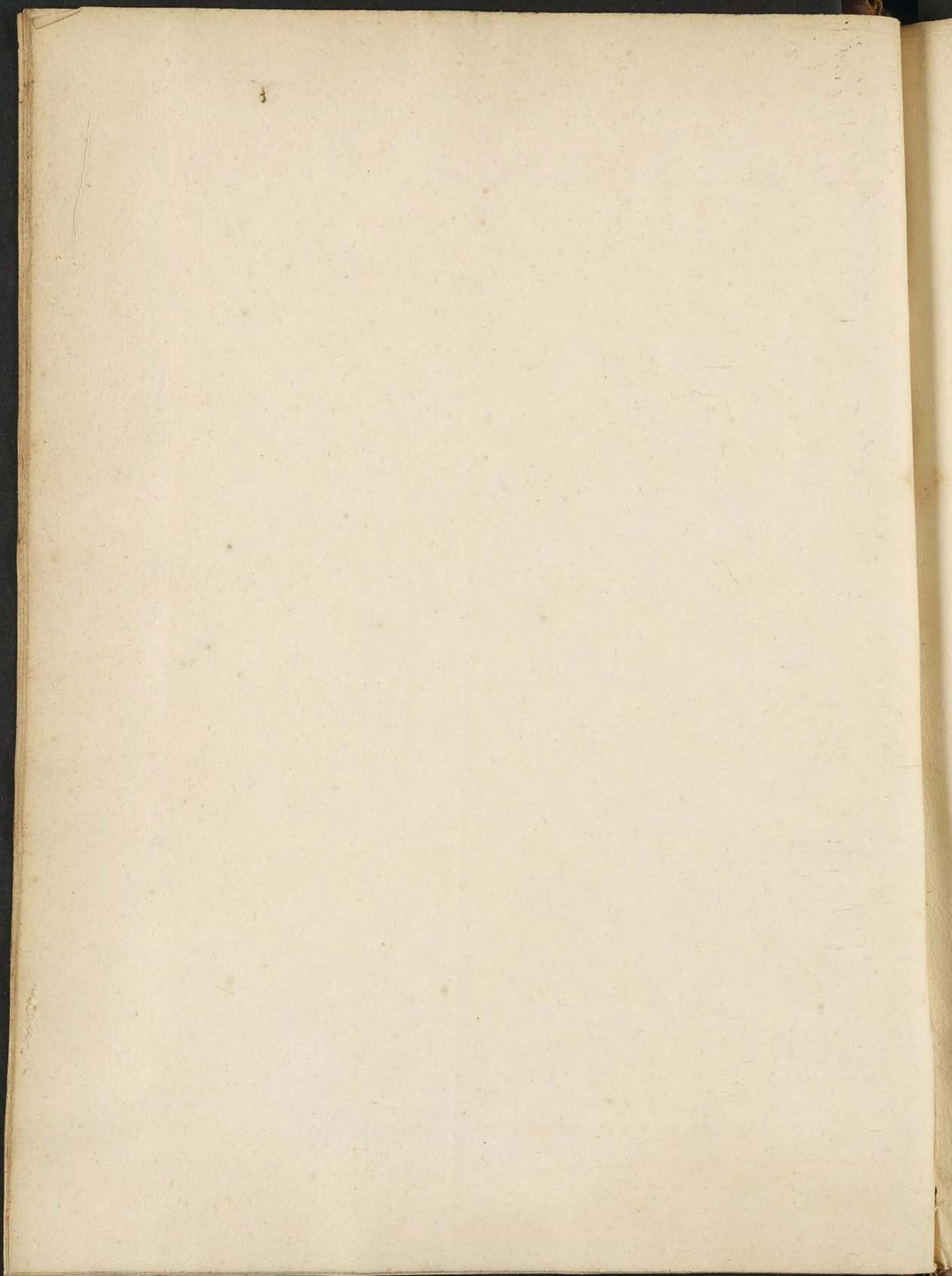

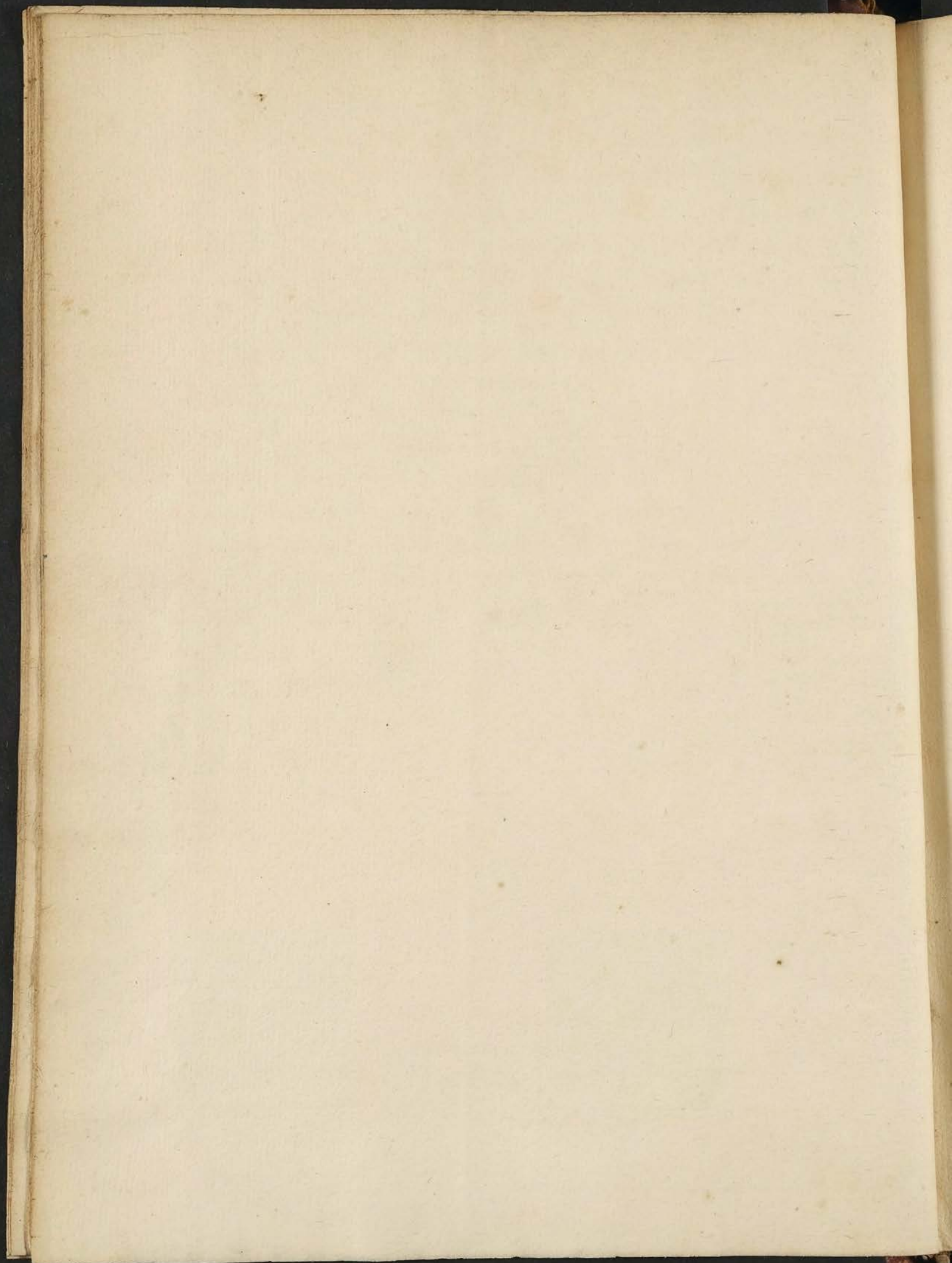

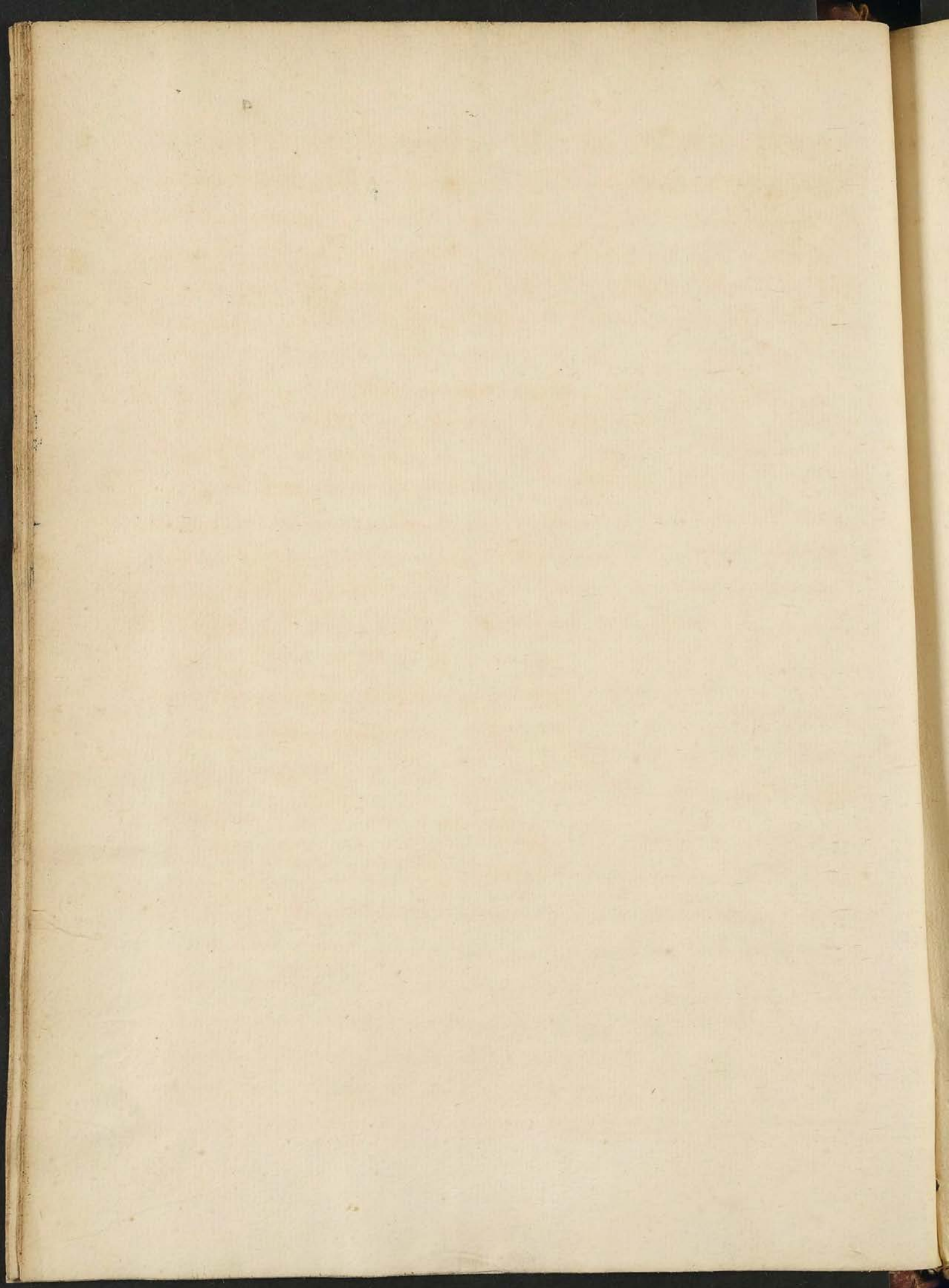

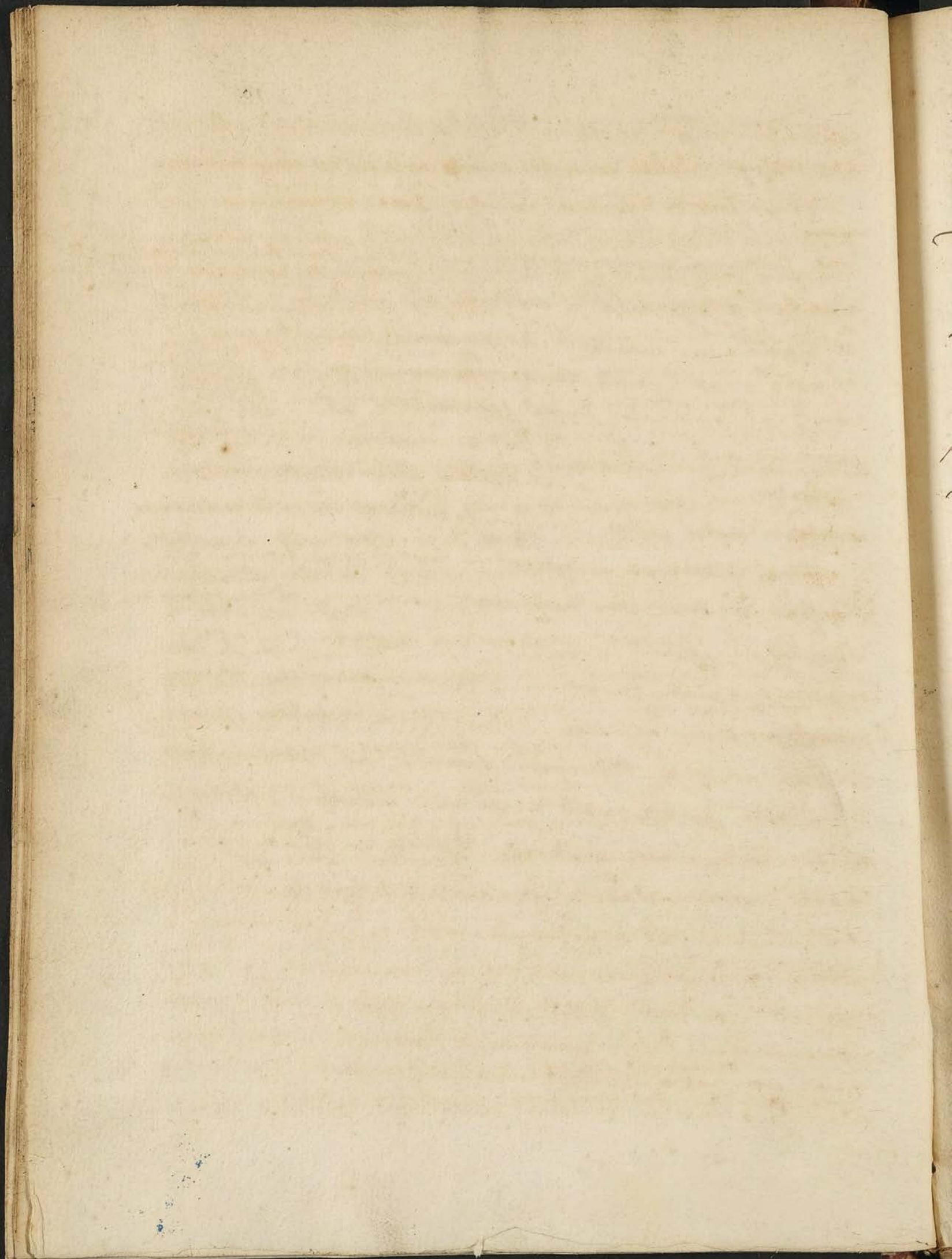

Incipit Liber de missarum mysterijs editus ab Innocentio
sancta Romana Ecclesia Papa. 1578. Codex.

Tria sunt in quibus precipue Lex divina consistit mandata
promissa & sacramenta, in mandatis est meritum, in promissis
est premium, in sacramentis est adiutorium, sacramentis enim ad
utrumque iuvamur & ad exequendum mandatum & ad obtinendum
promissum. Unum inter omnia sacramenta constat illud esse
precipuum quod in officio Missae super mensam altaris sacratissime
celebratur, illud Ecclesia representans convivium in quo filio
renatanti pater occidit vitulum saginatum, pacem vite proponens
& vivum quod misit sapientia. hoc autem officium ipse
Christus instituit cum discipulis suis novum convivium testamentum
disponens eis regnum sicut pater sibi disposuit in super-
mensam eius edam & bibam in regno quod Ecclesia consecram
convivantibus enim illis accepit Jesus pacem & gratias agens
benedixit ac fregit deditque discipulis suis dicens accipite
& comedite hoc est corpus meum quod pro vobis traditur hoc
facite in meam commemorationem. Hac igitur institutione
formati caperunt Apostoli sacrosanctum frequentare mysterium
eam quam Christus expresserat & formam suam tenentes in
verbis & materiam tenentes in rebus sicut Apostolus Corinthijs
testatur, Ego inquit accipi à Domino quod & tradi vobis
quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur accepit pacem ac
primus ergo beatus Petrus Apostolus missam Antiochia dicitur
celebrasse in qua tres tantum orationes in primordio nascentis

Ecclēſia dicebantur, cetera uerō diuerſis temporibus & à diuerſis
perſonis leguntur adiecta noue chriſtiana religioni cultu aſſerendo
Viſa ſunt decentius conuenire, hoc enim officium tam prouida
rationum ^{in originali} reperiuntur ratione diſpoſitum in qua per Chriſtum geſta ſunt &
in Chriſtum ex magna continetur ex quo Chriſtus ex caelo
deſcendit uſque dum aſcendit in caelum & ea tam uerbis quam
ſignis admirabili quadam ſpecie repræſentat. Ipſum autem
officium conſiſtit in quatuor, in perſonis, operibus, uerbis &
rebus, tres autem ſunt ordines per celebrantes circumſtantes,
tres operum ſpecies geſtus actus & motus, tres diuerſitates
uerborum orationes modulationes & lectiones, tres rerum matrices
ornamenta indumenta & elementa hac omnia diuini ſunt
plena miſericordie ac ſingula celeſti dulcedine redundantia, ſi
tamen diligentem habere inſpectorem qui non ſugere mel
ex petra oleumque ex ſaxo duriffimo quis autem noui ordines
ceſti & ponere rationes eius in terra? putius altus eſt & in
quo hauriam aquam non habeo, niſi porrigat ille qui dat
omnibus affluenter & non impiorum in inter medium mortuum
tranſeuntem hauriam aquam in gaudio ex fontibus ſaluatoris
puſſans ergo puſſabo ſi forte clauis David aperire dignetur
in introitum me rex in cellam uirgineam in qua ſupremum
mihi demonſtrare exemplar quod Moſi fuit in monte monſtratum
quatenus ſacroſanctum altaris officium eo ualga reuelante
difficilius qui linguas infantium facit diſertas omnis ſpiritus ubi
uult ſpirat diuidens ſingulis noui uult ad gloriam & laudem
Trinitatis ad proſectum & utilitatem legentium ad meorum
ueneriam & indulgentiam peccatorum, ſi quid ergo dignum reſcribitur
in hoc opusculo diuina gratia reſcribitur nam omne
datum optimum & omne donum perfectum de ſurſum eſt deſcendens

a patre Luminum, si quid indignum insufficientia deputetur
humana nam corpus quod corrumpitur aggravat animam &
deprimunt terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, confusum
tandem autem apostolica sedes non illam quam olim legitur
habuisse sed eam quam nunc habet dignoscitur prosequendam ^{qua &}
disponi ^{quod legi} disponente Domino ceterarum Ecclesiarum capite ^{potest.}
& magistra

De sex ordinibus clericorum quos Romanus Pontifex
secum habet in missa

Cum apostolica sedes antistes celebiter agi missarum solennia
sex habeat secum ordinis clericorum ~~id est~~ id est Episcopos presbiteros
diaconos subdiaconos acolytos & cantores ipso numeri sacramento
restitutionem huiusmodi officij manifestans sexarius enim numerus
est perfectus eo quod redditur ex suis partibus aggregatis, Unde
sexto die posuit Deus coelum & terram & omne ornamentum
eorum & cum in plenitudine temporis sexta venisset aetas -
sexto quoque die sub hora sexta genus redemit humanum -
sed & sex ordines ministrorum legimus in veteri testamento
Pontifices sacerdotes Levites nathinaeos ianitores & psallentes
quos ex maiori parte distincti Artaxerxes in epistola quam
ipse scribit Dari notum inquit facimus de universis sacerdotibus ^{ordinibus}
& Levitis cantoribus ianitoribus & nathinaeis & ministris domus
Dei in & vestigal tributum & annona nullatenus imponatur.

De Primicerio & Cantoribus

David prophetarum primus cultum Dei volens sollemniter ampliare
cantores instituit qui coram archa fidei Domini musicis instrumentis
& modulatis vocibus decantarent inter quos praecipui fuerunt

Heman, Asaph & Itham sed omnium primus Heman cuius nomen in
Eclogia nunc obtinet Primicipius qui cantationum esse praetetur
Israel. c. 6. Unde legitur in ^{libro} Paralipomenon isti sunt quos constituit David
super cantatione domus Domini stantes iuxta ordinem suum
legit ^{Asaph} in ministerio de filiis Cathae Heman cantor filius Joel & a
Israel. c. 15. ceteris eius Asaph filius Barachiae debent ergo cantores consonis
vocalibus & suavi modulationis cantatione quatenus animos
audientium ad devotionem Dei valde exaltare.

De Acolitis.

*cerofenarij Acoliti nunc qui Latine cerofarij^t nuncupantur ab Aarone &
filijs eius ministerij sui sumere possunt exemplum scriptum
Exod. c. 27. enim in vtro praecipit filijs Aaron ut offerant oleum de arboribus
linarum purissimum piloque contritum in ardeas lucerna
semper in tabernaculo testimonij & corroborum rem Aaron & filij
eius usque in mane lucet coram Domino, quod ergo tunc
sacerdotes agebant hoc nunc Acoliti faciunt in ministerio lucernam
multa quippe non solum in novo sed in veteri testamento legi
mosaicae legimus annotata: Unde David in libro paralipomenon
successu narratur, non cui officij Levitarum in altera portam
tabernaculum & omnia usque eius ad ministrandum. Acoliti
cuius ferunt accensos dum legitur Evangelium non in tenebras
apertis illuminare sed in proximis opera lucis ostendere ha-
officium Dominus se testatur habere in dicit Ego sum lux
mundi qui sequitur me non ambulat in tenebris sed habet
lumen vitae.

De subdiaconibus.

subdiaconi Nathinaeorum nunc in Eclogia representantur de quibus
in Psalms legitur quod David dedit Nathinaeos ad ministrum

Leuitarum unde graec dicunt ἰταδιᾱκονοι ex quorum ordine
fuit ille Nathanael quem Dominus in Euangelio commendauit
ecce uir Israelita in quo dolus non est Nathanael uero dicuntur
idei in humilitate Domino seruientes de quibus recte patribus
placuit in quoriam mysteria sacra contraeant legem continentie
debeant obseruari sicut scriptum in Propheta mundanum qui
fuitis uasa Domini horum officio Dominus uti dignatus est quando
facta est discipulis cena mittens aquam in pelium laui
pedes discipulorum & linteo quo praecinctus erat extergit.

De Diaconibus

Ordo Diaconorum à tribu Leui sumptus exordium unde Dominus
ad Moysen locutus est dicens applica tribu Juda Leui & fac stare
in conspectu Aaron & ministrare ei & exornare & obseruare
quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo
testimonij in custodiam uasa tabernaculi seruientes in ministerio.
à viginti quinque annis & supra iussi sunt in tabernaculo deponere
tanquam etatis ad onera portanda relictis qui possent arcam
fœderis, mensam propositionis & uasa tabernaculi deponere quod
& in nouo testamento receditur cum Diaconibus supra sinistram
humorum stola prouetur & in diebus ieiunij & super eundem
humorum capula complicatur qui quicquid laboris in hac uita
suffragamur tanquam in sinistra portamus donec à sinistra in
dextram transgrediamur in qua requiem habeamus; hinc etiam
Diaconi Cardinales mensam Lateranensis altaris super humeros
suos & in die cena deponant & reponant sicut ipsi summum
Pontificem uelut albam fœderis Leuita portantes. Cartum in ~~hunc~~ ^{hunc} ~~extremum~~

1
novo testamento initium ab apostolis qui septem viros boni testimonij
plenos spiritu sancto diaconos elegerunt oratione praemissa per
impositionem manuum ordinantes, ij sunt in Apocalypsi septem
Angeli tuba canentes, ij septem candelabra aurea, ij Voces
tonitruorum qui pacem annuntiant, praedicant ^{Evangelium} ~~verbum~~ ^{mensam}
componunt, offerunt Eucharistiam & cetera quae licet humiliter
tamen excellenter ad eorum pertinere ministerium. Hoc officium
Christus exercuit quando post cenam sacramenta confecta
proprijs manibus dispensavit & cum dormientes excitavit apostolos
ad orandum, Vigilate inquit & orate ne intetis in tentationem.

De maioribus & minoribus sacerdotibus.

Sacerdotalis ordinis institutio à Veteri lege sumpti originem
hauriendum quod Dominus Moysi legitur praecipuisse, Applica, inquit,
fratrem tuum Aazar ad te cum filijs suis de medio filiorum
Israel in sacerdotio michi fungantur, Verumtamen ante legem
sacerdotes fuisse leguntur, Unde Melchisedech sacerdos Dei
altissimi legitur extitisse cui decimas de omnibus fructibus Abraham
tanquam sacerdoti persolvit; erant autem multi sacerdotes
minores quos Chananeos communiter appellabam, Unus autem
erat summus sacerdos quem vocabant specialiter Arbarchum
propterea David viginti quatuor summos sacerdotes instituit
videlicet de Eleazar & octo de Ithamar quibus tamen omnibus
unum praeposuit quem statuit principem sacerdotum singulis
autem per sortes iuris sua divisi hebdomadas quarum octava
pertinet Abia de cuius generis zacharias pater Joannis
Baptista descendit; Verum in novo testamento Christus ipse

maiores & minores sacerdotes instituit videlicet duodecim
apostolos & septuaginta discipulos suos quos prae-mittebat binos
in omnem civitatem & locum quo erat ipse venturus, sic enim
Pontifices summos regendis populis in lege praefecit & ad eorum
societatis & operis augmentum sequentis ordinis viros &
secundae dignitatis elegit; nam in Eleazaro & Ithamar filijs
Itaron patris transfluxu plenitudinis abundantiam in ad
hostias salutes & frequentiores officij sacramenta ministerium
sufficiens sacerdotum, & in armo per septuaginta viros
praedictum mentes Moysis spiritum praeparavit quibus ille
usus in populo innumerabiles multitudines facile gubernare
sic & Christus suis discipulos addidit quibus illi totum ^{ad hoc apostol.}
orbem secundis praedicationibus implerent; Apostolorum
itaque viros maiores obtinent sacerdotes id est Episcopi
discipulorum vero minores id est Presbyteri.

De significatione nominum Episcopi & Presbyteri.

Nomen autem Episcopi plus sonat oneris quam honore Episcopus
enim graeco superintendens interpretatur latine speculatoris
gens officium, iuxta quod Dominus Propheta filij hominis
speculatorem dedit tibi Domini Israel, qui plebi sibi commissa
non negligenter incurat sed diligenter prospiciat, ob hoc
inquit Apostolus qui Episcopatum desiderat non dicit honorem
sed opus quoniam Episcopus non tam in passu quam in cursu
eligitur. Presbyter autem dicitur non ab aetate sed a prudentia
presbyter enim graeco, latine senior intelligitur senectus autem sapientia
venerabilis est non diuturna nec annorum numero computata ^{et}

sed cani sunt fures hominis & atastis senectutis vita
immaculata nam & Dominus inquit ad Moysen congrega
inter septuaginta viros de senioribus Israel quos tu nosti
qui senes populi sunt & magistri.

De primatu Romani Pontificis.

Omnibus autem populis Christus unum praecepit videlicet
Petrum cui totius ecclesia principaliter & ante passionem & ante
passionem & post passionem commissa, ante passionem cum dixit
tu es Petrus & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam
& porta inferi non prevalebit adversus eam & tibi dabo claves
regni caelorum; licet enim universis Apostolis communiter dixit
quorum remiseritis peccata remittantur eis & quorum retinueritis
retenta sunt, principaliter tamen Petro concessum quodcumque
ligaveris super terram erit ligatum & in caelis, & ~~etiam~~ Petrus
~~non~~ potest ligare ceteros sed ligari non potest à ceteris nam
illis particulariter dictum est quorum remiseritis peccata
remittantur eis, huic tamen universaliter dicitur quodcumque
ligaveris super terram erit ligatum & in caelis etc. Post
passionem autem cum tertio quassisset à Petro Simon Joannes
Diligis me plus his & illi tertio respondisse Dominus tu scis
quia amo te, tertio quoque praecepit pascere oves meas, pascere
agnos meos, statimque subnixum sequere me Petrus enim
sequebatur est Christum non solum in genere martyrii sed etiam
ordinis magisterii quod Christus ostendit cum ait tu vocaberis
Cephas secundum usum linguam interpretatur Petrus, secundum
aliam tamen exponitur caput, nam sicut caput habet in se
& licet enim Cephas

plenitudinem suam cum cetera uero membra partem
 inferiorum plenitudinis ita ceteri sacerdotes vocati sunt
 in partem plenitudinis sed summus Pontifex assumptus
 est in plenitudinem potestatis. Circa passionem uero cum
 dixisset plenarie de omnibus, Simon uox sathanas perhibuit
 vos in tribum sicut triticum singulariter tamen pro
 Petro subnixum. Ego rogam pro te ut non deficiat fides
 tua statimque praecipit & tu aliquando conuersus
 confirma fratres tuos, ad Petrum ergo tanquam ad
 magistrum pertinet ceteros consummare cum fides in nulla
 tentatione deficiat fides apostolica sedis supra firmam
 petram stabili soliditate fundata nullis unquam haereticorum
 sordibus potuit inquinari sed absque ulla macula
 & macula pro necessitate temporum à ceteris maculis
 detergi haereticorum sordibus, hinc est quod non sine magno
 mysterio sacramento cum simul uniuersos interrogasset apostolos
 vos autem quem me esse creditis? solus Petrus qui primus
 & potior respondit pro omnibus, Tu es Christus filius Dei
 ipsi, cumque timore periculi cuncti simul extremam
 apostoli, solus Petrus respondit intrepidus in praer undas
 maris ad Dominum ambulare & cum multi discipulorum
 abissent retro dicentes durus est hic sermo dixit Iesus
 ad duodecim nunquid & vos uultis abire, respondit ei Simon
 Petrus Dominus ad quem ibimus uerba uitae aeternae habes
 & nunc credimus & cognouimus quia tu es Christus filius
 Dei cumque Christus repperisset discipulos ad simonem Petrum

si peccavim in te frater tuus vade & corrippe eum inter
te & ipsum solum de. cui Petrus dixisse Dominus quoties
peccavim in me frater meus dimittam ei septies sed usque
septuagies septies & cum omnes apostoli fugam arripuerunt
solum Petrus educens gladium percussit ferum Pontificis
& dextram eius affodit auricullam, cumque post resurrectionem
alii discipuli navigio venissent ad Dominum Petrus succurrens
se misit in mare ut inter undas ad ipsum accederet
quarepter & Christus cum resurrexisset a mortuis antequam
Petro quam ceteris ostendit apostolis quia secundum
Apostolum iustus est Capita, post hac undecim deinde
plusquam viginti fratibus simul.

De conveniuntia & differentia potestatum inter Episcopos
& Presbyteros.

Differt autem inter Episcopos & Presbyteros quod ad omnes sacros
communiter pertinet catechizare, predicare, consecrare solvere
& ligare sed ad Pontifices specialiter spectat Episcopos ordinare
Virgines benedicere, pontifices consecrare, manus imponere, Basilicam
dedicare, degradandos deponere, synodos celebrare, Chisma consecrare
Vestes & Vasa facere, Unguentis autem manus presbyterii ab
Episcopo ut cognoscatur hoc sacramento se per spiritum sanctum
suscepisse gratiam consecrandi, Unde cum eas ungit Episcopus
dicit, consecrare & sanctificare dignus Dominus manus istas
per istam unctionem & nostram benedictionem in quocumque
consecrationum & ~~consecrationum~~ consecrentur & quocumque
benedicuntur benedicantur in nomine Domini, Unguntur &
manus presbyterii in opera misericordiae pro ^{omnibus} ~~omnibus~~ ad omnia

debeant exerceat per manus enim operis, per oleum misericordia
 designatur Unde samaritanus appropinquans vulnerato vinum
 superinfundit & oleum. Verumtamen & maiores & minores
 sacerdotes in quibusdam vicibus gerunt summi Pontificis id est
 Christi dum pro peccatis obsecramus & peccatores per penitentiam
 reconciliamus Unde dicit Apostolus ^{Deus erat} Deus in Christo mundum
 sibi reconcilians appropinquavit in nobis verbum reconciliationis
 obsecramus ergo pro Christo reconciliamini Deo, mediatores enim
 sumus sacerdotes inter Deum & homines dum & praecepta Dei
 populo deferimus praedicando & vota populi Deo porrigimus
 supplicando: quocirca tales debent existere sacerdotes in Deo
 sine gratia & hominibus sine acceptis nam ut inquit Apostolus
 mediator non est unus, discordes enim reconciliare non potest
 qui simul utriusque societatis & amicitiae vinculo non est
 concors si enim is qui diffidit ad intercedendum mittitur
 animus ad detractionem provocatur. ^{Est} post invocationem
 sancti spiritus super utrumque humerum stulam accipiunt
 ut ex hac intelligatur se per arma iustitiae à dextris & à
 sinistris esse munitos quatenus nec aduersis frangantur
 nec propositis subleuentur Unde cum stulam accipiunt
 dicit illis Gregorius, accipite iugum Domini iugum enim
 eius suavis est & onus eius leue in propositis sicut in aduersis
 accipiunt quoque calicem & pateram de manu Pontificis
 quia ipse instrumentis potestatem se accepisse cognoscant
 placabiles hostias offerendi Unde cum hac Gregorius turbam
 accipite, inquit, potestatem offerre sacrificium Deo missamque
 celebrandi tam pro uiuis quam pro mortuis in nomine Domini
 officio sacerdotis usus est Dominus Iesus Christus quando -

post eam panem & Vinum in corpus & sanguinem divinae
virtutis convertit, accipite, inquit, & comedite hoc est corpus
meum hoc facite in meam commemorationem, excellentius
autem usus est hoc officio cum pro peccatis humani generis
seipsum in ara crucis obtulit idem ipse sacerdos & hostia.

De communibus & spiritualibus indumentis

Pontificum & sacerdotum.

Hae autem communitas & specialitas potestatum inter Episcopos
& presbyteros ipso mysterio communium & specialium uestium
designatur, sex enim sunt indumenta communia presbyteris &
Episcopis, videlicet amictus, alba, cingulum, stola, manipulus
& planeta, quia nimirum sex sunt in quibus communis
presbyterorum & Episcoporum potestas consistit videlicet catechizare,
baptizare, quod dicere, conficere, solvere & ligare; novem autem
sunt ornamenta Pontificum specialia videlicet alia lata
hinc caliga ~~alibi~~ caliga sandalia fucinatorum tunica
dalmatica mitra & chirotheca, annulus & baculus quia novem
sunt in quibus specialis Episcoporum potestas consistit
videlicet clericos ordinare, virgines benedicere, pontifices
consecrare, manus imponere, basilicam dedicare, degradandos
deponere, synodos celebrare, chrisma conficere, vases & vasa
sacrae, pallium autem quod Metropolitanorum, primum
& patriarcharum est praequum, privilegiatam obtinuit
dignitatem; haec ergo tam in novo quam in veteri testamento
legitur constitutum in Pontifices prae omnes communes vestes
habere speciales sed ibi quatuor prae communes & quatuor
speciales, hic autem sex sunt communes & novem sunt speciales
id autem mystica ratio postulat, nam illa data sunt carnalibus

& mundanis haec autem data sunt spiritualibus & perfectis
quaternarius enim conuenit carni propter quatuor humores
& mundo propter quatuor elementa, senarius autem perfectus
quia numerus est perfectus qui redditur ex suis partibus
aggregatis Unde sexto die perficit Deus caelum & terram &
omne ornementum eorum, nonenarius spiritualibus quia
nouem sunt ordines Angelorum qui secundum Prophetam
per nouem species lapidum designantur; quindecim ergo
sunt ornamenta Pontificum quindecim gradus uirtutum
ipso numero designantur quas per quindecim graduum
psalmista distinxit vestes enim sacerdotales uirtutes
significant quibus debent sacerdotes indui, sacerdotes tui
induant iustitiam & sancti tui exultent Domino.

scantia
in originali
graduum
sed forte quid
degi aut
legendum
gradi

De legalibus indumentis secundum historiam.

Quatuor prae indumenta legalia tam minoribus sacerdotibus
quam principibus sacerdotum primum dicebatur Mannachasi
qua Graeci Hebraei Latine femoralia dici potest De bisso
contextum, secundum cathemane quod nos longam sine
fibulam sed Moyses abanet appellauit, hebraei uero ^{discedentes a babilonijs.} abanet
emissam ^{in cam} uocauerunt ^{eratque} bisinum duplex, tertium
^{castoreus} factus ^{zona uel ingulum} de fonalis ^{trabes} latum quasi digitis quatuor
sic retinetur in quasi pallio nigra uideretur contextum
de bisso, cocto, purpura & hyacintho: quantum thiera quam
hebraei manyscha nos autem insulam appellamus à ordari
pontificali plurimum differens quasi formam rotundam
cassidis representans; super haec quatuor proprijs indumentis
Pontifex utebatur primum autem tunica hyacinthina quam

[illegible]

procedens habens circulum aureum cum malogranatis & floribus
 de qua super ^{frontem} ~~frontem~~ pendebat aurea lamina quam petalum
 dicunt ad medium luna dimidia in qua scriptum erat ^{adith}
 adonai id est sanctum nomen Domini tetragrammaton id est quatuor
 literarum ^{he, ioh, eth, uau} ~~he, ioh, eth, uau~~ ^{uau eth nu uau} ~~uau eth nu uau~~ cum mouebatur Pontifex
^{reptur} ~~mouebatur~~ & lamina colligabatur uitta hiacinthina perfurata
 qua summitates ^{ius} ~~reptur~~ diffundebat; noster autem Pontifex
 pro femoralibus habet sandalia, pro linea albam, pro balteo
 cingulum, pro pectori tunicam, pro epheo amictum, ~~pro~~ legion
 pallium, pro ceteris mitram, pro lamina auream & quodam ex
 ip[s]is diuersam habent formam ab illis sed eandem figuram.

Expositio uestimentorum legalium secundum
 tropologiam.

His uestibus ornatus Pontifex totius orbis praeferebat imaginem
 femoralia namque biffina terram congrue figurabant quia
 biffus de terra procedit, baltei cum uittis masculinam circumuo-
 lutionem coarctat designabant, tunica hiacinthina ipso clor-
 aera praeferebant per tintinnabula sonitus tonitruum, quo mala
 grauita conuersiones fulgurum signalantur, quatuor minoris
 saepeotis & quatuor summi Pontificis indumenta quatuor micafmi
 & quatuor megalofmi partes ipso ^{numero} ~~missis~~ designabant id est ^{facto} ~~facto~~ numero
 quatuor humores & quatuor elementa, epheo sui uarietate
 calum fiduciam ostendebat quod autem aurum prae intactum
 coloribus figurabat quod calor uitalis penetrat uniuersa
 duo lapides onichini solem & lunam uel duo hemisphaeria
 denotabant, duodecim gemmae pectorales duodecim signa in
 zodiaco praeferebant, rationalis quidem erat in medio ^{capa} ~~capa~~
^{uniuersa} ~~uniuersa~~ quae terrae caligabatur ^{immo} ~~immo~~ ratio terrenarum &
^{omni} ~~omni~~ ^{et} ~~et caliditatis & caliditatis & rationis descendit per annulos catenulas
 & caloris & frigoris & duplex inter utrumque temperans~~

Et unicos elementorum humorum & temporum colligamenta
signantur, idcirco caput emporum lamina suffragata Deum
significabat omnibus praesidentem: hanc quidem allegoriam
Libri sapientiae confirmat auctoritas dicens: In ueste poteris
quam habebat tunc erat orbes terrarum & parentum magnalia
in quatuor domibus lapidum erant sculpta & magnificentia
sag. 18. tunc in diademate capitis illius erat scripta.

Typus Legalium indumentorum secundum

allegoriam
his indumentis legalibus sacerdos induelatur hoc videtur lotus
prius manibus & pedibus induelatur manachasin id est femoralia
significans quod sacerdos mundatis operibus & affectibus lacrimis
penitentia debet assumere continentiam ut offerat hostiam
immaculatam sanctam Deo placentem, noster autem Pontifex
quia debet iugem habere continentiam non induitur ^{ut} offerat
hostiam immaculatam sanctam Deo placentem in sacrificio
femoralia sed sandalia ut si dicatur qui lotus est non indiget
nisi ut pedes lauet & est mundus totus; secundo loco
induebat ^{id est} ~~athemon~~ ^{vestem} lineam significans quod sacerdos
debet induere innocentiam in qua sibi non male fieri alij
non faciat, linum enim propter candorem significat
innocentiam secundum illud omni tempore vestimenta tua
sint candida, tertio cingebat se balteo significans
castitatem qua circa lumbos debet accingi ut restringat
concupiscentiam Unde veritas ait sine lumbi vestis praenoti
& lucerna ardentes in manibus vestis; quarto induelatur
tunicam purpuream id est tabarem significans quod Pontifex
debet induere purpuream designatam secundum illud
ipsa contineat caput tuum & tu insidiaberis calcaneo eius

19

deprendebant pro fimbrijs mala gravata cum tintinnabulis
auribus per malum gravatum intelligitur operatio per
tintinnabulum aureum accipitur predicatio qua duo debent
in sacerdotibus coniungi ne sine illis ingrediens sanctorum
moriatur, caput enim Iesus facit & docet sacerdotibus
relinquens exemplum in sequantur uestigia eius qui
peccatum non fecit in se honestas in conversatione nec
inuentus est dolus in ore eius in se veritas in predicatione
Quinto indubie Iherosolyma id est superhumeralis significans
secundum quod Pontifex debet induere patientiam in
patientia sua possidet animam suam humeris enim omnia
supportantur secundum illud sustinuit humerum ad portandum
& factus est tributus serviens, habebat autem duas cras
connumeras in utroque latus summitatum significans quod
Pontifex debet habere arma iustitiae à dextris & à sinistris
in non erigatur propterea nec deprimatur aduersus, habebat
& duos lapides onichinos insertos inter humeros in quibus
sculpta erant duodecim nomina filiorum Israel sex in uno
& sex in altero per duos onichinos significabatur veritas
& sinceritas, veritas per clauitatem, sinceritas per
soliditatem, per filios Israel significantur sancta
desideria & iusta opera secundum illud, maledictus homo
qui non reliquit semen Israel, per sexarium significatur
perfectio pro eo quia Deus sexto die perfecit caelum
& terram & omne ornamentum eorum, quod ergo sex
nomina filiorum Israel sculpta erant in uno lapide
& sex in alio significabat quod desideria sacerdotis &
iusta vel opera perfici debent non in fermento malitiae
& nequitiae sed in azymis sinceritatis & veritatis in
sinceritas formet intentionem & veritas finem; habebat

¶ & duas catenulas aureas purissimas sibi invicem adherentes
quae ex duobus inferabantur uncinis significans quod Pontifex
debet habere duos charitatis affectus ad Deum scilicet ad
proximum ex quibus praecipitur, Diliges Deum ex toto corde &
proximum sicut te ipsum, sicut enim aurum praeminet
universis metallis ita charitas excellit universis virtutibus
ex qua dicit Apostolus maior ipsa est charitas, duo uncinis
sunt intentio & finis quibus catenula inferuntur ut tam
Deum quam proximum diligas propter beatitudinem
Deum propter seipsum & proximum propter Deum; sexto
inducitur logion id est rationale significans quod Pontifex
debet induere discretionem per quam discernat inter lucem
& tenebras, inter dextram & sinistram quia non est
communicatio lucis ad tenebras nec Christi ad belial
erat autem rationale quadrangulum significans quod
debet discernere inter verum & falsum ne deinceps in-
credens & inter bonum & malum ne deinceps in agendis
erat & duplex quia debet discernere pro duobus pro se
indelicis & populo ne si caecus caecum duxerit ambo in
foveam cadant, habebat & quatuor ordines lapidum
significans quod Pontifex debet habere quatuor principales
virtutes iustitiam, fortitudinem, quidam dixerunt, & temperantiam
in singulis autem ordinibus habebat tres lapides significans
in primis quod Pontifex debet habere fidem spem & charitatem
in secundis debet habere modestiam mansuetudinem &
benignitatem, in tertio debet habere pacem misericordiam
¶ & largitatem per lapides enim figurantur virtutes secundum
illud aliud edificat aurum argentum & lapides pretiosos
supremum capitis ornamentum erat videns vel thiasa quem
ultimò Pontifex assumebat significans humilitatem ex qua
¶ in quarto vigilantiam sollicitudinem & longanimitatem

20

Dominus autem omnis qui se exaltat humiliabitur & qui se humiliat exaltabitur, haec autem gestabat in capite significans quod Pontifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo capitis nostri dicentis, Disce a me quia mitis sum & humilis corde, per caput enim mens intelligitur secundum illud - unge caput tuum & faciem tuam lava, & credi poterat a fronte lamina aurea significans sapientiam in qua scriptum erat nomen Domini tetragrammaton id est quatuor litterarum he, io, hu, nan id est principium vite passionis id est vite restauratae passionis quia mortem nostram moriendo destruxit & vitam resurgendo reparavit. Erant autem haec indumenta pro maiori parte contexta operis prelimito id est vario propter varietatem virtutum de qua dicit psalmus graphus, assistit regina a dextris tuis in vestitu decurato circumdata varietate, contexta vero de quatuor pectigis coloribus purpura, off. coccu, lisso & hiacinto per purpuream regia dignitatis significatur per pontificalis potestas quia una regia debet incidere ne declinet ad dexteram vel sinistram, ne ligu dignos aut solui indignos per coccum coloris ignei significatur pontificalis dextera quae sicut ignis lucet debet & urit propter quod & bis tinctorum fuisse narratur, lucet debet propter promissionem in omnis qui reliquerit patrem aut matrem &c. conjugium acquirat & vitam aeternam possideat, urit debet propter comminationem in omnis arbor qua non facit fructum bonum excidatur & in ignem mittatur, per lissum candoris eximij significatur gradantia fama quae dicitur esse retorta in Pontifex bonum habere testimonium secundum Apostolum & ab ipso qui sunt intus & ab ipso qui sunt foris, per hiacinthum

coloris aperi significatur serenitas conscientiae quam intra se
Pontifex debet habere pro quo dicit Apostolus nostra
hac est testimonium conscientiae nostrae.

De vestibus evangelicis sacerdotum.

Vestes autem evangelicae sacerdotum aliud designant in capite
aliudque significant in membris, nam & caput & membra
sacerdotis nomen nuncupantur ad caput enim dicit psalmus
graphus tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech,
ad membra vero dicit Apostolus Vos estis genus electum
regale sacerdotum, prius ergo exponenda sunt eorum
indumenta vel mysteria iuxta quod capiti congruum
ac ^{demum} secundum quod membris congruum.

De pontificalibus indumentis secundum quod & Christo
conveniunt de sandaliis & caligis.

Pontifex igitur in altaris officio capitis sui Christi vultus esse
membrum representat personam & dum pedibus affuerint
sandalia illius incarnationis dominicae calceamentum insinuat
de quo Dominus in psalmo, in domum extendam calceamentum
meum id est in gentibus notam faciam incarnationem meam
Veni enim a Domino calceata divinitas in pro nobis Dei
filius sacerdotio fungeretur; per ligulas quibus ipsa pedibus
sandalia constringuntur illud idem accipimus quod per corrigiam
calceamenti Joannes Baptista significavit cum ait, non
sum dignus corrigiam calceamenti solvere uniorum igitur
ineffabilem, copulam insolubilem quibus veli divinitas
natura se nostra commixta per sandaliorum corrigiam
intelleximus, mediantibus autem caligis pedes sandaliis -

conuaguntur quoniam anima mediantē carni diuinitas est
unita sicut enim per corpus sustentat ita diuinitas mundum
gubernet Unde decorat scabellum pedum eius.

De amictu.

Amictus quo sacerdos caput amictat illud significat quod in
apocalypsi describitur Angelum Dei fortiter descendisse de caelo
amictum nubes & in ysaia, ecce Dominus ascendit super nubem
candidam Veniens ^{autem} ~~per~~ ad saluationem mundi Dei filius magni
consilij ^{Angelus} ~~autem~~ significat quod per illam sudorem expressius
designatur quia summus Pontifex caput dicitur & pulchre
quidam quia per calcamentum pedis hoc ipsum per amictum
capitis designatur quia diuinitas & in carne latuit & per
carnem innotuit, nam cum notus esset in iudaea Deus ysaie
magnum nomen eius, in iordanem extendit calcamentum
suum & ante confectum gentium reuelauit iustitiam
suam.

De alba.

Alba lineum vestimentum longissime distans à tunicis
pelliciis quae de mortuis animalibus fuerunt quibusdam in
uestitum pro peccatum nouitatem vitae significat quam
Christus & habuit & docuit & tulit in baptismo de qua
dicit apostolus, exiit ueterem hominem cum actibus suis
& induit nouum hominem qui secundum Deum creatus est
nam & in transfiguratione resplenduit facies eius sicut
sol & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix, semper
enim uestimenta Christi munda fuerunt & candida quia
peccatum non fecit nec inuentus est dolus in ore eius.

De cingulo & iuocinctio.

zona sacerdotalis illud significat quod Iohannes apostolus ait
conuersus vidi similem filio hominis iuocinctum ad mamillas
+ amictus est nube dum diuinitatem abscondit in carne nam caput uiri
Christus, caput Christi Deus; Hoc ergo carnis latibulum amictus sacerdotis

15
zona aurea, q̄r zonam auream perfecta Christi charitas —
designatur quam dicit apostolus supereminentem scientia charitate
Christi ^{servatum} ~~servatum~~ ^{sonantem} in corpore radiantem in opere cui
succinctorium illud insinuat quod Isaac de Christo loquens
quidam, in iustitia cingulum lumborum eius & fides succincto-
riorum renum eius, nam iustus Dominus iustitiam dilexit
equitatem iudicium multus eius, fidelis Dominus in uerbis suis
& sanctus in ^{operibus} ~~omnibus~~ suis. Duæ summities istius duæ
sunt partes naturalis iustitia quam Christus fecit & docuit
quod tibi non vis fieri alij ne fieris sed quacumque multis in
faciam uobis homines & vos facite illis.

De stola.

ad Philipp. 5. 2.
Stola quæ super amictum collo sacerdotis incumbebat ad iustitiam
& similitudinem significat quam Dominus omnium propter suam
salutem subiit, nam cum in forma Dei esset non rapinam
arbitratus ^{esse} ~~esse~~ s̄p aequalem Deo sed semetipsum exinaniri formam
serui accipiens in similitudinem hominum factus & habitu inuentus
in homo humiliatus semetipsum factus obediens usque ad mortem
mortem autem crucis, nec commisit in opere quia quod non
rapinam hoc exultum, dedit illi calicem pater non iram, amor
non ira, voluntate non necessitate, gratia non uindicta, hic
est ille Jacob qui parens precepto patris Isaac & consilio
matris Rebecca genuit Laban in Rachel & Leahem ducere
in coniugium.

De tunica.

Tunica proinde quæ hyacinthini coloris erat in uetere
sacerdotio tintinnabulis & malis pinnis ab inferiori parte
pendentibus in Pontifex istus ^{uocalis} ~~uocalis~~ in uocem, celestem
Christi doctrinam insinuat cuius notitiam habuerunt omnes

quibus dicit Propheta ^{in montem} ~~in montem~~ excelsum ascendit tu qui ^{22:}
euangelizas sion, namque tamen hanc tunicam habuit euangeli-
stica textus doctrina sapientia Dei Christus Iesus & dedit
illam apostolis suis, omnia inquit quaecumque audivi à patre
meo nota feci vobis, haec ergo significavi illam tunicam quam
milites sordens voluerunt eo quod esset inconfutibilis defensio
contra per totum, damnum sap maximum asstantes si
qui doctrinam evangelicam haesilus sordens moliantur.

De Dalmatica.

Iuxta hanc tunicam Pontifex vestit dalmaticam quae sui
forma latam & longam misericordiam Christi significat
quam ipse praecepit & docuit & impendit, estque inquit
misericors sicut & pater noster misericors est, beati namque
misericordes quoniam ipsi misericordiam consequuntur, iudicium
~~vero~~ sine misericordia fieri ei qui non fecit misericordiam
quia misericordia superexaltat iudicium. 6. Dimittite &
dimittetur vobis sic inquit oratis dimittite nobis delicta nostra
sicut & nos dimittimus delictibus vestris hic est samaritanus
vel proximus noster qui fecit nobiscum misericordiam suam
superinfundens ulnibus vestris vinum & oleum, nam per
^{misericordiam} ~~visita~~ Dei ~~visita~~ visitavit nos ~~omnes~~ ex alto qui non ex
quibus iustitia quae facimus nos sed secundum suam miseri-
cordiam salvos nos facit, pro peccatoribus venit in de peccatis
viam indulgentiae misericordiam inquit vobis & non sacrificium.

De Chirotheis.

Chirotheae sunt hadorum pelliculae quas maxime Jacob Preloca
circumdedit in pilosa manus similitudinem maioris exprimentem
pellis hanc, similitudo peccati quam Preloca mater idcirco fecit

sancti gratia maxime unius Jacob. id est quibus Christi circumdatus
 in similitudinem maioris id est quoniam deus secundus exprimens
 Christus enim similitudinem peccati sine peccato suscepit
 in incarnationis mysterium diabolo calatu nam ad similitu-
 dinem peccatorum esuriit & sitivit doluit & exivit
 dormivit & laboravit Unde cum ieiunasset quadraginta
 diebus & quadraginta noctibus ac postea esurisset accideret
 *in originali
 *temptat in
 *temptat in
 ad Deum diabolus cum ad similitudinem primi deus temptasset
 *in originali
 *temptat in
 *temptat in
 inquit. primum vicariis ipse magis victus est a secundo.

De planeta.

Casula magni sacerdotis est uniuersalis ecclesia de qua dicit
 apostolus quicquid in Christo baptizati estis & Christum
 *in originali
 *temptat in
 *temptat in
 hoc est illud Aaron descendens unguentum sed a capite
 descendit in barbam & a barba defluxit in oram quoniam
 de plenitudine spiritus omnes accipimus primum apostoli
 *in originali
 *temptat in
 *temptat in
 ceteri, quoniam autem casula ^{cum uita sua} ~~inta~~ ^{facta} & integra
 *in originali
 *temptat in
 *temptat in
 extensio manuum in anteriorem & posteriorem partem quoniam
 extensio modo diuiditur designat quoniam passionem Christi subsequenter
 nam & qui praebant & qui sequebantur clamabant dicentes
 ofanna filius dauid benedictus qui uenit in nomine Domini.

De manipulo.

Quod sacerdos manipulum portat in laua designat quod
 Christus brachium obtinuit in uia per manipulum enim
 primum designatur iuxta quod legitur Venientes autem
 uenientem cum exultatione portantes manipulos suos, per
 laua uita praesens accipitur secundum quod scriptum est
 laua eius sub capite meo & dextera illius amplexabitur
 me, Christus autem simul fucelatur & merelatur in uia
 *in originali
 *temptat in
 *temptat in
 *instrumentum cuius in oram.

nam simul & brachium comprehenderat & stadium percurerat
quia simul erat in patria & in uia nemo inquit ascendit
in coelum nisi qui de caelo descendit filius hominis qui est
in caelo.

De mitra.

Mitra Pontificis illud signum est quod propheta loquens
de filio dicit ad patrem gloria & honor coronasti eum Dominus
& constituisti eum super opera manuum tuarum hoc est
itaque nomen quod est super omne nomen in in nomine Jesu
omne genus fluctatur celestium terrestrium & infernorum
nam & in aurea⁺ lamina ceteris pontificalis erat nomen ^{in originali}
Domini tetragrammaton cuius misterium ministerium superius ^{aurea forte}
prælibauimus, mitra ergo propter diuinitatem datur humani-
tati propter pedem adoratur. scabellum adoratur inquit
scabellum pedum eius quia sanctum est.

De baculo.

Virga Pontificis potestatem Christi significat de qua
dicit psalmista Virga recta est virga regni tui quia dicitur
instititiam & disti iniquitatem, propter quod abili dicitur
reges per in virga ferrea, duritia ferri rigorem significat
equitatis que Christus nos figuli peccatores confingeret
Verum potestas Christi non solum est virga sed baculus
quia non solum corrigere sed sustentare. Unde psalmista
Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sum.

De annulo.

Annulus digiti donum spiritus sancti significat digitus
enim articulatus atque distinctus spiritum sanctum
infirmis secundum illud, digitus Dei est hic, & abili si ergo
in digito Dei eius demonia filij uestri in quo eijciuntur,

annulus autem aureus & rotundus perfectionem donorum
eius significat quam sine mensura ^{Christus} accipimus quoniam
^{forte legimus} in eo plenitudo divinitatis habitat corporaliter, nam qui
^{superat omnia} defugum nemo super omnes est cui non dedit Deus spiritum
ad mensuram super quem inquit induit spiritum sanctum
descendentem & manentem hic est qui baptizat nam requiritur
spiritus sapientiae & intellectus super eum eo. ipsis vero de
plenitudine sua secundum ^{differentes} ~~diversas~~ suas donationes distin-
buit, alij secundum apostolum dant sermonem scientiae, alij
gratiam sanitatum, alij operationem virtutum eo. quod &
visibilis Pontifex imitatur alios in Ecclesia constitutus -
sacerdotes, alios diaconos, alios subdiaconos & humilissimi.

De quinque psalmis dum Pontifex
^{praeparatur}
celebratur dicendis.

Celebraturus Episcopus missarum solennia quosdam psalmos
& orationes praemittere secundum exhortationem psalmiste
dicentis praecurramus faciem eius in confessione eo. dici autem
hos quinque, quam dilecta, benedixisti, inclina, recordi, de
profundis in quicquid immundum quinque sensuum transgre-
ssione commisit quinque psalmorum orationes detragatur
quodam enim continentur in ipsis quae recte conveniunt
celebraturus mysterium altaris & Eucharistia sacramentum
in primo concupiscit Defici anima mea in altum domini
altaria tua domine virtutum rex meus & Deus meus -
Domine Deus virtutum exaudi orationem meam auribus
percipe Deus Jacob, protector noster affice Deus & respice in
faciem Christi tui; In secundo conuenit nos Deus salutaris
noster & auerte iram tuam a nobis, ne non in eternum irascaris

ostendit nobis Dominus misericordiam tuam & salutem tuam
 da nobis, ut cum tamen prope esse timentibus cum in exhalante
 gloria in terra nostra; In tertio auditus percipit Dominus orationem
 meam & intendit voci deprecationis meae, omnes gentes quasi
 cumque fecisti veniunt & adorabunt coram te Dominus, confitebor
 tibi Dominus Deus meus in toto corde meo & honorificabo
 nomen tuum in aeternum; In quarto Calicem salutis acci-
 quam & nomen Domini invocabo; dirupisti vincula mea tibi
 sacrificabo hostiam laudis, vota mea Domino reddam in
 confectum omnis populi eius in medio tui Hierusalem -
 In quinto frange aures tuae intendentes in vocem deprecationis
 meae sustinuit anima mea in verbo eius speravit anima mea
 in Domino, quia apud Dominum misericordia & copiosa
 apud eum redemptio orationes vero quas addu manifeste
 pertineant ad interpellandam cordis & corporis munditiam
 & munimentum.

De caligine & sandalijs

Inter haec pedes Pontificis in preparationem Evangelij patris
 caligine & sandalijs calceantur quorum pulchritudinem
 admirabatur propheta cum dicit, quam speciosi pedes euangel-
 izarum bona, sandalia vero desuper debeat integram
 habere solem, desuper autem corum fenestratum quia
 gressus praedicatoris & sicut debent esse muniti ut pollicentur
 turchis secundum illud dominicum, excutite pulverem
 de pedibus vestris & sursum agredi quatenus ad cognoscendam
 caligine releventur secundum illud propheticum, reuela
 oculos meos & g. m. de. l. tua quod autem sandalia -
 quibusdam in bonis aperta quibusdam sunt lausa designatur

2
ma
fac
ing
2

R
2
—
1

R
2
—
0

4

4

et finem quibus informandum est quos ne fiat in fumento
 malitia et nequitia sed in armis sinceritatis et veritatis.
 sacerdos ergo non debet otiosus existere sed bonis operibus
 insudare secundum illud quod apostolus inquit ad rhimothimum
 labora sicut bonus miles Christi Jesu.

Quare Romanus Pontifex pectori albam

sumit amictum et cucullam.

Romanus autem Episcopus post albam et cingulum assumit
orbem qui circa caput involuitur et replicatur super humeros -
 legalis pontificis ordinem sequens qui post lineam strictam
 et zonam induitur ista id est superhumeralis cuius locum
 modo tenet amictus, et quia signo crucis auri lamina affi-
 nitur lamina quam Pontifex ille gerebat in fronte, pontifex
 iste cucullam gerit in pectore nam mysterium quod in quatuor
 litris auri lamina continetur in quatuor partibus forma
 crucis explicari videtur quod inquit apostolus, in comprehendatis
 cum omnibus sanctis quae sunt longitudo et latitudo quae
 sublimitas et profundum, deoque Romanus Pontifex cum
 quandam infertam catenulis vel à collo suspensam sibi
 statim ante pectus in sacramentum quod ille tunc praefert
 in fronte hoc iam recondat in pectore, nam corde creditur
 ad iustitiam et opus fit confessio ad salutem.

De alba.

Alba membris corporis convenienter aptata nihil superfluum
 aut dissolutum in vita sacerdotis esse debet demonstrare, hanc ob
 causam candidior designat munditiam secundum quod legitur omni
 tempore vestimenta tua sine candida, si autem de lino vel
 lino propter quod scriptum est, bispinum sunt iustificationes
 sanctorum, sicut autem lissus vel lino candorem quoniam

ex natura non habet multis functionibus attutum per artem
acquiri sic & hominis caro munditiam quam non obtinet
per naturam multis castigationibus magrata fortitur per
gratiam, Unde sacerdos secundum apostolum castiget corpus
suum & in servitutem adducat ne forte cum alijs maduca
istis rebus fiat, haec uestis in veteri sacerdotio stricta
fuisse dicitur propter spiritum servitutis in timore, in
nova larga propter spiritum adoptionis in Libertate, quod
amphigynum habet in ^{gemmatum} ~~quarta~~ diversis in locis et
varijs quibus ad decorem illud insinuat quod propheta dicit
in psalmo, essetis regina à dextris tuis in uestitu deamato
circumdatus varietate.

De zona & succinctorio.

Debet igitur alba circa lumbos zona praecingi ut castitas
sacerdotis nullis incontinentium stimulis dissolvatur, Unde
sine lumbi uestri praecincti & lucerna ardentes in manibus
vestris, in lumbis enim luxuria dominatur sicut Dominus
loquens de diabolo manifestat, Virtus eius in lumbis eius
& fortitudo illius in umbilico ventris eius; Debet ergo
lumbi praecingi per continentiam debent & succingi per
abstinentiam quoniam hoc genus demoniacum non ejicitur
nisi in oratione & ieiunio hinc etiam apostolus in statu
succincti lumbos vestros in veritate.

De stola.

Post ^{hanc} stolam quam alio nomine vocant orarium super collum
sibi sacerdos imponit in iugum Domini sicut superius significavi
quem collo per anteriora descendens dextrum & sinistrum latus
adornat quia per arma iustitiae à dextris & à sinistris id est
Deest hic titulus. Quare Romanus Pontifex post albam oralem & post
oralem circumassumit Romanus autem Pontifex est. Deest in me Codex.

in processibus & adversis sacerdos debet esse munitus, stola
 quippe significat patientiam de qua scriptum habetur
 patientia vobis necessaria est in reportatis promissionibus
 & itorum in patientia vestra fidelitatis animas vestras hinc
 est ergo quod stola cum zona quibusdam nexibus colligatur
 quia virtutes virtutibus sociantur ne aliquo temporis moriantur
 impulsu, debet autem sacerdos secundum decretum Gracianensis
 concilij ex uno eodemque orario ^{pariter} pectus & utrumque
 humerum ^{pariter} ~~pariter~~ signum cuius in suo pectore ^{pariter} ~~pariter~~ si quis
 autem aliter egerit excommunicationis delicta subiacebit
 nisi forte quid dicitur hoc decretum per contrariam Ecclesiam
 Romana consuetudinem abrogatum.

De Tunica.

Deinde Pontifex induit tunicam proinde id est talarem
 significantem perseverantiam Unde Joseph inter fratres
 suos tunicam talarem habuisse describitur cum enim cetera
 virtutes currant in studio perseverantia tamen accipit
 brauium quoniam qui perseverantem usque in finem hic
 saluus erit Unde precipitur, esto fidelis usque ad mortem
 & dabo tibi coronam vite habebat autem hac vestis
 in vestiri sacerdos pro fimbrijs mala purica cum
 tintinnabulis aureis quorum supra mysterium expro-
 bimus.

De Dalmatica.

Super hanc tunicam Episcopus vestit dalmaticam sic
 dictam eo quod in Dalmatia sit repta quae sui forma
 significat largitatem quia largas habet manicas &
 rotundas Unde secundum Apostolum oportet Episcopum

esse non turpis Lucra cupidum sed hospitalem non ergo
manum habere ad dandum collectam & accipiendum
profectam sed illud officium quod propheta suadet frangi
effluentem panem tuum & egenos ^{namque ducit ad omnia tua cum iudicis iudicis} n. i. d. m. do. tuam. c. u. n.
^{caput cum & carnem tuam & deprecans} d. e. t. n. d. & hoc diaconus specialiter utuntur dalmatica
quia principaliter electi sumus ab Apostolis in mensis ex
officio ministrare, debet autem habere dalmatica duas
lineas corineas hinc & inde ante & retio à summo usque
dorsum in Pontifer habere firmorem & charitatis ad
Deum & proximum in propositis & aduersis iuxta uetus
& noui Testamenti præscriptum quod est, Diliges Dominum
Deum tuum ex toto corde tuo & proximum tuum sicut
teipsum unde Joannes Chrysostomus mandatum nouum uobis
scribo sed mandatum uetus quod habuistis ab initio & iterum
mandatum nouum uobis scribo & in sinistro quoque latere
dalmatica fimbrias solae habere sollicitudines actiua uite
significantes quas Episcopus debet habere pro subditis
iuxta quod dicit Apostolus, prater illa quae extinguntur
sunt in tantia mea quotidiana sollicitudo omnium
Ecclesiarum.

De chirotecis.

Quia uero plerique bonum opus quod faciunt inani fauore
corrumperunt statim Episcopus manus omni chirotecis in
nesciat sinistra sua quid faciat dextera sua, per
chirotecam ergo cautela congrua designatur quae sic facit
opus in publico quod intentione continet in occulto nam
ut si Dominus dixit Lucra lux uestra coram hominibus

inidentes opera vestra bona glorificam patrem vestrum
qui in caelis est propter quod chiroteca singulum desuper
habet aureum Christus namque praecipit attendite ne iustitiam
vestram faciatis coram hominibus in Videantur ab eis
alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum
qui in caelis est. De planeta.

Postremo super omnes vestes induit casulam vel planetam
qua figurat charitatem, charitas enim operum multitudinem
peccatorum de qua dicit apostolus, adhuc excellentiorem
viam vobis demonstrabo si linguis hominum loquar & argu-
erum charitatem autem non habeam nihil sum; haec
est vestis nuptialis de qua Dominus inquit in evangelio
Amice quomodo huc intraisti non habens vestem nuptialem
qua autem amictus super os planeta revolvitur innuit
quod opus bonum debet ad charitatem referri, nam finis
praecipti charitas est de corde puro & conscientia bona &
fides non ficta; quae ^{autem} extensione manuum in anteriorem
& posteriorem partem dividitur significat duo brachia
charitatis ad Deum scilicet & proximum Diliges inquit
Dominum Deum tuum ex toto corde tuo & proximum tuum
sicut teipsum, in his duobus mandatis pendet tota lex
& propheta; latitudo planeta significat latitudinem
charitatis quam usque ad inimicos extenditur Unde latum
mandatum tuum nimis. De manipulo.

Catorum quia mantibus bene compositis & divinis cultui
manipulatis saepe subregit aequa quae quorundam temporum reddi

animum dormientem dicente psalmista, dormitavi anima mea
me tadio, in sinistra manu quodam apponitur mappa qua
manipulus vel sudarium appellatur qua sudorem mentis abstergit
& soporem cordis excutit. Unde repulso tadio ullius temporis
bonis operibus diligenter inuigile per mapulam ergo uigilanti
designatur de qua Dominus ait, uigilate quia nescitis
qua hora fur uenturus sit. Unde sponsa Christi dicit in
canticis Ego dormio & cor meum uigilat.

De mitra.

Mitra Pontificis scientiam utriusque testamenti significat
nam duo cornua per duo sunt testamenta dua fimbriae spiritus
& littera angulus qui potiore & anteriorem partem complectitur
indica quod omnes sancti doctus in regno celorum de
thesauro suo noua profert & uetera, caueat ergo diligenter
Episcopus ne prius uelut esset magister quam noui esset disci-
pulus ne si cecus cecum duxerit ambo in foueam cadant
scriptum est enim in propheta quia tu scientiam repulisti
ego te repellam ne sacerdotio mihi utaris.

De annulo.

Annulus est fidei sacramentum quo Christus sponsam suam
Ecclesiam subarravit in ipso de se ipso dicere ualeat, annulo
suo subarravit me Dominus meus Iesus Christus cuius
custodes & pedagogi sunt Episcopi & presbyteri annulum
pro signo habentes in testimonium, de quibus sponsa dicit
in canticis inuenerunt me uigiles qui custodiunt ciuitatem
hunc annulum dedit pater filio reuertenti secundum id
datis annulum in manu eius.

De baculo.

Baculus correctionem significat pastorem propter quod
 consecrator dicitur consecratus, accipit baculum pastoralitatis ac-
 de quo dicitur Apostolus, in Virga ueniam ad vos, quod autem
 est acutus in fine, rectus in medio, retortus in summo -
 designat quod Episcopus debet punire peccatores, regere debiles
 colligere vagos quod uno carmine quidam uersificator expressit

Collige sustenta stimula vaga moribunda lenta.

Romanus. autem Pontifex pastoralis Virga non utitur pro-
 eo quia beatus Petrus filium baculum inquit Eucharistia ^{primus}
signorum Episcopo quem una cum Valerio & Maximo ad-
 predicandum Euangelium genti theotonitae destinauit cui
 successit in episcopatu Matheus qui per baculum Petri
 de morte fuerat suscitatus quem baculum usque hodie
 cum magna reuerentia & ueneratione seruat Ecclesia.

De pallio.

Pallium quo maiores utuntur Episcopi significat disciplinam
 qua singulos & subditos Archiepiscopi debent regere per hanc
 acquiritur torquis aurea quam legitime contentus accipium
 de qua dicitur Salomon in parabola. Audi fili disciplinam
 patris tui & non dimittas legem matris tuae ne addatur gloria
 capiti tuo & torquis in collo tuo, si enim pallium de candida
 lana contextum desuper habens circulum humeros constingentem
 & duas lineas ab utraque parte pendentes, quatuor autem
 omnes purpureas ante & retro & dextis & a sinistris est
 duplex & simplex a dextis haec omnia moralibus sunt
 imbuta mysterijs & diuinis grauida sacramentis, nam ut

scriptura testatur in thesauro sapientia significatio disciplina
in lana quippe notatur appretas, in cardore benignitas
designatur nam ecclesiastica disciplina contra rebelles &
obstinatos ^{conversatorem} sanctitatem exerceat sed erga penitentes & humiles
exhibet pietatem, propter quod de Lana non cunctis
animalis sed omnis tantum efficitur quae mansuetum est
animal Unde propheta, tanquam ovium ad occisionem ductus
est & coram torquentibus se obmutuit & non aperuit os suum
hinc est quod illius semini vulnibus quem samaritanus
duxit in stabulum & vinum adhibetur & oleum in quo
+ melius vinum moderetur vulnora, per oleum foveantur ^{quatuor} qui
legit. ita ^{legit. ita} sanandis vulnibus praest in vino morsum severitatis
+ qui ^{legit. ita} adhibeat in oleo mollitiem pietatis, & per arcam tabernaculi
+ per arcam ^{legit. ita} designatur in qua cum tabulis iuga continetur & manna
dulcedinis in severitas immoderata non faciat & pietas
plusquam expediri non indulgeat. Circulus pectus per
quem humeri constinguntur est amor Domini per quem
opera coercentur ne vel ad illicita diffuam vel ad
superflua relaxentur quoniam disciplina sinistram cohibet
& ab illicitis formidine parat, dexteram vero temperat
a superfluis amor iustitiae, beatus ergo vir qui semper
est pauidus nam iuxta sententiam sapientis, timor
Domini peccatum expellit, qui vero sine timore consistit
iustificari non potuit, hinc est ergo quod pectus &
ante pectus & super humeros frequenter aptatur;
Quatuor enim purpureae sunt quatuor virtutes politicae
iustitia fortitudo temperantia & prudentia quae ^{nisi} ut omnis

Christi sanguinem ~~purpureum~~ ^{utur} ~~purpureum~~ falsum sibi virtutis nomen
 usurpauit & ad veram beatitudinis gloriam non peruenit
 Unde Dominus inquit apostolis nisi abundauerit iustitia vestra
 plusquam scribarum & phariseorum non intrabitis in regnum
 celorum: haec purpura regis tinctorum caralibus quam salomon
 commemorat in canticis canticorum, is ergo qui pallij gloria
 decoratur si cupit esse quod dicitur in anteriori parte debet
 habere iustitiam in cauea unicuique quod notum est,
 fortitudinem à sinistris in eum aduersa non deprimant
 temperantiam à dextris in eum propterea non extollant ^{forte hic}
 duae lineae quarum una per dorsum & altera progreditur ^{deest mentio}
 ante pectus actiuam & contemplatiuam vitam significat ^{de prudentia}
 quas ita debet exerceat palatus in exemplo Moysis nunc in
 montem ascendat & ibi conuersetur cum Domino, nunc ad
 castra descendat & ibi necessitatibus imminentibus populum
 prouideat attentius in eum loqui se deditur alijs interdum
 se sibi restituit quatenus & cum Martha frequens fatiga
 ministerium & cum Maria uerbum audiat saluatoris -
 utraque tamen graui inferius quia corpus quod corrumpitur
 aggrauat animam & deprimunt terrena inhabitatio sensum
 multa cogitantem, quapropter & pallium duplex est in
 sinistra & simplex in dextera quia uita praesens qua
 per sinistram accipitur multis est subiecta molestijs, sed
 uita futura qua per dexteram designatur in una semper
 est collecta quies, quod uirtus ipsa designauit cum inquit
 Martha Martha sollicita es & turbaris erga plurima
 proio unum est necessarium, Maria optimam partem elegit

qua non auferatur ab ea; pallium ego duplex est in
sinistra quatenus ad tollendam uitae praesentis molestiam
prolatus fortis existat, simplex in dextera quatenus ad
obtinendam uitae futurae quietem toto suppressa affectu
iuxta uerbum psalmista dicentis. Unam petij à Domino
hanc requiram in inhabitem in domo Domini omnibus diebus
uitae meae, tres autem acus qua pallio insiguntur ante
pectus super humerum & pectus trigum designat compa-
sionem proximi, administrationem officij, discretionem
iudicij quoniam prima pungit animum per dolorem, secunda
per laborem, tertia per terrorem, prima pungi dicit
Apostolum nam dicebat, quis infirmatur & ego non infir-
mor, quis scandalizatur & ego non uxor; secunda praeter
illa quae extinguntur sum instantia mea cotidiana, sollicitudo
omnium ecclesiarum, tertia uix iustus salualiter impius &
peccator non paruum, super dextrum humerum non insigitur
acus quoniam in ecclesiastica quiete nullus est afflictionis
aculeus, nullus stimulus punitionis, absterget enim Deus
omnem lacrymam ab oculis sanctorum & iam non erit
amplius neque luctus neque clamor sed nec ullus dolor
quoniam praeter transierunt; acus est aurea sed inferius
est acuta superius est rotunda lapidem continens
pretiosum quia nimirum bonus pastor propter curam
omnium in terris affligitur sed in caelis aeternaliter coronatur
ubi pretiosam illam margaritam habebit de qua
Dominus inquit in euangelio, simile est regnum coelorum
bono negotiatori querenti bonas margaritas & inuenta una
pretiosa margarita uendit omnia sua & comparauit

30
sam: dicitur autem pallium plenitudo pontificalis officij
quoniam in ipso & cum ipso confertur pontificalis officij
plenitudo, antequam metropolitano pallio decoretur non
debet clericos ordinare, pontificas consecrare vel ecclesias
dedicare.

De armis à Pontifice induendis contra
spirituales nequitias.

Ista sunt arma quae Pontifex debet induere contra
spirituales nequitias ^{pugnandum} pugnandas nam ut inquit apostolus
arma militiae nostrae non sunt carnalia sed ad destruendam
inimicorum potentiam, de quibus idem apostolus in alia
dicit epistola, induite nos armaturam Dei ut possitis stare
adversus insidias diaboli, stete ergo succincti lumbos -
vestros in virtute & induite loriceam veritatis & calceati pedes
in preparationem evangelij pacis in omnibus sumentes
scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea
extinguere & galeam salutis assumite & gladium spiritus
qui est verbum Dei. Provideat ergo Episcopus diligenter
& attendat sacerdos studiose in signum sine significatione
non sicut in vestes sine virtute non portem ne forte
similes fiamus sepulchro deforis dealbato intus autem
pleno spurcia, quisquis enim facis indumentis ornatur
& honestis moribus non induitur quanto venerabilior
apparere hominibus tanto redditur indignior apud Deum
pontificalem itaque gloriam non iam honor commendat
vestium sed splendor animarum quoniam & illa quae quondam
carnalibus blandiebantur obtutibus ea potius quae in ipsis
nunc intelligenda perscrbare in quicquid illa velamina

in fulgoris auri, in nitore gemmarum, in multiformi generis
varietate signabant hanc iam in moribus actibusque clarifica-
tum & quod veteres reverentiam ipsa significationum
species ostendebat & quod nos certiora sunt experimenta
verum quam enigmata figurarum, tunc convellere abne-
dabam frumento cum arietes onum sine induti.

De quatuor principalibus coloribus.

Quatuor autem sunt principales colores quibus secundum
proprietatem dierum sacras vestes Ecclesia Romana distinguit
albus & rubens niger & viridis, nam in legalibus indumentis
quatuor colores fuisse leguntur lissus & purpurea hyacinthus
& coccyus, albis utitur indumentis in festivitatis Apostolorum

^{+ hoc quoque}
^{qua linea & matrum}
^{hinc prorsus dicitur in canticis dilectus meus}
^{delens me candens & rubens electus ex millibus candidus in}
^{vestibus}
^{confessoribus & virginibus, rubens in apostolis & martiribus}
^{in confessoribus}
^{hinc & illi sunt flores rosarum lilia convallium, albis}
^{in vestibus}
^{igitur indumentis utendum est in festivitatis confessorum}
^{& virginum propter integritatem & innocentiam nam}
^{candidi sunt facti nazarei eius & ambulabant cum}
^{eo semper in albis Virgines enim sunt & sequuntur}
^{agnum quocumque ierit, propter eandem causam utendum}
^{est albis in solemnitatibus Angelorum de quorum nitore}
^{Dominus loquitur ad luciferum, ubi eras cum me laudarem}
^{astra matutina, in nativitate salvatoris & parturientis}
^{quoniam utique natus est mundus id est sine originali}
^{peccato ascendi enim Dominus per nubem leuem id est}
^{assumpsit carnem a peccatis immunem & intraui Aegyptum}
^{id est veni in mundum iuxta quod Angelus dixit ad}
^{Confessorum & virginum Rubris in solemnitatibus.}

^{Confessorum & virginum Rubris in solemnitatibus.}

Virginem spiritus sanctus supremacie in te & Virtus altissimi
obumbrati tibi ideoque quod nascitur ex te sanctum
nocalitur filius Dei, Joannes autem ut si fuerit in peccato
conceptus fuit tamen sanctificatus in utero, secundum illud
propheticum, antequam exires de vulva sanctificavi te nam
& Angelus inquit ad zachariam, spiritu sancto implebitur
adhuc ex utero matris sue, In Epiphania propter splendorem
stellae quae magos duxit secundum illud propheticum, ambula-
bunt gentes in lumine tuo & reges in splendore ortus tui
In Hypocanti propter puritatem Maria quae iuxta canticum
simonis obtulit lumen ad revelationem gentium & gloriam
plebis tuae Israel. In cena Domini propter consecrationem
chrismatis quod ad mundationem animae consecratur, nam
& evangelica lectio munditiam principaliter in illa
sobrietate commendat, qui edus es inquit non indige-
nisi in pedes laues & es mundus totus & iterum si non
laues te non habebis partem mecum. In resurrectione
propter Angelum testem resurrectionis & nuntium qui
apparuit stola candida coarctatus de qua dicit Mathaeus
quod erat affectus eius sicut fulgur & vestimenta eius
sicut nix, In ascensione propter nubem lucidam in qua
Christus ascendit nam & duo viri asciterunt iuxta illos in
vestibus albis qui & dicebant viri galilaei quid statis affici-
entes in coelum deo. Illud autem non otiose notandum est
quod licet in consecratione Pontificis talibus sit indumentis ^{terror est}
utendum ^{hic quaedam} est albis quocumque diebus ^{multa defun-} dedicatio celebratur
+ consecrantibus sacerdotes & ministros (nam consecrandus semper albis utitur)
qualia secundum praerogativam divi conveniunt, in dedicatione tamen
eccl[esi]ae semper utendum.

quoniam in consecratione Pontificis cantatur missa dici pro
 in dedicatione basilicae dedicationis missa cantatur nam
 & ecclesia Virginis nomine nuncupatur secundum illud
 apostoli, depondi enim vos uni uiro virginem castam exhibet
 Christo, de qua sponsus inquit in canticis, ista pulchra
 es amica mea & macula non est in te Veni de libano
 sponso mea ueni. Rubris autem utendum indumentis
 in sollemnitatibus apostolorum & martyrum propter
 sanguinem passionis quem pro Christo fuderunt, nam
 ipsi sunt qui uenerunt de magna tribulatione & lauerunt
 stolas suas in sanguine agni. In festo autem ^{etiam} sancto cuius
 in qua Christus sanguinem suum effudit, unde propheta
 quare rubrum est indumentum tuum sicut calcantium
 in torculari sed in festo cuius melius est albis utendum
 quia non passionis sed inuentionis uel exaltationis est
 festum In pentecoste propter spiritus sancti furorem
 qui super apostolos igneis linguis apparuit, nam apparuerunt
 illis differentia lingue tanquam ignis seditque supra
 singulos eorum unde propheta de coelo misit ignem in
 ossibus meis, licet autem in apostolorum Petri & Pauli
 martyrio rubris sit utendum, in conuersione tamen & cathedra
 utendum est albis, & licet in nativitate beati Iohannis
 baptista sit albis utendum, in decolatione tamen ipsius
 utendum est rubris, cum autem illius festiuitas celebratur
 & qui quod simul est & martyr & Virgo martirium virginitati
 profertur quia signum est perfectissime charitatis iuxta
 quod charitas aut maiorem charitatem nemo habet quam

in animam suam ponat quis pro amicis suis, quapropter &
 in omnium commemoratione sanctorum quidam rubris -
 indumentis utuntur alij vero candidis, cum non tam in eadem
 sed de eadem solemnitate dicat Ecclesia quia sancti secundum
 apostolicum Joannis Italiam in conspectu agni amicti stolis
 albis & palma in manibus eorum. Nigris autem utendum
 esse in diebus afflictionis & abstinentia pro peccatis ab -
 adventu videlicet usque ad natalis vigiliam & a septuagesima
 usque ad sabbatum pascha, prout quippe dicitur in canticis
 nigra sum sed formosa filia Hierusalem sicut tabernacula
 cedar sicut pellis salomonis, nolite considerare quia fusca
 sum quia decoloravi me sol. Innocentium autem di -
 quidam nigris alij vero rubris indumentis utendum esse -
 contendunt illi propter tristitiam quia vox in Rama -
 audita est ploratus & ululatus magnus Rachel plorantis
 filios suos & noluit consolari quia non fuit nam propter
 eandem causam cantica letitiae subiciuntur & sunt aures sigis
 mitra defertur, isti propter martyrium quod principaliter
 commemorans inquit Ecclesia, sub throno Dei omnes sancti
 clamant Vindica Domine sanguinem nostrum qui effusus
 est Deus noster, propter tristitiam ergo quae & silentium
 induci canticorum mitra quae fertur non est aures sigis
 insignita sed propter abstinentiam nigris utitur indumentis
 Restat ergo in diebus dominicis & ferialebus & communibus
 seu iudicibus indumentis utendum, quia viridis color
 medius est inter albedinem nigredinem & ruborem, hic
 color praeferuntur ubi dicitur ^{Exponit cum nardo} exponit cum nardo nardus & crocus -

ad hos quatuor cateni referuntur ad rubrum colorem coccineus
ad nigrum violaceus, ad viridem croceus quarequam nonnulli
rosas ad martyres, crocum ad confessores, Lilium ad Virgines
referunt.

De secunda particula, de accessione Pontificis
ad altare.

Ips induentis ornatus Episcopus ad altare procedit duobus
eum hinc induentibus sacerdos indelicus & levita, subdiaconus
precedens qui clausum portat codicem Evangelij donec
Episcopus ad altare perveniat ibique codicem osculatur
apertum, hæc omnia divinis plena sunt sacramentis, —
Episcopus enim illum in se representat Pontificem de quo
dicit Apostolus, assistens Pontifex futurorum bonorum per
amplius & perfectius tabernaculum non manu factum
id est huius creationis sacerdos & levita significat legem &
prophetas prophetiam secundum illud quod Dominus ipse proposuit in
parabola ^{paucis} ~~paucis~~ quod sacerdos quidam descendit eadem
via & in eo illo matrem similiter & levita, Moyses etiam
& Helias in figura legis & prophetia appaerunt in monte
cum Christo loquentes, sacerdos igitur & levita deducunt
Episcopum quia lex & prophetia Christum annuntiantem
& promissum Moyses enim inquit id est lex, prophetam
suscepit natus Deus de fratribus uestis ipsum tanquam
me audietis, & Isaias, ecce veniet propheta magnus &
ipse renovabit Hierusalem. subdiaconus qui procedit
Joannem Baptistam significat qui præcessit Christum
in specie & virtute Helias paravit Domino phellam perfectam
huc ante Pontificem portat codicem Evangelij quia Joannes

ante Christum predicationem evangelicam inchoavit, panem
 tantum inquit agere appropinquavit enim regnum celorum
 quod autem Liber clausus tenetur donec Pontifex ad altare
 perveniat & tunc aperitur illud infirmum quod in apocalypsi
 describitur, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum
 qui scriptus erat intus & foris signatus sigillatus septem
 sigillis nisi Leo de tribu Juda radix David qui Librum
 aperuit & septem signacula soluit, per altare significatur
 ecclesia iuxta quam Dominus inquit in libro si altare
 lapideum fueris mihi non edificabis illud de sectis lapideis
 hoc quia sectionem lapidum prohibet in altari, dimissio
 nem fidelium repraesentat in ecclesia, ne videlicet dividatur
 per errores & schismata tunc ergo Liber aperitur cum
 Episcopus pervenit ad altare quoniam ubi Christus
 primitivam apostolorum congregavit ecclesiam docens &
 predicans ^{scriptura} ~~scriptura~~ ^{revelata} ~~revelata~~ mysteria regni Dei ceteris in parabolis
 Verumtamen post resurrectionem aperuit illis sensus ut
 intelligerent scripturas, rectius ergo facit Episcopus
 cum ipsemet Librum aperit evangelicum quamvis & per
 ministros suos Christus patefaciat mysteria scripturarum
 quod Episcopus eodem evangelicum foulatur infirmum
 quod Christus pacem in evangelio predicavit, pacem
 inquit meam do vobis, pacem relinquo vobis non quomodo
 mundus dat ego do vobis.

De processione Romani Pontificis
 a sacratario ad altare.

Cum autem stationalis sollemnitas celebratur Romanus
 Pontifex cum sex praefatis ordinibus a sacratario processionaliter.

ad altare progreditur, designat quod Christus exiit a patre
& venit in mundum hic enim ad processionem generationis
Christi seriem representat quam Mathaeus Euangelista describit
in qua sex inveniuntur ordines personarum a quibus secundum
carnem Christus traxit originem & processum in mundum
patriarcha uidelicet & propheta, reges & principes, pastores
& duces abraham patriarcha, Dauid propheta, salomon rex
salomon princeps, iudas pastor, zorobabel dux, duo diaconi
qui deducunt Pontificem designant abraham & Dauid
quibus incarnationis Christi facta est repromissio nam illi
promissum est, in semine tuo benedicantur omnes gentes, isti
pollicitum est, de fructu ventris tui ponam super sedem meam
propter quod Euangelista figuranter hos duos in ^{generatione} ~~figurat~~
Christi praemisit, Liber inquit generationis Iesu Christi
filius Dauid filius abraham, ista sunt duae columnae quas
uenus pacificus in vestibulo templi posuit ante hostium
quas ambo funiculus duodecim cubitorum id est quos fides
duodecim apostolorum amplectitur de quorum medio Christus
est. hostium credentibus aperitur, quatuor autem ministri ^{& supra} ~~portant~~
Pontificem ferunt mappulam quatuor baculis colligatam
propter quod ipsi ministri mappulam nuncupantur, mappula
quaue ducuntur est imaginibus figurata sacra scriptura
significat quae multis est mysticis insignita, haec quatuor
baculis ^{super} Pontificem portatur extensa quia sacra
scriptura quatuor modis super Christum fertur exposita
secundum historiam, & secundum allegoriam, & secundum
anagogiam & secundum tropologiam, hic est fluminis paradisi
qui quatuor ^{in capite ducuntur} ~~caputibus~~ ^{in capite} ~~duabus~~ ^{duabus} ~~procedit~~ ^{procedit} ~~haec est mensa~~

propositionis qua quatuor pedibus elevata subijctus, haec
 ergo super Pontificem extensa patatur in is necesse manifestetur
 quem lex scripsit & propheta nunc ipse. Christus incipiens
 a Moysse & prophetis interpretabatur & omnibus scripturis quae
 de ipso erant propter quod alibi dicit si credideritis Moysi
 & prophetis & mihi & mihi enim ille scripsit & ideo praeferuntur
 duo luminaria cum incenso quia lex & propheta cum psalmis
 Christi praenuntiaverunt adventum Christo testante qui ait
 necesse est impleri omnia quae scripta sunt in lege Moysis
 & Prophetis & psalmis de me. In maioribus autem solent
 intabulis septem candelabra coram Pontifice deferuntur
 propter quod illud ostenditur quod Joannes in Apocalypsi
 describit, Conuersus inquit vidi septem candelabra aurea
 in medio septem candelabrorum aureorum similem filio
 hominis vestitum pedes, in illo super haec adueniens manifestetur
 super quem requiescit spiritus gratiae septiformis secundum
 oraculum Isaiae, Egredietur inquit virga de radice Jesse
 & flos de radice eius ascendet & requiescit super eum
 spiritus sapientiae & intellectus spiritus consilij &
 fortitudinis spiritus scientiae & pietatis & regnabit cum
 spiritus timoris Domini. In quibusdam autem Basilicis
 circa medium chori manipulus strappae super columnam
 appenditur, cui Pontifex ignem apponit in in conspectu
 populi subito comburatur, per haec secundum adventum
 commemorans in quo Christus indicabit vivos & mortuos
 & saeculum per ignem, nam ignis in conspectu eius ardere
 & in circulo eius transiret valida, ne quis ergo mali

Securus existat qui per primum blanditur per secundum
exterre quia qui indicandus venit in primo, indicatus
venit in secundo, vel potius quia secundum Apostolum
Jacobum Vita nostra vapor est ad modicum parens Pontifex
in ignem ponit ^{ignem} in flammam, ne forte qui gloriosus in die
temporalis gloria delectatur, nam omnis caro fenum & omnis
gloria eius quia flos faxi. Cum iam Pontifex appropinquat
^{+ solus}
^{affertur} altari Primicius [#] ~~solo~~ affertibus osculatur quia cum
Christus nasceretur in mundo Angelus ille cum quo facta
est celestis gratia multitudo laudentium Deum, nativi-
tatem eius pastores ratificavit, & quo dicit propheta
puer datus est nobis & factus est principatus super humerum
eius. Tres sacerdotes qui Pontifici venienti coram altari
~~reuerenter occurrunt~~
~~venientes~~ & inclinantes, os eius osculantur & rectus tres illos
magos significare qui venerunt Hierosolimam dicentes &
adorauerunt inuentum & aperitis thesauris suis obtulerunt
ei munera aurum thuris & mirram propter geminum
osculum geminam in Christo confitentem naturam diuinam
scilicet & humanam, diuinam quasi latentem in rectoris
humanam quasi patentem in ore, quas per oblata quoque
munera magi mystice figurabant osculum enim signum
est reuerentis iuxta quod Hester summitatem Virga Regis
legitur osculatam, disponitur enim ista processio velut
castrorum acies ordinata nam maiores & fortiores quasi
custodes exierunt praecedunt & sequuntur, minores autem
quasi debiliores colliguntur in medio, praecedunt enim
Episcopi & Presbyteri subsequuntur Pontifices & Diaconi
[#] scholas cantuum accedens dextrum ipsius humerum coram

colliguntur in medio tubicini & Acoliti, ³⁵ cantores -
autem quasi tubicines procedunt in eum ad praelium
contra demones vitales & inuitem de quo praelio inquit
Apostolus non est nobis colluctatio aduersus carnem &
sanguinem sed aduersus spiritualia nequitia m. ca
Vnde buccinate in neomenia tuba in die insigni solennitatis
vestra, cuius vero quasi legale vexillum praemittitur
& praefatur in fugiam a facie eius qui denuc cum
vobis autem absque gloria nisi in cunctis Domini nostri
Iesu Christi per quem mundus vobis & vos mundo
vincigigi debemus.

De confessione.

Quia vero iustus in principio sermonis accusator est sui
Pontifex ad altare perueniens & ad se reuertens -
antequam ad faciem ordinetur officium de peccatis suis
cum astantibus confitetur psalmum illum praemittens
qui manifeste per totum ad hoc fili dignoscitur nempe
Iudica me Deus de qua sequuntur in disceptus a gente
non sancta, in ab hominibus liberatus iniquo ad altare ^{in quo dicitur}
Dei dignus introit. Illud autem in hac confessione ^{videtur}
notandum est quod non in ^{quidam minus} ~~quod~~ ^{multa} ~~iniquo~~ ^{iniquo} provide
faciunt in facie sed in genere sunt confitenda peccata
quoniam ista confessio non est occulta sed manifesta
percutimus autem pectus cum confitemur peccata quatenus
exemplo publicani qui percutiebat pectus suam dicens
Domine propitius esto mihi peccatori iustificati dependamus
in domum. In percussione pectoris tua facere ictus sonus

Et tactus qua sunt in vera penitentia necessaria videtur
Licet cordis contritio, oris confessio & operis satisfactio
nam sicut modis multis peccamus corde cogitando, ore
loquendo & opere perpetrando ita multis modis penitere
debemus corde per dolorem, ore per pudorem, opere per
laborem.

De incenso

Ingressurus ergo Pontifex ad altare incensum apponit thuribulo
per hoc, illud insinuans quod Angelus venit & statuit
ante altare habens thuribulum aureum quod de igne
altaris implevit & data sunt ei incensa multa in dante
de orationibus sanctorum. Angelus enim Christus thuri-
bulum aureum corpus immaculatum, altare ecclesia
ignis, charitas incensum oratio secundum illud, dirigatur
oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, Veni igitur
Angelus id est Christus statui ante altare, id est in conspectu
ecclesie habens thuribulum aureum id est corpus immaculatum
plenum igne id est charitate & data sunt ei a fidelibus
incensa id est orationes in dante id est representant
eas patri, de orationibus sanctorum non dicuntur orationes
quia Christus non omnes orationes exaudiri sed de omnibus
illas que pertinent ad salutem, Unde cum Paulus ter
Dominum rogasset ut ab eo stimulum carnis auferret
Respondit ei Dominus Suffici tibi gratia mea nam
Virtus in infirmitate perficitur. Episcopus ergo thus
apponit thuribulo quia Christus orationes inspirat animo
in per ipsum offeratur incensum dignum in odorem suavitatis,
ipse nos praeuenit in benedictionis dulcedine in eius

donum nostrum su meritum quia non accipere nisi quod
 tulit, sine quo nihil potestis facere quia palmes non potest
 sine fructum a semetipso nisi mansum in vite, sacerdos autem
 incarnatum representat Episcopo quia lex illud pretiosum thauri
 ante conficit quod in adrem suavitatis offertur. altissimo de
 quo quia Dominus solum in exodo talem compositionem
 non facietis in usus vestros quia sanctum est Domino -
 homo quicumque faciat similem in idem illius perfuatur.
~~De regis suis suorum quod si deponat thuribulum ab~~
 altari tunc aliud ibi tunc sine benedictione ponendum
 est & omnibus offerendum tanquam illud spectat ad -
 latitudinem & istud ad dulciem melius tamen secundum
 spiritum quam secundum litteram intelligitur nam littera
 occidit spiritus autem vivificat.

De osculo.

Tunc accipiens Episcopus sacrum osculatur altari significans
 quod Christus adveniens sanctam sibi copulam ecclesiam
 secundum illud ysaiah cum dicitur osculatur me
 osculo oris sui, in osculo siquidem os ori coniungitur in
 Christo non solum humanitas est iuncta divinitati verum
 etiam sponsa sponsa est copulata secundum illud propheta
 ticum quasi sponsum decoravi monilibus. Iohannes qui
 habet sponsam sponsus est, nam in solo residet tabernaculum
 suum & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo
 deinde convectus Episcopus osculatur diaconos in ostendat
 pacem illam in adventu Christi venisse quem propheta
 promiserant Unde David, Creatus in diebus iustitia &
 abundantia pacis donec ^{auferatur} extolletur luna & alius propheta

pac enim in terra pac hominibus bona voluntatis osculum
enim quandoque pacem significat iuxta quod dicit apostolus
salutate vos in nomine in osculo sancto Deus autem pax
sit cum omnibus vobis. Diaconus autem statim inclinans
osculatur pectus Episcopi designans quod inspirationem
divinam propheta praedixit futuram nam & Joannes
super pectus eius recubans Evangelij fluentia de ipso
sacro dominici pectoris fonte petam.

^{De theurificatione}
Episcopus ergo thuribulum accipiens a Diacono sacrum
incensae altari quia Christus corpus assumens de genere
prophetae factus ex semine David secundum carnem
suis orationibus saluae ecclesiae secundum quod oratur in
Evangelio Pater sancte ego pro eis rogo & non pro eis
tantum sed pro illis qui credituri sunt per verbum eorum
quod autem diaconus thuribulum recipit in incensa
Episcopo moraliter insinuat quod si digni volumus incensam
orationis offerre thuribulum incarnationis debemus tenere
nam sine fine sine mediatione homines Deo placere non
possunt sed iuxta verbum promissionis ipsius si quid
petierim in oratione credentes accipientes per thuribulum
enim verbum accipitur incarnatum, nam sicut in thuribulo
pars superior & inferior tribus catenulis ununtur ita
tres in Christo sunt uniones quibus divinitas & humanitas
coniunguntur, unio carnis ad animam, unio divinitatis
ad carnem, unio divinitatis ad animam quidam autem
quartam unionem assignant videlicet divinitatis ad
compositum ex anima simul & carne, nam & quaedam
thuribula quatuor habent catenulas de hoc thuribulo
Moyses spiritualiter inquit ad Aaron tolle thuribulum

Et hausto igne de altari misce incensum defuget, prater
 mysticam rationem ob hoc etiam incensatur altare quatenus
 omnis ab eo demonis nequitia propellatur. fumus enim incensi
 valere creditur ad demones effugandos Unde cum Tobias
 interrogasset Angelum quid remedium haberem ex qua de
 piscis inferat obscuram respondit cordis tui particulam
 insuper carbones ponas fumus eius omne genus demoniorum
 extirpat.

De introitu.

Interea chorus concine antiphonam ad introitum quam
 repetitis interposita gloria Trinitatis, prout sicut introitus
 sacerdotis aduentum Christi significat sic antiphona
 qua dicitur ad introitum desiderium aduentus eius infir-
 mae de quo Dominus inquit Apostolis, multi Reges &
 Prophetae voluerunt videre quae vos videtis & non viderunt
 & audire quae vos auditis & non audierunt, chorus ergo
 dilatat animam suam & in iubilo cantat introitum,
 quoniam propheta patriarchae reges & sacerdotes omnesque
 fideles aduentum Christi cum magno desiderio expectabant
 clamantes & implorantes, Emittet agnum Domine domine
 natorem terra de petra deserti de monte filiae sion
 Veni Domine & noli tardare ^{relata tamora quibus tunc} faci. q. t. Israel, hunc
 ergo simeon iustus & senex benedixit & dixit Nunc dimittis
 spiritum tuum Domine secundum verbum tuum in pacem
 quia viderunt oculi mei salutare tuum, ex eorum ergo
 persona cantatur introitus per quos Christus intrauit
 in mundum iuxta quod inquit Apostolus & cum introduci
 primogenitum in orbem terra dixit & adorem cum omnes
 Angeli Dei; antiphonae repetitio multiplicationem clamoris

infirmas Unde propheta manda remanda, expecta -
 re expecta misericordiam illi misericordiam illi si misericordiam faciam
 expecta cum quia veniens venies & non tardabis; Inter
 profectio gloria designat captationem benevolentiae in ^{omnibus} ~~omnibus~~
 expectabam facilius obtinere ad totam Trinitatem -
 glorificando clamabam, ostende nobis Domine misericordiam
 tuam & salutare tuum da nobis qui sedes super Cherubim
 ap. c. es. b. cum quorum tandem clamarem spiritus sanctus
 exaudiret, Unum cum oleo letitiae praeparavit confortibus suis
 & evangelizandum pauperibus destinavit prout quod
 ipse filius per prophetam testatur spiritus Domini
 super me propter quod ^{unum} ~~unum~~ me, evangelizasse pauperibus
 misit me, hoc ergo desiderium antiquorum introitus
 representat, non semper intellecta littera sed in illo
 antilexa Celestinus praeparavit constituit in psalmi David
 ante sacrificium canerentur antiphonatum ex ^{omnibus} ~~omnibus~~
 quod antea non fiebat sed psalteria tantum & evangelium
 legabantur, excerpti sunt ergo de psalmis introitus gradualis
 quoque ac offertoria necnon & communiones quae cum modular
 tione capere ad missas in collegia Romana cantari, antiphona
 graecis, Latine dicitur ^{recipit} ~~recipit~~ quia duo chori ^{recipiendo} ~~recipiendo~~
 iunctim melodiarum cantum alternant.

+ Cl. i. 2. h. i.
 numerus 150.
 addit in impressis
 C. i. 1.

+ ab.

De Regis David

Cum ergo iam tempus plenitudinis & agnus benignitatis
 adveniret sicut praedictum fuerat a psalmista, tu
 praeiens miserabaris sicut quia venit tempus miserandi
 eius congruo chorus tunc concinendo subiungit ^{vinum} ~~vinum~~

quod interpretatur Dominus miserere Unde propheta miserere
 nostri et enim expectauimus dñm autem hoc nouis totus
 nouem gratia peccatorum est autem peccatum originale
 mortale & ueniale ha est serpens mulier & vir, serpens
 enim id est concupiscentia suggerit originaliter, mulier id est
 delectatio comedit uenialiter, vir id est ratio consentit
 mortaliter, item est peccatum cogitationis in corde, loquutionis
 in ore ha est mors in ^{reprobationis opere} domo ^{mors} in ^{reprobationis opere} monumento. uirgus ^{et error hic}
 est peccatum fragilitatis simplicitatis & malignitatis
 fragilitatis per impotentiam simplicitatis per ignorantiam
 malignitatis per inuidiam ha est peccatum in patrem
 peccatum in filium peccatum in spiritum sanctum & ideo
 ter dicit ad patrem Kyrie eleison ter ad filium Christe
 eleison, ter ad spiritum sanctum Kyrie eleison, ad patrem
 & spiritum sanctum sub eodem tamen uocabulo quia
 pater & spiritus sanctus sunt eiusdem naturae cum illis
 est tamen ^{altioris} alio in gemina gigas substantia, & ideo
 dicitur hoc nouis in dño dicimus ex hominibus ^{reprobatus}
 nouem efficitur ordinibus Angelorum beatus Gregorius
 Kyrie eleison ad missam à dñe cantari praecepit quod
 apud Graecos ab omni populo cantabatur.

De gloria in excelsis Deo.

Non sequitur hymnus angelicus temporali Christi natiuitati
 perhibens testimonium quod ille primus inchoando pronuntiat
 qui Angelum magni consilij representat, homo autem
 concinendo prosequitur quia subito facta est cum angelo
 & tantum ad filium uero sub alio quia filius est in eiusdem natura

multitudo celestis militia Laudantium Deum. Dicentium
Gloria in excelsis Deo & in terra pax hominibus bonae
voluntatis: Hymnus iste non tantum est angelorum sed
hominum congratulantium quia mulier quae perdidit
dragmam decimam iam lucernam accendit in dragmam
perditam invenire & pastor dimissis nonaginta ovibus
in deserto iam veniens in quaerere ovem centesimam
quam amisit, ante natiuitatem enim Christi tres erant
inimicitiarum parietes, primus inter Deum & hominem
secundus inter angelum & hominem, tertius inter hominem
& hominem, homo namque per inobedientiam creatorem
suum offenderat, per suum casum iracundiam angelicam
impedierat, per varios ritus se ab hominibus separauerat
Iudaei namque ceremonias extollebant, gentilis idolatrias
exercebant, utriusque ritus alterius displicebat sed veniens
pax nostra fuit utraque unum destruxit inimicitiarum
materiam & concurrentes parietes in se angularem lapidem
caputauerunt in deo cetero effecit unum ovile & unus pastor
abstulit ergo peccatum & reconciliauit hominem Deo
reparauit casum & reconciliauit hominem Angelo, destruxit
ritum & reconciliauit hominem homini restitutum
ergo secundum Apostolum quae in caelis, & quae in caelis
& quae in terris sunt, & ob hoc celestis illa multitudo
militiae perfellit Gloria in excelsis Deo, in angelis & ego
& in terra pax hominibus bonae voluntatis, Iudaeis &
gentilibus bonae voluntatis hinc est & quod Angelus loquitur
& congaudet pastoribus quia pax est inter Angelos &

39

et homines reformati, nascitur Deus nam quia pax est
inter Deum et hominem reformati, nascitur in praesepi bonis
et asini quia pax est inter homines reformati per bonum enim
Iudaeus per asinum gentilis praefiguratur secundum illud
cognovit bos possessorem suum et asinus praesepi Domini
sui. Simmachus Papa constituit tam de Dominicis quam
natalitibus martyrum gloria in excelsis ad missam cantari quem
hymnum Theophorus ^{notus} ~~notus~~ a Petris ad missam nativam
natalis Domini quam idem instituit cantari praecipit et
in eo ad Angelorum verba quae sequuntur. Advein quatenus
a pluribus afferatur quod et beatus Hilarius pictaviensis
advocat.

De candelabris et ciris.

Ad significandum itaque gaudium duorum populorum
de Christi nativitate latantium in cornibus altaris duo
sunt constituta candelabra quae mediante quorundam faculas
ferunt accensas, angelus enim inquit pastoribus, annuntio
vobis gaudium magnum quod erit omni populo quia natus
est vobis salvator. et hic est verus Isaac qui regis
interpretatur, lumen autem candelabri fides est populi
nam ^{aitur} ad iudicium ~~aitur~~ populum inquit propheta fuisse illuminare
Hierusalem quia venit lumen tuum et gloria Domini
super te orta est, ad populum vero gentilem dicitur apostolus
erat aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino
nam et in ortu Christi nova stella Magis apparuit secundum
vaticinium Balaam, oritur inquit stella ex Jacob et

conferre Virga ex Ifrael; inter duo candelabra crucem
altari media collocatur quoniam inter duos populos Christus
in Ecclesia mediator existit lapis angularis qui sicut
utraq; unum ad quem pastores à Judea & Magi ex oriente
veniunt.

De mutatione sacerdotis ab una parte altaris
ad alteram.

Pontifex oraturus ad sedem ascendit & stans collectam pronuntiat
quam in libro legi aperto quia sicut Evangelista testatur
Venit Jesus in Nazareth ubi erat nutritus & intraivit synagogam
consuetudinem dñi sabbathi in synagogam & surrexit legens
& traditus est ei Liber Isaia propheta quem quodam
invenit locum ubi scriptum erat spiritus Domini super me
propter quod unxit me & cum plurimum librum reddidit
eum ministro & sedens; prout secundum consuetudinem aliorum
Episcoporum dum orat ^{ad dexteram} consistit altaris in ha-
c illud significatur quod fuerat ^{prophetatum} Deus à sinistris venire
& quoniam ea quae sunt laeta significantur per dexteram
ea quae sunt tristia per sinistram, ideo Pontifex ad
dexteram partem altaris primum accedit in gaudium
dominicae natiuitatis ostendat, deinde post euangelium ad
sinistram conuertitur in tristitiam passionis infirmus
sed tamen redit ad dexteram in gaudium resurrectionis
annuntiat hoc ipsum Ezechiel in descriptione quatuor
animalium figurare facies inquit hominis & facies
leonis à dextris ipsorum quatuor, per hominem quidem
natiuitas, per leonem resurrectio, per bovem immolatio
designatur & ideo facies hominis & facies leonis erant

à dextris facies autem vituli à sinistris quia natiuitas
 & resurrectio gaudium intulerunt passio uero tristitiam
 infernam propter quod & ipse dixit tristis est anima
 mea usque ad mortem, deinde autem sacerdos uersus orientem
 orat quia uisitauit nos oriens ex alto de quo legitur, ecce
 uir oriens nomen eius, cuius argumentum in libro sequentia
 reperitur oportet inquit ad orientem lucis adorare quod
 diuina maiestas localiter in oriente consistat qua tamen
 essentialiter est ubique, coelum inquit & terram ego impleo
 & quod timens Deum oritur sol iustitia qui illuminat
 omnem hominem uenientem in hunc mundum, nam &
 templum salomonis & tabernaculum Moyses legitur ab
 oriente hostium habuisse, in illis autem ecclesijs qua
 hostium habent ad occidentem sacerdos coram altari consistens
 uersus orientem addeat semper in salutatione se conuertit
 ad populum excepto praefationis & fractionis articulo
 cum orationi totus intentus & cor habet sursum ad Dominum
 Eucharistia paragi sacramentum.

De salutatione Pontificis & sacerdotis ad populum.

Oraturus Episcopus mitram deponit quia ^{nix} ~~indolens~~ gaudium
 apostolum reuelato capite deinde orare quasi inter ipsum &
 Deum nullum malitia uelamentum inter se in reuelata
 facie diuinam gloriam contempletur: Pontifex uero salutationem
 praemittit ad populum dicens pax uobis illius utitur eccl'ogio
 cuius utitur pontificio, minor autem sacerdos cum salutat
 populum in Dominus uobiscum quod utique uerbum Boos
 legitur dixisse messius qui in Boos quoque figuram saluatoris

expressu qui Ruth moabitam duxi uxorem domus autem
utriusque respondet & cum spiritu tuo quod sumptum ex
epistola Pauli ad Timotheum Dominus inquit Iesus -
Christus cum spiritu ^{tuo} suo; in autem Episcopus ostendat
se Christi Vicarium prima vice dicit Pax vobis quoniam
hac fuit prima vox Domini ad discipulos cum eis post
resurrectionem apparuit, instar vero catproum sacerdotum
postea dicit Dominus vobiscum in se unum ex ipsis
ostendat, ceterum septem vicibus populus salutatur in
missa quatenus exclusis septem vitiis capitalibus super
piae gratiam septiformem

~~Et~~ ^{non} sacerdos minus quam duobus praesentibus
debet celebrare.

Statutum est autem sacris canonibus ut nullus praestatorum
missarum solennia celebrare praesumat nisi duobus praesen-
tibus sibiique respondentibus ipse tertius habeatur quia cum
pluraliter ab eo dicitur Dominus vobiscum & illud in
secretis orat pro me fratres apertissime convenit ut ipsius
salutationi respondeatur à pluribus, Verum aliud est
necessitatis articulus & aliud religionis contemptus pro
quoque credendum est & sacris auctoritatibus compulsetur
quod Angeli Dei comites assistunt orantibus secundum
illud propheticum in conspectu angelorum psallam tibi
& Angelus ad Tobiam qui ^{ando} ~~non~~ orabas cum lachrymis
ego obtuli orationem tuam Domino sed in canone continetur
supplicans & rogamus omnipotens Deus in hoc perfici
per manus sancti Angeli tui in sublimi altari tuo.

sane quilibet homo suum habeat hominem ad custodiam
 Unde legitur in actibus Apostolorum quod cum puella
 qua occurrit ad hostium Petri nuntiatae adventum dicebat
 Angelus eius esse & Dominus in Evangelio loquens de
 puerulis aut Angelis eorum semper videtur faciem patris
 mei, illos ergo habemus in oratione participes quos habebimus
 in glorificatione confortes.

Item de oratione & conclusionem.

salutationis promissa per quam auditores redduntur
 attenti subinde orationes quae designantur in Apocalypsi
 per fumum aromatum qui ascendit in conspectu Dei de
 manu Angeli Christus enim verus homo passioni propter
 nos destinatus cuius illa vox est, holocausta etiam pro
 delicto non postulesti tunc dixi ecce venio semper unitum
 filii verbum pro vobis orabat qui secundum apostolum in
 diebus carnis sua precibus supplicationibusque ad Deum
 qui saluum illum facere posset ^{in morte} ~~a se~~ cum clamore
 valido & lachrymis offerens exauditus est in omnibus pro
 sua reverentia; quod autem post finem subiungitur
 orationi Per Dominum nostrum Jesum Christum illud
 significat quod ipse dicit in Evangelio, quicquid petier
 itis patrem in nomine meo fiet vobis, ad nos aeterna
 Dei beneficia possumus decurrere per eum qui est mediator
 Dei & hominum homo Christus Iesus, sicut per mediatorem
 crystallum mutamus ignem in ignem suppositam a sole
 longinquo, sumptum est autem de epistola ad Romanos
 gloriam inquit in Deo pro Dominum nostrum Jesum Christum

illud autem quod sequitur qui tecum vivis & regnas in unitate
spiritus sancti Deus ita potest simpliciter sed non impie
dexter intelligi qui cum patre vivis & regnas Deus in
unitate spiritus sancti id est una cum spiritu sancto nam
pater & filius & spiritus sanctus sunt unus Deus, in
unitate spiritus sancti Deus id est in spiritu sancto
qui est unitas patris & filii amor & connexio utriusque
per omnia secula seculorum hoc velut consuetudo velut
antonomastica potest intelligi, consuetudo sicut generationis
generationum, antonomastica sicut cantica canticorum
amen optantis vel affirmantis ostendit affectum nam in
fine psalmorum ubi nos dicimus fiat fiat hebraeus dicit
amen amen & Christus in Evangelio sapientie dicit amen
amen dico vobis hoc est verum esse verum dico vobis secundum
illud quod alibi dicit in sermone vester est est, respondit ergo
vel ad formam orationis in qua oratur optetur vel ad
modum conclusionis in qua concluditur affirmetur Vnde
gratia cum sacerdos orat, Da nobis quaesumus Domine
salutem mentis & corporis populus ostendo respondit
amen id est fiat vel cum sacerdos concludit qui tecum
vivis & regnas in unitate spiritus sancti Deus per omnia
secula seculorum ^{populus} spiritus affirmando respondit amen id est
verum id est verum est.

Quarum orationes dicantur collectae & quor
sine in missa dicenda.

Orationes autem quae circa principium missae dicuntur
collectae vocantur eo quod sacerdos qui fungitur ad Deum
legatione pro populo petitiones omnium in eis colligat

& concludat proinde tamen collecta dicuntur quae super
 collectam populi fiunt dum colligitur populus in ad-
 nationem faciendam de una ecclesia notat ad alteram
 orationum vero plures & varij fuerunt auctores & in-
 tantum ^{earum} ~~eorum~~ numerus & diversitas excreverat quod
 octavum apfricanum concilium cui beatus Augustinus
 interfuit ita constituit: nulla ^{vel} precor orationes vel missae
 vel ~~profectiones~~ ^{commendationes} vel manus impositiones
 dicantur nisi in concilio fuerint approbatae, nam & Gelasius
 papa tam a se quam ab alijs compositas precor dicitur
 ordinasse, beatus enim Gregorius exclusit is quae nimia vel
 incongrua videbantur rationalia condunavit & congrua
 multa per ^{et necessaria} se supradidit, quidam vero modum & ordinem
 querentes in tantum orationes multiplicare in auditor
 ribus suis tardum generare & fastidium cum ecclesia
 Dominus dicat in evangelio cum oratis nolite multum
 loqui sicut ethnici faciunt putant enim in multiloquio
 exaudiri Unde cum dixissent Apostoli Domino, domine nos orare
 comprehendit ^m eas orationes ^m docuit Pater noster qui est in ⁱⁿ ^{utraq;}
 coelis eo. huius igitur orationis formam sequentes facientes ^{lectura}
 in missa septenarium orationum numerum non excedant ^{quod est}
 nam Christus septem petitionibus omnia corporis & animae ^{et singul}
 necessaria comprehendit, quia vero numero Deus impar
 gaudet summoque. quidam observare ut impares dicantur
 orationes in missa vel una vel tres vel quinque vel
 septem propter quinque ^{partes} ~~partem~~ Domini passionem vel
 spiritum gratia septiformis Deus enim divisionem & concordiam

14
detestatur Unde cum catorum dierum operibus benedixim
operibus secundae diei benedixiss non legitur quia binarius
primus ab unitate recipit & ab eo ceteri divisibiles numeri
fortiuntur originem.

De extensione manuum sacerdotis
in missa.

Stans ergo Pontifex ad orandum manus elevari & extendi
assantibus hinc inde ministris qui manus eius sustentant
sacerdotis coram eo tenente sacramentum lex quippe
sacramentum istud insinuat, legitur enim in exodo quod
cum Israel pugnaret adversus Amalech in deserto Moyses
ascendit super verticem collis cumque levaret Moyses
manus suas Israel si autem paululum remisisset Amalech
superabat Aaron autem & ^{hunc} sustentabant manus eius
ex utraque parte & factum est ut manus eius non laxarentur
usque ad solis occasum fugavitque Iesus Amalech & populum
eius ~~in ore eius~~ in ore gladii propter hoc sacerdos extendi
manus suas in missa cum orat, nam & Christus cum expe-
disset manus suas in omnes pro persecutoribus oravit & dixit
Pater dimittis illis quia nesciunt quid faciunt, moraliter
insinuans quia Christus est paratus recipere penitentis
omnem iuxta quod ipse promissus, omnis qui ad me venit non
iniciam foras; Cum autem verus Moyses id est Christus elevari
manus id est impendit auxilium & solatium, iuxta Israel
id est Ecclesia nam si Deus pro nobis quis contra nos si
autem paululum manus remittat id est si peccatis exigentibus
^{trahit} ~~subtrahit~~ auxilium & solamen superat Amalech id est diabolus
quia non est volentis neque currentis sed Dei misericordis, quia

Viri Christus promissa Ecclesia vobiscum sum usque ad
 consummationem saeculi, & haec Aaron id est mons fortitudinis
 & ~~hunc~~ id est ignis charitatis sustentat manus ipsius in
 fortitudinis spei auxilium & ex charitate solatium ne
 manus eius lassentur usque ad solis occasum id est usque
 ad finem mundi sicque Josue dux id est Christo ductore
 Israel fugat Amalech & populum eius id est Ecclesia
 superat diabolum & exercitum demonum in ore gladii -
 id est per virtutem orationis gladius enim spiritus, est
 verbum Domini si quis ergo nullo orationis virtute superat
 diabolum debet elevari manus id est actus ad Deum cuius
 conuersatio fit in caelis, vnde demissa manus erigit &
 genua debilia roborat nam eleuatio manuum sacrificium
 necessarium, bona est oratio cum ieiunio & elemosyna
 fides autem sine operibus mortua est; eleuamus ergo iuras
 manus sine disputatione querentes quae sursum sunt non
 quae super terram ubi Christus est in dextera Dei sedens.

De epistola.

Epistola qua praemittitur euangelio praecursoris designat
 officium quod Ioannes ante Christum exercuit qui ^{proxime} ~~proxime~~
 ante faciem Domini parare viam eius sicut ipse testatur
 ego non clamantis in deserto paratam viam Domini Ioannes
 ego qui subdiaconus fui id est subminister illius qui de se
 dixit non veni ministrari sed ministrare Lex enim quasi
 pedagogus, infantem Dei populum per manum Moysi -
 custodiendum suscipiens illius aduentum docere expectat
 quem eodem populo iam adulto per os digitumque Ioannis
 praefectum in carnem monstrauit in eum ducem sequerentur

ad regnum, ecce inquit agnus Dei ecce qui tollis peccata
mundi, processu namque lex euangelium sicut umbra lucem
Vinea spiritum, timor charitatem, initium perfectionem domi-
nantis praeceptum amanti consilium, nam lex per Moysen
data est gratia & veritas per Jesum Christum facta est
epistola vero vox legis est suam imperfectionem Joannis
testimonio profitentis & ad perfectionem euangelicam transmitten-
tis. hic est inquit de quo dixi vobis qui post me venit ante me
factus est cuius non sum dignus corrigiam calceamenti solvere
me oportet minui illum autem crepare, non pro illo lux sed ut
testimonium perhibere de lumine, erat lux vera quae illuminat
omnem hominem venientem in hunc mundum, lex quippe
neminem duxit ad perfectum hinc est ergo quod subdiaconum
legentem epistolam universi comitantur acoliti, diaconem vero
legentem euangelium tam subdiaconus quam acoliti comitantur
quia praedicationem Joannis pauci sequuti sunt sed
praedicationem euangelii plurimi susceperunt Unde discipuli
leguntur dixisse Joanni qui erat intra Jordanem cui testimo-
nium perhibuisti ecce hic baptizat & omnes veniunt ad eum
ut ego cognovi Jesus quia pharisaei audierunt quod Joannes
plures discipulos facit quod Joannes reliquit Judaeam. quia
vero Jesus reliquit Judaeam. quia vero Joannes fuit
limes praecedentium & sequentium medius inter apostolos &
prophetas, nam lex & propheta usque ad Joannem & ex eo
regnum Dei euangelizatur & omnis in illum nunc facit, deo
epistola nec semper legitur de prophetis nec semper legitur
de apostolis sed interdum sumitur de veteri testamento interdum
de novo quia Joannes cuius vocem representat epistola cum
antiquis Christum praedixit natusque qui post me veniat

44
me factus est & cum modernis Christum ostendere praesentem
ecce agnus Dei ecce qui tollis peccata mundi, epistola vero
graece latine superimpressio vel supererogatio nuncupatur quod
nomen bene convenit litteris apostolicis quae supererogata sunt
euangelio de quibus frequentius leguntur epistola, apostolicas
enim adeo per illum stabulum intelligitur cui Samaritanus
commisit hominem a latronibus spoliatum vulneratum &
femininum relictum proferens duos denarios & dicens ei curam
illius habet & quaecumque supererogaveris ego cum rediero -
reddam tibi.

De reverentia quam subdiaconus exhibet
Episcopo post epistolam.

Quod autem subdiaconus cum acolyto post lectam epistolam
ad sacerdotem accedens illud insinuat quod Joannes cum audisset
in vinculis opera Christi mittens duos de discipulis suis ad
illi tu es qui venturus es an alium expectamus ne per visa
miracula Christum iam venisse cognoscere. Unde respondens
Jesus ait illis, cunctis renuntiatis Joanni quae iudistis & audistis
caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt
mortui resurgunt, pauperes evangelizantur, & quia dextera
Domini fecit virtutem ideo subdiaconus osculatur dexteram
sacerdotis, quia non vero per visa miracula cognovit hunc
esse de quo magister praedixerat qui post me venit ante me
factus est cuius non sum dignus corrigiam solvere calcear
menti prorsus prorsus ad pedes calceamentum Romanis patri-
ficis osculatur, sacerdos ergo subdiaconum benedicit quia
Christus commendavit Joannem, quid inquit existis in deserto
videre prophetam etiam dico vobis plusquam prophetam
amen dico vobis inter natos mulierum non surrexit maior

Joannes baptista, subdiaconus ergo per finem, Diaconus
ante principium lectionis ad sacerdotem accedens exhibere
reuerentiam quia lex finem accipit in Christo sed
euangelium originem sumpsit ab ipso, nam & lex & propheta
usque ad Joannem, euangelium & apostoli per Joannem.

De graduali.

Verum quia Joannes penitentiam radicali peniten-
tiam inquit agit appropinquavit enim regnum coelorum
† ad hoc dicitur & iterum ^{facit} dignos fructus penitentiae, merito per epistolam
† agit gradualis consequitur quia penitentia lamentum infirmum
propter quod in diebus penitentie tollitur ex officio quia
Videlicet dies illi futurum in regno Dei felicem ecclesiam
† ^{quando} statum significant ^{iam} quoniam [†] circa Christi ventitalem qua
† ^{legit in} est in manu ipsius purgata grana reponentur in horreo
felicis ecclesiae aeternae, dicitur autem gradualis vel
gradualis à gradibus humilitatis ut patet illi conueniens
qui necdum ascendit ex virtute in virtutem sed adhuc in
conualles positis lacrimarum iam tamen ascensiones in cordis
disponit rectius ergo facium qui gradualia non festinus aut
modulatis vocalibus effundit sed qui cantum grauem & appropinquum
simpliciter patius & lamentabiliter canunt post tamen respon-
sorium istud quod gradualis vocatur apostolorum refertur ad voca-
tionem quando Christo vocante venite post me ipsi non tantum
verbo sed opere respondemus quia cunctis omnibus sequenti sum
eum & idcirco gradualis cantatur quoniam apostoli gradiebantur
cantantes, quia post predicationem Joannis discipuli & sequenti
sunt Christum sicut Joannes euangelista describit. statim
inquit Joannes & ex discipulis eius duo & respiciens Jesum
ambulantem dicit ecce agnus Dei & audimus eum duo -

discipuli loquentem & sequenti sum Iesum prae Andreas frater
simonis Petri unus ex duobus qui audieram à Joanne & sequenti
fueram cum hic gradualis cantum cum inueni Nathanaelem
& dixi ei quem scripsit Moyses in legē & propheta inuenimus
Iesum filium Joseph à Nazareth ueni & illud.

De alleluia.

Post luctum sequitur consolatio nam beati qui lugent
quoniam ipsi consolabuntur & ideo post gradualis cantatur
alleluia quod significat ineffabile gaudium angelorum &
hominum in aeterna felicitate latantium hoc est semper
laudare Dominum nam beati qui habitant in domo tua -
Domine in saeculum saeculi ^{laudabunt} ~~abundabunt~~ & in uoce exultationis
& confessionis sonus exultantis, quid sit alleluia, praemittatur
in titulo statim psalmus exponendo titulum inquit laudate
pueri Dominum, hoc ineffabile gaudium uita praesentis ~~iniquitate~~
nullatenus habere meretur sed magistans illud in se situm
& finem quod gustauerit donec spes mutetur in rem & fides
in spem, quapropter hoc nomen hebraicum interpretatum peregrin-
um peregrinum ab hac uita gaudium, peregrinum quoque uocabulum
signare potius quam exprimeret omnis mysterium illud quoddam
gaudii stillitium de diuitijs supernae Hierusalem primum in mentis
patriarcharum per spiritum sanctum delapsum est, quoniam -
igitur alleluia futura beatitudinis quia proprium est uocabulum
uidetur magis eo tempore frequentatum quo Christus resurgens
impem beatitudinis spem nobis tulit & promissum, in autem
alijs temporibus caneretur ad missam olim Ecclesia Romana
consuetudo non erat, sed à beato Gregorio constitutum immo potius
restitutum est, nam à tempore Damasi Papae cum primum fuisse
eadem consuetudo deservat denique cum de hoc à quibusdam

alii quidam ²⁴ ~~murmurantes~~ ⁱⁿ ~~sentientes~~ ^{Constantinopolitanae} ~~Constantinopolitanae~~ ^{Eccliae} ~~Eccliae~~
sua consuetudines sequeretur non est dignatus reddere rationem
dicens nos in ullo horum aliam Ecclesiam sequenti sumus, nam
in Ecclesia ex beati Hieronimi traditione tempore beatae
memoriae Damasi papae traditur tractum & ideo in hac magistra
hic loquitur illam consuetudinem amputauimus quae hic à Graecis tradita
in Papa
suas, canimus igitur alleluia post gradualis canticum
laetitia post luctum penitentia summoque intendens exprimere
magnitudinem consolationis quae reposita est lugentibus
iubilantes potius quam timentes unamque leuam dignis
sermonis syllabam in plures neumas pertrahimus ut
innotando auditu mens attonita implicetur & rapiantur illi

^{delenda} ubi semper ^{uita} ~~uita~~ ^{sing} ~~sing~~ ^{motus} ~~motus~~ dies ~~sing~~ ^{notis} ~~notis~~ ^{cuncta} ~~cuncta~~ ^{sing} ~~sing~~ ^{fortis} ~~fortis~~
^{uita} ~~uita~~ ^{sing} ~~sing~~ ^{motus} ~~motus~~ ^{cuncta} ~~cuncta~~ ^{sing} ~~sing~~ ^{fortis} ~~fortis~~
^{uita} ~~uita ^{sing} ~~sing~~ ^{motus} ~~motus~~ ^{cuncta} ~~cuncta~~ ^{sing} ~~sing~~ ^{fortis} ~~fortis~~
^{uita} ~~uita ^{sing} ~~sing~~ ^{motus} ~~motus~~ ^{cuncta} ~~cuncta~~ ^{sing} ~~sing~~ ^{fortis} ~~fortis~~
^{uita} ~~uita ^{sing} ~~sing~~ ^{motus} ~~motus~~ ^{cuncta} ~~cuncta~~ ^{sing} ~~sing~~ ^{fortis} ~~fortis~~
incunctas sing dolor, securitas sing timor, tranquillitas
sing labor, fortitudo sing debilitas, cunctitudo sing paupertas
pulchritudo sing deformitas, ueritas sing fallacia, caritas
sing malitia, felicitas sing miseria. Post tamen alleluia
refere ad exultationes eorum qui de miraculis Christi gaudent
hanc laudantes Dominum dicentes quia uidimus mirabilia
hodie & quia Deus uisitauit plebem suam tunc enim cantatur
alleluia in iherusalem cum enim plebs in iherusalem laudem
Deo & uniuersus populus gaudeat in uniuersis quae gloriis
signantur ab eo hanc & septuaginta duo reuerfi sunt cum
gaudio dicentes Domine & daemones subiunguntur nobis
in nomine tuo, hinc est quod à septuagesima usque ad
pascha non cantatur alleluia quia à temporis tristitia
non debet carmen laetitia decantari secundum illud propheta
tium, quomodo cantabimus canticum Domini in terra
aliena, septuagesimam namque tempus babilonica captiuitatis~~~~~~

46
spiritualiter representat in qua super flumina Babilonis
sedentes & flentes in salicibus organa suspenduntur, canitur
autem tractus qui cum appropinquat uocum cum prelixiat
uulborum miseriam presentis incolatus infirmat. De qua dicit
psalmista heu mihi quia incolatus meus prolongatus est
habitans cum habitantibus Cedar multum incola fui
anima mea.

Quare interposito uersu alleluia repetitur.

Quod autem interposito uersu bis alleluia cantatur designat
quod intricata letitia sancti geminam glorificationis
stolam accipere mentis & carnis sing. cordis & corporis
nam secundum stolam mentis fulgebunt iusti & tanquam
scintilla in arundine discurrent. Versus ergo nihil finitum
aut triste sed totum inuicem. Dulce debet sonare quales
sunt Dominus regnauit exultet terra, jubilat Deo,
iustus ut palma florebit, quoniam abstergit Deus omnem
lachrymam ab oculis sanctorum, si iam non sint amplius
neque luctus neque clamor sed nec ullus dolor quoniam
tempora transierunt, hoc ipsum significat quod in quilibet
eccl[esi]a sequentia post alleluia cantantur suauiter
dulciter canere, notandum est autem quod in officio missa
tunc linguarum concurren[t]ia in omni lingua
confiteatur quod Dominus noster Iesus Christus in gloria
est Dei Patris quod & titulus omnis ostendit qui scriptus
fuit literis graecis hebraicis & latinis Iesus Nazarenus
rex iudeorum.

De sacerdotis consensu dum cristola legitur & gradualis
cantatur.
Haec tenet tacitus sedebat sacerdos illud insinuans quod Iohannes

predicantem Christus quodammodo tacebat quia non predicabat
aperta sed ut tradit euangelista postquam traditus est
Joannes enim Jesus in babiloniam predicans euangelium regni
vel sedes doctoris est sessio sacerdotis Victoriam Christi
significat qui post ieiunium uicit diabolum nam reliquit
eum tentator & accesserunt angeli & ministrabant ei.

De mutatione sacerdotis de prima parte altaris
ad alteram.

Hic ergo ita promissis sacerdos ad sinistram partem altaris
accedens pronuntiat euangelium significans quia Christus non
uenit vocare iustos sed peccatores iuxta quod ipse docet in euangelio
quia non indigent qui sani sunt medico sed qui male habent
per dexteram enim iusti per sinistram peccatores signantur
propter quod Dominus in iudicio statuet quidem omnes a dextris
laudos autem a sinistris; quidam tamen in hoc loco dicunt
quod ideo sacerdos in principio consistit ad dexteram cum autem
pronuntiat euangelium conuertitur ad sinistram & circa
finem iterum redeat ad dexteram quia cultus fidei primus
fuit in populo iudeorum deinde transfuit ad gentes & circa
finem reuertetur iterum a iudeis ad predicationem Herodis
& illis qui conuertant corda patrum in filios quoniam
in diebus illis saluabitur iuda & reliquia israel salua
fieri, sed cum sacerdos qui pronuntiat euangelium ipsius
Christi representet personam & Christus non predicauit
gentilibus sed iudeis iuxta quod ipse docet in euangelio
non sum missus nisi ad oves quae perierant domus israel
utrum illud recte dicatur prudens auditor aduertat.

Quare Diaconus quando lectum est euangelium
dexteram Pontificis osculatur.

Porro cum Episcopus celebra omnia solemniter peragitur
Diaconus enim dextera Pontificis osculata codicem euangelij
suscipiens de altari benedictionem postulat ab Episcopo qua
data procedit ad pulpitum ^{exoterarius} ~~exoterarius~~ ^{exoterarius} qui faculas ^{exoterarius}
ferre accensas & thuribulum cum incenso, figura mutatur
nam Diaconus qui prius representabat prophetam modo repre-
sentat euangelistam quia lex & propheta usque ad Joannem
& ex eo regnum coelorum euangelizatur, intus altus est
sed si fuerit diligenter consideratus hauriemus aquam in gaudio
de fontibus saluationis. Diaconus ergo dexteram Pontificis
osculatur quia predicatio euangelizans debet pro gloria
semperiterna de qua sponsa dicit in canticis dextera illius
amplexabitur me, nam & angelus qui resurrectionis Christi
gloriam uenerat nuntiare sedebat in dextis stola candida
cooperatus licet ergo secundum apostolum qui seminat spiritus
terrena metens possit carnalia non est tamen seminandum
pro carnalibus & terrenis sed pro spiritualibus & aeternis
nam qui seminat in benedictionibus de benedictionibus &
metat vitam etiam sempiternam, mercedarius enim est qui
predicationis officio non querit premium sempiternum sed
commodum temporale.

Quare pedes & manus summi Pontificis debeant
osculari.

Ceterum Diaconus uel subdiaconus non manus sed pedes
Romani Pontificis osculantur ut & summo Pontifici summam
exhibeant reuerentiam & cum illius ostendam esse vicarium

¶ cuius pedes osculabatur mulier quae fuerat in civitate -
peccatrix, adorandum esse enim scabellum pedum eius quoniam
sanctum esse cuius pedes mulieres tenentes resurgentes a mortuis
adorarunt, generaliter autem nemo debet manus summi Pontificis
osculari nisi cum de manibus eius aliquid accipere vel cum ad
manus illius aliquid tubum ostendatur quid ex utroque debemus
ei gratias exhibere qui sicut semper dat panem suum nunquam
recipere aliena, ipse vero praeter oblationem panis nullam
aliam oblationem manibus tangere nisi pro defunctis offeratur
quam ideo manibus accipere ne eorum suggillare errorem qui
dogmatizant elemosinas non valere defunctis, panem vero
contingere propter reverentiam sacrificii quod ex panis
conficitur & quia vicarius est illius qui de se ipso dicit
Ego sum panis, ceteras autem oblationes ad pedes accipere
propter illud quod in actibus apostolorum habetur ^{quoniam}
afferebant panem eorum quae vendebantur & ponebant ante
pedes apostolorum.

De benedictione quam Diaconus recipit & accipit
suscipiens ergo Diaconus codicem evangelii benedictionem recipit
ab Episcopo quia nullus debet predicare nisi mittatur secundum
illud apostoli quomodo predicabunt nisi mittantur & Dominus
inquit apostolis messis quidem multa operarii vero pauci rogatis
ergo Dominum messis ut mittat operarios in messem suam
Isaias quoque cum audivisset vocem Domini dicentis quem
mittam & quis ibi nobis respondit ecce ego sum mitte me
dixit ergo Dominus vade & dices populo huic audite audientes
Pontifex ergo benedicit invisibiliter Diacono qui lecturus est

euangelium quod non fecerat subdiacono qui lecturus erat
epistolam quia Christus inuisibilis manens legem & prophetas
inuisibiliter in se sed postquam in terris visus est & cum
hominibus conversatus est apostolos & euangelistas inuisibiliter
in se & docuit, euntes inquit predicat & dicentes appropinquavit
regnum celorum, illi autem egressi circuebant castella euangeli-
zantes & curantes ubique.

De suscriptione Codicis Euangelij de altari.

Codex euangelij sumitur de altari quia dicitur exim lex &
verbum Domini de ^{Jerusalem} ~~ita~~ non utique lex mosaica quae quondam ^{sensus hic}
exerat de monte sinai sed lex euangelica de qua dicitur propheta ^{querendus}
ecce dies veniunt dicit Dominus & consummabo testamentum
novum super domum Israel & super domum Iuda non secundum
testamentum quod dedi patribus eorum cum educairem eos de terra
Aegypti sed dabo leges meas in mentes eorum & in corda eorum
inscribam eas & ero illis in Deum & ipsi erunt mihi in populum
lex quippe mosaica scripta fuit in tabulis lapideis sed lex
euangelica desculitur in tabulis cordis digito Dei nam illa
dabatur diuis habentibus cor lapideum sed haec datur adiuventibus
sicut ipse dicit in psalmis, Populus quem non cognovi ser-
uauit michi ^{in quibus annis deditur michi}
vini michi ^{b. a. c. 25. rh.}

De ijs qui praedicant cum cereis & incenso.

Diaconus praemittit carofarios cum faculis & incenso quia praedicator
debet ex se odorem bonae opinionis emittere secundum illud apostoli
ipsi bonus odor sumus in omni loco nam cuius uita despicitur rectae
in eius praedicatio contemnatur & dicatur medicus cura te ipsum
inquit sumo trabem ex oculo tuo & tunc eijces fastucam ex oculo.

fratris tui, debet autem desiderium & gaudium in cordibus auditum
accendere quatenus & libenter audiant & grater obediunt
quis autem non desiderat bonum nuntium & de bono nuntio quis
non gaudeat, euangelium enim bonum nuntium ipsa nominis
interpretatione significat, vel per hoc quod Christus eos prae-
tulerat binos ante faciem suam in omnem civitatem & locum
quo erat ipse venturus praefertens confectionem miraculorum
& docem virtutum Unde reversi dixerunt Domini in nomine
tuo etiam demonia subijciuntur nobis, facilius etiam, Christi
convincuntur hic intelligunt, Apostoli qui formam doctrinae suae
populis ostendebant propter quod ipsis aiebat qui vos recipi-
tis recipite, vel ideo librum euangelicum praedicare candellam
& thuribulum quia doctrinam Christi virtus & fama praedicat
euangelista testantur, exim Jesus in virtute spiritus in Galila-
eam & fama exim in universam regionem de illo & ipse doceret
in synagogis eorum.

Quare subdiaconus in eundo sequitur & in redeundo
praedicat.

Diaconus ergo praedicat in doctor subdiaconus autem sequitur
in auditor ille praedicat in praedice iste sequitur in ministris
quia dignus est operarius mercedis suae secundum quod Dominus
in lege praecipit, non claudas os boni tuturanti, post lectionem
vero subdiaconus quasi sufficienter edoctus praedicat referens
euangelium quoniam mercedem euangelij de sua ministratio-
re reportat secundum illud quod Dominus ipse promissum in
euangelio qui recipit prophetam in nomine propheta mercedem
propheta recipere ^{quare} ideo praemittit diaconus ad Episcopum
ut ostendat fructum praedicationis referre de quo Dominus
in esset posui vos in vobis & fructum afferatis & fructus vestros

maneat, in quibusdam tamen Ecclesijs subdiaconus procedit
 diaconum ferens pulvillum quem libro supponit in nobilitate
 sed per pulvillum qui fasso supponitur ad quietem significans
 vite solatium in indelicis auditores quasi pro mercede laboris
 predicanti sibi necessaria subministrare nam inquit apostolus
 qui altari deservimus cum altari participantes.

Quare diaconus per unam partem ascendit & per aliam
 descendit.

Procedit igitur diaconus cum silentio nihil ferens prater codicem
 evangelij propter illud quod Dominus ipse praecepit neminem
 salutaveritis & nihil tuleritis in via, subdiaconus autem
 per unam viam & diaconus per aliam ascendit in pulpitu
 quoniam ille docendo & iste discendo procedit in augmentum
 scientiae, vel quia ministrator per meritum operis & predicator
 per meritum oneris progreditur in augmentum iustitiae de quo
 dicit psalmista, iustitia tua sicut montes Dei sed per eandem
 viam revertuntur ad nasulum quia per similem perseveran-
 tiam pertingunt ad premium sicut Dominus ait qui perse-
 veraverit usque in finem salvus erit & quia predicatio non
 sufficit sine opere caput enim Jesus facit & docet ideo
 predicator per viam eandem revertatur per quam ministrator
 accesserat, vel ideo diaconus qui lecturus est evangelium
 ab una parte progreditur & ab altera ^{per altam} regreditur quoniam
 apostoli primum predicaverunt Judaeis & postea gentibus -
 secundum quod inquitur ad Judaeos, quia repulistis verbum
 Domini & indignos vos fecistis ecclesiam convertimur ad gentes.

Quare versus aquilonem legitur evangelium.

Diaconus igitur versus aquilonem ascendit ut annuntiet evan-
 gelium secundum illud prophetiam super montem excelsum ^{ascendit in} ^{per introitu.}

ascendit tu qui euangelizas sicut ex alta turrim tuam in fortitudinem
vinem & Dominus inquit in euangelio quod dico vobis in tenebris
dicite in lumine & quod in auribus auditis predicat super terram
nam & ipse Dominus ascendit in montem in euangelium predi-
care & aperiens os suum docebat discipulos suos dicens beati
pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum celorum, faciem
autem suam versus aquilonem apertum in ostendam predicationem
Christi contra eum specialiter dirigere qui autem proxima
sedem meam in aquilone & ero similis altissimo, nam & secundum
prophetam ab aquilone procedit omne malum super habitantem
terra adversus aquilonem ergo legitur euangelium in aquila
fugiat & auster adveniat & diabolus fugiat & spiritus sanctus
adveniat Unde diaconus munus sibi signaculo crucis ne diabolus
qui bonis insidiatur operibus tollat ei ^{devotionem} ~~monitionem~~ de corde
vel sermonem de ore.

Qui lecturus est euangelium ~~con~~signat os pectus
frontem & librum.

faciendos itaque vel diaconus cum lecturus est euangelium
signare sibi debet in fronte signare sibi debet in ore, signare
sibi debet in pectore ac si dicat ego crucem Christi non
embesco sed corde edo quod ore predico, predicamus inquit
apostolus Jesum Christum de hunc crucifixum Judaeis -
quidem scandalum gentilibus autem stultitiam, nos autem
gloriam oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi &
Dominus inquit in euangelio qui me erubescit & meos sermones
hunc filius hominis cum venerit in maiestate sua embescit
& patris & sanctorum angelorum debet etiam signare librum
et opulari quasi dicat hic est Liber crucifixi per quem reconcilia-
tionem accipimus.

Quam profundum esse cuius mysterium quam arduum sacramentum
 legitur enim quod Moyses ad mandatum Domini serpentem arcam
 vixit pro signo quem afflicti qui percussi fuerant à serpente
 tibus sanabantur quod ipse Christus exponens inquit in euange-
 gelio fidei Moyses exaltavit serpentem in deserto ita exaltari
 oportet filium hominis in omnis qui credidit in ipso non perire
 legiturque cum Ioseph applicuisset Manassem & Ephraim ad
 Jacob statuens maiorem ad dexteram & minorem ad sinistram
 in eis secundum ordinem benedicens Jacob manus commutans
 id est in modum cuius cancellans dexteram posuit super caput
 Ephraim minoris & sinistram super caput Manassæ maioris & dixit
 Angelus qui enim me à cunctis malis benedica pueris istis ^{+ ad puerum} dicens.
 Esauel autem audiuit Dominum dicentem ad virum vestitum
 lincis & habentem atramentarium scriptoris ad renes transi
 per mediam civitatem & signa Tau in frontibus virorum
 dolentium & gementium post hæc dixit septem viris transi
 per mediam civitatem & percutite omnem super quem non
 indelitis Tau, nemini parce oculus uester, Joannes quoque
 vidit angelum ascendentem ^{ab ortu solis habentem} signum Dei vivi & clamavit voce magna
 angelis quibus datum est nomen terræ & mari dicens
 nolite nomen terræ & mari neque arboribus quodvisque
 signemus servos Dei nostri in frontibus eorum, hinc est
 etiam quod cum ^{Angelus} Dominus Aegyptiorum percuteret primogenita
 domos Hebræorum absque læsione transcendit eo quod sanguinem
 insuper liminari & in utroque postu indidit, Dum Moyses
 manus tenelae extensas Israël pugnavit Amalech super labi
 lignum missum in marath aquas dulcorabat amaras & ad
 lignum missum in Jordanem ferrum quod incidere exaltavit

hoc est lignum vite in medio paradisi de quo sapiens ^{propheta}
benedictum lignum per quod fit iustitia quoniam regnabit
a ligno Deus, Animam coarctat orbem terrae qui non commouetur
qui dicuntur morte turpissima condemnemus cum respiciamus
sacramenta Dei neque comprehendimus quae sit longitudo &
latitudo quae sublimitas & profundum, cuius ergo laxitatem
restituimus, benedictionem impendimus, discimus a perfidis, liberamus
a periculis, hostes expellimus, victorem constituimus, cuius ^{mysterium}
fidei ^{augmentum} ~~firmamentum~~ charitatis, firmamentum spei, clavis scientiae
forma iustitiae, magnificentia regum, gloria sacerdotum, inquam
sustentatio, pauperum consolatio, caecorum dux, claudorum
baculus, spes desperantium, resurrectio mortuorum.

Quomodo signum crucis fit faciendum.

Est autem signum crucis tribus digitis exprimentum quia
sub invocatione Trinitatis imprimetur de qua dicit propheta
quod apprehendens tribus digitis molem terrae itaque a superiori
descendat inferius & a dextera transeat in sinistram quia
Christus de coelo descendit in terram & a Iudeis transiit
ad gentes, quidam tamen signum crucis a sinistra producant
ad dexteram quia de misericordia transire debemus ad gloriam
suum & Christus transiit ad vitam & de inferno ad pare-
disum in se ipsos & alios ^{inno} ~~inno~~ ^{edamque} pariter eodemque modo consignemur
constat enim in cum super alios signum crucis imprimimus
eos a sinistra consignamus in dexteram Verum si diligenter
attendamus etiam super alios signum crucis, a dextera producamus
in sinistram quia non consignamus eos ^{quasi} ~~ut~~ ^{ut} ~~textas~~ ^{textas} deorsum
sed quasi faciem praesentantes.

De salutatione qua praemittitur euangelio.

Diaconus ergo in ambone consistens salutat populum dicens Dominus nobiscum illud observans quod Dominus iussit in quacumque domum intraveritis primum dicite pax huic domui stans ergo populus quod antea non fecerat cum epistola legueretur devotus & attentus respondet & cum spiritu tuo statimque diaconus in eos benedictor reddat & dociles subdit sequentia sancti euangelij sed ipsi cum reverentia & honore respondent gloria tibi Domine glorificantes Deum quod misericordia verbum salutis sicut in actibus apostolorum habetur & glorificaverunt Dominum dicentes ~~et~~ ergo & gentilibus Deus penitentiam dedit ad vitam.

De praeminentia euangelij.

sans sicut caput praeminet corpori & si cetera membra subserviunt sic euangelium toti praecellit officio & ei ceterae partes intellectuali ratione consentiunt hoc est verbum verbi, sermo sermonis, sapientia sapientiae, verbum ^{verbi} ~~verbi~~ quod apud in principio apud Deum omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factum est nihil, sermo sermonis qui nemi a regalibus sedibus ^{imperialium} ~~in~~ simulatum portans in perpetuum vivus — & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti sapientia sapientiae quae attingit à fine usque ad finem fortiter & disponit universa suaviter, paradisus deliciarum hortus aromatum, cella vivaria, coenaculum magnum mensa propositiois, quadriga Aminadab ^{tugis} clavis David gazophylacium templi, thesaurus patissimilias, hic est fons hortorum, puteus aquarum viventium, quae fluunt impetu de Libano, quocirca diaconus corde purum, ore —

mundum & opus castum se studeat archibus quatenus -
sacrosanctum euangelium possit dignis profuerit quia -
puteus aquarum viventium id est euangelica predicatio
non sicut impetu id est libro ^{nisi} sed de libro id est de
cordis casto & opus candido non enim pretiosa Laus in op
peccatoris sed peccatori dicit Deus quare tu enarras -
iustitias meas & assumis testamentum meum per os tuum
hic iam non loquitur Moyses qui ab heu & nudius tertius
non est loquens sed imprudens & tardioris lingua factus
est ex quo Dominum sibi loquentem audiuit, hic
non loquitur Isaïas qui de se dicit ^{Ecce} mihi quia -
tacui quia uir pollutus labijs ego sum, sed hic loquitur
pater in filio quem constituit heredem uniuersorum
per quem fieri & facula.

Quare post euangelium Liber & thesaurulum
ad Episcopum reportantur.

Euangelio perlecto Liber & thesaurulum ad Pontificem
reportantur quoniam ad eum omnia sunt bona referenda
a quo cuncta procedunt Unde multi psalmonum intitu
luntur in finem psalmus Dauid quia Christus est finis[†]

[†] donatur Episcopus ergo thus odoratur & codicem osculatur quia Christus
quod inspirauit & docuit hoc approbat & acceptat Deus
enim nihil accipit nisi quod efficit nec remuneratur
nisi quod donat quia fieri cuncta quae fieri sunt bona
sic nulla sunt bona nisi quae fieri nam uidet Deus
cuncta quae faciunt & erant ualde bona.

De simbolo.

Quia uero cordi creditur ad iustitiam ore fit confessio ad
salutem in ostendat Ecclesia quod Euangelij uerbum cordi

hac ad duntaxat
& ad impresso. ^{††} consummans sed non consummans & de primis & nouissimis -
initium & finis

regie max fidei symbolum or decantat, quod tamen Episcopus
 incipit in significare quod omne bonum à Christo procedit
 nam omne datum optimum & omne donum perfectum descendit
 ex descendens à patre luminum quocirca ne ^{illud} majus ^{vel}
 celestis dicere ^{can} cantavimus vobis & non saltastis chorus
 catholicus evangelica doctrina consona voce respondit &
 Johanni triguidio fidem catholicam profitetur, symbolum
 autem graecis, latini sonat ^{indiciu} ~~in~~ vel collatio tum
 quia gloriam fidei ^{tr} traditur enim quod postquam Apostoli
 spiritum paracletum acceperunt cum iam forent ad pradi- ^{desum}
 candum evangelium profecturi convenientes in unum super ^{quodam vel}
 articulis fidei statuerunt ut scire omnes erant in una fide
 concordet sic omnes unam fidem concorditer pradicarent
 & ideo symbolum componentes unusquisque bolum id est
 particulam unam apposuit unde secundum Apostolorum
 catalogum duodecim particulas dignoscitur contineri,
 symbolum ergo post evangelium, fidem post pradicacionem
 ostendit, unde Joannes, hac eo loquente multi crediderunt
 in eum, nam & secundum Apostolum fides ex auditu
 auditus autem per verbum Christi. Damasus Papa
 constituit ut symbolum cantaretur ad missam ex decreto
 sanctae universalis synodi apud Constantinopolim cele-
 bratae.

De duodecim partibus symboli

Petrus Credo in Deum Patrem omnipotentem creatorem
 caeli & terrae, Andreas, et in Jesum Christum filium eius
 unicum Dominum nostrum, Jacobus, qui conceptus est de
 spiritu sancto ex Maria virgine, Joannes, Passus sub Pontio
 * plenam indicat regulam & perfectam rationem tum quia simul
 in unum continet articulos fidei.

Pilato crucifixus mortuus & sepultus, Philippus descendit
ad inferna tertia die resurrexit a mortuis, Bartholomaeus
ascendit in coelum sedet ad dexteram Dei Patris omnipotens
trentis, Thomas Indes venturus est iudicare vivos & mortuos
Matthaeus, Credo in spiritum sanctum, Jacobus sanctam
ecclesiam catholicam sanctorum communionem, simon
remissionem peccatorum, thaddeus carnis resurrectionem
Matthias vitam aeternam amen.

Constantinopolitanum quoque symbolum duodecim clausulas
designatur continere, prima, Credo in unum Deum, secunda
& in unum Dominum Iesum Christum, tertia qui propter
nos homines, quarta crucifixus etiam pro nobis, quinta, &
resurrexit tertia die, sexta ascendit in coelum, septima
& iterum venturus est cum gloria, octava & in spiritum
sanctum, nona & unam sanctam catholicam, decima
confiteor unum baptisma, undecima expecto resurrectionem
mortuorum duodecima & vitam ^{venturi} futuri saeculi amen.

Isti sunt duodecim panes qui recantes & calidi super
mensam propositionis coram Domino ponebantur haec sunt
dona quae principes tribuum in consecratione altaris duor
decim obtulerunt diebus [†] duodecim enim numerus est sanctus
[†] in duodecim apostolis, in duodecim prophetis & duodecim
patriarchis, in duodecim exploratoribus, duodecim principibus
& duodecim tribubus, in duodecim [†] foraminibus duodecim
lapidibus & duodecim sedibus, in duodecim horis, duodecim
mensibus & duodecim annis, in duodecim signis, duodecim
stellis, & duodecim gemmis, in duodecim portis, duodecim angelis
& duodecim fundamentis, in duodecim virgis, duodecim oculis

& duodecim caphenis, in duodecim phialis duodecim ~~maculis~~ ^{lapis}
 & duodecim ^{arietibus} mortuorum, in duodecim cubis, duodecim ^{un-}leprosis
 & duodecim arietibus; Iste autem numerus superabundans -
 constans ex duobus sexenis significantibus perfectionem cogi-
 tationis & ~~numeri~~ ^{opis} ~~opis~~ ^{spiritus} mentis & corporis ex ternario
~~multiplicato~~ per quaternarium significantibus fidem inmensam
 Trinitatis & quatuor evangeliorum doctrinam sunt tres -
 virtutes catholice & quatuor virtutes politice, hic numer-
 us ex suis partibus aggregatis excipitur in sedecarium qui
 constat ex denario & sexenio mandatorum executionem signi-
 ficans quia duodecim sunt legis mandata quae mandata sex-
 diebus ^{exequimur} ~~exsequuntur~~ ^{exsequuntur}, ex ceptis in charitatis perfectionem
 quia secundum apostolum sedecim proprietates habere digni-
 citur, charitas inquit patiens est, benigna est, non aemulatur,
non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non
querit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum
non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati
omnia suffert, omnia credens, omnia sustinet, charitas
nunquam excedit.

Quibus diebus symbolum fit dicendum ad missam
 symbolum autem in illis tantum sollemnitatibus cantari
 debet ad missam de quibus aliqua mentio fit in simbolo
 videlicet diebus dominicis, natalis Domini, epiphania -
 Domini, Cena Domini, Pascha, aspersio, pentecoste -
 omnibus festivitatis beatae Mariae Virginis, sancta -
 trinis, angelorum, apostolorum, dedicationibus ecclesiarum
 & commemorationibus omnium sanctorum quanquam fit
 ipsa dedicationis festivitas infra octavas natalis, etiam

ipsa festivitate innocentium in qua cantica latitia subleantur
tum quia vox in Roma audita est ploratus & ululatus
& plorantis multus Rachel plorans filios suos, tum quia innocentes
descenderunt ad inferos tum etiam quia non loquendo sed
mouendo confessi sunt, in octava tamen cantatur propter
resurrectionis gloriam quam octava significat, infra
octavam epiphaniae, pascha, ascensionis, pentecostes, apostolorum
Petri & Pauli, assumptionis beatae Mariae, Unde
licet in nativitate sancti Joannis baptista & festivitate
sancti Joannis baptista & festivitate sancti Laurentii
symbolum non cantatur, in octavis tamen eorum cantatur
eo quod infra octavas apostolorum & assumptionis adveniam
& ob hoc in octava sancti Joannis praefatio de apostolis
& in octava beati Laurentii praefatio de assumptione
cantatur. horum omnium commemoratio fit in simbolo quorundam
tamen obscurum in epiphania quae est festum baptismatis de
quo continetur in simbolo confiteor unum baptismum, carna
Domini quae est solemnitas Eucharistiae ad quam respicit illud
quod in simbolo continetur sanctorum communionem, remissi
onem peccatorum, angelorum qui nomen caeli debent intelligi
cum in simbolo dicatur creatorem vel factorem caeli
& terra proinde illud In principio creavit caelum
& terram id est naturam angelicam & mundanam
quibusdam tamen videtur in festivitatibus angelorum
non esse symbolum decantandum eo quod Angeli nunquam
habuerunt fidem sed spem non cedentes sed agnoscetes
dedicationis ecclesiarum ad quam respicit illud sanctam
ecclesiam catholicam, tunc enim ubi ita dicam sanctific
catur & catholicatur cum ecclesia dedicatur, ad octavas

resurrexio mortuorum de qua continetur in simbolo
 expecto resurrectionem mortuorum, in festo tamen Agnetis
 symbolum non cantatur quia licet celebretur in octava
 non est festum octava, Unde nec in calendario soluitur nec
 in Ecclesia pronuntiatur octava, quidam non absque
 singulis diebus paschalis sicut in omnibus diebus
 dominicis symbolum cantant a die resurrectionis usque
 ad festum ascensionis, quidam etiam symbolum dicunt
 in sollemnitate sancta Maria Magdalene dicentes illam
 apostolorum pro eo quod ipsa prima resurrectionis gaudium
 apostolis nuntiavit, de quibusdam tamen mentio fit in
 simbolo in quorum commemoratione symbolum non cantatur
 in passionis & sepulture quoniam illorum diuinum
 officium regulam non sectatur.

At quibus & ubi symbolum sit cantandum.

Quia vero Christus non venit predicare gentilibus sed iudeis
 iuxta quod ipse dixit in euangelio non sum missus nisi ad oves
 que perierunt domus Israel, Unde praecepit Apostolis in uiam
 gentium ne eueant & in ciuitatem samaritanorum ne intrar
 uentis, donec post resurrectionem eisdem praecepit, euntes in
 mundum uniuersum predicare euangelium omni creaturae
 dicens Romano pontifici sollemniter celebrante symbolum fidei
 non cantores in choro sed diacones ad altare decantant &
 ipsi generaliter ad uniuersa respondere usque dum Pontifex
 dicit Pax Domini sit semper uobiscum, quoniam usque post
 resurrectionem sola iudaicum Ecclesia qua per subdiacones
 designatur qui sursum ad altare consistunt eandem creditur ad
 iustitiam & opus suum confectum ad salutem sed ex tunc cantores

respondere in choro & univ^{er}sa decantare quia post resurre-
ctionem Ecclesia gentium quam cantores designant qui
deorsum in choro subsistunt fidem Christi recipi & laudum
praemia salvatori persolvere, inter euangelium autem &
sacrificium choris concinunt offertorium quoniam inter predi-
cationem & passionem gentilitas fidei notum offerens
decantant quando mulier Chananea & similes tyri &
sidonis egressa clamant & dicunt, miserere mei fili David
filia mea male à demonio vexatur, cuius tandem fidem
commendans ait o mulier magna est fides tua fiat
tibi sicut vis.

De offertorio.

Dicturus sacerdos oremus praemittit Dominus nobiscum
sensus hic quia ^{nisi} ~~vel~~ ^{indignum} sit Dominus ad salutem nostram orare
^{quod} ~~non~~ ^{possumus} statim autem canitur offertorium trahens
^{et} ~~offertorium~~ ^{ex} ~~offertorio~~ ^{nomine} ab offendo quia dum offenda cantatur sacerdos
accipit oblationes à populis vel hostias à ministris
hilarem enim datorem diligit Deus, ordo conveniens ut
post predicationem sequatur fides in corde, laus in ore
fructus in sacrificio, quia ^{propter} ~~pro~~ offenda cantatur quia
sacrificium laudis offertur Unde psalmista circumibo &
immolabo in tabernaculo eius hostiam inebriationis cantabo
& psalmum dicam Domino & in Parabolis cum offertis
holocausta cooperiemus laudes canemus Domino & in diversis
organis quae David Rex comperebat.

De silentio post offertorium.

Post haec sacerdos silentij solitudinem exequi instanti
memoria dominica passionis illud insinuat quod Jesus iam
non palam ambulabat apud Iudaeos cum cogitarem cum

intusque sed alibi in regionem iuxta desertum in civitatem
 qua dicitur Effraim & ibi morabatur cum discipulis suis, alter
 quum ergo Pontifices & pharisaei consilium & dicebant, quid
 facimus quia hic homo multa signa facit si dimittimus
 eum sic omnes credent in eum & venient Romani & tollent
 nostrum locum & gentem, unus autem ex ipsis Caiphas
 nominis cum esset pontifex anni illius dixit eis vos nescitis
 quicquam nec cogitatis quia expedire vobis ut unus mori
 atur ^{homo} pro populo & non tota gens pereat, ab illo ergo
 dixit cogitavimus ut interficerem eum, silentium ergo
 sacerdotis latibulum Christi significat.

De ablutione manuum antequam sacrificium
 offeratur.

Notandum vero quod cum sacerdotes dixissent oremus non statim
 orationes subiunxit sed antequam ad altare perveniret
 manus abluere quatenus lotis manibus, oblationem
 accipiat, incensum offerat & orationem effundat, scriptum
 est enim in Exodo, facies labrum aeneum ad lavandum
 poneque illud in tabernaculo testimonij ad altare, missa
 aqua ^{lavandi} in ea Aaron & filij eius manus suas ac
 pedes quando ingressi sunt tabernaculum testimonij &
 quando accesserunt ad altare, cum ergo iam manus suas
 lavisset & isidorus ingressus in tabernaculum nunc iterum
 manus abluere cum accessurus esset ad altare in magnis mar
 isque mundatus offerat hostiam immaculatam sanctamque
 Deo placentem Unde psalmista, cum esse mundatus petula
 amplius emundari, amplius inquit lava me ab iniquitate
 mea & a delicto meo munda me, sacerdos igitur hostiam

ollaturus debet lavare conscientiam suam lacrimis penitentiae
iuxta illud, lavo per singulas noctes lectum meum lacrimis
penitentiae, nam & Christus antequam novum & unicum
sacrificium in ara crucis offerret in resurrectione Lazari
lachrimas miseratus effudit evangelista testante, Jesus
inquit infrenum spiritu turbavit semetipsum & lachrimatus
est.

De corporalibus

^{x in originali} ^{Itaque} Interim vero Diaconus corporales pallas super altare digne
ponit quae significant Lintheamina quibus involutum fuit
corpus Jesu, fuerat autem caput eius separatim involutum
de his itaque cautum requiritur in canonis constituto omnium
constituimus in sacrificium altaris non in serico panno aut
intincto quisquam celebrare praesumat sed in puro linteo ab
Episcopo consecrato tenens scilicet lino procreato atque antea
fuit corpus Domini nostri Jesu Christi in sindone Linthea
^{separatim}
^{involutum} fuit; potest tamen in iis aliud figurari, duplex
enim est palla quae dicitur corporalis una quam diaconus
super altare totam extendit, altera quam super calicem
plicatam imponit, pars extensa significat fidem, pars
plicata significat intellectum hoc enim mysterium
credi debet sed comprehendere non valere in fides habere
mentum cui humana ratio non praebet experimentum
credamus ergo de corpore puro & conscientia bona & fide non
ficta sed non praesumamus discurrere quia desequuntur senten-
tiones scriptum est enim quia reusculato maiestatis oppri-
metur a gloria, nam qui dixerunt durus est hic sermo &
quis potest illud audire abiquam retrosum & iam non
ambulabam cum Christo.

De oblatione & incenso

Tunc surgens sacerdos ad altare movetur ubi mysticam oblationem accipit à ministris illud insinuans quod Joannes Evangelista describit Jesus inquit ante sex dies Pascha venit Bethaniam alibi fuerat Lazarus mortuus quem suscitavit Jesus, sequuntur autem ei curam illi & Martha ministrabant, oratione suscepta additur incensum per quod illud innuitur quod statim ab Evangelista subscribitur Maria ergo accipit Libram unguenti nardi pisticci pretiosi & unxit pedes Jesu & domus impleta est ex odore unguenti; quod autem sacerdos tertio superadducit & circumducit incensum designat quod Maria ter exhibuit & exhibuit unguentum circa corpus Jesu, primo cum unxit pedes ipsius in domo simonis pharisei, secundo cum in domo simonis leprosi super caput eius unguentum effudit tertio cum enim aromata in unguine unguere Jesum iam impositum in sepulchro, voluntas enim reputatur pro facto & cum per ipsam non statim quo minus explere quod incipit, quod undique totum incensatur altare designat quod factum illud undique totam reperant ecclesiam sicut Dominus ipse testatur amen dico vobis ubicumque predicatum fuerit hoc evangelium in toto mundo dicetur & quod hoc facere in memoriam eius, moraliter autem incensum devotionis addendum est in thuribulo cordis igne charitatis in odorem suavitatis emittat de quo dicit scriptura fungi sacerdotio & habere laudem in nomine ipsius & offerre illi incensum dignum in odorem suavitatis hoc enim incensum sacerdos accipit & incensat ex eo sacrificium & altare.

De aqua qua uino misceatur in calice.
Verum Libræ adhuc oblationis mysterium plenius explicare
subdiaconus enim calicem preparat panem & uinum in illo disponit
quia nimirum lex quæ per subdiaconum hic congruè designatur
huius oblationis mysterium præsignificauit docens quod Melchisedech
rex salem portulit panem & uinum erat enim sacerdos altissimi
quod exponens propheta dicit ad Christum tu es sacerdos in æter-
num secundum ordinem Melchisedech, Diaconus autem calicem
preparatum accipiens in altari componit quoniam euangelium
cuius est figura Diaconus huius sacrificij ritum commendauit
ecclesia quam per altare supra diximus figurari, primum
tamen Diaconus patenam cum hostia tradit Episcopo quam
Episcopus ipse super altare disponit infirmans quod ipse
Christus hoc mysterium primum instituit & ecclesia tradidit
celebrandum hoc est inquit corpus meum quod pro uobis
tradetur in remissionem peccatorum hoc facite in meam
commemorationem; Episcopus aquam uino misce in calice
quia Christus populum sibi reconciliauit in morte, scriptum
est enim quod aqua multa sunt populi multi, Christus
autem sanguinem suum effudit pro populo sicut ipse testatur
hic est sanguis meus noui testamenti qui pro multis
effundetur in remissionem peccatorum, & de latere Christi
simul exiit sanguis & aqua quatenus nec Christus su-
sing populus nec populus sine Christo quia cum aqua
uino misceatur Christo populus adunatur, Verum hoc
quoque mysterium Lex mosaica præsignauit sicut exponit
Apostolus dicens bibebant autem de consequente eo petra
petra autem erat Christus, quapropter amplexam aqua
subdiaconus tradit Episcopo quam Episcopus fundit in calicem

57
in fione aqua non separatur à uino sic & ecclesia non separatur à Christo, calix ponitur ad dextrum latus altaris quasi ^{altare} in originali sanguinem Domini suscepturus qui à dextro creditur profluxisse ^{altare}.
nam sicut panis in corpus ita profecto uinum transfunditur in sanguinem, pari cum sacerdos accipit patenam cum hostia inuolutam cum aqua calicem cum uino thuribulum cum incenso

omnis signaculum inquit omnis
efficitur super ea ~~calix~~ uirtutem omnis conatus diabolice fraudis &

malignitatis effugiat ne contra sacrificium uel sacrificium aliquo modo puelleat, ob hoc etiam in modum cuius superinducitur & circumducitur in corpus in sacrificium & altari quatenus & omnis signaculo & thuris incenso diabolice fraudis malignitas pto extinguitur sicut praecipimus & ostendimus id ad utrumque ualeat.

De patena.

Patena qua dicitur à patendo cur latum & amplum significat super hanc patenam id est super latitudinem charitatis sacrificium iustitia debet offerri in holocaustum anima pingue fiat, hanc latitudinem cordis habebat apostoli cum Petrus uidebat & si oportuerit me mori tecum non te nego, similiter & omnes discipuli dixerunt propter quod Dominus intulit dicens pariter quidem promptus est caro autem infirma, sed latitudo cordis ab eis aufergitur & latuit cum omnes discipuli relicto magistro fugerunt & latuerunt & ideo post susceptam altarem sacerdos abscondit sub corporali patenam uel ab altari remotam subdiaconus retro continet inuolutam, per quam discipulorum fuga uel latibulum designatur qui cum uerum sacrificium offerretur relicto Christo fugerunt & latuerunt sicut eis ipse praedixit omnes vos scandalum patiemini in me in nocte

ista, scriptum est enim percutiam pastorem & dissipabuntur oves
gregis, postquam autem percuterem pastorem nos in Galilaeam
& ideo sacerdos pro annuntiatum elogium resurrectionis resumit
patenam quia cum esset suo die illo una sabbathorum &
fores essent clausae ubi nam discipuli congregati propter metum
Iudeorum neminem Jesus & stans in medio dixit eis par uobis resumere
oves quae trepidantes aufugerant.

De inclinatione sacerdotis.

Tunc sacerdos inclinans orat primum deinde pro populo monens
in & populus orat pro ipso, orat inquit pro me frater huius
debemus enim invicem orare secundum apostolum ut saluemur
nam & Dominus inquit in evangelio, amen dico vobis quia si
duo vel tres consenserint de omni re super terram quodcumque
conixerint ^{aspicietis} a patre meo factum erit illis qui in caelis est: orantem autem
Christus primum pro se deinde pro populo dicens Pater
neminem hora glorifica filium tuum in & filius tuus glorifica
te, Pater sancte serua eos quos dedisti mihi in finem unum
scilicet & nos sumus, per hoc autem quod sacerdos inclinat
humilitatem Christi significat qui exinanivit se formam
serui accipiens factus obediens usque ad mortem mortem
autem crucis, nunc tandem sacerdos dicit orationem quam
intermisit quia tunc demum Christus rediit Hierosolimam
ad domum orationis quam ad tempus deseruerat cum secess-
set in Ephrem, sic enim habetur in evangelio, cum
venisset Jesus Hierosolimam intrauit in templum Dei
& sicci vendentes & ementes de templo dicens domus mea
domus orationis vocabitur.

De passionis.

Quia vero iam iterum palam ambulabat Jesus ita quod in
crastinum turba multa quae conuenerat ad dies festum

cum audirent quod venire Jesus Hierosolimam acciperem ramos
 palmarum & obviam processerunt clamantes osanna benedictus
 qui venire in nomine Domini rex israel, & uai itum-
 uorem facientes dicendo palam per omnia secula seculorum
 finis orationis est initium praefationis per quod sacerdos
 insinuat quod Christus est lapis angularis qui fecit utraque
 unum Iudeos scilicet & gentiles in fine unum omnes & unus
 pastor, Unde post laudem Iudeorum, euangelista describit fidem
 gentiliū, ^{trans} ~~trans~~ in quibus erant quidam gentiles ex iis qui
 ascenderant in adorare in die festo & rogauerunt Philippum
 dicentes Domine volumus Jesum iudeum, dicturus sacerdos
 rem attentione dignissimam salutationem praemittit, optans
 nos tales existere cum quibus Dominus manere dignetur
 & illud nobiscum celebrare convivium ad quod mulier obtulit
 alabastrum unguenti nardi pristini pretiosi & effudit illud
 super caput Domini recumbentis Unde statim sacerdos ad-
 iungit sursum corda sicut vero mulier unguentaria sursum
 ad ipsam uerbi diuinitatem cor eleuet & illud caput aequali
 Deo Patri contingens unguento catholica confessione per-
 ungit cuius sano praeconium sacerdos prosequitur dicens
 gratias agamus Domino Deo nostro, Thomaeque respondet
 dignum & iustum est, gratias enim omnipotenti Deo
 debemus referre per Christum Dominum nostrum credentes
 & confitentes quod per ipsum maiestatem suam laudant
 Angeli, adorant Dominationes, tremunt potestates etc. nimirum
 haec diuinitatis eius arcanum contingit praecipuum est super
 caput eius unguentum effundere quod euangelia pigmenti
 indulla Ioannes euangelista conficit, in principio erat
 uerbum & uerbum erat apud Deum & Deus erat uerbum

omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factum est nihil
hinc satis confessionis praconium ita recte concludit Eccl[esi]a
in cum angelis & hominibus decantare hunc deuoti praconij
himnum sanctus sanctus sanctus es. himnus iste partim
angelorum partim hominum uerba complectitur, legitur
enim in Isaia quod Isaiam clamabant alter ad alterum
& dicebant sanctus sanctus sanctus Dominus Deus exerci-
tuum plena est omnis terra gloria eius, legitur etiam
in euangelio quod ^{qui quilibet} ~~impresabam~~ & qui sequebantur clamabant
dicentes osanna filio Dauid benedictus qui uenit in nomine
Domini osanna in altissimis Vox angelorum trinitatis &
unitatis in Deo commendat arcanum, Vox hominum diuini-
tatis & humanitatis in Christo personae sacramentum -
petit tamen praefationis officium ad illud referri quod -
Iesus ascendit in caenaculum magnum stratum in quo
multa loquutus est cum discipulis suis & gratias agens
himnum retulit Deo Patri quem Ioannes euangelista
describit usque dum egressus esset trans torrentem Cedron
ex quo dicit Matthaeus & himno dicto exierunt in montem
oliuetti. Gelasius Papa tractus & himnos composuit &
sacramentorum praefationes cultu quidem & elocuto firmos
praedicauit, christus autem himnum sanctus sanctus sanctus
cantari constituit.

Expositio praefationis.

Mouet ergo sacros in corda sursum habemus ad Dominum
secundum exhortationem apostoli quae sursum sunt queritis
non quae super terram nam ubi thesaurus tuus illic est & cor
tuum, multi quippe dum op[er]a loquuntur caelestia, corda munda
tantum terrena quibus Dominus improprie per prophetam
populus hic labijs meis honorat cor autem eorum longe est.

59
in ⁵⁹ ~~qualibet~~ igitur oratione peccatum est sed in ista
particulatim cor habens dirigunt ab ore, os habens dirigunt ^{est periculum}
a corde, qui semetipsum non audit nec illum Deus exaudire ^{in C. impio.}
thorus ergo respondens profitetur se sacerdotis monita suscepisse cum aut habemus ad Dominum, diligenter ergo nover
deus ne cor habens deorsum ad saeculum spiritui sancto damna
biliter motiatur. sacerdos autem postquam attentos recordi
et devotos hortatus in gratias agamus Domino Deo nostro
quoniam ipse Deus idem creator, ipse est Dominus idem
redemptor ipse est noster idem salvator, tunc enim enim enim enim
militet noster cum enim omnia in omnibus, idem sufficientia
singulorum ipse est ergo Deus qui ex nihilo nos creavit
ipse est Dominus qui suo sanguine nos redemit, ipse est
noster qui semper munus nos salvavit, qui creando dedit nobis
naturam, qui redimendo tribuit gratiam, qui salvando
conspicit gloriam, thorus ergo respondens sacerdotis vocem
approbat et ^{confirmat} affirmat dignum inquit et iustum est, dignum
est quantum ad Deum quia ipse est Dominus Deus noster.
iustum est quantum ad nos quia nos sumus populus
eius et oves pascuae eius, Verum dignum et iustum est equum
et salutare nos tibi semper eo. quia nos mera voluntate
facisti, iustum quia nos pura misericordia redemisti, equum
quia gratuito nos iustificas, salutare quia perpetuo nos
glorificas, agere gratias tibi Domine ubique pater omni
potens semper atque Deus Unde psalmista, in omni loco
dominationis eius benedic anima mea Dominum, et iterum
benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in

ore meo, per Christum Dominum nostrum, advocatum
enim habemus apud Patrem Jesum Christum qui interpellat
pro nobis & ipse est propitiatio pro peccatis nostris qui
exauditur in omnibus pro sua reverentia, per eum ergo
quasi per mediatorem laudes offerimus per eum quasi per
advocatum gratias exhibemus, per quem maiestatem
tuam laudamus angeli adorant dominationes tremunt potes-
tates, per illum utique laudamus adoramus & tremunt per
quem omnia facta sunt, per quem omnes spirituum aditus
sunt creati, nam dixit Deus fiat lux & facta est lux
verbo facta quia verbo Domini coeli firmati sunt, & in
principio erat verbum & verbum erat apud Deum & Deus
erat verbum omnia per ipsum facta sunt & sine ipso
factum est nihil, laudamus, Unde psalmista laudate cum
omnes angeli eius, adoramus, Unde exercitus coeli & adoramus
tremunt unde Job, columna coeli contremiscunt & pavorem
adventum eius, tremunt vero dicuntur non metu fami-
lis cum sine perfecti beati sed admirationis affectu
vel oblatione famulatu cum secundum apostolum
omnes sint ministrarii spiritus in ministerium destinati
coeli dicuntur laudare quia laudis praestant matricem
Unde propheta, coeli coelorum & aquae quae super coelos
sunt laudant nomen Domini vel per coelos hic thronos
accipere quia Dominus in coelum michi sedes, seraphim
ardens vel succendens interpretatur eo quod pro ceteris
ardent vel succenduntur in charitate, reperitur autem
hoc nomen & neutrum & masculinum sed neutrum
hic terminatur in neutro in in hoc loco beata seraphim

masculinum terminatur in masculino in in propheta
 seraphim clamabant alter ad alterum, Unde cum nonem
 sui ordines quasi talis exclusis per tantum in nater
 tione pronuntur, an non illi cum ceteris cum ceteris maiest
 tatem diuinam glorificane & adorant? alibi nam virtutes
 celorum omnes ordines comprehendunt Unde psalmista
 Verbo Domini coeli firmati sunt & spiritus oris eius omnis
 virtus eorum, & itaque Dominus virtutum ipse est rex
 gloriae vel forte occulta & alta prouidentia operatione
 Dionysius tres esse tradit ordines angelorum ternos in singulis
 ponens in similitudo Trinitatis eis insinuat impresse
 dicit enim tres ordines, superiores inferiores tres medij -
 superiores seraphim, cherubim throni, medij dominationes
 principatus & potestates, inferiores, virtutes, archangeli
 angeli, de singulis autem hic medius ordo subtrahitur.
 de superioribus cherubim, de medijs principatus, de inferior
 vultus autem archangeli quia comparatione Trinitatis
 aeterna cuius maiestas hic praecipue commendatur omnis
 alia Trinitas diminuta reperitur & imperfecta, nam
 quis in nubibus equaliter Domino an quis similis ei
 Deo inter filios Dei, quoddam enim increata Trinitatis -
 uestigium reuocet in omnibus creaturis tam in Angelis quam
 in hominibus, quam in mundo, nam ad angelum inquit pro
 pheta tu signaculum similitudinis plenus sapientia
 & perfectus decor, de hominibus dicit scriptura fecit Deus
 hominem ad imaginem & similitudinem suam, de mundo
 dicit Apostolus, inuisibilia Dei per ea quae facta sunt
 a creatura mundi intellecta conspiciuntur, quolibet

autem Trinitas sine spiritualis in angelo sine corporalis
in mundo sine spiritualis & corporalis in homine similiter
divinam quandam divinam Trinitatis ostendit, ipsius tamen
similitudinis non perficit veritatem, Deus enim est spiritus
incoatus immersus incommutabilis summus sapiens summe
bonus incoatus, quia non incipit ex tempore, immersus
quia non circumscriptur loco, incommutabilis quia non
curvatur affectu, summus potens cui nihil est impotentiae
summus sapiens cui nihil est invidentiae, à quo omnia per
quem omnia, in quo omnia, à quo omnia sunt potenter creata
per quem omnia sapienter formata, in quo omnia sunt
diligenter conservata, creata per potentiam, formata
per sapientiam, conservata per diligentiam, per potentiam
patrem causam efficientem, per sapientiam filium causam
efficientem, per diligentiam spiritum sanctum causam
efficientem tres enim sunt qui testimonium dant in caelo
pater verbum & spiritus sanctus & hi tres unum sunt
tres personaliter sua quisque notione distinctus Pater
generationis, Verbum filiationis, spiritus sanctus processionis
unum essentialiter totum omnesque singuli, ^{et natura} ~~essentia~~ pro
+ hoc dicitur
vel originis potentia voluntatis & omnino quicquid secundum substantiam
prædicatur hanc etiam æternam & individuum Trinitatem

laudant angeli, adorant dominationes, tremant potestates
cum quibus & nostras vocis de duas enim potens Deus
rationales condidit creaturas angelicam & humanam
que laudibus divinis insistunt & ei gratiarum reddunt
actiones quas dum pari voce conculebant tanquam
superiores & inferiores chorda in celesti cithara sonantur
Vnde dicitur Joannes & audimus vocem sicut cithararum

citharis in citharis suis & cantabant quasi canticum
 novum: superlici confessionis, quasi non superba presumptione
 sed humili laude dicente sanctus sanctus sanctus Dominus
 Deus sabaoth, tunc dicitur sanctus & semel dicitur Deus
 & in Trinitatis & unitatis mysterium comprobatur, hoc non
 solum seraphim clamabant sub evangelio Dei solis secundum
 prophetam sed quatuor animalia secundum apocalypsim
 in circuitu sedis requiem non habebant dixit ac nocte dicente
 sanctus sanctus sanctus Dominus Deus omnipotens, Deus
 sanctus dicitur id est sanctificans non autem sanctificatus
 Unde sancti estote quia sanctus Dominus Deus uester -
 sanctus pater dicente filio pater sanctifica eos in veritate
 quos dedisti michi quia tu sanctus es, sanctus filius angelus
 de protestante quia nascitur ex te sanctum vocabitur filius
 Dei, sanctus spiritus Christo docente, accipite spiritum
 sanctum quorum remissis peccata remittantur eis -
 dicitur autem Dominus sabaoth id est Dominus exercituum
 videlicet angelorum & hominum quorum terribilis in-
 castorum est acies ordinata, tunc enim exercitus Deus habet
 in terra quos sunt ordines in ecclesia, tunc habet in caelis
 quos ordines sunt in angelis, nomen coelorum & terra angeli
 & homines divina gratia perficiuntur, vel ad litteram
 coelum & terra gloria divina replentur quia divinitas est
 ubique Unde propheta si ascendero in coelum tu illic es &
 si descendero in infernum ades, super omnia non clatus, -
 subter omnia non prostratus, inter omnia non inclusus -
 extra omnia non exclusus, Unde reperitur in Job excelsior
 caelo est & ^{quid} ~~est~~ facies profundior inferno & Unde cognosce

7 quid in
 digni

[†] necessarium longior terra mensura eius & latior mari quia uero [†] necessarium
 est ad eternam salutem incarnationis quoque mysterium
 confitui recte subiungitur, benedictus qui uenit in nomine
 Domini, Ego inquit ueni in nomine Domini, ego inquit ueni in
 Patris mei nomine, nomen Patris est filius de quo dicit propheta
 ecce nomen Domini uenit de longinquo, Ianna in uocalis
 uerbum hebraicum est quod significat salua offere compressum
 est est quod est salua & anna quod est interiectio offerantis
 uel est anna duas sunt dictiones per elipsim notata
 his autem dicitur Ianna propter duas partes salutis
 quae sunt sola mentis & sola carnis quibus sancti laeti
 ficantur in gloria hic laudis uersiculus in psalmo
 centesimo decimo septimo decimo reperitur quod enim turba
 dicebant Ianna hoc est quod illi dicitur Dominus saluum
 me fac & eisdem uerbis subiungitur benedictus qui uenit
 in nomine Domini.

De silentio post orationem particula tertia

Post acclamatum nomen sequitur secretum silentium
 nam in Joanne euangelista describit ubi Iesus fuit honorificus
 receptus a turba cum palmis & laudibus alij & abscondit se ab
 eis non utique trepidantis formidinis sed differens officio qui
 nondum uenerat hora eius quae postquam aduenit spontaneus
 ad passionem accessit, fugite inquit cernis ecce appropinquat
 hora me tradere, illatus est enim quia ipse uoluit quod cum
 cohors & ministri uenissent cum lanternis facibus & armis
 ut comprehenderent illum sciens Iesus omnia quae uentura
 erant super eum processit & dixit eis quem quaeritis respon-
 derunt ei Iesum Nazarenum dixit ergo Iesus Ego sum, illud
[†] secretum ergo Christi latibulum hoc secretum silentium representat
 in quo cessante uerborum tumultu sola dirigatur ad Deum

intenta devotio, tunc enim facundus intra debet in cubiculo
 cordis & hostio sensuum intercluso Deum patrem orare non
 multiloquio sicut ethiopi faciunt qui putant in multiloquio
 exaudiri sed in corde puro & conscientia bona & fide
 non ficta, Deus enim non est exauditor vocis sed cordis.
 nec est admonendus clamoribus qui renum esse sonitator &
 eorum, quia Anna typum gerens Ecclesia legitur obsecrasse
 qua non petitione clamorosa sed tacita devotione qua petiti
 impetrantur scriptum est enim in libro Regum quod Anna
 loquelatur in corde suo tantumque Labia illius mouebantur
 & vox peritus non audiebatur, item in psalmo, dicite in
 cordibus vestris & in cubilibus vestris coniungimini, spiritus
 est Deus & eos qui adorant Deum, in spiritu & veritate
 oportet adorare, ne vero ^{mysteria} ~~mysteria~~ morientes prodant suauitatem
 unguenti ^{fragrantia} ~~fragrantia~~ spiritus obligatur quatenus auster adueniens
 suffertorium in aromata fluant hoc est ^{non} ~~non~~ importunas
 cogitationes tollant devotionem orationis inspirationem gratie
 repellantur quatenus spiritus sanctus accendens, accendens mentem
 foveat in virtutes abunde, ceterum ne sacrosancta
 uideantur uerba dum omnes per usum ipsa scientes in plateis
 & vis alijsque locis incongruis decantarent decem Ecclesia
 in hac obsecratio qua secreta censetur a sacerdote secreta
 dicatur, Unus fertur cum antea consuetudinem qua postea
 inoleuit quidam pastores eam decantarent in agro diuinitus
 fuisse percutissos.

De secreta.

In secreta, recolitur memoria dominica passionis indicata
 eorum qua gesta sunt per heliodoram ante pascha a decima
 luna primi mensis quando Iesus alij Hierosolimam usque
 ad septimam decimam quando surrexit a mortuis propter quod
 in profatione & canone in pluribus sacramentis imago

curis fixis deprimatur in non solum intellectus Litera uerum
etiam affectus pictura memoria dominica passionis inspicere
et forte diuina factum providentia licet humana non sit
industria procuratum in ab ea litera canon incipere quae
sui forma signum cuius ostendit et exprimit in figura Tan
namque mysterium cuius insinuat docent Dominus per pro
phetam signa Tan in frontibus uiuorum et dolentium et
gementium etc. De tribus signis quae sunt super

oblatam et calicem.

Ita igitur clementissime Pater, Eadem die qua laudes à turris
Christo sunt acclamata id est decima luna primi mensis -
quando secundum legem typicus agnus ingressus est Hierosolimam
et à nequissimis sacerdotibus obpressus multis insidijs querebatur
ad mortem, traditus est autem à turris à Deo, à Iuda et
Iudeo, de prima traditione dicit apostolus proprio filio suo
non peccauit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum,
de secunda scilicet à Matthaeo quae quarela Iudei oportet
nitatem in eum tradere, de tertia legitur in Joanne, gens
tua et pontifices tui tradiderunt te mihi, prima fuit ex
gratia quia dilexi nos et tradidit semetipsum pro nobis
secunda ex auaritia quia constituerunt ei triginta argenteos
et exinde quarela in eum tradere sine turris, tertia ex
inuidia scilicet enim Pilatus quia per inuidiam tradidissent
eum, Deus ergo tradidit illum ex dono, Iudeas pro munere
Iudeas in sacrificium illibatum quia utique Iudei non
libanere sed gentes quoniam quia ablatum est eis regnum
Dei et datum est genti facienti fructus eius, ad hoc igitur
designandum sacros facit tres crucis super oblatam.
Cum dicit
Hae dona haec munera haec sancta sacrificia illibata quasi

dicat offerimus tibi clementissimè Pater. haec dona, haec munera
 haec sacrificia illibata commemorantes illam traditionem quam
 Deus fecit ex dono, Iudas pro munere, Iudas in sacrificium illibatum
 singuli tamen ad mortem, mortem autem crucis, nam licet
 diversa fuerint operativa tamen unum & idem ex tibi operatum
 haec tunc traditio tunc incipit cum filius ex decreto Patris
 Dei ex consilio spiritus sancti non ex proprio ~~filii~~ benepar
 ito veniens Hierosolimam semetipsum exponere passioni qui
 cum venisset eundem exponere ad quid veniunt nisi granum
 frumenti inquit cadens in terram mortuum fuerit nullum
 fructum afferet, & ego si exaltatus fuero à terra omnia
 traham ad me, haec autem duplex significans quia morte
 offeret clarificaturus ^{Deum} Dominum, vel potius quoniam indivisa
 sunt opera Trinitatis potest referri totum ad individuum
 Trinitatem quia tota traditio Christum in morte, in tota per
 Christum radimur nos à morte, donum enim est dantis
 munus accipientis, sacrificium offerentis & pater dedit &
 filius obtulit & spiritus sanctus accepit, hinc ergo dicit
 apostolus Christus pro spiritu sanctum semetipsum obtulit
 Deo Patri immaculatum, singuli tamen dederunt obtulerunt
 & acceperunt sed ad distinctionem dicitur Pater dedisse
^{propter} auctoritatem, filius obtulisse propter humanitatem
 spiritus sanctus accepisse propter benignitatem, o liberalis
 gratia, libertas gratiosa, quia Deus dedit nobis in donum haec
 accepit à nobis in munus, eadem enim sacrificia dona sunt
 simul & munera, dona sunt nobis collata, munera sunt
 à nobis oblata, nam quae facis offeruntur altaribus munera
 nuncupantur & dona Unde Dominus inquit in euangelio
 si offers munus tuum ante altare nade prius reconciliari

* ad. p. mon. fratru tuo & Apostolus de pontificis ^{et mon.} in offerat dona &
sacrificia pro peccatis, Daniel quoque dixit ad Baltazar
munera tua ubi sunt & dona tua altari da, sermonum
ergo inculcatio pia deuotionis est excitatio vel ineffabilis
commendatio sacramenti non enim unum aliquod inuenitur
nocabulum quod tantum sacramentum digno ualere appellet
nisi quod gratia melius dicitur Eucharistia quod exponitur
bona gratia, dicuntur autem pluraliter dona munera
sacrificia quia panis & uinum antequam consecrentur. diuerse
sunt species substantiarum & diuerse sunt substantiae
specierum sed ubi consecratio caelestis accesserit species
quae remaneant sed substantiae conuertuntur ita quod diuerse
sunt continentia sed unicum est contentum, nam idem sub
utroque specie continetur licet non in idem utraque sub
stantia conuertatur sicut infra planius & plenius ostendetur
dicantur etiam sancta & illibata quia panis & uinum
significant sacrosanctum corpus & immaculatum sanguinem
Iesu Christi, non enim dicuntur illibata quasi nondum
gustata sed potius illibata dicuntur id est immaculata
quae sine macula cordis & corporis debent offerri quatenus
& cor ab iniquitate mundetur & corpus ab immunditia
quoniam ut inquit apostolus quicumque manducauerit
panem uel biberit calicem Domini indignus reus erit corpori
& sanguini Domini nostri Iesu Christi, propter autem
seipsum homo & sic de prae illo edat & de calice bibat
qui enim manducat & bibit indignus iudicium sibi man
ducet & bibit non discernens corpus Domini, ideo multi sunt
infirmi & imbecilles & dormiunt multi.

Potest tria sunt Ecclesiae sacrificia quae significata sunt in
 veteri Testamento, ^{propitiatorium}, thuribulum & altare -
 videlicet sacrificium penitentiae, sacrificium iustitiae, & tertio
 tibi sacrificale hostiam laudis, super altare caro mactatur
 intra thuribulum thus adoletur, ad propitiatorium sanguis
 infertur, caro mactatur ex contributione, thus adoletur ex
 devotione, sanguis infertur pro redemptione super altare -
 corpus intra thuribulum cordis ad propitiatorium Dei Patris
 In his sacrificiis panis vinum & aqua specialiter offeruntur ^{affinitu} spiritualiter.
 in sacrificio penitentiae vinum doloris & contritionis, aqua
 maroris & plorationis, panis laboris & afflictionis, doloris
 in corde, maroris in ore, laboris in opere, in sacrificio iustitiae
 panis fortitudinis & constantiae, vinum rectitudinis &
 prudentiae, aqua mansuetudinis & temperantiae, fortitudinis
 inter adversa, rectitudinis inter iniqua, mansuetudinis inter
^{multa} in sacrificio Eucharistiae panis ^{unitatis} veritatis, vinum charitatis
 & aqua fidelitatis, panis pro corpore, vinum pro anima &
 aqua pro populo sicut infra planius & plenius ostendetur.
 inter haec sacrificia primum edocui, secundum deduci, tertium
 autem induci, edocui incipientes, ^{inducuntur} ~~inducuntur~~ ^{proficientes} ~~proficientes~~, deduci
 proficientes, ex Aegypto per desertum in patriam glorificans ^{proficientes}
 haec tria sacrificia sacerdos offert in missa, primum in confessione
 secundum in praefatione, tertium in actione, nam & tria sunt
 quae secundum Prophetam Deus requirit ab homine, diligere
 misericordiam, facere iudicium & sollicitum ambulare cum
 Deo, diligere ergo misericordiam qui nullo offert sacrificium
 penitentiae faciat iudicium qui nullo offert sacrificium iustitiae
 cum Deo sollicitus ambulet qui nullo offert sacrificium Eucharistiae.
 * & sacrificium Eucharistiae de primo an psalmista sacrificium Deo spiritus
 contribulatus de secundo tunc acceptabile sacrificium iustitiae.

* officium
in originali

Pro quibus sacrificium[†] offeratur.
In primis eo. hic quibus nobis investigandum occurrere quibus
indelicat & pro quibus qualiter & quare sacrificium altaris
debeamus offerre, quae quatuor ex ipso canon possumus evincere
adventus, quibus soli Deo indelicat individua Trinitati, pro
quibus pro Ecclesia catholica indelicat pro omnibus orthodoxis
qui sunt in virtute fidei in communione sanctorum, quare
† corporalibus pro beneficiis ^{corporalibus} ~~corporalibus~~ spiritualibus & aeternis sed omnibus
propter Deum, primum notatur cum dicitur illi redduntur vota
sua aeterno Deo, secundum pro Ecclesia tua sancta catholica
tertium, communicantes & memoriam ^{memorantes} ~~memorantes~~, quartum pro
redemptione animarum suarum, pro pro salute & incolumitate
sua, sacrificium ergo laudis offertur & generaliter pro cunctis
& specialiter pro quibusdam pro praetatis & subditis pro viris &
mulieribus pro sacerdotibus & astantibus pro nobis & nostris
de praetatis & subditis illi cum famulis tuis pp. q. Dominus
orthodoxis, de viris & mulieribus illi memento Domine famulorum
famularumque tuarum, de sacerdotibus & astantibus illi omnium
circumstantium & qui tibi offerunt sacrificium hoc, de nobis
& nostris illi pro se quisque omnes in primis id est quinquagesima
liter offerimus tibi pro Ecclesia tua sancta catholica
id est universali toto terrarum orbe diffusa & fidei sacramenti
unita quam pacificam dignetur in pacem habere ab haereticis
& schismaticis & adversariis quae diffusa sunt inter perfidos &
paganos, quam etiam custodire dignetur a vitio & demonibus
in propriis & adversis id est diffusi tamen videtur esse pacificam
quam adversariis, custodire quod reges tunc enim pacificae cum
fidelium mentes adunae ut per spiritum sanctum charitate
diffusa multitudinis credentium sit cor unum & anima una
tunc custodire cum inter mundi pericula regni unde sancto

65
mittens auxilium eandem sibi tueatur, licet enim septem
in apocalypsi seculantur Ecclesia una tamen in canticis est
columna nam sapientia edificavit sibi domum ut videtur columnas
septem, una igitur est Ecclesia septem ordinibus distincta
vel septem charismatibus insignita quam ille pacificus &
adunat simul custodit & regit qui propter ipsius regnum &
munimentum nocturnum propius universis in omnes ab una
sua coeque à capite gubernantur pro quo statim oratur, Una
cum famulo tuo nostro. Unde constat in inquit Pelagius
ab universo orbe separatos esse qui qualiter diffinitione inter
sua mysteria apostolici Pontificis memoriam secundum
consuetudinem non frequentant, qui vero non sunt de
romana diocesi pro suo quoque debent orare Pontificem
quatenus unitatem spiritus in vinculo pacis obferunt quemad-
modum etiam pro Principi Apostolus docet ad Timotheum, obsecro ^{ad Timoth.}
igitur inquit primum omnium fieri obsecrationes orationes, postu-
lationes gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus
& omnibus qui in sublimitate constituti sunt in quietam
& tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate
sive enim sunt duae vitae coelestis videlicet & terrena una
qua spiritus vivit ex Deo, & alia qua caro vivit ex spiritu
sed utraque vita nutritur in posse subsistere coelestis spiri-
tualibus & terrena carnalibus, ita duae sunt potestates ecclesiae
sacra videlicet & mundana, ^{qua moderatur spiritualia & alia qua moderatur}
~~una communis~~ carnalis ^{utroque}
ista per clericos & illa per laicos in ista illa nam coelestis ^{congruenter}
quoad animam & ista terrena quoad corpus, pro utraque
potestatem orandum est pro omnibus orthodoxis qui sub utraque
fidem catholicam & apostolicam venerantur & solum orthodoxi

quoniam recto gloriosi dicuntur qui Deum recte fidei confite-
glorificant, licet autem unus tantum offerat sacrificium -
pluraliter tamen dicimus offerimus quia sacerdos non tantum
in sua sed in totius Ecclesie persona sacrificat, quapropter
in sacramento corporis Christi nihil a bono minus nihil a
malo minus reficitur sacerdos dummodo sacerdos cum ceteris
in arca consistat & formam offitii traditam à columba
quia non immunitas sacerdotis iniquitas effectum impedit sacramen-
ti sicut infirmitas medici virtutem impedit medicinæ, quamvis
igitur opus operans aliquando sit immundum semper tamen
opus operans ^{tamen} aliquando sit mundum & sicut omnia sunt
munda mundis sic omnia sunt immunda immunda, malus
ergo cum vitam accipit mortem incurrit sicut à contra bonus
cum mortem sustinet vitam acquirit nam qui manducat
indignis iudicium sibi manducat.

In hoc loco debent simonum nomina
recitari.

Memento Domine famulorum famularumque tuarum &
omnium circumstantium, ut hac innotata verborum man-
ifesti conuincatur quod hic quasi quidam sit locus ubi sacerdos
specialiter quos voluerit debet nominare, simonum tamen
hic tantum debet nomina recitare quoniam in sequentibus
locus occurrit ^{ubi} defunctorum ^{potest agere} memoriam specialiter
hinc etiam euidenter apparet quod sanctum sit & salubre
missarum interesse missarum cum sacrificium Eucharistie pro
circumstantibus specialiter offeratur, vnde cautum est in
canonibus quod omnes fideles qui conveniunt in sacris solenne
ritibus ad Ecclesiam & scripturas Apostolorum & euange-
lium audiant qui vero non perseveraverint in oratione

usque dum missa peragatur illud iniquititudines et dolores
 commouentes conueniunt communioni primari, Verum cum Deus
 nihil ignoret nec alicuius ualeat obliuisci, quid est quod
 petimus in Deo nostri meminere, porro Deus dicitur scire quos
 approbat unde nomen Deus qui sine eius & negare dicitur quos
 reprobat, unde non nomen Dei, uisus dicitur obliuisci malorum
 cum malum ad bonum conuertitur unde si ipsi eorum peni-
 tentiam omnium iniquitatum eorum non recordabor. Dicitur
 obliuisci bonorum cum bonus ad malum peruenit, unde si
 iustus a iustitia se auertit omnes iustitias eius non recordabor.
 Deus ergo quandoque recordatur ad miserendum, unde memento
 mei Deus quia uentus es uita mea, quandoque recordatur
 ad puniendum, unde Dominus memento filiorum Eam in die
 Hierusalem, cum ergo petimus in nostri meminere hoc petimus
 in nostri misereatur, secundum illud reminiscere miserationum
 tuarum Dominus & misericordia tua quae a saeculo sunt, quoniam
 tibi fides cognita est & nota deuotio quasi qui propitius
 fidelibus & deuotis qui solus iudex in conscientijs qui recte
 iudicat & deuoto te diligant utroque regnum seruator &
 iudex, Deus scientiarum Dominus occultus occultorum
 omnium perscruator in cuius conspectu nulla creatura est
 invisibilis, pro quibus tibi offerimus & qui tibi offerunt
 quasi memento Dominus non solum eorum pro quibus offerimus
 sed & sacerdotum qui offerunt cum enim sacerdos offert pro
 populo nihil ^{omnium} offert pro se, uel ideo dicit pro quibus offerimus
 uel qui tibi offerunt sacerdotes & universi fideles, nam quod
 specialiter adhibetur ministerio sacerdotum hoc universaliter
 agitur uoto fidelium, dicitur autem sacrificium laudis

secundum illud apostoli, quicquid facitis debetis omnia in
laudem Dei agere ut Deus laudetur in vobis, vel sacrificium
laudis dicitur quia cum Deo quicquam offerimus sua illi
reddimus non nostra largimur, Unde si esuriam non dicam
tibi meus enim oris terra & plenitudo eius, ergo immola
Deo sacrificium laudis & redde altissimo vota tua, vel
potius sacrificium laudis dicitur quia propter hoc maxime
Deum laudare debemus quod non solum pro nobis
in perpetuum sed etiam pro deo pro nobis in ^{aliquo} primum in
perpetuum redimeat nos a morte per cibum alere nos
ad vitam, Unde qui manducavit propter nos, pro
se suisque omnibus, indelicet consanguineis affinibus
familiaribus vel amicis licet enim diligere debeamus
etiam inimicos nostros servare tamen debemus ordinem
charitatis secundum illud introductione in rex in cellam
minariam & ordinare in eo charitatem, nam & apostolus
ait cum tempus habemus operemur bonum ad omnes -
maxime autem domesticos fidei.

De tribus bonis pro quibus sacrificium
offeritur.

Pro redemptione animarum suarum quasi non temporali
lucro vel appetitu terreno sed pro salute & inodori-
mitatis id est pro salute vel incolumitate separata, pro
namque salvi facti sumus, pro salute mentis & corporis
incolumitate nam utique sanitas est ab illo qui dicitur
salus populi ego sum, verum utraque sanitas prout
ex redemptione animae id est de remissione peccati sicut enim
de reatu peccati potest infirmitas utriusque innotescere

unitatis, ecce sanus inquit factus es iam noli peccare ne
 detur tibi contingat aliquid, porro tua sunt bonis bona
 corporalia spiritualia & aeterna, uidelicet infima media &
 suprema pro quibus sacerdos se Deo offert, pro corporalibus
 id est in oculum, pro spiritualibus id est redemptionem pro
 aeternis id est salutem, nam & Dominus docet nos pro his tribus
 orare pro aeternis unde aduenia regnum tuum, pro spiritualibus
 unde fiat voluntas tua sicut in caelo & in terra, pro corpora-
 libus unde panem nostrum quotidianum da nobis hodie.
 offerimus ergo hoc sacrificium pro aeternis ut detur nobis ad
 adiutorium ut per hoc & ista perveniamus ad illa alioquin
 non offerimus Deo sacrificium nisi propter seipsum quia
 ipse est Dominus Deus noster, unde propheta confitemini
 Domino quoniam bonus, Verum cum dicat Apostolus quid-
 uis in infirmitate perficitur & iterum cum infirmior tunc
 potens sum, quid est quod pro corporis in oculum sacrifici-
 um laudis offerimus ut conservata nobis vel redita sanitate
 gratiarum actiones in Ecclesia referamus.

Quod sacrificium laudis aequaliter offerendum
 est individua Trinitati.

Tibi reddere nota sua, si sunt reddituri quomodo nota si
 sua sunt reddere & non potius donare vel si reddere
 quomodo sua sunt & non potius aliena? ^{fieri} tamen notum
 bonum & hominis est & Dei sed Dei propter auctoritatem
 gratia, hominis propter Libertatem arbitrii, propter quod dicit
 Apostolus, non autem ego sed gratia Dei mecum, & iterum
 coadiutores Dei sumus aeterno Deo & uno & vero, Dei namque
 dicuntur & homines daemones & imagines sed homines adoptivi

demones usurpatius, imagines nuncupatiue, per adoptionem
in illi ego dicitur deus estis & filij excelsi omnes, per usurpationem
in illi omnes deij gentium demonia, per nuncupationem
in illi appellatiuum deos opera manuum hominum primi
sunt illi & usque sed non aterni, secundi sunt illi sed non
aterni nec usque, tertij non sunt uerum nec aterni nec illi
sed ille solus est aternus uerus & usque, immo uita ueritas
& aternitas qui Deus est per essentiam, qui de se ipso dicitur,
Ego sum Deus & non est alius pater me, licet autem
hanc officia^{ra} specialiter dirigatur ad Patrem propter
authoritatem principij nam & filius ita nos docet orari
Pater noster qui es in coelis &c. propter quod in principio
canonis dicitur, Te igitur clementissime Pater per Jesum
Christum filium tuum Dominum nostrum supplicas rogamus
& petimus, equaliter tamen individua Trinitati sacrifici-
um laudis offertur tam patri quam filio quem utique
in originali spiritui quorum ^{sic} indissolubilis est maiestas sic & indissol-
ubilis adoratio in qua ueritas docet, Vbi adoratores
adorabunt patrem in spiritu & ueritate, nam qui Deum
sacragre ueraciter adorant, patrem adorant in spiritu sancto
& ueritate id est in filio quia pater essentialiter est in filio
& filius naturaliter est in patre & spiritus sanctus subst-
antialiter in utroque secundum illud Ego in patre &
pater est in me, quapropter ita potest non in se ipsis
distingui cum dicitur aeterno Deo uiuo & uero in qua est
communis secundum essentiam approprietur propter notitiam
aeternitatis patri ratione principij quia pater a nullo est &
omnia sunt ab eo, filius propter generationem spiritus

sanctus propter passionem, etiam per creationem; -
 unitas filio qui de se dicit Ego sum veritas, de quo dicit
 psalmista veritas de terra orta est; Vita spiritus sancto
 fioni habetur in simbolo, credo in spiritum sanctum dominum
 & vivificantem qui ex patre filioque procedit, totius ergo
 individua Trinitatis indivisa est adoratio qua quincupar
 liter exhibetur in sacrificio.

De tunc commemoratione sanctorum qua
 fit in secreta.

Communicantes et secreta qua secundum divites & canon
 & actis nuncupatur non tota simul ab uno sed prout
 latine à pluribus ex eo quoque suspensum fuisse composita
 quod ter in ea sanctorum commemoratio reperitur, licet
 autem hoc provenire ad laudem & gloriam Trinitatis
 in ^{sancta} quippe commemoratione ^{quod de primitiis} supplentur ^{quod primitiis}
^{sanctis} ~~sanctis~~ decessu indolentur in prima, tum in ea commemoratione
 qua fit ante consecrationem corporis Christi sanctorum
 consortium imploratur quia nimirum antequam corpus Christi
 quod est universalis ecclesia consecratur, id est antequam regnum
 adveniat necessarium est nobis in via sanctorum suffragium
 in meritis eorum & precibus divinae protectionis muniamur
 auxilio, sed ubi corpus Christi fuit consecratum id est ubi
 regnum ⁱⁿ advenit affequamur in patria sanctorum consortium
 in societatem & partem cum sanctis apostolis & martiribus
 habeamus in via quippe communicamus sanctis per fidem
 quam ipsi habuerunt & nos habemus, in patria vero partici-
 pamus sanctis per spem quam ipsi habent & nos habemus

nos prim fidem habemus & spem, illi spem habemus & rem.
nos percurramus stadium, illi possidentur bradium, nos
pugnemus in via illi triumphamus in patria, communicamus
igitur & memoriam veneramus apostolorum & martirum
& praecipue gloriosa Dei genitricis Maria, in eorum suffra-
gio de fide perducamus ad spem & de stadio perveniamus ad
bradium & de via transeamus ad patriam, in hac autem
commemoratione sanctorum illud observat Ecclesia quod
antiquitas agere consuevit in orationibus suis recitari
patrum memoriam quatenus eorum meritis suffragantibus
facilius obtineat quod implorat, sic Moyses pro peccantibus
populi intercedens patrum memoriam interposuit, recordans
inquit Abraham, Isaac & Israel servum tuum eo.
sic & azarias orans legitur in fornace, ne quaesumus
austeras misericordiam tuam a nobis Domine Deus noster
propter Abraham dilectum tuum & Isaac servum tuum
& Israel servum tuum, multum enim merita patrum
tibi suffragantur, Unde cum Eschias divinum auxilium
postularet audire, protagam urbem hanc & sanabo eam
propter ^{te} me & propter David servum meum & Salibi, hoc
ego fundam regnum de manibus Salomonis Verumtamen
una tribus remanebit ei propter servum meum David
ut remaneat Lucerna David servi mei cunctis diebus
coram me in Hierusalem, Unde propter David servum
meum non avertas faciem Christi tui, & quoniam exter-
nitas Ecclesiae non est locus offerendi sacrificium
veritatis, ita sanctorum memoria communicamus in sacrifi-
cio quatenus in communionis sanctorum sacrificium

offeramus, nam sicut unus gravis ex multis gravis & unum
corpus ex multis fidelibus una est ecclesia, scriptum est enim
alienigena non recipitur ex eis quoniam ^{sancta} ~~facta~~ sum. Unde
solum ad eum huius agri recipimus qui nostra coniunctus
est domui iudeorum omnem domesticum fidei à principio usque
ad presbyterum, ab apostolo usque ad publicanum.

Quare non fiat commemoratio confessorum
in canone.

Illum autem aperte inquiri cur in canone nulla fiat commemo-
ratio confessorum cum inter sanctos eorum memoriam
magnificè veneratur ecclesia sed ad hoc potest probabiliter
responderi quod canon prius fuit editus quam memoriam
confessorum ecclesia celebraret, nam omnes fere sancti
qui commemorantur in canone præcesserunt silvestrum -
pater Joannem & Paulum Marcellinum & Petrum qui
proximi successerunt, ecclesia vero post tempora beati
silvestri ^{capituli} ~~sanctorum~~ confessorum memoriam venerari
nam & sedes episcopalis quæ iuxta dispositionem beati Petri
fuit in singulis civitatibus constituta non in memoriam
confessorum sed ad honorem apostolorum & martirum & patri-
nis beata Maria Virginis, videntur tamen devotio dedicasse, nam
& in ecclesiasticis historiis reperitur quod sanctus Bonifacius
qui quartus fuit ^{à beato Gregorio} ~~romana~~ velis christi patrum tenelas ^{in originali}
suis periculis à Phao Casare impetravit donari ecclesiam Christi ^{qui quartus}
templum Roma quod ab antiquis prætorum antea vocabatur ^{fuit ab alio}
in quo eliminata omni spurritia facta ecclesiam sanctæ Dei
genitricis atque omnium martirum Christi, canon autem ex

10 conijctur prociſſe quod Aroſtolorum catalogus non ita
reperitur in illo diſpoſitus ſicut in emendationibus euange-
licis inuenitur, in prioribus emendationibus ut inquit Hieron-
imus non ſolum Euangelistaum mutatus eſt ordo, ſed etiam
verborum ^{ac ſententiarum} ~~etiam~~ ſententia. et confuſa commixtio, traditus
autem Gelafius Papa ^{quinquageſimus quintus} L. primus a Petro canonem princi-
paliter ordinare, ſed ut beatus Gregorius aſſine in regiſtro
ſcholasticus illam orationem ^{que} compoſuit ~~id eſt~~ ſuper Luchanum
dicatur in ſecreta.

Quare ſacrificium ſoli Deo eſt offerendum.
Hanc igitur oblationem de. Dua ſunt ſpecies ſeruitutis una
que ſoli creatori debetur & dicitur Latia & alia creaturis
impenditur & dicitur Culia, utramque ſpeciem Dominus detur-
minat dicens, reddite ergo quae ſunt Caſaris Caſari & quae
ſunt Dei Deo, ad Latiam pertinent templa altaria ſacrifi-
cia ſacrificia & huiusmodi quae ſoli Deo ſunt exhibenda
qui glorificatur in conſilio ſanctorum magnus & metuendus
ſuper omnes qui in circuitu eius ſunt, non enim ſanctis ad
honorem Dei ſed Deo potius ad honorem ſanctorum dedicantur
templa, conſecrantur altaria, ſacerdotia ſtatuantur, ſacrificia
offeruntur ne forte ſi ſecus agatur non theopſima ſed idololatra
committatur; hinc ergo Deus praecipit Dominum Deum tuum
adorabis & illi ſerues, id eſt ſoli Deo ſeruitutem adorationis
impendes. Dieſque noſtros de Beatus Gregorius has tri-
plices in canonis dicitur addidiſſe videlicet dies noſtros
intinacis ^{omnibus} diſpoſitionis. per eum qui pro nobis eſt traditus
in manus eorum qui pacem odium, ab aeterna damnatione
nos eripi per eum qui pro nobis temporali morte damnatus.

⁴⁴ est cum iniquis, est autem pax peccatorum & pax iniquorum ^{in originali}
 pax temporis & pax aeternitatis, pax temporis concu- ^{lin felicitatem}
 ditur & bonis & malis sed pax aeternitatis non dabitur - ^{gratu mian per}
 nisi bonis quia non est pax impijs dicit Dominus, de pax ^{damnatu est cum}
 peccatorum dicit psalmista, zelanti in peccatoribus pacem ^{iniquis.}
 peccatorum videns, aduersus hanc pacem Dominus inquit
 in euangelio non ueni mittere pacem sed gladium, de pax
 iniquorum dicit Apostolus, fructus est caritas gaudium pax
 patientia, hanc pacem Dominus reliquit apostolis dicens
 pacem relinquo uobis, de pax temporis inquit propheta
 orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, hanc
 pacem incessanter petu & orat, Da pacem inquit in diebus
 nostris quia non est alius qui pugnet pro nobis, de pax
 aeternitatis Dominus dicit apostolis, pacem meam do uobis
 non quomodo mundus dat ego do uobis haec est secundum
 prophetam pax super pacem, de qua dicit psalmista
 in pax in idipsum dormiam & requiescam, propter hanc
 triplicem pacem ter dicimus in missa, dies nostros in tu
 pacem disponas, Da propitius pacem in diebus nostris, dona
 nobis pacem, in de pax temporis per pacem ^{peccatoru}
 transeamus ad pacem aeternitatis, & haec etiam facimus in
 missa ter osculatur altari in principio in medio & in
 fine. De quinque signis qua secundo loco fiunt
 super oblatam & calicem.

Quam oblationem de quarta parte Judas unus de duodecim
 a diabolo supplantatus immensum facinorosum perpetravit
 dum filium Dei triginta pro denarijs argenteis uendidit -
 * Et in electorum facies graue numerari per eum qui pro nobis deputatus est.

phanisais in recompensationem damni quod incurritur per
effusionem unguenti, quare inquit hoc unguentum non est
venditum trecentis denariis. Datum est egeris, dicitur autem
hoc non quia de egeris pertinet ad eum sed quia fur cum
& locutor habens omnia quae mittabantur portabatur, -
quibilibus autem argenteis ualuit decem denarios uisuales
& ita damnum unguenti quod ualuerat trecentis denariis
uisuales triginta recompensari argenteis, si uero dicamus
argenteos fuisse denarios uisuales dicemus quod Judas uendidi
Christum quasi uile mercipium triginta denariis qui sunt
^{decima} ~~dena~~ trecentorum denariorum quod ualuerat unguentum
propter quod Dominus deprecatur loquitur per prophetam
apprehendemus inquit mercipem meam triginta argenteis

haec duos uerba
non sunt in
ingressu

Secundum ^{quod} pretium quod appropriatus sum ab eis, ad designan-
dum ergo pretij quantitatem quo Christus est uenditus
faciendos facie tres cruces communiter super oblatam &
calicem & dicit benedictam adscriptam & ratam nam
& trecenta pariter & triginta multiplicationem super
primam a tenario, postmodum autem ad designandam uendi-

* in originali
imprimis

tionem & emptionem duas cruces ^{im} imprimis sigillatam
unam super oblatam & alteram super calicem cum
dicitur in facie corpus & sanguis quasi dicat illa uenditio

* in originali
immaculata

fuit ^{maledicta} ~~maculata~~ praescripta uita iniqua & detestabilis
sed tu Deus hanc oblationem digneris facere benedictam

* in originali
uquin

adscriptam ratam & rationabilem & acceptabilem Judas
enim dilexit maledictionem & ^{uenerit} ~~uenerit~~ & noluit benedic-
tionem & prolongatur ab eo, sed tu Deus hanc oblationem
digneris facere benedictam, per quam nos in coelestibus

benedicas, Judas debetur esse de libro viventium & cum iustus
 non peribatur sed tu Deus hanc dignetur facere adscriptam
 per quam nos inter electos adscribas, Judas laqueus s^c
 suspensio & ^{episcopatum} ~~episcopatum~~ eius alter accipit sed tu Deus hanc
 oblationem dignetur facere ratam per quam ratum nostrae
 promissum salutis ^{Judas} ~~eripit~~ ^{& oratio} ~~omnis~~, eius factam
 esse in peccatum sed tu Deus hanc oblationem facere dignetur
 rationalilem per quam rationalis fiat nostra servitutis
 obsequium. Judas reddidit malum pro bono & dūm pro dilectis
 retulit sed tu Deus hanc oblationem dignetur facere accepta-
 bilem per quam nos tibi reddas acceptos; vel ideo facies faci-
 tes tuos communiter super oblatam & calicem quia Christus
 tua communiter egit circa panem & vinum, accepit, benedixit
 & dedit, postmodum unam crucem facie specialiter super
 oblatam quia dixit comeditis hoc est corpus meum & alteram
 facie specialiter super calicem quia dixit bibite hic est
 sanguis meus & secundum hunc sensum recte subiungitur
 qui iudicis quam patretur, vel potius quia Judas uendit
 Christum ad crucifigendum sacerdotibus scribis & pharisaeis
 idcirco facies ad notandum communiter tuos emptores faci-
 tes tuos communiter super oblatam & calicem cum dicit
 benedictam adscriptam & ratam, ad notandum uero discreta
 benedictionem & uenditum facie duas crucis discreta super
 oblatam & calicem cum dicit in facie corpus & sanguis. -
 Petimus igitur ut Deus hanc oblationem faciat benedictam
 adscriptam & ratam, id est ut eam conspiciat approbet & confirme
 in rationalilem hostiam & acceptabilem sacrificium in ita nobis
 id est ad nostram salutem panis fiat corpus & vinum sanguis
 dilectissimi filij Dei Domini nostri Iesu Christi: Vnde oramus.

15
in Deus hanc oblationem facere dignetur adscriptam id est
talem quae de memoria sua nulla possit obliuioni delin-
gere. Et ratam id est talem quae de beneplacito suo nulla possit
mutatione conuelli; rationalilem autem eam fieri deprecimur
id est talem quae diuina rationi conueniat. Differunt enim inter
rationalilem atque rationalem quia rationalis dicitur quae
de rationis processu & rationalis quae utitur ratione: Valida
quam oblationem dignetur tu Deus facere benedictam in omnibus
haec transiens in eam hostiam quae est in omnibus benedicta
adscripta rata rationalis & acceptabilis, benedicta dicitur
hostia salutaria id est ab omni causa maledictionis immunis
tam originali quam actuali, tam criminali quam ueniali
sicut Elizabeth inquit ad Virginem benedictus fructus ventris
tui, adscripta dicitur figuris & scripturis ueteribus designata
tam in agno paschali quam in manna coelesti tam in Isaac
immolando quam in Abel immolato, quoniam in inquit Joannes
hic est agnus qui occisus est ab origine mundi: Rata dicitur
quasi non transitoria sicut uetus quae cessat ubi noua
succedit sed quae permaneat in aeternum secundum ordinem
Melchisedech; Rationalis dicitur quasi non ^{quoniam} ^{linguis} ^{pro} ^{reatus} ^{fieri}
uac uetus quae sanguis timorem uel hincum a peccato
mundatur sed quae sanguis propius conscientias emundet
ab operibus mortuis; Acceptabilis dicitur quasi non illa
qua dicit propheta sacrificium & oblationem noluisse fieri
Dominus enim non accipiam de domo tua uitulos neque de
gregibus tuis hircos, sed illa de qua dicit psalmista tibi
sacrificabo hostiam laudis Unde Dominus ait sacrificium
laudis honorificabile meum, secundum hanc expositionem

72.

noto subiungitur ut fiat corpus & sanguis dilectissimi
filij tui Domini nostri Jesu Christi.

De Sacramento Eucharistia.

Particula quarta.

Ecce nunc ad summi sacramenti uerticem accedentes cum ad
ipsum co^{diuini} sacrificij penetramus quicquid conamur
exprimere ^{ullius apparui} ^{esse momenti} uix alius apparet eo ^{momenti} deficiat lingua, sermo
difficilis, superatur ingenium, exprimitur ab intellectu quis
enim nouit ordines coeli & poterit rationes eius in terra, sed
pulsamus ad hostium si forte clauis David aperiri dignetur
ut accomodate nobis has panes amicos qui maximo nobis - ^{+ error obior}
quasi in hoc ^{communio} necessarij, fides enim petri & acquiri, spes quam in
inueni, charitas pulsat & aperit, petri & acquiri uitam, quem
& inueni ^{uiam} ~~ita~~ pulsat & aperit ueritatem is est enim uia
ueritas & uita, qui iudicio quam patetetur eo.

De figuris Eucharistia.

Quinta decima die primi mensis qua tunc exstitit sancta
fides passus est Dominus & praecedente nocte iudaeica quarta
decima Luna primi mensis ad uesperam in legis figuras adim
stus passus est typicum pascha, corporis & sanguinis sui sacramen
tum instituit & Ecclesiae traditione frequentandum sicut enim
fuerat praefiguratum in exodo, decima die mensis primi tollat
unusquisque agnum per familias & domos suas & simul cum
usque ad quartam decimam diem mensis huius immolabitque
cum uniuersa multitudo filiorum Israel ad uesperam &
sument de sanguine ac ponent super utrumque pectus &
insuper luminaribus domorum in quibus comedant illum &
edent carnes nocte illa affas igni & asinos panes cum lactu

agrestibus & post prandium est enim pascha id est transitus Domini
 transitum istum Joannes Evangelista determinat cum dicit
 ante diem festum pasche foris Iesus quia venit eius hora
 ut transeat ex hoc mundo ad patrem cum dilectis suis
 qui erant in mundo in finem dilecti eos & carna facta
 completum ea qua fuerant figurata; Aegyptus enim mundus
 exterminator id est diabolus, agnus id est Christus, sanguis agni
 id est passio Christi, domus animarum corpora, domus cogitati-
 onum corda ^{aut} haec sanguine tingimus per passionis fidem, illa
sanguine tingimus per passionem ^{is imitatio} ~~unam~~ ^{unam} signum crucis intus
 & foris apponentes contra aduersarias potestates dum carnis
 agni comedimus in sacramento, Verum Christi corpus suscipi-
 mus & azimos panes id est sincera opera cum lactuosis
 agrestibus id est amaritudinis poenitentiae, sicut autem manna
 fuit datum Hebraeis post transitum maris rubri iam submersi
 Aegyptiis sic Eucharistia datur Christianis post ablutionem
 baptismi iam deletis peccatis, ut per baptismum mundamur
 a malo per Eucharistiam consummamus in bono, nam sicut
 manna populum illum per uasitatem inania solitudinis
 ad terram promissionis produxit, sic Eucharistia populum
 istum per inebriatum uitae praesentis ad patriam paradisi
 producit unde recte uaticinium appellatur, quia reficiens in
 uia deducit ad patriam, scilicet quod in manna ^{quod est} postquam in
Eucharistia ^{ut} sicut uenit de manna quia non qui plus coller-
 gias habuit amplius nec qui minus parauit repen-
 minus, hanc ergo praefigurat panis ille celestis de quo
 sapienter praestatur panem de caelo praestitisti sine labore
 omnis delectamentum in se habentem & omnis saporis suauitatem
 consummatur nam quantalibet quisque partem accipit totam
 percipit Eucharistiam

quod de se Christus exponens, ego sum inquit panis vivus qui
de celo descendit si quis manducauerit ex hoc panis vivus
in eternum & panis quem ego dabo caro mea est pro mundi
vita, hinc igitur apostolus ait, noli vos ignorare fratres
quia patres nostri eandem escam spirituales manducauerunt
& omnes eundem potum spirituales bibaverunt, bibebant
autem de spirituali consequente eos petra, petra autem erat
Christus.

Quare sacramentum corporis & sanguinis Christi
constitutum est in specie panis & vini.

Accipe panem. hunc sacrificium Melchisedech primus
legitur celebrasse offerens panem & vinum, erat enim sacerdos
altissimi Unde David inquit ad Christum tu es sacerdos in
eternum secundum ordinem Melchisedech, sacrificium igitur
evangelicum processu legali non solum dignitate sed tempore
fieri apostolus plenius ostendit in epistola ad Hebraeos; Pro
vino panem & vinum in sacrificium corporis & sanguinis sui
Christus instituit quia sicut pro ceteris cibis & potibus corpor
rebus panis cor hominis confirmat & vinum letificat cor
hominis ita corpus & sanguis Christi pro ceteris cibis &
potibus spiritualibus interiorem hominem reficiunt & saginant
Unde poculum tuum inebrians quam praeclarum est, in his
vinis duobus plena consistit & perfecta refectio sicut ipse
testatur caro mea vere est cibus & sanguis meus vere est
potus, panis autem debet esse de frumento, vinumque de vite
quia Christus semetipsum comparavit frumento cum ait
nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit
ipsum solum manet & viti cum dicit, ego sum vitis vera
patis nec granum frumenti debet offerri nisi vel expressum in

in suo permanentes erant de fermento conficiuntur affuerunt
in parasceve Lunam quartam decimam extitisse in qua unus
est agnus immolatus ut legis impleatur figura quae quarta
decima luna primi mensis paschalem agnum immolari
lari, Dominus igitur eadem die se passum esse mandavit
in praesentia necessitate ductus antequam comedere
pascha & quia tunc licet poterat comedi fermentatum
& ipsi corpus Domini de fermentato conficiunt, nam &
Iohannes evangelista testatur quod ante diem festum pascha
Iesus cum apostolis nocte cenavit, dicit idem Iudeos in para-
scave non intrasse praeatorium ut non contaminarentur sed
comederunt pascha, sabbatum quoque postea ^{cum} ~~est~~ ^{est} magnum
diem sabbati nominat, quod dici non solet nisi cum sabbato
festum concurrens & Lucas ait quod mulieres in parasceve
paraverunt unguenta quod eis in die festo facere non liceat
Mattheus quoque describit quod principes sacerdotum & seniores
populi diffusi fuerunt Christum occidere sed non in die festo
ne forte tumultus fieret in populo, porro quae dicta sunt
eorum assertioni non consonant si scire facimus intellecta
pascha namque dicitur ^{festus} dies azimorum qui dicitur pascha
solemnitas ^{domini} & hora dies enim ibi appropinquabat, dies
festus azimorum qui dicitur pascha solemnitas in illa, ante diem
festum pascha, agnus in illa, ubi nos parimus tibi comedere
pascha, hora in illa, satis quia post biduum pascha fuit dies
autem festus paschalis erat quinta decima luna secundum
illud, & in quinta decima solemnitatem celebratis altissimo
Domino, nam quarta decima non erat sollemnis nisi ^{ad} ~~ad~~ ^{ad} necessitatem

ante diem festum hunc Dominus cum apostolis celebravit
nam ut inquit Matthaeus prima die azimorum accesserunt
discipuli ad Iesum dicentes, ubi vis paremus tibi comedere
pascha & uesperam facto distulimus cum duodecim, Marcus
autem primum diem azimorum determinat dicens quando
pascha immolabatur, & Lucas inquit necesse erat occidi
pascha, constat ergo quod Christus ea die fecit cum apostolis
pascha qua necesse fuit fieri ex lege ^{scilicet} quarta decima
luna primi mensis ad uesperam, hoc etiam incunctanter
potui inveniri qui tabulam computi percurrere diligenter
et dominicum magnum sabbathi nominabant in tribus solen-
nitatibus hebdomadalibus quocumque septem diem contingere
nam omnes erant solemnes & ^{si non} adeo sicut primus & ultimus
sed ad decimum azima septendecim diebus oportebat eos mundos
existere, unde quolibet septem diem non potuerunt intrinse-
catorum ne contaminarentur sed continere pascha id est
in pascha vel nomine pascha possunt & azima designari.
Qua autem mulieres die festo paraffi ne venderentur unguento
non obest quia non erant sub ^{lege} litibus sed sub gratia, veniunt
tamen Lucas ait quia sabbatho solum secundum manda-
tum sed & mandatum erat in lege quod in diebus azimorum
prima & septima nihil operis facerent exceptis iis quae
pertinent ad usum, materia nemo tunc etiam voluit
filis emere vendidisse aromata in venientes unguentum
Iesum, ut ergo nihil dubitatis remaneat Lucas inducat
ad Marcum ut intelligatur quod mulieres revertentes para-
verunt secundum Lucam aromata & unguenta non tunc sed
secundum Marcum cum sabbathum pertransisset ^{quod si longi}

ante paraueram quia frequenter audieram Dominum in primo
monitum, nonne Magdalena iam parasse uidetur & per inspirationem
eum praecipuisse misterium unctionis ^{teste ueritate} collegi uirtute qua
dixit mittens hoc unguentum in corpus meum ad sepeliendum
me fac, & iterum ^{immo} ~~sumptis~~ ^{nam} illud in die sepulturae meae
~~sepulture~~ illud sed unguentum quod prius inagruar postea
consummam, pario dispositio sacerdotum dispositioni Dei
paratur non potui qui disposuerat in uerus agnus quanta
decime luna primi mensis a Iudaeis comederetur in nocte
ita uerum agnum eadem hora discipuli comederunt, Verum
si uerum esset quod Graeci de Luna contendunt credendum
est tamen ita ritum legis in hoc sicut in alijs Dominum
dissimasse qui non uenit legem solueri sed adimpleri
natus de muliere factus sub lege in eos qui sub lege
erant redimere ut forte materiam occideret quasi de
legis transgressionis de mandato legis occiderent, non enim
potuisse latere fumentum cum traditor affinis, sed ipsi
in se exponere quia cum ueritas uenit figura cessauit
& enanius umbra cum Lumen effulsit, cum igitur ad uerum
pascha peruenitum est quae praecesserunt in typico cessauerunt
proinde illud nomen superuenientibus uetere perspicuum &
apostolus ad uetere transiitum & eorum noua facta sunt
& ideo sicut Christus uerum pascha conficit sine lactucae
agrestibus sicut & absque panibus azymis ut uetere ritum
in nouo sacrificio retinere ac per hoc nos indagar docuer
nam utrumque ~~non~~ praeter haec in lege praeciptum, Den
ique carnes nocte illa assas ad igni & azymis panes cum
lactucae agrestibus, sciendum igitur quod non omnes antiquae

Legis consuetudines abici Ecclesie sed quidam proinde
consideratione retinunt. Unde sponsi dicit ad sponsum
in cantico canticorum omnia roma nova. Eustoria Jerusalem
tibi dilecte mi, adhuc eris faciem plena Luna considera
ne pascha celebrare in defectu, adhuc confici oleum
unctionis & thus suavitatis incensum adhuc solui decimas
& primitias, nam si propterea repudiandum est azimum
quia lex illud admitti pari ratione repudiatur fermentum
quia lex statuit in Levitico offerre panes fermentatos
cum hostia gratiarum qua offertur pro sacrificiis, iterum in
pentateuco offerre panes primitiarum de duobus decimis
similiter fermentatum non solum enim de constitutis lega-
libus verum etiam de scriptis gentiliis libenter assumi
Ecclesia si quid in eis propriis dictum vel factum
agnoscat & tanquam mellis captiva refocet ungues
sitosque superfluos in ab alienigena falsitate mundum
thalamum veritatis digna se intione, legales ergo
consuetudines non penitus sunt abolita neque contra-
rio supervenientibus sunt destituta sed interdum in
melius commutata nam cum Dominus circumcisionem
mutavit quia circumcisio nulla est & praputium nihil
est in dicit apostolus sed fides qua per dilectionem
operatur ac azimum & fermentum penitus sunt opposita
sive immediata contraria, non ergo docet in Deus
tanquam contrarius sibi abijcere azimum & assumere
fermentum quasi minus bonum propter bonum & azimum
quasi minus bonum praferre nam illud valde putandum
est. Quod dicitur ideo se fermentatum offerre quia fermentum

famorem spiritus sancti significat quo supereminente
 corpus Christi de Virginis corpore conceptum esse sic angelus
 illi praeceptor spiritus sanctus supereminet in te & Virtus
 altissimi obumbrabit tibi, ideoque quod nascitur ex te
 sanctum vocaliter filius Dei, trahentes fortasse hanc
 significationem fermenti ex illa parabola evangelica
 similis esse regnum coelorum fermento quod acceptum
 mulier abscondit in ^{farina} ~~farina~~ ~~non~~ satis tribus donec fermentatum
 esse totum nam & fermentum manifeste significat tumorem
 uteri virginalis & vinculum unionis, pariter multi religiosis
 illud infirmum qui secundum apostolum de massa peccatorum
 corpus sine peccato suscipi ^{Christum & populum} tanquam de fermentato
 suscipi azimum & in inter ^{Christum & populum} ita malitia vel nequitia
 nihil intus sit sic inter fermentum & aquam in azimo
 nihil vetus massa vel aliena corruptionis intemere
 nam per fermentum Christus & per aquam populus designatur
 secundum illud nisi granum fermenti cadens in
 terram mortuum fuerit ipsum solum manet & illud
 beat qui seminat super aquas, aqua sine fermentato
 mixta fermento designat populum sine peccato Christo
 coniunctum, quanquam & illud valeat designare quod
 sicut azimus panis de pura massa sine fermento confi-
 citur ita corpus Christi de illibata Virgine sine peccato
 conceptum esse, ceterum id solum Latinis sufficit contra
 grecos quod Constantino-politanae Ecclesiae multarum
 haereseon corruptio fermentum in non solum haereticos
 verum etiam schismaticos inducet, Romanam autem
 Ecclesiam super apostolica fidei petram stabili soliditate

fundatam nulla magis hereticæ prauitatis molle potius
conquassare sed illud integra semper fuit seruari ^{quod} ~~quod~~
+ adde. quam ipsis accipere apostolis & ecclesiasticis ritus regulam docuerunt
ab ipsis ergo beatis apostolis Petro & Paulo quos uiuos
habuit & defunctos custodit, hunc sacrificij ritum accipere
quem hactenus inuictabilem seruari, Graeci uero postquam
Domini tunicam inconfutibilem dimiserunt in perpetua
dimissionis scandalum interponere sacrificij ritum tempe
mutauerunt quos Leo Papa nonus per epistolam ad
Imperatorem constantinopolitanum ^{directam} ~~directam~~ super uarijs
confutauit heresibus qui Latinos ^{integrantibus} ~~integrantibus~~ uocalem
cum ipsi uerus fumentarij nuncupentur

De tribus uerbis quæ formæ consecrationis
uidentur adiecta.

Elevatis oculis in cœlum. tria quidem hic commemorantur
in canonis quæ nullus euangelistarum describit, uidelicet elevatis
oculis in cœlum, æterni testamenti, ^{mysterium} ~~mysterium~~ fidei, quos
ergo tanta presumptionis intitu & audacia in hæc de cœna
suo tentauimus interponere? sanis formam istam uerborum
ab ipso Christo acciperunt apostoli, & ab ipsis apostolis
accipere ecclesia, multa quippe ^{et} ~~et~~ uerbis quam de factis
dominicis prætermiserunt euangelistæ quæ tamen apostoli
suppleuerunt, ut est illud quod apostolus scribit in
epistola ad Corinthios, uisus est plusquam quingentis
fratribus simul, deinde uisus est & michi, nam inter ipsos
euangelistæ quidam obmittuntur ab uno quæ suppleantur
ab alio, Unde cum tres euangelistæ commemorarentur hoc est
+ qui præsentialiter eam sacris uel instituentis doctrinis

corpus meum, solus Lucas addit cum dicitur quod pro
nobis tradatur & cum Matthaeus & Marcus dicunt pro
multis Lucas dicit pro nobis, sed Matthaeus addit in
remissionem peccatorum. Ea tamen quae adduntur in
canone possunt ex alijs locis euangelij compilari, Joannes
^{enim} Lazari suscitacionem describens testatur quod Iesus
elevatis sursum oculis dicit Pater gratias ago tibi quoniam
audivisti me, itumum alibi dicit haec loquutus est Iesus. Elevatis
oculis in caelum dicit Pater sanctifica filium tuum, si tunc
oculos in caelum elevamus ad patrem cum animam Lazari resor-
catur ad corpus quanto magis credendum est quod tunc oculos
in caelum ad patrem levamus cum panem & vinum in corpus
& sanguinem agatur ut & nos oculos cordis non deprimamus
in terram sed elevemus in caelum si quod oramus volumus
impetrare, gratias agens. hinc quoque colligitur Unde sacrificium
laudis dicatur quia Christus gratias agens illud instituit
gratias autem agatur non pro se sed pro nobis id est pro reparar-
tione hominum sic futura.

Quando Christus conficitur.

Benedixit. ^{enim} tam ad notationem istorum verborum hoc est
corpus meum hoc est sanguis meus sacrificium conficitur
credibile indicatur quod & Christus eadem verba dicendo
conficit cum benedixit, litteram constituentem hoc videlicet
accipit panem benedixit subaudiendum est dicens hoc est
corpus meum & tunc fregit & dedit & ait, accipite & comedite
litteram hoc est corpus meum, primus ergo notavit illa verba
in eis vim conficiendi tribuere unde notavit eadem ut apostolos
conficiendi formam dedit, alij vero dicunt quod est sacramentum

confecit & formam instituit post benedictionem cum dicit
hoc est corpus meum, intelligentes illam benedictionem fuisse
vel aliquod signum quod super panem impressum vel aliquod
verbum quod super panem expressum quibus illud videtur diffiniri
quod prius fregit quam dicit hoc est corpus meum nec est
credibile quod prius dederit quam consecravit, sane dicit quodam
quod Jesus intuitu divina consecravit & postea formam expressum
sub qua postea benedixit, ipse namque per se intuitu
propria benedixit, nos autem sub illa intuitu quam videmus
oculis. De varietate corporis & sanguinis Christi
sub specie panis & vini.

Cum enim sacerdos illa Christi verba pronuntiat hoc est
corpus meum hoc est sanguis meus, panis & vinum in
carnem & sanguinem convertuntur illa veri intuitu qua
verbum caro factum est & habitavit in nobis, ^{qua} dicit
& facta sunt mandata & creata sunt, ^{facinor} ~~facta~~ mutamur
in statuum, & virgam convertit in colubum, ^{quam} ~~qua~~ fontes mar-
tium in sanguinem & aquam convertit in vinum, nam si
verbum Helia potuit ignem de caelo deponere, verbum
Christi non potuit panem in carnem mutare? quis hoc
audere opinari? De illo cui nullum verbum impossibile
est per quem omnia facta sunt & sine quo factum est
nihil, certe maius est creare ^{quam} ~~quam~~ non est ^{quam} ~~quam~~ mutare
^{quod} ~~quod~~ est non longe maius ^{quam} ~~quam~~ non est de nihilo creare
^{quod} ~~quod~~ est in alium transmutare illud autem nemo
dubitavit & hoc aliquis dubitavit? alibi omnino, incomparabi-
liter maius est quod Deus ita factus est homo quod non desinit
esse Deus quam quod panis ita fit caro quod desinit esse panis

illud per incarnationem semel factum est, istud per consec-
 rationem inquit sic, sed dixit aliquis certum sum omnino
 quod ualeret et non sum certus aliquo modo quod ualeat aduentus
 ergo quod Christus cum accepisset panem benedixit & ideo
 uerum est omnino quod dixit, quod ergo panis fuerat, cum
 accepit corpus uale cum dedit, panis itaque mutatus erat
 in corpus ipsius & similiter uinum in sanguinem, non
 autem ut heretici sapient sed desique sed ita debet intelligi
 quod Dominus ait hoc est corpus meum id est hoc significat
 corpus meum sicut quod dicit apostolus, protra uale Christus
 id est protra significat Christum hoc enim potius dicitur
 de agno paschali quam de uirgine pasc, nam agnus paschalis
 aliquis dubio significat corpus dominicum sed panis
 agnus agnus sincerum, sicut autem Joannes Baptista
 quando dixerat ecce agnus Dei per adiunctum determinauit
 qui tollit peccata mundi sic & Christus quando dixerat
 hoc est corpus meum per adiunctum determinauit quod
 pro uobis tradetur, sicut ergo corpus Christi ueraciter
 tradebatur ita uero demonstrabatur non in figura qua
 iam cessauerat sed in uirtute qua iam aduenerat, sicut
 cum litigauerunt Iudaei ad inuicem dicentes quomodo potest
 hic carnem suam uobis dare ad manducandum dicit illis
 Iesus amen amen dico uobis nisi manducaueritis carnem
 filij hominis & biberitis eius sanguinem non habebitis uitam
 in uobis qui manducauerunt meam carnem & biberunt meum san-
 guinem habent uitam eternam, ideo dicit amen amen id est
 in ueritate in ueritate in non figuratiue sed uero intelligatur
 quod dixit nisi manducaueritis carnem etc. & ad maiorem

85
veritatis expressionem adiuvare caro mea vere est calix &
sanguis meus vere est potus, ego vero qui vitam eternam
habere desidero carnem Christi comedo veraciter & sanguinem
eius veraciter bibo, illum utique carnem quam traxit de
Virgine & illum sanguinem quem fudit in crucem ego credo
et hoc confiteor quod ipsum Dominum Iesum in hoc sacramento
manducor certis auctoritatis quae dicunt qui manducant me
vivere propter me non enim cum manducatur per partes
dividitur nec lacratur sub sacramento sicut caro quae
venditur in macello sed illaesus sumitur & integer mandu-
catur quia surrexi non moritur, Christus enim resurgens
a mortuis iam non moritur, Christus enim resurgens a
mortuis mors illi ultra non dominabitur quod mortuus est
semel quod autem vivit vivit Deo, sicut enim scriptum
videtur quotidie comedebat & nunquam diminuere farinam
de idia & oleum de Bethan sic Universalis Ecclesia
quotidie sumit & nunquam consumit corpus carnis &
sanguinem Iesu Christi sub diversa specie sacramenti
sicut ergo corpus Christi quotidie manducatur & nec deficiat
nec decrescat ita panis quotidie transiit in corpus Christi
& ipsum corpus non deficit nec decrescit non enim de panis
vel vino materialiter formatur caro vel sanguis sed
materia panis & vini mutatur in substantiam carnis &
sanguinis nec adiungitur aliquid corpori sed transubstantiatur
in corpus. Quia sub tota forma totum corpus existit.

Verum an partes in partes, an totum in totum, an totale
in totale transiit ^{novum} ~~transiit~~ ^{transiit} ille qui facit ego quod
residuum est ignis combure nam credimus inebriari discuti

prohibemur, si tamen querentis instat impuditas ^{et} ~~et~~ ^{salua}
 fide concessum quod totalis panis in totali corpore conuertitur
 ita quod nulla pars panis transiit in aliquam partem corporis
 hoc autem ^{salua} fidei maiestate quod ubi panis est consecratus
 sub tota specie totum corpus existit, sicut enim miraculose totum
 tantum corpus in singulis partibus continetur, ^{quod ipse} ~~quod ipse~~
^{consequenter quoniam in quocumque} ~~consequenter quoniam in quocumque~~ partes species dividitur sub
 singulis partibus totus ^{est} ~~est~~ ⁱⁿ ~~in ^{fracto} ~~fracto sicut tamen quod dicitur a
 quibusdam quod quamdiu species panis integra perseverat
 sub totali specie corpus existit, in vero dividitur in singulis
 divisionibus inquit esse totum sicut in speculo dum est integrum
 una tantum insufficientis apparet imago & eo fracto tot
 apparent imagines quae sunt in ipso fractura, porro cum
 Deus illam virtutem verbis contulit in ad probationem
 eorum corpus dominicum incipiat esse sub specie sacramenti nec
 illa verba proficiantur in fractione, diligenter attendam &
 ipsi respondeam Unde corpus Christi quod ante fractionem
 non in singulis partibus fuerat totum sed sub totali specie
 totaliter existebat post fractionem in singulas partes quodam
 modo esse inquit & inquit esse ^{singularem} ~~singularem~~ ⁱⁿ ~~in~~ ^{singulis} ~~singulis~~ ^{quod} ~~quod ^{verba caris} ~~verba caris~~
^{intelligitur} ~~intelligitur~~ ^{erat in} ~~erat in ^{intero} ~~intero: licet autem corpus dominicum sit
 in loco localiter quantum tamen utrum in sacramento sit
 locatum localiter, id est utrum faciat localem distantiam
 & an habeat situm localem in dicitur debet quia ^{locus} ~~locus~~ ^{aut} ~~aut
 fidei aut ^{ita} ~~ita sed & alia multa circa praesentem articulum
 possem inquiri quae melius est intacta relinquere quam
 temere diffinire nam bestia quae tetigit montem lapidabitur
 tutius est in talibus citra rationem ^{subsistere} ~~subsistere~~ quam ultra
 rationem excedere ne forte quod absit ipse regis ^{dominus} ~~dominus~~ redigantur
 in cinem.~~~~~~~~~~~~~~

* tam magnum corpus sub tam parva forma concluditur ita miraculose

* est Christus totus in magno totus in parvo totus in integro totus in fracto.

De fractione.

fregit solum a multis inquiri sed a paucis intelligi quid
Christus in mensa tunc fregit quid sacerdos in altari nunc
frangit, fuerunt qui dicerent quod sicut post consecrationem

^{vera}
~~corrigantur nam~~ panis remanens accidentia sicut & vera panis substantia

quia sicut subiectum non potest subsistere sine accidentibus
sic accidentia non possunt existere sine subiecto quoniam
accidentis esse non est aliud quam inesse sed panis & vini
substantie permanentibus ad mutationem illorum uelorum
corpus & sanguis Christi ueraciter inquirunt esse sub illis
ita quod sub eisdem accidentibus utrumque uero suscipitur
panis & caro uinum & sanguis quorum alterum probat
sanguis reliquum credere fides, si dicunt quod substantia
panis frangitur & attrahitur inducentes ad hoc illud quod
dicit Apostolus panis quem frangimus, & Lucas una
sabbathi cum conuenerimus ad frangendum panem eo
facile soluere questionem illam qua quaeritur quid a
minis comeditur cum sacramentum comeditur, comeditur enim
secundum illos sola panis substantia, sub qua corpus Christi
non esse definit, ratio qualem significandi modum habet
nomen accidentis in physica facultate talem existendi
modum habet accidentis nomen in theologia ueritate, nam
sicut hoc nomen album significat accedens in subiecto
id est in adiuncta sed hoc nomen altero significat accedens
sine subiecto quoniam existit in alio, sed post consecrationem
accidens est sine subiecto quoniam existit per se transi
entem substantia sed remanens accidentia nec dicitur
accidens in ui participationis sed accipiendum est in ui nominis
sicut enim ibi substantia corporis est uti forma corporis
non uidetur sicut ubi forma panis uidetur uera substantia

panis non est, nec est alius illi panis nisi caro Christi -
 quae nomen panis aliquando designatur, iuxta quod Dominus
 in panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita &
 apostolus quotiescumque manducantibus panem hunc &
 calicem bibitis etc. non enim debemus querere naturam in
 gratia neque consuetudinem in miraculo, non solum autem
 accidentia verum etiam naturales proprietates remanere
 videntur in ^{transitus} panis quae satiendo famem expellit & uinitas
 quae satiendo sitim extinguit. dicimus ergo quod forma panis
 frangitur & attritur sed corpus Christi sumitur & comeditur
 in qua notatur corruptionem representat ad corpus Christi
 Berengarius quippe qui suspectus habebatur de haeresi ne
 remaneret anguis sub herba ad maiorem expunctionem
 coram universo populo multisque masculibus est confessus
 panem & uinum quae in altari ponuntur post consecrationem
 non solum sacramentum sed etiam in ueritate masculis
 sacerdotum tractari & frangi & fidelium dentibus ^{atque} lacuari
 cum sit immortalis & impassibilis, sed in qua res fiat
 fractio uel attritio beatus Augustinus ostendit dicens
 quando Christus manducatur res non deficit nec
 quando manducamus partes de illo facimus ^{quod} & quidem in
 sacramento sit nam & Christus ^{carnalem sensum discipulorum redarguit qui putabant} ~~carnalem~~ ^{esse} ~~esse~~ ^{hanc} carnem
 diuidendam in partes & morsibus lacrandam dicitur autem
 forma panis non qui sit sed qui fuit sicut dicebatur Simon
 leprosus non qui talis esset sed qui talis esset, si uero
 queratur quid comeditur cum sacramentum comeditur uel quid
 innumeratur cum sacramentum crematur, respondetur quod sicut
 * non autem corpus Christi uel in partes diuiditur uel dentibus lacratur

miraculose ^{conuertitur} substantia panis ^{in corpus} Dominicum
aminoque esse sub sacramento sic miraculose ^{conuertitur} cum
ibi desinit esse, hic ^{ostendit} miraculo falso trahitur argumen-
tum a coniugatis sicut alibi falso a contrariis, est enim hic
color & sapor quantitas & qualitas cum ^{nihil} alterutro su-
coloratum aut sapidum quantum aut quale, miraculum
quippe non naturam & legi detrahendi dispensatio, sicut
^{in natura} na Dei est trinitas personarum videlicet pater &
filius & spiritus sanctus, in hypostasi filii est trinitas
substantiarum videlicet Deitas corpus & anima, in sacra-
mento corporis est trinitas sacramentum videlicet panis vinum
& aqua, in ^{natura} na Dei ^{non est} accidens in substantia nec
substantia sub accidente, in hypostasi filii est ⁱⁿ accidens
in substantia & substantia sub accidente, in sacramento
corporis accidens non est in substantia sed substantia
consistit sub accidente.

Qualiter dicitur corpus in cana.

Dedit. quare solum qualiter Christus corpus suum dedit
in cana mortale an immortale passibile an impassibile
ac cetera quae ad hanc pertinent questionem, ego divina
sacramenta magis veneranda esse quam discutienda praefero
simplicitati fidei ratus sufficere si dicatur quod tale
dedit quale voluit & misit quale dedit ipse nomine,
fuerunt tamen qui dicebant quod sicut idem ipse uenerat
qui dabatur ita in eo quod dabatur uas immortalis &
impassibilis sicut invisibiliter gestabatur, inuisibiliter inquam
et non quod illa panis substantia reuertatur qua transiit in carnem
sed quod eius loco alius miraculose creatus quominus huius accidentia
sine subiecto possum sic cordi fieri. hic obstant.

in Co. imp. gestabatur & inuisibiliter gestabatur

quantum ad formam corporis non quantum ad speciem
 sacramenti, nam in eo qui gestabat quod erat haec apparebat
 in eo vero qui gestabatur quod erat ipse non videbatur
 quia forma panis & vini velabat formam carnis &
 sanguinis, hic est verus ille David qui coram ^{Achis.} archis. regis Beth-
 leem manus ferebatur quoniam igitur immortalis datur
 incorruptibiliter datur, si perfectio concedere posito quod
 pars aliqua sacramenti per tunc mortis Christi refer-
 uata fuisse idem corpus simul & iacebat mortuum in
 sepulchro & manebat vivum sub sacramento, in ara crucis
 patiebatur & sub forma panis non videbatur sed quoniam
 incredibile videatur in secundum eandem naturam simul
 esse mortalis & immortalis quod tamen congruebat & secundum
 eandem personam facere & alij qui dixerunt quod Christus
 mortalis utique fuit sed voluntate non necessitate in
 eo quippe quod immunis erat ab omni culpa liber erat ab
 omni pena in nihil morti debuit pro eo quod peccati
 nihil haberet, sustinuit tamen sponte mortalitatem
 quia mortem sustinere volebat, quia si mortalitatem non
 suscepisset omnino mori non potuisset, ut pigo probare
 quia mortalis erat non necessitate sed voluntate quoniam
 voluit mortalitatem deponere & quoniam voluit mortalitatem
 recipere, legitur enim in evangelio quod cum Iudaei dicerent
 Iesum usque ad summum montis in eum praecipitare
 ipse transiens per medium convulsa, cum esset ducentus
 pedes sive passibilis ^{per tolerabat se cum esset} praecipitans sive impassibilis
 per medium illum transibat quatuor enim sunt glorificati

nobis effundetur, et manus tradentis me mecum esse in
 mensa, quotquot interfuerunt Eucharistiam accipientem
 Marcos testantur qui ait et bibemus ex illo omnes iuxta quod
 Christus praecipit testantur Matthaeo, ex hoc omnes et contra
 Judam non interfuisse probatur, nam secundum Mattheum
 statim dixit Iesus bibentibus calicem, non bibam amaro.
 De hoc gerimus iuris usque in diem illum cum illud bibam
 ubi sum in regno, bibentium nullum excipiens, aut no-
 bis effundetur in remissionem peccatorum, Unde cum
 secundum Joannem Christus dixisset apostolis, beati eritis
 si feceritis ea statim excipit non de omnibus dico ego
 Iero quos elegimus, et iterum vos mundi estis sed non omnes
 quid ergo nobis cum in hoc cauto tenendum, illud forte sine
 praedictis aliorum quod Joannes infirmus quia cum Judas
 accepisset Crucellam exiit continuo erat enim rex,
 Christus autem post alios cibos tradidit Eucharistiam ita
 testantur qui dicunt, similiter et calicem postquam canaverat
 patet ergo quod Judas prius excipere quam Christus tradidit
 Eucharistiam, quod autem Lucas post calicem commemorat
 traditionem per recapitulationem potest intelligi quia saepe
 fit in sacra scriptura in quod prius factum fuerat postea
 enarratur, sicut Matthaeus videns ante pascha commemorat
 alabastrum unguenti quod secundum Joannem ante sex dies
 pascha tulit et effudit in domo simonis leprosi, concessit tamen
 quod Judas accepit Eucharistiam quod expositum plerique
 concordant, quarendum est qua ratione medicus salutaris -

mediocritatem dabitur a quibus quam ei forebat esse mortiferam
forebat enim quod qui manducare indignis inditum fili
manducare an in suo docuit exemplo quod sacerdos non
debet illi communionem negare cuius crimen esse fili notum
non tamen esse excothia manifestum ne forte non sit
corrector sed punitor, unde cautum reperitur in canonibus ne
prohibere differatorem pinguis terra mensa Domini manducare
sed monere exactorem timere, si ita si nihil est quod
melius valeat responderi, porro cum minus malum sit reddi
suspectum de crimine quam committere crimen. Et de duobus
malis cum alterutrum magis minus sit eligendum cum diffi-
cultas non negat Eucharistiam criminoso quatenus minus
malum incurat in manus eius id est ut reddatur suspectus
ne manducare indignis, sane cum nemo debeat unum
mortale committere ne proximus aliud mortale committat
eligendum est potius sacerdoti non pater peccatorem quam
in illo non peccare sed ille potius debeat eligere in abstinentia
reddatur suspectus quam communicando manducare indignis
si vero queratur utrum Christus ad bonum an ad malum
Eucharistiam Iuda tradiderit & equidem non videtur ad bonum
dedisse ne sua faciem intentionis fraudatus qui testis propheta
facit universa quae voluit, Iudas enim non ad bonum sed ad
malum accipit, sed nec ad malum dedisse videtur quia
Christus non est actor malorum sed ultor, responderi verissime
potest quod si propositio intentionem denotat vel effectum
cum dicitur tradit ad malum falsa est propositio, si autem
compositionem innotat vel effectum esse vera, quia vero

83

Christus buccellam intinctam Judo porrexit constitutum esse
et Ecclesia in Eucharistia non datur intincta constitutum
esse nihilominus et pro heresi extinguenda quae dogmatizavit
Christum sub neutra specie totum existere, sed sub utraque
simul existere totum nec debet intelligi sub buccella
panis intinctam atque porrectam suam denique traditionem
cognoscere fortassis per panis intinctionem illius significans
intinctionem. De duobus modis edendi Eucharistiam.

Accipite et manducate. non est intelligendum quod sumptum
corpus de manu Domini filii discipuli ministrare, sed
qui consecravit idem et ministravit, ac si diceret comedite
utramque huius sacramenti comestione infiguans dupliciter
iter enim corpus Christi comeditur quia dupliciter intelli-
gitur verum quod de Virgine traxit et in cujus preceptis
et mysticis quod Ecclesia Christi spiritu vegetata de
vno corpore Dominus ait haec est corpus meum quod pro vobis
traditur haec facite in meam commemorationem, hoc modo
tam boni quam mali corpus Christi manducant, sed boni
comedunt ad salutem mali vero comedunt ad iudicium
nisi enim boni et mali corpus Christi comedere non
dixisset Apostolus, qui manducare indigni iudicium sibi
manducare non dignificans corpus Domini, nam et Judas cum
alijs Eucharistiam traditus accepisset. De spirituali comestione
Dominus ait nisi manducaveritis carnem filii hominis et
biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis, hoc
modo Christi corpus comeditur ^{supra} soli boni, Unde qui manducant
meam carnem et bibunt meum sanguinem in me manent et ego

in eo, nam qui manet in charitate in Deo manet & Deus in
eo, ut quid ^{parat} ~~prodes~~ dentem & ventrem credis & manducasti
qui & credis in Christum comedere ipsum quoniam incorporatur
Christo per fidem id est ^{membrum} ~~unum~~ eius efficitur vel in unitate
corporis eius firmus solidatur, alibi quod manducatur incor
poratur hic autem qui manducatur incorporatur & qui mandu
catur incorporatur, utrumque modum edendi Christus infirmus ubi
dicitur spiritus est qui vivificat caro non potest quicquam
quia caro Christi nisi spiritualiter comedatur non ad salutem
sed ad iudicium manducatur.

Quid fiat de corpore Christi postquam est
comestum.

fortassis adhuc cogitatio pulsat animum quarens quid fiat
de corpore Christi postquam sumptum fuerit & comestum
tales sunt cogitationes mortalium ut vix quiescere velint
in istis maxime quae querenda non sunt, audi consilium sapi
entis altiora te non quaeris & fortiora te ne sentis
sed quae praecipit Deus illa cogita semper & in pluribus
operibus eius ne fueris curiosus, si vero praesentia corporalis
in coelo queratur ubi Christus in dextera Dei sedens ad
tempus tamen praesentiam exhibuit corporalem ut ad spiri
tualem praesentiam imitaretur, cum sacramentum tenetur &
comeditur & gustatur Christus corporaliter adeo in visu
in tactu & in sapore quamdum corporalis sensus afficitur
corporalis praesentia non aufertur, postquam autem in
percipiendo sensus desinit corporalis de corpore non est querenda
corporalis praesentia sed spiritualis est retinenda dispensa
tione completa, Christus de ore transiit ad cor melius enim

est in quocumque in mentem quam descendat in ventrem alius
 est non carnis sed animae, nemi in comedatur non in confur-
 matur, in gustatur non in incorporetur, oris comeditur sed
 stomacho non digeritur panem ^{refectum} sed non effluit in ^{secessum} ~~secessum~~ ^{loco} ~~loco~~ ^{depar-}
 illud ergo sane debet intelligi quod Dominus ait omne quod ^{uatur}
 in os intret in ventrem nō dū & in secessum emittitur cum
 constet id dictum fuisse non de spirituali cibo sed de carni
 quod si forte secessus aut vomitus post solum Eucharistiae
 perceptionem eveniat ex accidentibus & humoribus generatur
 cum interdum humores absque compelle sibi materia vel
 effluant in secessum vel emittantur ad vomitum, cum ergo
 post differentiationis officium aliquid iterato ^{sentitur} ~~se~~ ⁱⁿ hoc
 quoque species ad proprietatem sensus famulatur in-
 uentus similitudinis ubique firmatur, nam in quo simi-
 litudo deficiat in eo sacramentum non esse sed illi se ^{prode}
 & fieri locum auferre neque iam credetur sed iudicetur
 quod ita fieri non oportet, itaque quod ^{autem} ad nos firmat per
 omnia ^{corporis} corruptibilis tibi similitudinem sed quantum
 ad se non admittit ^{amissionem} inmutabilis corporis ueritatem, species
 quandoque corrumpitur & maculatur sed ueritas nunquam
 corrumpitur aut inquinatur, si quando talis quid uideat
 uoti timeat fidei sed esto sollicitus tibi ne forte talem
 si male credideris, si uero queratur utrum Christus localiter
 descendat de coelo vel ascendat in coelum cum exhibet aut
 subtrahit praesentiam corporalem an aliter iniquas vel
 designat esse sub specie sacramenti, respondes non oportet

Vos in talibus nimis curiosos existis ne plerumque possimus
presumamus, salubre consilium dedit Apostolus, noli plus
sapere quam quatenus sapitis sed sapitis ad sobrietatem
ego nescio quomodo Christus accedat & quomodo recedat ignoro
nomen ipsi qui nihil ignorat

Quando fiat transsubstantiatio.

Hoc est ^{vinum} corpus meum. ^{si} sed ad relationem illorum verborum
hic est sanguis meus vinum mutatur in sanguinem cum
prius preferantur ista verba quam ista, prius ergo panis mutatur
in corpus quam vinum in sanguinem nunquid ergo corpus est
sine sanguine vel sanguis est sine corpore, mortua dicitur
a quibusdam quia cum totum est dictum totum est factum
volentes ipsius consecrationis determinare momentum, alij
dicunt quia licet ad relationem praecedentium panis ante
mutatur in ^{corpus} sanguinem vel sanguis est sine corpore sicut
neutrum est sine anima, sed sub forma panis & vini existit
in corpore per mutationem panis & vini existit in corpore
per mutationem panis in corpus & non quia panis in san-
guinem vel vinum mutatur in corpus quia neutrum potest
existere sine reliquo; sed quaeritur quid demonstravit Christo
cum dixit hoc est corpus meum, non panem quia de panis
non erat ^{verbum} verbum, quia corpus eius existit, non corpus
quia nondum illa verba protulerat ad quorum relati-
onem panem mutavit in corpus, quod ergo similis obiectio
fit ^{propterea} cum dicitur hoc vinum est mortuum propter
quod relationis subiecti fit vinum & in relatione praedi-
cati fit mortuum, sed quantum distat oriens ab occasu
et hoc est corpus meum panis mutatur in corpus & ad relationem istorum
verborum

85
tantum differre inter miraculum & naturam, ab huius
ergo questionis laqueo facile se absolui qui dicit quod
Christus tunc conficitur cum benedixit, nam si opponatur
de sacerdotibus qui tunc conficiuntur cum illa uerba pronuntiant
respondetur quod sacerdos nihil demonstrat cum illis -
uiculis non utatur enuntiatum sed recitatum quemad-
modum & cum ait Ego sum lux mundi & innumera
alia; sed unus queritur quid demonstrauit cum dixit
manducato ex hoc omnes licet in nullo quatuor uerba
gelistatum hoc legatur de corpore sed tantum de sanguine
bilitate ex hoc omnes cum enim iam panem fregisset si
demonstrabat aliquod fragmentum illud non debebant
omnes comedere cum singulis singula distribuere, si
demonstrabat corpus non potuere ex illo sed aliud
comedere quia corpus Christi non manducatur per partes
sed integrum, ^{scilicet} secundum regulam Triconij debet intelligi ^{uerbum} ~~definitum~~
quia frequenter in sacra scriptura uidetur agi de uno &
agitur de diuersis ut ipse illud benedixit fregit & dedit,
benedixit panem, fregit formam, & dedit corpus, eodem modo
cum dixit manducato ex hoc omnes pronomen ostendit inte-
grum corpus sub forma diuisa, nam sola forma per
partes diuiditur & totum corpus integrum manducatur.
Simili modo potest intelligi quod subiunxit hoc est corpus
meum, ut ipse illud quod praebo sub hac forma.

De forma uerborum.

Queritur etiam utrum additio uel subtractio uel mutatio
si forte fiat in ista forma uerborum quam Christus expressit

effectum consecrationis impediat ut si dicatur addendo hoc est
corpus meum quod effumigi de Virgine vel subtrahendo
hoc est corpus meum aut transponendo corpus meum hoc est
vel interpretando hoc est utique corpus meum sine mutando
hoc est corpus Iesu, satis facit Deus hominem rectum sed
ipse se infinitis immisioni questionibus, ipse itaque praeternit
qua quandoque magis subvertunt animum quam adificam
illud pro certo foras quod graviter peccant qui de quolibet
horum quolibet acceptantur maxime si formam intenda
mutari vel haesum introducunt quia forma verborum
quam Christus expressit per omnia debet illibata servari
quamvis secundum philosophum nomina & verba transposita
~~idem~~ idem significum non utile per inutile vitietur.

Utum panis transsubstantietur in Christum
Porro cum panis transsubstantietur in corpus & utique rati
onabili spiritu animatum videtur quod panis transsubstantietur
in hominem pari ratione transsubstantietur in Christum &
ita in ^{ordem} creaturam esse sic ego creatura quotidie fit creator; quidem
voluerunt asserere quod panis transsubstantietur in Christum
non tamen in creaturam quia Christus dicitur secundum naturam
humanam secundum quam tantum panis transsubstantietur
in ipsum nam sicut Christus dicitur manducari quia corpus
eius comeditur ita panis dicendus est in ipsum mutari quoniam
in corpus eius convertitur, Ego sum inquit panis vivus qui de
coelo descendi & panis quem ego dabo caro mea est pro
mundi vita, Christus igitur & se ipsum & carnem suam nomen
panis appellat ut ostendat in hoc quod panis sicut verus
mutatur in carnem ipsius ita verus mutaretur in ipsum. Ego

panis est corpus Christi est illud quod fuerat panis ego corpus
Christi praeterit corpus Christi est illud quod fuit panis ego
corpus Christi vel fuit panis vel est ^{transversum} ~~trans~~ & innumerabilia
possunt inferri quae penitus a veritate discordant propter
haec & alia quae circa praesentem articulum magis subtiliter
quam utiliter possunt inquiri non desunt qui dicunt quod
ea ratione dicitur mutari vel converti seu transsubstantiari
sive transire in corpus Christi sub eisdem accidentibus loco
panis inique esse sicut dicitur a grammaticis quod a mutato
in i cum a praesenti formatur praeteritum ago egi quia loco
huius litterae a ponitur haec littera e. Quidam autem e contra
dicunt quod ipsa panis essentia vera mutatur in corpus
Christi substantiam ~~non~~ redigitur panis in nihilum quia
desinit esse quod fuit sed mutatur in aliud quoniam inique
esse quod non fuit ^{essentiam} ipsa ~~transversum~~ non secundum unionem
sed secundum transitionem quia nequaquam essentia essentia
in augmentum accedit sed unum cum illo ad quod accedit nec
corpus accipit esse panis sed panis accipit esse corpus quia
panis transire in corpus, cum ego concluditur quoniam
aliquid esse corpus Christi quod nec fuit natum nec passum
si relatio fiat ad praedicatum est falsum si verum fiat
ad subiectum est verum, sed inde non provenit, ego corpus
Christi non fuit natum nec passum sicut non sequitur
aliquid esse patrem quod non genuit nec genuit, ego pater
nec genui nec genui, quod autem inferitur hoc & illud
enim idem & non sunt idem hoc igitur illud non provenit
sed ita rectius inferitur hoc igitur fuit aliquid quod ^{est} ~~est~~
illud sicut pater & filius sunt idem, non tamen pater & filius

sicut idem non fit id quod est filius. Licet autem hoc
 in illud nunquam tamen in verum hoc esse illud quoniam
 hoc desinit esse hoc & incipit esse illud, sicut sanum in
 aquum nunquam tamen in verum sanum esse aquum, quamvis
 etiam id quod fuit quia sanum desinit esse sanum & incipit
 esse aquum, quamvis etiam id quod fuit panis est corpus Christi
 non tamen corpus Christi est aliquid quod fuit panis quoniam
 id quod fuit panis est aliud omnino quod fuerat sed corpus
 Corpus Christi est idem omnino quod fuit sicut ~~iniquum~~ quod
 fuit, sanus est Paulus non tamen Paulus est iniquum quod
 fuit sanus, quia enim secundum naturam contingit in accidentibus
 hoc secundum miraculum accidit in naturis; est autem duplex
 coniunctio substantialis videlicet & formalis, nam sicut aliquando
 forma convertitur sine substantia sic interdum substantia
 convertitur sine forma nonnunquam utraque cum altera, -
 substantia vero quando convertitur in id quod fit & non in
 in virga in colubum & tunc forma convertitur cum substantia
 quando convertitur in id quod erat & non fit in panis in Euchar
 istia & tunc substantia convertitur sine forma, sed definamus
 fontani fontinum quoniam personatur maiestatis opprimetur
 a gloria, nam accedens homo ad cor altum & exaltabitur -
 Deus, sicut enim ineffabilis est illa coniunctio quia panis fit
 caro non tamen ita panis dicendus est incarnari quia panis
 in caro sicut verbum dicitur incarnatum quia verbum factum
 est caro, nam verbum manens quod erat ita factum est caro
 quod carnem assumpsit non transiit in carnem sed panis dicitur
 desinens esse quod erat ita fit caro quod transiit in carnem non
 assumit carnem.

Cum Eucharistiam sub duplici specie conficiam^{tur}.
simili modo. licet sub alterutra specie sumatur utrumque
id est corpus & sanguis utriusque tamen species consecrantur
& neutra supersumit ostendatur quod Christus naturam
humanam totam assumpsit in totam redimere, panis enim
refertur ad carnem & vinum ad ^{sanguinem} animam quia nimirum sanguis
non operatur in quo sedes est anima Unde legitur in Leviticis
anima carnis in sanguine est, Moyses quoque testatur quod car-
nis corpus sanguis autem offertur pro anima, quoniam panis &
vinum in sacrificiis offeruntur quod valeat ad nutritionem carnis
& animae, ne si sub alterutra tantum specie sumeretur ad
alterius tantum putaretur pertinere salutem & quamvis sub
specie panis sanguis sumatur cum corpore & sub specie vini
^{corpus sumatur cum sanguine} tamen nec sanguis sub specie panis nec corpus
^{videtur bibitur aut comeditur} quia si nec sanguis comeditur nec
^{desideratur} corpus bibitur, ita neutrum sub specie panis bibitur aut sub
specie vini comeditur & inconcessibile videatur quod corpus bibatur
vel sanguis comedendo sumatur, est ergo modus sumendi carnem
& sanguinem, quo neutrum manducatur aut bibitur. sed quaer-
itur utrum panis sine vino vel vinum sine pane non dis-
debeat sed valeat consecrari, cum enim de probationem
istorum verborum hic est sanguis meus Vinum mutetur in
sanguinem, si post probationem istorum & ante probationem
illorum impedimentum eadem sacerdoti quominus procedat
valeat, videtur ergo quod panis mutatus sit in carnem &
^{deest in fine} ⁱⁿ ⁱⁿ sanguinem, ^{non} mutatus. quid ergo indicabitur in
^{facto vero} hoc articulo faciendum an alius sacerdos totum repetat à
^{deest in fine} ⁱⁿ ⁱⁿ principio, & sic ^{si} ^{si} iterabitur consecratio, an
^{facto vero} ab eo loco tantum incipiat in quo sacerdos ille dimisit & sic
dividetur mysterium ⁱⁿ ⁱⁿ. De hoc ita statutum legitur
et sub specie vini bibitur aut comeditur

88
in concilio toletano, censimus convenire ut cum sacerdotibus
missarum ipsa sacra mysteria consecramus si agilitudinis
accidit quilibet eventus quo coeptum nequeat consecrari
omnis ex hoc mysterium in librum episcopi vel presbiteri
altari consecrationem exequi coepti officij in praesentibus
libenter alij pro complemento succedant. Porro cum inter
theologos de temporis consecrationis in diversa sententia
quibusdam dicentibus quod cum totum est dictum totum est
factum, alijs autem dicentibus quod ~~cum totum~~ panis ante ~~desinat~~
mutatur in corpus & postea vinum mutatur in sanguinem
pluribus tamen ~~quam~~ praecedentes affirmant quod alius
sacerdos consecrationem repetere debet atque recipere -
quoniam in traditione authoritas non dicitur iteratum quod
refertur esse factum, Verum ne ulla fiat iteratio vel
dimissio sacramenti nec aliquis scrupulus erroris vel dubi-
tationis remaneat consultimus & tutius indicatur nulla
talis oblatio studiosissime reconducatur & super aliam
totum officium celebretur; sed si nimium inveniri non possit
vel aliqua causa defuerit quaeritur utrum necessitate
coactis vel casu intromittente sola panis materia possit
in Eucharistiam consecrari, sive sub sola panis specie -
vel Eucharistia referantur, sunt sane qui dicunt quod cum
verbum & elementum efficiatur sacramentum nec forma
verborum nec materia rerum quas Christus expressit mutari
potest sine dimidiari cum utrumque sit de substantia sacra-
menti, quia sive vinum sine pane sive panis sine vino minime
consecratur, Unde sine aqua pro vino mittatur in calicem -
sine hordeum pro frumento formetur in panem sive neutrum

per se sic neutrum cum alio transubstantiatur in carnem
aut mutatur in sanguinem, nam si panis sine vino vel
vinum sine pane conuertere posset in carnem aut sanguinem
in ipsi itaque regionibus in quibus alterutrum inueniri non
potest, licet posset alterum sine altero consecrari minus
enim ignorantia quam necessitas vel negligentia quam
difficultas excuset. Alij uero dicunt quod cum Christus
prius conuertere panem in carnem & postea mutauit
uinum in sanguinem sicut euangelica lectio testatur
ostendit & sine uino panem & sine pane uinum consecrari
contingit, grauius tamen offendit qui negligentem aut
ignorantem altarium speciem praetermittit, grauius qui
scienter aut sponte maxima si formam intendat mutare
uel haesim introducat; quid faciendum ergo est scire
doti si post consecrationem uinum compereat praetermissum
dicunt aliqui quod uinum apponere debet & super illud
solummodo consecrationem repetere, alij quod apposito uino
panem consecratum sicut in eis praefatur debet immittere
sicque sumere sacrificium, Ego uero semper in dubijs qua
tentius est iudicio praefereendum.

De diuersis sacerdotibus super eandem oblatam
celebrantibus.

Cum autem interdum cum Pontifice multi sacerdotes concelant
si forte non omnes simul consecratoria uerba pronuntiant
quaeritur an ille solus conficiat qui primus pronuntiat quod
ergo ceteri faciant ex ita prae sacramentum, potius ergo
contingens quod ille non conficiat qui celebrat principaliter
& ille conficiat qui secundario celebrat & sic prae celebrantis
intentio defraudabitur, sane dici potest & probabiliter respondetur

quod sunt prius sunt posterius perficiantur sacerdotes referri debent
 eorum intentio ad iustas probationis Episcopi cui principaliter
 celebrantibus concelabatur, & tunc omnes simul consecrari
 & conficere quamquam nonnulli consecrationem quam qui prius
 pronuntia illis consecrari nec aliorum defraudatur intentio
 quia factum est quod intendunt. Consequenter autem
 presbiteri Cardinales Romanum circumstant Pontificem &
 cum eo pariter celebrant, cumque consummatum est sacrificium
 de manu eius communionem recipere significantes
 Apostolos qui cum Domino pariter discumbentes sacramento
 manu eius Eucharistiam acciperunt & in eo quod ipsi com-
 lebant ostendunt Apostolos tunc à Domino utrum huius
 sacrificij didicisse. Hora institutionis.

Postquam cœnatum est quarta decima luna primi mensis
 ad vespertinam Christus secundum legem typicum pascha cum
 Apostolis celebravit de quo cum dixisset, Desiderio desideravi
 hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. cum ha-
 bitum statim ostendit secundo, in sacrificio nostri pascha
 finem imponens novum pascha substituit sacramentum
 accipiens enim panem benedixit ac fregit deditque discipulis
 suis dicens, accipite & comedite hoc est corpus meum quod
 pro vobis tradetur similiter & calicem postquam cœnauit
 dicens, bibite ex hoc omnes hic est sanguis meus novi testam-
 menti qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem
 peccatorum, hoc facite in meam commemorationem, hoc
 igitur institutionis formati celebramus iugiter per mysterium
 quod semel offerebatur in pretium, nam ubi unitas verum

figura coenam & signum est sublatum de medio coenam
non uae res aliqua qua futura significaretur sed qua
praesens perciperetur, mansit tamen figura donec sine in
uitate completum quod in similitudinem prius erat
exhibuitur, ob id etiam corpus & sanguinem suum pro
canam Christus dedit Apostolis in hoc sacramentum uelut
ultimum testatoris mandatum aeternae memoriae commendatum
Unde nouissimum condens hereditas testamentum, Vos inquit
estis qui permansistis mecum in temptationibus meis & ego
differens uobis regnum sicut pater meus mihi diffusiui in
edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, pater
ergo cum primum accepimus Apostoli Eucharistiam non eos
accepisse ieiunos, non ideo tamen est calumniandum Ecce
quod a ieiunis semper accipitur, placuit enim spiritui sancto
ut in honorem tanti sacramenti prius in os Christiani
Dominicum Corpus intraret sicut ubique mos iste seruatur
non enim quia post cibos Dominus dedit ideo praesens uel
canam delere illud accipere quemadmodum illi faciebant
quos arguit Apostolus dicens, conuenientibus uobis in unum
iam non est dominicam canam manducare & alius quidem
esse alius cibus esse, saluator ergo praescriptis ex causis
post canam tradidit Eucharistiam, quo autem ad usum deinceps
seruetur disponendum Apostolis reseruauit.

Quod corpus Christi totum simul est in
pluribus locis.

Accipiens & hunc praestatum calicem. continens metonymice
ponitur pro contento nam unus & idem tunc & nunc hic
& alibi significatur ab hominibus totus est in caelo totus in

90

altari, simul & sedes in caelo totus ad dexteram patris & mensa
sub specie sacramenti, miraris quod verbum Dei iuxta sacra-
menti unitatem totum simul in diversis locis existit & non
miraris quod verbum hominis iuxta nostram naturam totum simul
in auribus esse diversorum, quid quavis ^{naturam} ~~partem~~ in corpore Christi
cum patre naturam suam ipsi naturae de Virgine pro ergo -
Christus in diversis locis esse unus sicut in singulis partibus
totus, quod autem vinum in calice consecrationis patet ex
eo quod ipse subiunxit non bibam amodo de genimine vitis etc.

Quare sanguis Christi novum testamentum dicatur.

Hic est sanguis novi & aeterni testamenti. Vetus testamentum
quod hircorum & vitulorum fuit in sanguine consecratum promitte-
bat homini temporalia, novum autem quod Christi fuit sanguine
confirmatum promittit aeterna, & ideo id testamentum illud fuit
vetus & transitorium hoc autem novum est & aeternum vel
^{inde} ~~quod~~ ~~probatur~~ aeternum id est perpetuum Unde novum affertur
id est ultimum, novissimum enim hominis testamentum immutabile
perseverat quia testationes morte finiuntur iuxta quod docet
apostolus testamentum inquit in mortuis confirmatum est, -
alioquin nondum valeret dum vivit qui testatus est, pro-
testamentum dicitur non solum scriptura sed etiam promissio
iuxta quem modum dicit apostolus, ideo novi testamenti mediator
est ut re promissionem accipiam qui vocati sunt aeternae heredita-
tis & secundum hunc modum dicitur hic est sanguis novi
& aeterni testamenti id est confirmatio novae & aeternae promissi-
onis sicut Dominus ipse promittit qui manducavit meam carnem
& bibi meum sanguinem habet vitam aeternam Unde nec
primum testamentum ut inquit apostolus sine sanguine dicitur
esse lecto enim universo legis mandato Moyses accipiens sanguinem

hincorum & vitulorum ipsum quoque lignum & omnem
populum assumpsit dicens hic est sanguis testamenti quod
mandavi ad vos Deus, ^{hominis} et quam pater Moyses verba praece
quibus usus est Christus in caena.

Utum aqua cum vino convertatur in
sanguinem.

Sed quaeritur utum aqua cum vino convertatur in sanguinem
^{si} ~~sed~~ convertitur ergo sacramentum est ^{sanguis est} sanguinis immo populi
nam aqua multa sunt populi multi & de ha aqua vino
mifectur in Christo populus adnectur nam de Latus Christi
sanguis exiit & aqua, si non convertitur ubi post consecra-
tionem existit & quando separatur à vino tunc fuerat in
unum commixta, natura non solum sanguinem bibi facit
in hoc sacramento si post consecrationem aqua pura per-
maneat, post unam ^{ergo} ~~presumptionem~~ itum eodem die commu-
nicari non debet ac si prius aquam biberet nam idem
sacerdos postquam ~~presumpsit~~ ^{presumpsit} eodem die itum non facit
quia vinum prius assumpsit, an forte sicut vinum mutatur
in sacramentum redemptionis sic & aqua transiit in sacra-
mentum ablutionis quod de Latus Christi pariter effluxit quis
hoc audeat diffinire, nam & illud inquitur utum Christus
resurgens à mortuis sanguinem illum resumpsit quem effudit
in omnes si enim capillus de capite uestro non peribit quantum
magis sanguis ille non prius qui fuit de veritate
humana natura, quid ergo de circumcisions praputij vel
umbilici passionis dicitur an in resurrectione Christi similiter
redierit de veritatem humana substantia, creditur tamen in
latranensi basilica conservari, licet à quibusdam dicatur

91
quod exagnum Christi in Hierusalem debatur ab Angelo Carolo
magno qui transfudit illud & posuit aquis grani, & Carolo
alio posuit quod in Ecclesia selectioris apud Carolum -
melius tamen est Deo totum committere quam aliquid -
timere diffinire, illud autem omnino nefas est opinari quod
quidam dicunt praesumpserunt videlicet aquam in flegma
mutari nam & de latere Christi non aquam sed humorem
aquaticum id est flegma mentuuntur exisse, non attendentes
quod de latere Christi duo praecipua Ecclesia sacramenta
fluxerunt, videlicet sacramentum redemptionis in sanguine
& sacramentum regenerationis in aqua non enim baptizamus
in flegmate sed in aqua iuxta sententiam euange-
lij nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto
non intrabit in regnum Dei. Quibusdam vero non absque
inductur quod aqua cum vino transiit in sanguinem et
videlicet ratione quod aqua per commixtionem transiit
in vinum & vinum per consecrationem transiit in sanguinem
quis enim ambigat aquam in vinum transire cum multo
vini modicum infunditur aqua, aliquin tota ^{vini} ~~non~~ ^{fulgi}
taria propter gustum aquae mutatur in quoddam frus-
tu illis confusum quod nec sit aqua nec vinum, sic ergo
tota fontis vel fluminis aqua propter modicam ^{vini} ~~stilla~~
in confusione speciem mutaretur, nec panis ille propter
in Eucharistiam consecrari qui factus de frumento cui
forte commixtum fuerat unum granum hordei vel avenae
Quid autem si plus affunderetur aquae quam vini prius initum
sacramentum, quod quidem ut tantum ibi vini promatur

quod aquae commixtum saporem retineat, licet autem
diligenti studio vinum ^{optimum} ~~electum~~ sic querendum in
in sacrificium offeratur, vitium autem vini non macula
manduciam sacramenti, quocirca sive vinum novum
quod dicitur mustum sive vinum acidum quod appellatur
acetum in sacrificium offeratur sacrificium conficitur &
divinitus consecratur.

+ videtur de
leuda.

Si vero de vino post consecrationem
amixto commixto.

Si vero post calicis consecrationem aliud vinum mittatur
in calicem illud quidem nec transire in sanguinem nec sanguinem
commiscetur sed accidentibus prioris vini commixtum, corpori
quod sub eis latet undique circumfunditur non modicum
circumfugum, ipsa tamen accidentia vinum appositum videtur
afficiat quod deinde coniungatur quia si aqua pura fuerit appo-
sita vini saporem assumit ^{in negotio} ~~conspici~~ accidentia permutare subie-
tum sed quippe natura miraculo & virtus super conficitur
vinum operatur, quidam autem voluerunt asserere quod si
aqua pura per aqua benedicta contactum efficitur ~~per~~
~~beneficentiam~~ ~~creatum~~ & transire in sanguinem quorum affectioni ratio
minimo suffragatur.

Vtrum vinum sive aqua consecratur in
sanguinem.

Quaeritur autem an vinum sic quod geritur si forte putat
mittitur aqua tantum esse enim in calice quod non potest
calix Domini esse aqua sola neque vinum solum nisi utrumque
misceatur & Ciprianus. calix Domini non est aqua sola aut
vinum solum sicut nec corpus Domini potest esse farina sola
+ sic vinum per sacramenti contactum efficitur consecratum.

nisi utrumque fuerit adunatum & panis unius comprag-
 solutum ha quidam constantes affirmant dicentes quod
 siue aqua siue ~~transubstantiat~~ non ualeat quia de latere Christi
 simul utrumque manant, alij uero concedunt quod si quis
 non intendens hanc in intentionem oblationis uel ignorantia
 materialis aquam illos quidam uehementer esse consecrandum
 & grauitus non tamen in uerum sacramentum, quod ergo
 praedictum esse uinum solum offerri non potest determinari
 debet quia recipi exceptionem hoc modo non potest nisi
 fiat simpliciter uel ignoranter uel non potest idem non
 debet quia non dicitur potest fieri quod ~~transubstantiat~~ ^{de iure} non fiat
 nam & Graecorum & Eccl'ia dicitur aquam non apponere
 sacramento aut enim Cyprianus si quis de antecessoribus
 natus uel ignoranter uel simpliciter non obseruauerit
 quod nos Dominus facere exemplo & magisterio docuit
 potest simplicitati eius ^{in ignorantia} intelligentia Domini uenia con-
 cedi nobis uero non potest ignosci qui nunc a Domino
 instructi sumus ut calicem Domini cum uino mixtum
 sed quod Dominus obtulit offeramus, hinc ergo colligitur
 quod uinum cum aqua mixtum Christus in cena discipulis
 tradidit. Utrum fermentatum transubstantietur.

Quaeritur autem utrum qui fermentatum sacrificale
 consecrat sacramentum ^{transubstantiat} ~~transubstantiat~~ si negligenter aut ignoranter
 hoc faciat superius enim sufficienter ostensum est quod
 Christus azimum consecrauit cum sacramentum instituit
 sed adhuc multo de fermentato sacrificale quibus tanquam
 * uino consecrari non potest sic uinum siue aqua transubstantiari

veris catholicis Ecclesia romana communicat verum hoc
^{ad hoc} quoniam melius solvendum differtur ne alias competentius
absolvatur.

Quare sub alia specie sumitur Eucharistia.
Tutus autem in causis sacramentum corporis & sanguinis sui
Christus sub alia specie sumendum instituit ad augendum
meritum, ad fovendum sensum, & ad vitandum ridiculum ad
augendum mentum quoniam aliud ibi geritur & aliud est opus
ut fides habeat meritum cui humana ratio non praebeat expe-
rimentum, ad fovendum sensum ne aborrere animus quod
cerneret oculus quia non consuevimus carnem comedere vel
sanguinem potare humanum potare, ad vitandum ridiculum
ne ~~ita~~ hic insultare paganus cum id agere Christianus
in ita veritas adfit & ridiculum absit ad hoc ergo Christus
sub specie principalis panis sumendam proposuit Eucharistiam
in sensu ^{foveretur} fovetur ~~foveretur~~ in uno dum solita ^{reter} reter
edificatio autem fides in altis dum in eo quod videtur quod
in illud quod non videtur agnosci, proponitur autem species
panis & vini quatenus in sumptione corporis & sanguinis
Christi docetur esse perfecta refectio, plena quippe
refectio cibis & potus est ibi autem & potus panis &
vinum esse principalis substantia.

Quare sacramentum altaris esse veritas
& figura.

Mysterium fidei. in his aliisque scripturae verbis quidam
munimentum erroris ducere putaverunt dicentes in sacra-
mento altaris veritatem Christi corporis & sanguinis non
esse sed imaginem tantum & speciem & figuram pro eo quod

sacramentum unius & res alterius, nam forma panis utramque
 Christi carnem significat id est veram & mysticam sed veram
 carnem & continet & significat, mysticam vero significat
 sed non continet sicut enim unus panis ex multis granis
 conficitur & unum vinum ex diversis ^{racemis} acris confluit sic
 corpus Christi ex multis membris componitur & veritas
 ecclesiastica ex diversis personis consistit id est praedesti-
 natis vocatis iustificatis glorificatis, nam quos praedesti-
 namus hos & vocamus & quos vocamus & iustificamus
 propter quod dicit apostolus unus panis & unum corpus
 multi sumus, in cuius rei typo facta est archa Domini
 de lignis sethim quae sunt impetibilia & alba pice
 similia, vinum autem in quantum liber aut ruber simi-
 litudinem sanguinis representat, in quantum caler aut
 redoler puritatem charitatis ostendit, nam vinum &
 sanguinem operatur & excitat charitatem quia cor libe-
 ris exhilarat & dilatat, patet igitur quod substantia
 corporis & sanguinis Christi sacramentum & res est sed
 alterius sacramenti res & alterius rei est sacramentum
 est enim res primi quia significatur & continetur a
 primo videlicet a forma invisibili, est etiam sacramentum
 tertij quia significat & efficit tertium id est unitatem
 ecclesiasticam, illud ergo sane debet intelligi quod dicitur
 aut pauperes semper habebitis vobiscum ⁱⁿ autem non
 semper habebitis ut videatur etiam esse contrarium illi
 quod alibi dicitur, ecce ego vobiscum sum omnibus diebus
 usque ad consummationem saeculi, Christum enim & semper
 habemus vobiscum ⁱⁿ sub utraque specie, dicitur ergo mysterium
 # in propria forma persona dicitur ergo mysterium fidei quoniam
 aliud ibi carnitur & aliud creditur

in m. est
 divina

94
fidei quoniam aliud illi carnitur & aliud creditur carnitur
nim species panis & vini & creditur veritas carnis &
sanguinis, quod autem hic dicitur mysterium secundum illud
litua ordini spiritus autem unificat, fides aut egr uita
secundum illud infectus ex fide unius hinc ergo Dominus
in uerba quae loquutus sum uobis spiritus & uita
sum.

Species panis duabus ex causis intelligitur
esse sacramentum corporis Christi.

Primum cum consecratio perficiat sacramentum & post
consecrationem non sit in altari panis aut uinum quis
panis est corporis aut quod uinum est sanguinis sacramentum
si dicatur quod panis qui fuit uel uinum quod extitit
perfecto nec illud corporis nec illud est sanguinis sacramentum
quia panis transiit in corpus & uinum in sanguinem si
uero dicatur quod species quae remanent illa quidem nec
consistit ex granis neque confluit ex acinis quoniam
ex ipsis non prouenit accidens sed substantia quam ego
similitudinem assignabimus inter sacramentum rei &
rem sacramenti nam etsi sacramenta non habent simi-
litudinem rerum quarum sunt sacramenta, propriis sacra-
menta non dicuntur sicut sacramentum baptismi quae est
ablutio carnis exterior similitudinem habet significationis
quae est ablutio mentis interior, sane sacramentum istud in
eo quod similitudinem corporis in quo panis similitudinem
representat, species ergo panis sacramentum est corporis non
solum ratione rei significata uerum etiam ratione contexta.

Et tunc in altari diversa sunt sacramenta.
sed quaeritur utrum species panis & veritas corporis -
unum sunt sacramentum quae diversa sunt sacramenta
scriptum est enim proficiam in vobis quiescentibus Dominus
tua sacramenta quae continent, sed alibi dicitur vel
legitur, praesta in hoc tui corporis & sanguinis sacramen-
tum non sic nobis reatus ad pacem, praeterea cum eandem
rem faciam significem videtur quod diversa sunt sacra-
menta sunt sane qui dicunt quod forma panis &
forma vini sunt unum sacramentum non propter unum
contentum sed propter unum significatum, si debemus con-
siderare quod sunt diversa res propter idem significatum idem
sunt sacramentum sic eadem res per diversa significata
diversa ^{sunt} sacramenta quibus obijciuntur quod si species
panis & est quoddam sacramentum quod est veritas corporis
& est quoddam quod non est illa quoniam est duo sacramenta
diversa Alij vero dicunt quod sunt diversa sunt signifi-
ficata sunt significantia diversa semper diversa sunt
sacramenta quos oportet considerare quod in altari sunt ad minus
quatuor sacramenta videlicet species panis, species vini, veritas
carnis & veritas sanguinis, praeterea cum panis & vini sunt
accidentia in sapor odor pondus & odor quantitas & figura videtur
quod singula per se sunt diversa sacramenta, nam quare rationem
potius, ^{unum quod} aliud dicendum est sacramentum, sed omnes rei sacra-
mentum est odor aut sapor potius ^{non} incongrue respondere quod
omnia simul accepta sunt unum Eucharistiae sacramentum
eo quod nullum per se solum significem sed omnia simul
panis speciem representant quae corpus Christi continent & significant

signorum autem alia sunt naturalia alia positiua -
 naturalia sunt quae secundum naturam significant, quidam
 sunt quae per antecedens significant consequenter in
 ubi respectu significatur serenitas matutina, alia
 sunt quae per consequens significant antecedens in
 fumo vel cinere significatur ignis, ^{positiva} ~~positiva~~ sunt illa
 quae secundum impositionem significant quorum alia -
 sunt signa rei sacra in supens aeneus erectus in heremo
 alia sunt signa rei non sacra in arcus triumphalis.
 erectus in bivio, signorum rei sacra alia sunt sacra in
 baptisimus alia non sacra in agnus paschalis, sacra
 sunt signa novi testamenti, non sacra vetus, quamvis
 enim utraque sunt signa rei sacra id est rem sacram
 significantia non tamen utraque sunt sacra signa id est
 iustificantia, licet nonnulli dicunt sacramenta legalia
 iustificasse hoc enim est differentia inter legalia & euange-
 lica sacramenta quod illa significabant tantum & non
 iustificabant, haec autem significant & iificant. Verum
 quoniam large secundum quid omne signum rei sacra -
 siue sit sacrum siue non sacrum dicitur sacramentum
 Unde signa legalia sacramenta dicuntur stricta secundum
 quod sacrum solummodo signum dicitur sacramentum, -
 sacramentum autem & actus dicitur & passio quasi
 sacrum signans vel sacrum signatum nam nomen
 sacramenti quandoque signum rei quandoque res signi -
 ficat nuncupantur, secundum quod sacramentum accipitur

atque pro signi pro signo rei, sacramentum dicitur à sacro & signo quod
hanc notata facium signum secundum quod sacramentum accipitur
linea non sum in Ed. impresso. pro re signi, sacramentum dicitur à sacro & secreto quod
facium secretum, species ergo panis dicitur sacramentum
actus id est facium signans, veritas autem Ecclesie
dicitur sacramentum passionis id est facium signatum
corpus vero dominicum utroque modo dicitur, sacramentum
vero consistit in tubis in rebus factis, & verbis secundum
propriam similitudinem & interpretationem, hoc
namque secundum proprietatem designat diabolum unde
adversarius noster diabolus tanquam leo vagans circum
quærens quem devoret, seminare secundum similitudinem
significat prædicare, unde exiit seminare semen suum
& aliud spem in terram bonam, aliud super petram
& aliud inter spinas, Emanuel secundum interpretationem
dicitur Christus unde notabitur nomen eius Emanuel
quod interpretatur nobiscum Deus, res in aqua baptismi
factum in signaculum crucis, verbum in invocatione
Trinitatis singula autem repræsentantur in hoc excellenti
tissimo sacramento res id est corpus & sanguis, factum
id est verbum & potus, verbum hoc est corpus meum hoc
est sanguis meus.

Quare sanguis Christi ductus moris intelligitur
effusus in remissionem peccatorum.

Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.
pro multis prædestinatis effusus est quantum ad efficientiam
sed pro cunctis hominibus est effusus quantum ad effectum
cristianam effusio quippe sanguinis uestri pro multis tam

finem ad pectus in se universitas redire in redemptorem
 nullum omnino diaboli vincula retinerent, peccatum
 autem duobus modis remittitur quoad meritum culpa &
 quoad debitum pena, meritum culpa remittitur per san-
 guinis pectus quo redempti sumus à pena, omnes
 enim quasi oves erravimus unusquisque in viam suam
 declinavit & Dominus posuit in eo iniquitates omnium
 nostrum de se vulneratus est propter iniquitates nostras
 afflitus est propter scelera nostra, disciplina pacis
 nostra super eum & linens eius sanati sumus, Veris-
 sime languores nostros ipse tulit & dolores nostros ipse por-
 tavit, quia ergo iustus iniustus proicitus est, iniusti iusti
 sunt liberati assumpti enim in se penam pro omnibus
 in dare ^{per} se gloriam.

Quare sumptio Eucharistiae non est nimium
 differenda.

Haec quotiens feceritis. In percipiendis corporis & sanguinis Christi
 magna nobis est adhibenda discretio cavendum est enim ne si
 nimium differatur mortis periculum incurramus Domino protestante
 nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius san-
 guinem non habebitis vitam in vobis, si vero quis indignis superbia
 iudicium damnationis incurrit apostolo protestante qui manduca-
 & bibi indigno iudicium sibi manduca & bibi, utroque iuxta
 vocem ipsius apostoli nobis significum homo & sic de parte illo
 dicit & de calice bibat, ingens itaque nobis indicitur bene imenda
 necessitas ne corpus Domini vel indigno fumendo fumamus
 iudicium vel fumens offendo nihilominus incurramus periculum
 necessarium quique fumendus est agnus vel ^{in a vastante} ab astante angelo
 protegamur nec exire possimus de Aegypto nisi celebrando.

phago paschalem agnum edamus. Dixi ergo quissiam
communicandum esse quotidie, dixi alius quotidie communi-
candum non esse faciat unusquisque quod suo crediderit
faciendum esse non enim litigauimus adinuicem nec alter
alteri se magis in zacharus & ille centurio cum alter
eorum gaudens in domo sua Christum suscepit & alter
dixit Dominus non sum dignus intrare sub tectum meum
atque quid super hoc sentiat Augustinus, quotidie inquit
Eucharistiam recipere nec laudo nec vitupero, omnibus
tamen diebus dominicis hortor, si tamen ^{mens} manseris in affectu
peccandi est grauari magis dico Eucharistia percipientem
quam purificari & licet quis peccato ^{moderatur} moderetur si tamen
peccandi ex cetero non habeat voluntatem & satisfaciat
lachrimis & orationibus facinus atque sed hoc de illo
dico qui ⁱⁿ mortalia peccata non grauantur, cautum est autem
in ceteris quod sius frequentius saltem ter in anno
communiatur omnes qui noluerint ecclesiasticas carere limen-
tis in pascha, pentecoste, & natali.

Quare sacramentum altaris est commemoratio
mortis Christi.

In mei memoriam facietis. In hoc sacramento nobis
quotidie mortis Christi memoria renouatur sicut apostolus
determinat dicens, quotiescumque manducaueritis panem
hunc & calicem bibetis mortem Domini annuntiabitis donec
ueniam, propter quod ipse dicebat apostolis hoc facite in
meam commemorationem hanc ultimam sui commemorati-
onem nobis Dominus reliquit quemadmodum si quis peregrino

proficiens aliquando pignus ei quem diligere derelinquit
 in quoties illud appropinquo ipsius debet amicitias memorari
 quod is si perfectus dilectionis absque magnos desiderio -
 neque illud appropinquo, ideoque saluator hoc instituit sacramen-
 tum in quia venerat eius hora quod ex mundo transire
 ad patrem quia verum erat quod dicebat apostolus quo-
 ego uado vos non potestis uenire, nam et Petrus dicenti -
 Domine quo uadis respondit quo ego uado respondit modo -
 sequi non potes comprehendere illis hereditatem cognoscens
uisibilem sui memoriam commendare hoc inquit facite
 in meam commemorationem non enim solum scripturam
 commemorationem ad hoc sufficere uidebat qui lethargicum
 uenerat agrotum sanare quod namque pars nostri corporis
 capite illud quod in euangelio tam optimi unguenti ^{regiae} ~~sancti~~
 antedictum, uerbum quod erat in principio apud Deum per-
 quem omnia facta sunt quodque factum est et habitauit
 in nobis et iam illud quidem minime modico salubriter
 est super mel et fauorem dulciter fauoribus anime diligenter
 sed tantum cibis ualde paucorum et solius mentis est
 pabulum quo tunc anima plenissime satiabitur cum
 uerbum ipsum in aeterna felicitate gustabit, ac ille qui
 corpus assumpsit et animam, ut animam satiare et corpus
 pigmenta sua prouida charitatis arte composuit quibus
 lethargicam mentem aegroti renouata quotidie sua salutis
 commemoratione propelleret et dentulam plebem quae uerbum
 antiquum et aeternum principium quasi solitum cibum minime
 non potuit hoc dulcissimo confecto liquamine in panis et uini
 sacramento conuersare forillare.

De diversis causis institutionis

sapientia Dei quae se per invisibilia manifestat volens cui-
lenter ostendere quod ipsa alius est animarum carnem assumptam
proprium in edulium ut per cibum humanitatis imitari
ad gustum divinitatis, et quod dicit psalmista gustato et
videto quoniam juvenis est Dominus totum ego scilicet Christus
exhibere nobis in cibum ut fiamus divinitatis nos recipi-
quod spiritualiter edere gustamus, ita nos humanitate
reficiat quod corporaliter ore comedimus in ita de invisibilibus
ad invisibilia et temporalibus ad aeterna, et terrenis ad cele-
stia, et humanis ad divina nos transducatur; Ego sum inquit
panis vivus qui de coelo descendi et per cibum divinitatis et
panis quem ego dabo caro mea est et per cibum humanitatis
panis igitur angelorum manducabit homo quatenus qui
secundum animam et cibum divinitatis accipimus etiam
secundum carnem cibum humanitatis sumamus quoniam
sicut anima rationalis et caro unus est homo ita Deus
et homo unus est Christus et quia per gustum homo
mortem intrinsece per gustum quoque vitam acquirit
quatenus unde mors oriebatur inde vita resurgere, dictum
est quippe de illo quacumque dixerit comedens mortem movens
dicitur autem de isto si quis manducaverit ex hoc panis
vivet in aeternum, alius ille mortalis reperitur in ligno
scientiae boni et mali alius iste vitalis reperitur in ligno
vitae quae est in medio paradisi, illud fuit lignum indige-
rentiae ad quod homo manus extendit ut fieret sicut Deus
in ita quod serpens ille promiserat vitis sicut dicit scientes

bonum & malum, istud autem lignum ab oriente in quo⁹⁸
Deus manus extendit ut factus est homo iuxta quod
dicit apostolus, exinanivit se formam servi accipiens in
similitudinem hominum factus & habitu inventus ut
homo factus obediens usque ad mortem, mortem autem
non evasit ut suam charitatem nobis ostenderet & nostram
erga se charitatem accideret qui deinde pro nobis in
pretium ipse tribuit se nobis in cibum ut per pretium
redimeret nos a morte, per cibum aleret nos ad vitam
Unde qui manduca me imo propter me, quid amplius
unquam potui pro nobis offerre pretium se deinde pro nobis
in mortem & cibum se tribuit nobis ad vitam ut mortem
nostram sua morte perimeret & vitam nostram sua vita
nutiret Panis iste si digno comedatur impinguat &
calix iste si digno bibatur inebriat non corpus sed cor non
ventrem sed mentem, Unde poculum tuum inebrians quam
percharum est, per hunc ergo sacramenti virtutem universae
virtutes augentur & omnium gratiarum fons exuberans
is enim in hoc sacramento sumitur totus & integer qui est
fons & origo totius virtutis & gratiae, per cuius mysterium
vincimus nos de potestate peccati, per Eucharistia sacramentum
liberamus nos a voluntate peccandi, nam Eucharistia si digno
sumatur à malo liberat & confirmat in bono venialia
debita & faciat mortalia, Unde cum praemittimus in oratione^{causa} + canon in
^{ΕΠΙΘΥΜΙΑΝ}
dominicam panem nostrum ^{επιθυμιαν} id est substantialem da
nobis hanc statim adiungimus & dimittis nobis debita nostra
ne nos inducas in tentationem sed libera nos à malo quia
per panem istum coelestem liberamur à malis praeteritis -

praesentibus & futuris; Dedit ergo nobis hoc sacramentum
salutis in quia nos quotidie peccamus & ipse tamen non
non potest per hoc sacramentum qui in memoriam mortis
eius accipimus in remissionem peccatorum quotidie consequi
mur non solum enim liberauit nos a peccatis nostris in
sanguine suo quoniam sanguinem suum fudit pro nobis
in cuius patibulo uerum etiam quotidie nos lauat a
peccatis nostris in sanguine suo quando nos sanguinem eius
accipimus in calice poculo, aspergitur ergo Christus ad
patrem quia promissa apostolis cunctisque sequacibus
nobiscum et cunctis diebus usque ad consummationem
saeculi noluit remanere cum illis non solum per inhabitantem
gratiam ne tantum per diuinam essentiam uerum etiam
per corporalem praesentiam & ideo sacramentum istud in
fide in quo praesens est ipse nobiscum sub alia quidem forme
sed in propria uera substantia, congruum enim erat uideri
per hominem quem plasmauit & fecit ad imaginem & simi
litudinem suam in hominem quem assumpsit imaginem
& similitudinem suam expressius insignire, disposuit ergo
coelestis altitudo consilij in fidei sunt tres persona in unitate
substantia pater uerbum & spiritus sanctus ita tres essen
tiae in unitate persona diuinitas corpus & anima cum
igitur Christus secundum naturam diuinam tribus modis
in rebus existat, in omnibus per essentiam, in solis in fide per
gratiam in hominem assumpto per unionem uoluit in idem
ipse secundum naturam humanam tribus modis in rebus
existere, localiter in coelo, personaliter in uerbo, sacramentaliter

99
in altari sicut enim secundum divinitatem totus essentialiter
est in omnibus rebus ita secundum humanitatem totus -
sacramentaliter est in pluribus locis huius sacramenti -
virtute possibile fuit ut qui de terra venit in coelum asce-
deret an enim ipse saluator non ascendit in coelum nisi
qui de coelo descendit filius hominis qui est in coelo -
unus & idem est filius Dei qui de coelo descendit & filius
hominis qui ascendit in coelum Christus Iesus cui tanquam
suo capiti cuncta membra corporis annectuntur omnes
qui per fidem huius sacramenti firmam veritatem -
spiritus in vinculo pacis & fit unum corpus una -
persona unus Christus caput cum suis membris in coelum
ascendit, vivitque gratulabundus gloriosam Deo regnar-
e sentens ecclesiam hoc nunc os ex ossibus meis & caro
de carne mea, hoc autem ut inquit apostolus magnum
sacramentum est in Christo & in ecclesia quod lucas
infra simul efficit & figurat secundum quod Dominus
ait, qui manduca meam carnem & bibi meum sangui-
nem in me manet & ego in eo, per id ergo quod &
suscepit ipse de nostris & accepimus ipsi de suo tam
insolubili nexu coniungimur ut qui est unum cum
patre per ineffabilem ^{veritatem} fiat unum nobiscum
per admirabilem unionem ac per hoc ipso communiter
mediante cum patre unum efficiamur, Pater inquit
sancto sumas nos in nomine tuo quod dedisti mihi.

in fine unum sicut & nos, non pro eis autem rogo, -
tantum^{sed} pro eis qui credituri sunt per verbum eorum
in me & ipsi in nobis unum sicut & mundus credat
quia tu me misisti & ego charitatem quam dedisti mihi dedi
eis in fine unum sicut & nos unum sumus, ego in eis & tu
in me in fine consummati in unum & cognoscat mundus
quia tu me misisti, rogas unitas pro unione, verbum cum
patre unum est in natura, homo cum verbo unum est in
persona, membra sunt unum in capite, primum in iustitia
postmodum autem in gloria quoniam qui adharet Deo unus
spiritus est cum eo in enim in iustitia unum sicut cognoscat
mundus quia tu me misisti, in autem in gloria unum
sicut volo in ubi ego sum & illi sicut mecum in videam
charitatem meam quam dedisti mihi quia dilexisti me
ante constitutionem mundi.

De signis qua tertio loco sunt super oblatam
& calicem particula quinta.

Vide & memores. quia Dominus ipse praecepit ut hoc
in sui memoriam faceremus ideo sibi tua commemoranda
proprie ecclesia scilicet tam beatam passionem necesse
& ab inferis resurrectionem sed & in celos gloriosam
ascensionem quoniam primum scilicet passio vulnerat
charitatem, secundum idem resurrectio corroborat fidem
tertium idem ascensio confirmat spem quid enim magis in
nobis charitatem accendit quam quod propter filio no-
nisi Deus sed pro nobis omnibus tradidit illum, Christus
enim factus est pro nobis obediens usque ad mortem

mortem autem crucis, quid magis in nobis fidem confirmat
 quam quia Christus resurrexit a mortuis primitia dormien-
 tium quoniam quidem per hominem mors & per hominem
 resurrectio mortuorum, sicut enim in Adam omnes moriuntur
 ita in Christo omnes iustificabuntur, quid magis in nobis
 amplificat spem quam quia Christus ascendens in altum
 captivam duxit captivitatem & dedit dona hominibus in
 ubi ipse illis sit & minister ipsius quia vero dicit
 ecclesia memorem se dominica passionis statim acerbis
 orem spem ipsius passionis commemorare volens in
 quinque crucibus quinque plagas, demum per partes ordinem
 dominica passionis commemorare prosequimur sicut subsequens
 expositio declarabit ab hinc igitur usque dum corporalis
 super calicem remouetur deinde passio memoratur, nam
 ubi dicit sacerdos hostiam puram, hostiam sanctam
 hostiam immaculatam panem sanctum vite aeternae &
 calicem salutis perpetuae quinarium — crucis signaculum
 imprimi super oblatam & calicem significans illa univ-
 ersa foramina in quibus residua immaculata columba
 fructuosa indigens cum ^{inter} praedicta quinque crucis
 signacula quinque dilecti sui plagas videlicet duas
 manuum, totidem pedum & unam lateris fida tenet
 & contemplatur memoria, tres autem crucis communiter
 facit faciens super oblatam & calicem quoniam in tribus verbis
 utrumque pariter intelligitur, nunquam ^{verum} in crucis signaculo
 panis separatur a calice nisi cum separatim nominantur
 in canone, Verum erecta ⁷⁴⁴ quibus crucis signamus super

panem transuersa uero usque super calicem debet notari
quoniam erecta pars crucis corpus Christi sustinuit &
brachia transuersa distendit.

Quare post consecrationem super Eucharistiam
signa fiant.

Hic oritur questio non materiam silentio cum enim plene
in & perfectio consecratio celebrata nam materia panis &
uini iam transijt in substantiam carnis & sanguinis quare
super Eucharistiam benedictam & plenissime consecratam
adhuc benedictionis signum imprimatur an aliquod uerbum
consecrationis profertur immo talia quaedam subiunguntur in
canone quae uidentur innuere quod nondum sit consecratio
consummata, Ego super hac quaestione uellem doceri potius
quam docere, magisque referre quam profere sententiam
Verum quia nihil à maioribus dictum super hac re potui
reperire dicam salua fide quod sentio sine prauidicio senten-
tia melioris, In canone siquidem aliud uerba significant
& aliud signa materiam, Verba namque principaliter
spectant ad Eucharistiam consecrandam, signa uero princi-
paliter pertinent ad historiam recordandam, nam uerbis
utimur ad consecrandum panem & uinum corpus & sanguinem
Iesu Christi, signis utimur ad recordandum ea quae per
heliodoradam antepaschalem gesta sunt circa Christum
rationem ^{ergo quare} quaeritur de ordine Eucharistiae consecrandae
quod capitulum istud qui iudicio quam patetetur in fine
canonis subiici debuisse quoniam in eo consecratio consum-
matur sed quoniam imbreuisse ordinem historia recordanda
quia quod fuit gestum in medio recoleretur in fine prouidetur

canonis ordinator in ordinem servare historia quasi quadam
necessitate compellens capitulum illud qui iudis quam-
patetur quasi cor canonis in medio collocavit in qua
sequuntur intelligantur praeterea secundum illam figuram
qua sepius fit in qua narratione succedam intellectu praer-
dam in potius q tam litera quam historia sunt ordo-
servetur dicantur quae signa pertinent ad historiam recedam
dem sed verba non pertinent ad Eucharistiam consecratam
hoc modo.

Expositio subsequens.

Pro tui semini videlicet sacerdotes sed & plebs tua sancta
fidelis populus Christianus, nam quod populus agi vult,
sacerdotes peragunt mysterio, offerimus praedare maiestati
tuae id est ^{ceteris} ~~maiestati~~ clarae, nam si iusti fulgebunt sicut sol
in regno patris eorum quanto clarius maiestas divina
prae fulget de tuis donis id est de singulis segetum quantum
ad panem qui est consecratus in carnem, ac datis id est de
singulis arborum quantum ad vinum quod est consecratum in
sanguinem de iis inquam & illis offerimus hostiam puram
hostiam sanctam hostiam immaculatam id est Eucharistiam
immaculatam ab omni culpa originali & criminali vel puram
quantum ad cogitationem sanctam quantum ad loquutionem
immaculatam quantum ad operationem quia peccatum non
fieri nec inventus est solus in ore eius hoc est panem
sanctum id est sanctificantem datorem vitae aeternae quantum
ad ~~solam~~ carnis & calicem salutis perpetuae quantum ad
solam animae secundum illud ~~ex~~ sum panis vivens qui de
coelo descendit si quis manducaverit ex hoc panis vivet in
aeternum super quo propositio nobis ac sereno multum id est

repperit placabili dignetur respicere non quia vultus eius
mutatur aliquando sed tunc Deus super nos vultum suum
illumina & serena cum misericordiam suam super nos
exhibet. Declara secundum illud psalmista, Illumina
vultum suum super nos & misereatur nobis.

De figuris novi sacrificij qua praecesserunt
in veteri testamento.

sicuti accepta habere dignatus es munera abel ac
donarium istud sicuti similitudinem innuit non exprimit
quantitatem, multo quippe acceptius est hoc sacrificium
quam quod obtulit abel, quod obtulit abraham quod
obtulit Melchisedech valeat enim amplius res quam umbra
veritas quam figura ipsam vero similitudinem magis
quam quantitatem debemus attendere, similes igitur
offerendo sumus abel si recte quidem offerentes recte
nihilominus dividamus quod quia Cain non igitur peccatum
sua namque recte cui debebat obtulit Deo sed retinens
sibi seipsum in cor suum auferens Deo male divisi
abel autem praescriptum Deo intus in corde obtulit hoc
caustum non se sibi retinuit sed Deo totum se subdidit &
impendit & ideo Pontifex Deus ad abel & ad munera eius
repperit, ad Cain & ad eius munera non repperit, ad
abel ~~prout~~ & postea repperit ad munera quia non offe-
rens placuit a munentibus sed munera placuerunt ab
offerentibus, similiter abraham egregia fide totum se prius
offerebat altissimo & postea cum sua domo offerenda
placuit ei hostias offerebat, quod ut nos scientes imitantes
^{quod} placidos ab illo Deus exigit affectus tolle inquit filium

tunc quem diligis Isaac & offer cum in holocaustum super
 unum montium quem monstraveris tibi, statimque promptum
 & obediens invenies, immo nobis ostendit Melchisedech
 quoque non se prius acceptum Deo sacrificium Abuliss
 futurorum causas minime praedixisse quarum intuitu
 mysticum panis & vini prius obtulit sacrificium erat
 enim sacerdos altissimi, nos igitur assistentes ad offerendum
 si recte dividimus prius nos ipsos in sacrificium offeramus
 avaritiam pernitentiam, feritatem taurinam, hircinamque
 libidinem ingulantes iuxta quod in psalmis cantavimus
 holocausta medullata offeram tibi cum incenso & aristibus
 offeram tibi boves cum hircis, ac demum sicut munus Abel
 sicut sacrificium Abrahæ, sicut hostiam Melchisedech
 nota nostra Dominus acceptabilis Verum non solum in
 offerentibus sed in ipsis oblationibus debemus similitudinem
 intueri, nam illa vetera sacrificia novum hoc sacrifici-
 um figurabant, quid enim per munus Abel offerentis
 de primogenitis gregis nisi Christus exprimitur in multis
 fratribus qui sicut Abel invidiose sunt interfecti à
 fratre, ipsi malitiose sunt occisi à populo Iudeorum
 nam secundum Apocalypsim Joannis ipse est agnus qui
 occisus est ab origine mundi; quid per sacrificium Abrahæ
 dilectum & unicum filium offerentis novum passio Domini
 designatur de qua dicit Apostolus proprio filio suo non
 peperit Deus sed pro nobis omnibus tradidit illum, hic
 est inquit filius meus dilectus in quo mihi complacui
 oblatio vero Melchisedech tum proprie novum sacrificium
 praesignavit ^{inde figuratum} in psalmis dicitur sic tu es sacerdos in

atque secundum ordinem Melchisedech, qui secundum apostolum
assimilatus est per omnia filio Dei manus faciens
in perpetuum, ab eo dicitur pater non tam à parentia quam
à ^{caritate} ~~parentate~~ secundum illud ecce pater meus electus quem
elegi posui super eum spiritum meum, Abraham dicitur
patriarcha non tam Israeliticus plebi quam populi Christiani,
illius per carnem huiusque per fidem secundum illud
non ultra vocaliter nomen tuum Abram sed appellabimus
Abraham quia patrem multarum gentium constituit
Melchisedech interpretatus est Rex iustitiae ^{dei} Rex
salutis deus pater propter illud quod legitur orietur in
diebus eius iustitia & abundantia pacis donec ^{auferatur} tollatur
luna. sanctum sacrificium immaculatam hostiam ha-
buerit in canone Leo Papa.

De signis quae quarto sunt super oblatam
& calicem.

Suppliciter te rogamus de himno dicto post canem exi Iesus
de montem Oliveti trans torrentem Cedron & progressus pugillat
mordit in faciem suam orans & dicens Pater si fieri potest
transfer a me calicem hunc sed & secundo & tertio aliter
oravit eundem sermonem dicens & factus in agonia prolixi-
us orabat & factus est sudor eius sicut guttae sanguinis
decurrentis in terram tunc venit ad discipulos suos dicens
surgetis eamus ecce appropinquat qui me tradet, traditor
autem dedit signum dicens quemcumque osculatus fuero
ipse est tenetis eum & confestim accedens osculatus est eum
Iesus igitur quia mordit orans & dicens Pater si fieri potest
per osculum altaris representatur osculum fratris, quia
nec factus in agonia prolixius orabat tertio dicens firmatus

tamen securus sic intelligi jubet hoc id est nota fidelium
 indeque supplicationes & preces referri per manus sancti
 Angeli tui hoc est per ministerium secundum illud quod ait
 Angelus ad Tiberiam quando orabas cum Lachrimis ego obtuli
 orationem tuam Domino, In sublimi altare tuum hoc est
 in conspectu divina maiestatis tuae. Porro sicut beatus
 Augustinus determinat non dicitur Angelus orationes nostras
 offerre quasi tunc primo Deus novem quid velimus quia
 Deus omnia novit antequam fiant sed quia necesse habet
 rationalis creatura temporales causas ad aeternitatem referre
 sicut petendo quid erga se fiat sicut consulendo quid faciat
 in qua Deo iubente implendum esse cognovimus haec nobis
 vel indenter vel latenter reportat, hinc etiam evidenter
 apparet quod Angeli semper in sacrificiis praesentes assistunt
 multiplex autem altare legitur in scripturis superius inferius,
 interius & exterius, quodlibet autem est duplex nam
 altare superius est Deus Trinitas de quo legitur non
 ascendes ad altare meum per gradus, est & altare superius
 triumphans Ecclesia de qua dicitur tunc imponent super
 altare tuum intulos, altare inferius est Ecclesia militans
 de qua legitur si altare Lapidum facies michi non adifica-
 bis illud solum de pretis lapidibus, est & altare inferius
 mensa templi de qua dicitur constitui tibi diem
 solemnem in consecrationibus usque ad cornu altaris
 altare interius est cor mundum de quo praecipitur ignis
 in altari meo semper ardeat & altare interius fides
 incarnationis de quo iubetur, altare de terra facies michi
 altare exterius est ara cuius hoc est altare holocausti.

1621

super quod cremabatur sacrificium uespertinum, est & altare
exterior ecclesiastica sacramenta de quibus scriptum est
altaria tua Domine uirtutum, ~~et de~~ ^{et de} quae uero sunt illa
quae peti in sublimi altari perfertur determinat fuldens
in quor quor eo.

Hic agitur memoria defunctorum.

Memento Domine. Orae pia mater ecclesia non solum
pro uiuis sed etiam pro defunctis & eos sacra oblationis inter
cessionis commendat rectissime credens quod sanguis ille preti
osus qui pro multis est in remissionem peccatorum non
solum ad salutem uiuentium uerum etiam ad absolutionem
ualeat defunctorum qui cum signo fidei procedunt ad Domi
num non quod illi sit fides aut spes, uel ~~species~~ ^{signum} est & res
nam fides euacuatur charitas nunquam exordiu sed signum
fidei per characterem Christianitatis accipitur quo fideles
ab infidelibus diff. ~~discrimina~~ ^{separandum} sed illud auidui numerum
signatorum centum quadraginta quatuor millia signati ex
omni tribu filiorum Israel, & dormiunt in somno pacis -
fructum illud in pacis in idipsum obdormiam & requiescam
frequenter enim sacra scriptura defunctos dormientes appellat
pro eo quod sicut dormientes euigilant ita defuncti resurgant
propter quod dicit apostolus nolo uos ignorare de dormientibus
in non contristemini sicut & ceteri qui spem non habent
& Domine inquit in euangelio Lazarus amicus noster dormi
ipso Domine dormitis in Christo quiescentibus. In hoc loco
faciendos quorum malum defunctorum debet agere memoriam
spacialem, locum refugii in quo non est ardor punarum
lucis in quo non est obscuritas tenebrarum, in quo non
conflictus pugnarum, ^{nam} non absterget Deus omnem lacrimam
ab oculis sanctorum, iam non erit amplius neque luctus

neque clamor neque ullus affus quoniam priora transierunt
sed delectabuntur in multitudinis pacis cum placabunt
coram Domino in lumine iuventium.

De secunda commemoratione sanctorum.

Nobis quoque peccatoribus. nam si dicimus quia peccatum
non habemus nos ipsos seducimus veritas in nobis non est, licet
enim omni tempore nos debeamus ex corde recognoscere peccatos
propter tamen cum ^{quo} ~~pro~~missione peccatorum sacrosanctum
mysterium celebratur, de multitudinis miserationum tuarum
vel iniquitatem meam una tamen ^{ntum} est misericordia Dei non
aliud quidem quasi ^{am.} ipse misericors sed multi eius sunt effectus
qui miserationes dicuntur, unde remissionem miserationum tuarum
& misericordiam tuam quae a saeculo sunt. Porro cum ipse Deus
sit omnis in omnibus salus & premium & gloria singulorum
salus inquit populi ego sum quid est quod dicitur partem
aliquam & societatem donare dignetur tanquam non omnes
sint ^{eundem} ~~eundem~~ premium accepturi. Jam licet unum & idem
sit premium singulorum videlicet ipse Deus in cuius
cognitione salus aeterna consistit secundum illud quod ipse
dixit in evangelio haec est vita aeterna ut cognoscant te
verum Deum & quem misisti Jesum Christum tamen
secundum differentiam meritum alij minus divina visio
sunt, nam stella differat a stella in claritate propter
quod ipse Dominus ait in domo Patris mei mansiones
multae sunt sicut unus est sol cuius lumine participant
universi alij plus alij minus secundum differentiam inter
eorum. Cum Joannes Stephanus Matthias & Barnabas ^{et} in hac
secunda commemoratione sanctorum ex magna parte

suppleantur qui de primitiis sanctis processu videbantur in -
 prima sed quare Joannes repetitur & Stephanus sociatus
 Joanni praemittitur. Matthia & Barnaba sancti Joannes in
 prima commemoratione diffinitur & cum alijs numeratur
 propter dignitatem ^{revelatam} ~~apostolicam~~ in hac autem commemoratione
 repetitur & cum Stephano sociatur propter privilegium
 calibatus Virgines enim sunt & sequuntur agnum quocumque
 ierit & propterea ceteris praemittuntur, Virginitas enim
 Joannis tanto maxime commendatur quia Christus in eius
 matrem Virginem Virgini commendavit, & ex illa hora
 accipit eam discipulus in suam, Stephani vero Virginitas
 ex eo maxime commendatur quod deputatus est ab apostolis
 in ministerium iudicium & in hoc quod faminis est prae-
 situs testimonium innuit sincerissime castitatis, praeferat autem
 sed Baptista Joannes intelligi nisi praemitteretur cum tunc
 sanctis apostolis & martyribus unde connumeratur quod apostoli
 tantum ac martyres invocantur quamvis Joannes Baptista
 merito possit inter martires numerari. non aestimato
 meriti. quia non secundum exigentiam meritorum retribu-
 bimus minus puniendo vel magis remunerando quam
 quisque meruit, unde non secundum peccata nostra facit
 nobis neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis
 & alibi mensuram bonam & confertam & congruatam
 & super effluentem ^{lumen} ~~de~~ in sinum ~~castum~~.

Expositio subsequenti

Per quem haec omnia semper bona creas. nam omnia per
 ipsum facta sunt & sine ipso factum est nihil & videtur

201
Deus cuncta quae fecerat & nunc ualde bona, creas coedendo
namque & sanctificas consecrando materiam inimicas transgressu
transiando creaturam & benedixit accumulando gratiam, est autem
simplex praeconis demonstratio sicut temporis uel confusum
nam praesens confusum praesentis non tenet usum hoc enim
omnia id est panem uinum & aquam semper bona creas facis
cum causis primordiales, & sanctificas secundum causas sacra-
mentales, inimicas ut transiunt in carnem & sanguinem &
benedixit ut conseruent ueritatem & charitatem per ipsum
tanquam per mediatorem cum ipso tanquam cum coequali
in ipso tanquam in consubstantiali, in Patre propter princi-
pium, aequalitas in filio propter medium communitas in
spiritu sancto propter consortium.

De signis quae quinto loco sunt super corpus
& sanguinem & in Calice ^{calicis} ^{uicis}

sexta scia crucifixus est Dominus hora tertia linguis Iudeo-
rum quod narrat Marcus, hora sexta manibus gentilium
quod narrat Ioannes & circa horam nonam inclinato capite
tradidit spiritum, ad recolendam ergo crucifixionem qua
hora tertia facta est linguis Iudeorum ter clamantium
crucifige eum, facientes facere tres crucis super oblatam &
calicem cum dicit sanctificas inimicas & benedixit ad-
recolendam ergo crucifixionem qua post interuallum trium
horarum facta est manibus gentilium miles enim cruci-
fixum Iesum facientes iterum facere tres crucis cum hostia
super calicem dicendo per ipsum & cum ipso & in ipso
postmodum autem ad designandam diuisionem carnis & animae
Domini morientis facientes duas crucis in ore calicis cum dicit

tibi Deo Patri omnipotenti in unitate spiritus sancti cum
 enim in Christo tres sunt unita substantia, videlicet divi-
 nitas corpus & anima ^{duo tantum id est corpus & anima.} fuerunt in morte divisa, ^{sed} nam divi-
 nitas à rebus est separata propterea non tribus crucibus
 sed duabus mors Domini designatur, sacerdos igitur super
 mensam altaris manus extendit quia Christus super
 aram crucis manus expandit secundum illud prophetarum
 expandi manus meas ad populum non credentem mihi
 subtilius tamen atque profundius hæc possumus figur-
 rare, tres quippe crucis significant tres cruciatus quos
 Christus in corpore sustinuit, videlicet passionem, pro-
 passionem & compassionem, passionem in corpore, pro-
 passionem in mente compassionem in corde, de passionis corporis ait
 Dominus per prophetam, o vos omnes qui transitis per
 viam attendite & videte si est dolor sicut dolor meus -
 Forcune enim manus meas & pedes meos & dinumeraverunt
 omnia ossa mea, de pro-
 passionis mentis Dominus inquit
 apostolis tristis est anima mea usque ad mortem, caput
 Jesus pavens & tremens, caput contristatum & maestus esset, ex
 compassionis cordis pro crucifixionibus suis oravit ad Patrem
 Pater inquit ignosce illis quia nesciunt quid faciunt si
 enim cognovissent nunquam Dominum glorie crucifixum
 ideo vero sacerdos facit has crucis cum hostia super calicem
 quia Christus sustinuit huiusmodi cruciatus in corpore
 super patibulum, per calicem enim passio designatur
 secundum illud quod ipse Dominus ait Pater si fieri potest
 transi a me calix iste, una namque crucis quas facit sacerdos

in lateris calicis designant duo sacramenta quae de lateris
 Domini profluxerunt videlicet aqua regenerationis &
 sanguis redemptionis iuxta testimonium Joannis dicentis unus
 militum lancea latus eius aperuit & continuo exiit
 sanguis & aqua, oratione de calice remouetur quia velum
 templi forissimum est a summo usque deorsum immo quod de
 illo scriptum est, fuerat, hactenus cruce laqueum sicut dicitur a
 quibusdam & ea uerbum istud absconditum ab eis ^{ubi} ~~in~~ ^{confer-}
 matum etiam reuelatum est, nam lignum missum in Mare
 aquas dulcorauit amaras tunc accidit Diaconus & exaltat
 tum primum per sacrificium de altari tam ipse quam
 sacerdos deponit quia ueni Joseph ab Amarata ueni &
 Nicodemus & impetraverunt a Pilato corpus Iesu deponentis
 sepulchrum & quia ille aduoluit saxum magnum ad hostium
 monumenti Diaconus mensam osculatur altaris & quia
 factus est princeps super humerum eius Diaconus
 armum Pontificis osculatur ut in utroque significet
 Christum quicquid post mortem, iuxta quod ipse praedixit
 in psalms, in pacem in id ipsum dormiam & requiescam
 & alibi, o mors ero mors tua & morsus tuus ero o inferus
 Christus enim per mortem ^{triumphantem de morte} nam quia factus obediens
 usque ad mortem, mortem autem cuius idcirco Deus
 exaltauit illum de hoc ipsum signatum quod Christus
 sibi crucem super humerum circumdauit.

desumitur
 quidam uerbo

De uocis expressione & pectoris intensionem cum
 dicitur nobis quoque peccatores.

Non solum autem crucis impressio uerum etiam uocis
 expressio quae gesta sunt circa crucem insinuant cum enim

Nota

† Iste hoc caput de signis quae quinto loco sunt debet sequi caput
 cuius titulus. Epilogus de numero & ratione signorum quae sunt
 super oblatam & calicem quod caput est transpositum hic in in C. no
 quod duo folia.

157

ad id ventum est nobis quoque peccatoribus famulis tuis
sacerdos paululum expressa voce percussio corporis silentium
interdumque representans contritionem & confessionem
lacionis in illo dominica passionis articulo inegrantis altum
& diuotis nos digna factis recipimus hic vero nihil
mali gessit & dicebat ad Jesum Domine memento mei
dum ueneris in regnum tuum propter quod dixit illi Jesus
amen dico tibi habis mecum eis in paradiso; Vel per
exaltationem uocis & percussione pectoris exprimit
illud quod tum centurio & qui cum eo erant Viris ipse
quae fidebant timuerunt Valde dicentes, Veris Dei filius
eris ista, & omnes turba quae simul aderant ad spectaculum
istud percutientes pectora sua reueriebantur, quia vero
Jesus clamans Vox magna tradidit spiritum, Lenae facies
uocem dicendo per omnia secula seculorum, & quia mulieres
lamentabantur flentes Dominum Chorus quasi lamentando
respondit & cum spiritu tuo, representans fideles qui Domi-
num contemto corpore lugebant uelut quondam Abel inuidi
fratres suos ^{parentes eius} presumptis uocem lamentabantur uocem Jesus
ego uocem magna clamant Pater in manus tuas commendo
spiritum meum & facies elevata uocem pronuntiat Pater
noster qui es in caelis &c.

De oratione dominica.

Hae oratio multis ex causis ceteris orationibus antecellit
auctoritate doctoris, breuitate sermonis, sufficientia petiti-
onum & facundia mysticorum, auctoritate doctoris
quia fuit ipsius saluatoris ore prolata os enim Domini loquitur
tum est breuitate sermonis quia facile dicitur & profertur

cum inquit oratis nolite multum loqui sicut Ethnici faciunt
sufficientia petitionum quoniam utriusque vita continet
necessaria pietas enim promissionem habet vite que nunc
est & futura, securitatem misteriorum quoniam immensa
continet sacramenta pertransibunt enim plurimum &
multiplex eius scientia sicut autem Dominus quid velimus
sed vult nos orare vocaliter pro excitanda devotione quia
quod facit flatus carboni hoc facit monumentatio devotioni
Vnde ad ipsum ore meo clamaui & exultavi sub lingua
mea, pro aliorum instructione in ^{certina certitudo} certina certitudo trahere
& qui audi dicit veni Vnde lucas lux vestra coram
hominibus & lingua deservit in qui lingua peccamus
satisfacimus in lingua, Vnde sicut exhibitis membra
vestra servis iniquitati ad iniquitatem ita contineatis ea
servis iustitie in sanctificatione pro rei petenda com-
moratione quia facilius obtinetur quam instantius restitui-
latur Vnde petitis & accipitis pulsatis & aperietur
vobis quia impetrata rei custodia quia quod sapiens requi-
ritur diligentius custoditur Vnde tempus quod habes no-
aliter accipias coronam tuam. Oratur autem & pro bonis
adipiscendis & pro malis vitandis pro bonis temporalibus
spiritualibus & aeternis, pro malis praeteritis praesentibus
& futuris, de bonis aeternis adveniat regnum tuum de
spiritualibus fiat voluntas tua sicut in caelo & in terra
de temporalibus pacem nostrum quotidianum da nobis
fidei, aeterna petuntur in premium, spiritualia petuntur
in meritum temporalia petuntur in sustentaculum
de malis praeteritis dimittit nobis debita nostra de praesentibus

libera nos à malo, de futuris ne nos inducas in tentationem
 praeterita sunt delenda, praesentia sunt vincenda, futura
 sunt praecavenda. septem sunt petitiones orationis domi-
 nicae ^{vetes} propter ^{rationes} ~~causas~~ benedictas quantum tres prima
 spectant ad patriam, tres ultime spectant ad ^{inam} ~~illam~~ -
 media vero pertinet ad utramque ^{quodvis} ~~partem~~ prima succor-
 dant ordinis temporis sed praecedunt admodum dignitatis tres
 ultime succedunt ordinis dignitatis sed praecedunt ordinis
 temporis, Dominus autem in oratione sequitur esse ordinem
 dignitatis qui est artificialis in de maioribus ad minora
 descendere doctores in explicatione sequuntur ordinem temporis
 qui est naturalis in de minoribus ad maiora ascendere
 de temporalibus ad aeterna. fit autem haec adaptatio
 septem petitionum & septem domorum, septem virtutum
 & septem beatitudinum contra septem vitia capitalia
 nam dona petitionibus, virtutes donis, & beatitudines
 virtutibus obtinentur, septem dona sunt ista sapientia
 intellectus consilium fortitudo scientia pietas & timor
 de quibus inquit propheta requiescit super cum spiritus
 sapientia & intellectus spiritus consilij & fortitudinis
 spiritus scientia & pietatis & replebitur cum spiritus
 timoris Domini, septem vero virtutes sunt haec, paupertas
 spiritus, mansuetudo, luctus, ~~quies~~ iustitia, misericordia,
 munditia cordis, & pax, septem autem beatitudines istae
 sunt regnum caelorum, possessio terrae, consolatio, ~~salvitas~~
 misericordia, consequentia, iugis fidei, & filiatio Dei de quibus
 coniunctim Dominus ait beati spiritus quoniam ipsorum

est regnum coelorum, beati mites quoniam ipsi possidebunt
terram, beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur
beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam quoniam ipsi satura-
buntur, beati misericordes quoniam ipsi misericordiam
consequentur, beati mundo corde quoniam ipsi Deum
videbunt, beati pacifici quoniam Dei filii vocabuntur
haec autem sunt septem vitia principalia, inanis gloria
ira, invidia, accidia, avaritia, gula, luxuria qua signi-
ficata sunt in septem populis qui terram Israel
promissam tenebant videlicet Ethiops, Egyptius, Amonaeus
Chanaan, Pharizaeus, Farizaeus, Israhel & Iebusaeus, homo igitur
est agrotus & Deus medicus vitia sunt languores &
petitiones sunt plures, dona sunt antidota & virtutes
sunt sanitates beatitudines vero sunt felicitates &
gaudia.

Epilogus de numero signorum qua sunt super
oblatum & calicem.

sacris factum itaque septem vicibus signatur in canone prima
vice ter ubi dicitur haec dona haec munera haec sancta
sacrificia illibata propter finem Christi traditionem
qua facta est a Deo a Iuda & a Iudaeo, secunda vice
quinquies ubi dicitur quam oblationem tu Deus digneris
facere benedictam adscriptam ratam ut fiat corpus &
sanguis propter quinque personas venditionis venditi &
emptionis videlicet sacerdotum scribarum & pharisaeorum
tertia vice his ubi dicitur accipiens panem benedixit ac
fregit similiter & hunc proclama-^{vit} calicem, item ibi gratias
agens benedixit propter benedictionem panis qui transiit

109
transubstantiatur in carnem & vinum quod transubstantiatur in
sanguinem, quarta uice quinquies ubi dicitur hostiam
sanctam hostiam immaculatam panem sanctum uita-
eternae & calicem salutis perpetuae propter quinquas-
Dominici plagas duas manuum totidem pedum & unam
latus, quinta uice bis ubi dicitur sacrosanctum filij tui
corpus & sanguinem propter uincula quibus ligatum est
corpus & flagella quibus allectus est sanguis, sexta uice
ter ubi dicitur sanctificas unificas & benedixis propter
crucifixionem quae facta est hora tertia linguis Iudeorum
ter clamantium crucifige eum, septima uice quinquies
ubi dicitur per ipsum & cum ipso & in ipso est tibi Deus
pater omnipotens in uirtute spiritus sancti, ter super calicem
propter tres cruciatus quos Christus sustinuit passionis prope-
sionis & compassionis & bis in latere calicis propter aquam &
sanguinem quod ex latere Christi fluxerunt, inter has septem
uices sacrificium signatur duabus uicibus bis & duabus uicibus
ter & duabus uicibus quinquies septima bis & ^{ter} simul
omnibus quinquies quinquas quae sunt simul viginti quinquas
quia numerus per se ^{duodecim} ~~duodecim~~ semper in se ipsum reducitur
si dicatur infinitum, quantumlibet enim multiplicatur lubar
istius sacramentum semper idem est sacrificium; in hoc etiam
sacramento quinque sensus corporis exercantur uisus auditus
odoratus gustus & tactus circa & calorem saporem odorem
fractionem & sumptionem si tamen caro procedat in spiritum
quia spiritus est qui unificas caro non prode quicquam
in quinque sensus anima spirituales habebunt uisus
intelligentia, auditus obedientia, odoratus discretio, gustus
delectatio & tactus operis de quibus reperitur in euangelio

Domine quinque talenta tradidisti mihi de quibus alia quinque
superlucratum sum sed & binarius & ternarius bene congrui
sacramento binarius propter carnem & sanguinem, ternarius
propter panem & vinum & aquam, binarius propter dupli-
cem modum edendi sacramentalem & spirituales, sacramen-
talem sub specie panis & spirituales in fide cordis, ternarius
propter tria quae sunt in hoc sacramento distincta videlicet
forma invisibilis unitas carnis & sanguinis, virtus veritatis
& charitatis unita ternarius per binarium id est fides -
Trinitatis per dilectionem Dei & proximi operetur.

Captatio benivolentiae.

Pater noster deus. Deus & generaliter & specialiter & singulariter
inter dicitur pater, generaliter omnium per creationem
specialiter ipsorum per adoptionem, singulariter Christi
per generationem, per creationem in illi floret genera-
tio mea ad Deum patrem omnipotentem à quo omnis paterni-
tas in coelo & in terra nominatur, per adoptionem in
illi si nos cum fratribus mali nostris bona data deus filijs nostris
quanto magis pater noster de coelo dabit spiritum bonum
petentibus scilicet, per generationem in illi nemo novit filium
nisi pater neque patrem nisi filius & cui filius voluerit
revelare, per hoc autem quod dicitur Pater noster qui es
in coelis & hortatur nos à duobus à superbia ut dicamus

aff. proprium
aff. commune Pater mihi representantes principium quod est creationis, ab
indignitate ut reddamur indigni tanto patri qui consistit
in coelis Deus enim solius Christi pater est per naturam
cui soli competit dicere Pater mihi si possibile est transfer
à me calicem hunc, isti dicunt Pater noster qui es in coelis
sanctificetur nomen tuum hoc ipsum dicitur vado ad patrem

meum & patrem uestrum meum per naturam & uestrum
 per gratiam; hortatur enim nos ad duo ad reseruandam
 gratiam adoptionis cum au Pater & unionem fraternitatis
 cum au noster, beneuolentia uero capatur à tribus à -
 persona cognitionis ^{ouis} petitionis & affectionis, cognitio est Deus
 petitor est homo, affector est angelus, à persona cognitionis
 cum au Pater, petitionis cum au noster, affectionis cum
 au qui es in coelis id est in angelis uel in sanctis de
 quibus habetur coeli enarrare gloriam Dei, unde spes -
 nobis tribuitur ut nos sanctos faciat uel in coelis id est
 in secreto maiestatis diuina per quod datur fiducia obtinendi
 bonum occultum quod oculus non uidit nec auris
 audiuit nec in cor hominis ascendit, dat ergo fiduciam
 impetrandi unde non dicitur Dominus cui seruitur timor
 sed Pater cui seruitur amor quasi quia pater es uirus
 quia in coelis es potens ergo libera nos a malo.

Triplex est malum à quo petimus liberari Petitis. liberari à malo
 innatum aditum & instinctum primum Donum. timor
 contra hunc secundum committimus Virtus. paupertas spiritus
 tertium sustinemus primum est originale beatitudo. regnum celorum
 secundum est actuale tertium est paxnale malum autem Vitium. Vitium.
 Vitamus per spiritum timoris nam ut per inquit scriptura
 timor Domini peccata expellit, porro triplex est timor quo
 cessamus à malo seruilis initialis & filialis timor seruilis
 cessamus à malo formidinis paxna, filiali timor cessamus à
 malo partim formidinis paxna partim amoris iustitiae seruilis
 timor est inopertium, initialis est quiescentium filialis est
 quiescentium ^{quasi dicatur de} ~~quasi dicatur de~~ nobis spiritum timoris paupertatem

ducimur sicut pisoris ante capturam in rete ducitur & tenetur
tunc impletur quod Jacobus apostolus ait unusquisque tentatur
a concupiscentia sua ^{affectionis & intellectus} ab effectu & intellectu ^{deinde} demum concupiscentia cum concupiscit quare peccatum, peccatum vero cum confite-
matur fuerit generale mortem, porro cum idem apostolus dicat
quia Deus est intentator malorum quid est quod petimus
ne Deus nos in tentationem inducat, ^{sed Deus} ^{temptat & quidem modo} ~~sed~~ quidammodo non
~~temptator~~ ^{temptat} tentat ^{ne} ~~ne~~ probet secundum illud proba me -
Dominus & tenta me, non tentat me fallat secundum illud
Deus neminem tentat, petimus ergo ne Deus nos in tentati-
onem inducat, id est ne permittat induci fraudari quia
non est malum in civitate quod Dominus non faciat id est
quod fieri non permittat, scriptum est enim ^{Deus} ^{que} ^{non} ^{patetur} ^{vos} ^{tentari} ^{supra} ^{quod} ^{potestis} ^{qui} ^{da} ^{no} ^{bis}
spiritum pietatis & mansuetudinis spiritus ut per spiritum
pietatis ^{vincamus} ^{temptationem} ^{exercendo} ^{nos} ^{ad} ^{pietatem} [&] ^{per}
mansuetudinem spiritus vincamus nam non reddendo malum
pro malo in ita possideamus terram viventium quam per
spiritum pietatis & mansuetudinem spiritus obtinebimus
nam pietas promissionem habet vite qua nunc est & futura
& beati mites quoniam possidebunt terram & delectabuntur
in multitudine pacis.

Dimittis nobis debita nostra eo debita dicuntur
peccata qua nos debitores parva constitutum
non enim hic agitur de debitis pecuniarum
sed de debitis offensarum, tria vero sunt
debita qua petimus nobis dimitti videlicet
peccatum in Deum, peccatum in proximum, & peccatum in nos
^{* sed ne permittat induci}

Petitio. Dimitti debita
Donum. scientia
Virtus. fructus
Beatitude. Consolatio
Virtutum. Invidia

Unde peccavimus cum patribus nostris in celum, iniuste egimus
in proximum, iniquitatem fecimus in nos ipsos quia peccavimus
in Deum idcirco petimus ut nobis ipse dimittat, quia peccavimus
in proximos idcirco petimus ut dimittat nobis sicut & nos dimi-
ttimus delictis nostris hoc iustis & ea cautione nobis debita
dimittuntur si nos delictibus dimittamus alioquin etiam
dimissa reuertuntur in debitum secundum illud semper nequam
omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me nonne ego
oportuit te misereri cervice tue sicut & ego misertus sum
tui & iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus quodvisque
redderetur universum debitum, sic & pater ^{meus} Dominus celestis
facit nobis si non dimiseritis unusquisque fratri suo de-
bitum vestrum. In ergo Dominus evidenter ostendit quod
nullus totius ^{orationis} est fructus nisi delictibus dimittamus in fine
subiungimus ad omnia si dimiseritis hominibus peccata-
eorum dimittat vobis pater uester celestis debita vestra, si autem
non dimiseritis hominibus nec pater uester dimittat vobis
peccata vestra; igitur ergo qui delictibus non dimittunt hoc
oratio non videtur prodesse quinimodo videtur deesse, nam qui
sic patre dimittit sicut delictibus suis ipse dimittit, proferat
si non dimittit ipse delictibus suis videtur pater in se
non dimittatur; quod ergo tenetur illi dimittere qui non
satisfacit nisi nec veniam postulare satis distinguendum
est inter perfectum & imperfectum is qui viam ^{perfectionis} arripuit
debet etiam non potest veniam omnimodo intelligere qui
nisi nondum perfectionis notum assumpsit tenetur quidem
rancorem cordis deponere sed non tenetur satisfactionem
congruam condonare quatenus omnes universaliter teneamus
dirigere inimicos nostros, benefacere iis qui deum nos & carum

patris, corporalis spiritualis doctrinalis & sacramentalis, corporalis ad sustentationem, spiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, sacramentalis ad expiationem, aternalis ad functionem. De primo non in solo pane vivit homo, de secundo amicus accommoda mihi quinq[ue] panes, de tertio venit comedere panem meum, de quarto qui panem Domini manducare indignus reus est corporis Domini, de quinto ego sum panis vivus qui de celo descendi, cum enim fueris homo liberatus a malo cum novis tentationes cum fueris dimissa peccata, necessarius est enim spiritus fortitudinis ne premium expectando deficiat & ideo dicit panem nostrum quotidianum da nobis hunc quasi da nobis spiritum fortitudinis quia multiplici pane roborat animam ne deficiamus in presenti consumendo iustitiam per quem excellentes acediam plena iustitia saturabimur in futuro secundum illud beati qui consumunt & satiantur iustitiam quoniam ipsi saturabuntur. Matthaeus dicit panem nostrum supersubstantialem quod duobus modis potest intelligi vel ut una in dictione vel ut duae sine dictiones quasi da nobis panem supersubstantialem id est Christum qui est supersubstantialis id est super omnes substantias qui panis noster est in altari, vel ita da nobis panem nostrum id est Christum qui ^{quasi} pater est cibus fidelium & hoc super panem id est pater panem substantialem id est necessarium ad sustentationem quasi da nobis utrumque panem & mentis & corporis. Lucas dicit panem nostrum quotidianum quod tam de corporali quam de sacramentali potest quousque intelligi. Unde dicit de Vratior, Graecus habet ^{καθημερινος} ~~καθημερινος~~ quod interpretatur egregium vel reconditum ob hoc forte Lucas videns Matthaeum dixisse λογα quod sonat [†] supersubstantialem. Hebraeus vero λογα quod interpretatur

peculiarium dicitur quotidianum, Tractus autem interpres, ^{Matthaei} ^{ἡ προσευχή} quia videtur dicitur fogolla quod sonat egragium dicitur ^{προσεύχη} id est supersubstantialem.

fieri Voluntas tua Voluntas Dei ^{Petitio voluntatem Dei fieri}
 dupliciter intelligitur & beneplacitum ^{Donum Misericordia}
 Dei aeternum & signum beneplaciti temporale, ^{Virtus Misericordia confectio}
 beneplacitum Dei semper impletur ^{Virtutum Avaritia.}
 Unde Voluntati eius quis resistit & omnia quaecumque
 voluit Dominus fieri, signa beneplaciti quinque sunt
 praeceptis prohibitis promissio consilium operatio, Unde magna
 opera Domini exquisita in omnes voluntates eius, ^{habet non videtur}
 semper impletur ^{sed in implentibus} oratur fiat voluntas tua id est quae cum non
 compleatur quod praeceptis quod consilio quod suades quia
 non sufficit voluntas ubi adest facultas fieri in caelo &
 in terra ita in hominibus vel fieri imperfectis ita non
 conueniens vel fieri in Christo ita non in Ecclesia vel fieri
 in mente ita praeceptis & in carne ^{ut} in caro concupiscat
 aduersus spiritum secundum illud cor meum & caro mea
 exultauerunt in Deum unum, quasi da nobis spiritum
 consilij ut faciamus voluntatem tuam maxime misericordiam
 qua perimus avaritiam ut misericordiam confer
 quamur secundum illud beati misericordes quoniam ipsi
 misericordiam consequentur, fieri enim avaritia consistit
 in acquiendo & retinendo ita misericordia consistit in dando
 aut dimittendo, huius petitionis & aliarum duarum
 impletio inchoatur in via & consummatur in patria
 ubi nihil velle poterimus nisi quod Deum velle facimus
 & tunc diligemus Deum ex toto corde id est intellectu
 diligemus filium ex toto id est semper corde, memoria

211
Diligemus patrem tota id est sine ulla intermissione & anima
id est voluntate diligemus spiritum scilicet tota id est
sine contrarietate, Patrem potentiam, filium scientiam
spiritum sanctum benignitatem.

Adveniat regnum tuum. Regnum Dei Petitus adveniat
dicitur & militans ecclesia quia regnat ^{regitur & triumphat} item. Donum intellectus
regnum Dei dicitur & gratia fidei & gloria virtus. Munditia
sui, rursus regnum Dei dicitur & intellectus Beatitude. Visio Dei
scripturarum & locus ^{patris} ~~patris~~ ^{Dei} regni militantis ecclesia virtutum. Virtutum
scriptum est exibit Angeli messores & colligere de regno
eius omnia scandala, de regno triumphantis ecclesia reperitur
Veniam & recumbere cum abraam Isaac & Jacob in regno
coelorum, de regno fidei ^{dicti} scriptura dicit regnum Dei
inter nos esse, de regno patri Dominus ait percipite regnum
quod vobis paratum est ab origine mundi, de regno scriptura
legitur auferetur a vobis regnum Dei & dabitur genti facienti
fructum eius, de regno patri reperitur fulgebunt iusti sicut
sol in regno patris eorum, sed & ipse Christus dicitur -
regnum Dei secundum illud si ego in digito Dei eicio
demonia profecto pervenit in vos regnum Dei, adveniat
igitur regnum tuum adveniat id est ad videndum te venia
in regnum transire patri quoniam hoc est vita eterna
in cognoscere te solum verum Deum & quem misisti
Iesum Christum, quasi da nobis spiritum intellectus quo
mundati cordis intelligamus te in presenti regnare per fidem
in futuro videamus te regnantem in nobis per spem
quod est contra gulam de qua dicit propheta quia vinum
& ebrietas auferunt cor. tunc cognoscemus sicut & cogniti

114

sumus videntes per speculum in enigmate sed facie ad faciem
cum uidebimus Deum Deum in fide.

sanctificatur nomen tuum. Nomen patris Petitis. sanctificationis nris
quatuor modis sanctificatur in filiis. Ductus in Donum. sapientie
uia & ductus in patriam, in uia per efficiens Virtus. Pax
tiam & perseverantiam, in patria per causas beatitudo. filialis Dei
mationem & ostensionem, in uia namque nomen Patris sancti-
ficatur in filiis quoniam sanctificationis effectum operatur
in eis, uel quoniam sanctificatio quam accipiunt in no-
mine patris perseverat in illis. In patria uero nomen
patris sanctificatur in filiis quando sanctus & confirmatur
in eis in nunquam possunt a filiationis gratia separari
hinc enim quasi modis manet nomen patris in filiis, nam
& Judas quandoque fuit filius quandoque non fuit pro qua
possibilitate mouendi dixit Apostolus castigo corpus meum
& in seruitutem redigo ne forte cum alijs praedicationis ipse
de regulis efficiat, ibique nomen patris sanctificatur in
filiis quia tales sunt ibi filii in quibus pater sanctus apparet
tunc enim manifesti qui sunt occulti secundum illud, Nos
in sensu vitam illorum estimabamus infantiam & finemque
honoris eorum quomodo computati sunt inter filios Dei & inter
sanctos fors illorum est, quasi da nobis spiritum sapientie
prope dicitur a sapientia id est a ^{interiorem} munditatem ^{interiorem} in
gustamus quoniam ^{quam} suauis est Dominus ^{generantem} ^{quanta} in nobis
pacem id est ^{interiorem} ^{interiorem} quietem ut caro non concupiscat
aduersus spiritum quia non est per offitium a facie peccatoribus
in ita sanctificatur nomen tuum id est pater in filiis quatenus
in presenti difficili in futuro nequaquam a filiationis gratia
separantur quia est manifestum contra luxuriam qua qui laborat

non ⁱⁿ iocundatur in Deo, pacem mentis non habet filius Dei
non est sed iumento assimilatur quia quasi iumentum in
suo stercore computrescit; Verum duplex ordo notandus est
in oratione dominica unus in ascendendo qui concordat cum
donis & alter in ascendendo qui convenit cum virtutibus
dona namque de summis ad ima descendunt Unde requiritur
super eum spiritus sapientiae & intellectus de. Virtutes
autem de imis ad summa ascendunt Unde beati praeparant
spiritu quoniam ipsum est regnum celorum Beati mitis
homo siquidem malis multis circumdatus primo petru in
liberatur a malo quia vero tentatio est vita hominis super
terram Liberatur a malo petru in in tentationem non indu-
catur & quia ^{quidem} nondum in hac vita consistit semper est
in quocumque peccato nam si diximus quia peccatum
non habemus nos ipsos seducimus & veritas in nobis non
est; ideo petru in debita dimittantur, cum autem fuerit
liberatus a malo, cum vicini tentationem cum debita
fuerit dimissa quia per se stare non potest ne diu
expectando deficiat petru in parvis quotidianis fidei exercitiis
Secundo cum fuerit liberatus a malis & roboratus in bonis
petru in fiat voluntas Dei sicut in celo & in terra, quia
quoniam in hac vita perfecte fieri non possunt nec petru in
in regnum adveniat in quo nomen patris sanctificatur
in filiis ne nunquam de cetero possint a sanctificationis
gratia separari.

Amen

Amen. Habemus unum ex his tribus ponit in fine amen,
scilicet, salutem que sonant veris, semper, pacem, beatus Gregorius
orationem dominicam post canonem super heptam congrue
recitari.

De silentio post orationem dominicam

Quod hic sequitur secreti silentium quidem in fine dominice
 sequitur mediante sabbato quo dominus in sepulchro quiescit
 Unde Luca testatur mulieres quae parauerunt unguenta -
 sabbato sabbatum secundum mandatum sed quae ^{in sepulchro} secundum
 canonem ^{supervenientes} fortissimè armatum hunc ergo ^{Locus hic}
 monachum infernus ut conarer relictos suos de loco in quo ^{deprecatibus}
 non erat aqua librans eos à malis praeteritis praesentibus
 & futuris & daret eis pacem perpetuam in qua sunt semper
 à peccato liberi & perurbatione securi haec oratio dicitur ^{Libera nos de}
^{impetris} ~~ambrosius~~ & est expositio nominis ^{petitionis} ~~orationis~~ orationis
 dominicae.

De resurrectione patena Particula sexta.

Post passionis tristitiam ad resurrectionis gaudium remittitur
 secundum illud quod legitur ad neptem demorabitur fletus
 & ad matutinum letitia, subiraconus siquidem & draconus
 representant patenam quam sacerdos accipiens osculatur
 & cum ea sibi signum crucis facit in facie, id tam myster-
 io quam obsequio sanctas illas mulieres significans de
 quibus narrat Evangelista Matthaeus, quod neptis sabbathi
 quae lucifer in prima sabbathi nomine Maria Magdalena
 & altera Maria videtur sepulchrum, praesentantes patenam
 id est cor patens latitudinem charitatis in obsequium sepul-
 chri iuxta quod legitur quia mulieres emerunt aromata
 ut venientes ungerent Iesum & vatis mane una sabbato-
 rum venerunt ad monumentum orto iam sole & dicebant
 ad invicem quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti
 * quiescit secundum animam deponitur ad inferos ut fortior

hanc ergo patenam id est cor amplum latitudinis charitatis
sacerdos accipit id est Christus accipit quia vero crucifixus
ardenti desiderio querebatur iuxta quod inquit Angelus
mulieribus scio quia Jesum queritis crucifixum idcirco
cum cum patena signatur in facie sacerdotis statimque
sacerdos osculatur patenam ostendens quod Christus confectum
implevit desiderium mulierum mox enim occurrunt illis dicens
anxietas qua procedentes tenuerunt pedes eius & adorauerunt
hanc dubium quin pedes eius fidei osculata.

De fractione hostie.

Tunc sacerdos frangit hostiam in tres partes & duas
extra calicem reservatis cum alia signum crucis hoc efficit
super calicem id est cuius ore diaconus remouet corporale.
Et alia voce dicendo panis Domini sit semper vobiscum
particulam hostie dimittit in calicem, sacerdos igitur
frangit hostiam ut in fractione panis Dominum cognoscamus
sicut illi duo discipuli cognouerunt quibus ipse dixit resurrex-
tionis apparuit Jesus euntibus in Emma; commixtio panis &
vini designat unionem carnis & anime qua in resurrectione
Christi denovo sunt unita nam ut predictum est panis ad
carnem & vinum refertur ad animam & ideo hoc signum
crucis producit cum hostia super calicem quia virtus
trinitatis animam crucifixi reducit ad carnem ne daretur
querere animam eius in inferno ne daretur carnem eius
videre corruptionem iuxta quod ipse dixit in psalmo
ego dormivi & resurrexi quoniam Dominus suscepit me
vel ideo tres crucis sunt cum hostia super os calicis quia
tres mulieres querebant crucifixum ad hostium monumentum
Vnde quid queritis iuxta eam cum mortuis, ergo os calicis

116

in hoc loco significat hostium monumenti, de quo diaconus
remouet corporalis designans quod Angelus Domini reuoluit
lapidem ab hostio monumenti. Illud autem sane debet intelligi
quod dicit sacerdos cum Eucharistiam mittit in calicem fac
inquit commixtio corporis & sanguinis Domini quod utique
referendum est ad species panis & vini quibus continetur
corpus & sanguis.

Quid significat partes illae quae fiunt
de sacrificio.

Quid autem partes illae significant, serenus Papa determinat
dicens triformis est corpus Christi pars oblata in calicem
missa, corpus Christi quod iam resurrexerit demonstrat, pars
conesta ambulans adhuc super terram, panis in altari
quousque in finem saeculi corpora sanctorum enim inscripta
hinc. Potest & aliter hoc mysterium explicari est enim
corpus Christi vniuersalis Ecclesia scilicet caput cum
membris iuxta quod dicit apostolus unus panis & unum
corpus multi sumus & inueniuntur in isto corpore quasi
haec partes ex quibus totum corpus consistit id est una pars
est ipsum caput scilicet Christus qui est caput, est &
pars corporis altera pars sicut illi quorum corpora requir
untur in tumulis & anima regnant cum Christo & sunt
quasi simul haec dua partes caput uidelicet & haec pars
corporis altera sicut scriptum est ubicumque fuerit corpus
illius congregabuntur & aquila, propterea in altari dua
partes solum extra calicem referuntur quasi extra passio
nem quae per calicem designatur, Christus enim resurgens
a mortuis iam non moritur mors illi ultra non dominabitur
& qui cum ipso sunt sancti non esurire neque sitire

amplius neque cadere super illos sol neque ullus afflicti quoniam
priora transierunt, tertia pars in calice ponitur significans
eos qui adhuc in passionis consistunt donec ab hac vita migra-
tes ad caput solum transierint nec moriantur amplius
nec ullatenus patiantur.

De agnus Dei.

Non solum autem per signa sed & per verba resurrecti-
onis gaudium insinuat. sacerdos enim alta voce pronun-
tians per Domini sui semper nobiscum insinuat quod dixit
illo die sabbathorum venit Jesus & stetit in medio discipulo-
rum suorum & dixit eis per vos quia venit Jesus statim
in salutem apostolos dixit eis potestatem remittendi peccata
quorum inquit remiseritis peccata remittuntur eis & quorum
retinueritis retenta sunt. deinde chorus clamat ad ipsum
& pulsat agnus Dei qui tollis peccata mundi miserere
nobis, hanc enim nos a peccatis nostris in sanguine suo
agnus gratia dicitur ^{et} agno quod est pium Latino ab
agnoscendo quoniam agnus in grege, solo balatu matrem
agnoscit Christus autem in ara cuius & patrem agnovit
& matrem, patrem benedixit, matrem curavit, ibique ^{quoniam} pium
obtulit pro nobis & ob hoc in altaris immolatione ter
dicitur agnus Dei quasi agnos quod agnovisti patrem
miserere nobis, pro qui redemisti mundum dona nobis pacem.
Porro secundum antiquam consuetudinem ^{chore} ^{cantorum} ~~facta~~ ^{facta} ~~catoy~~
quam adhuc ipsa ^{ant} ~~confermat~~ & in pluribus ^{observatur} ~~observatur~~
^{in in Lateranensi} ~~collegio~~ nullatenus variatur sed tubus vicibus uniformiter
dicitur miserere nobis propter tua genera peccatorum que
retinuit nobis remitti cogitationis loquutionis & actionis,
cogitationis in corde loquutionis in ore, actionis in grege, vel

117

propter tres domos qui sunt in Ecclesia fidelium. Nos
 Daniel & Job quos ^{sapientes} Isachiel vidit in visione ^{salvatores} &
 secundum parabolam evangelicam duo sunt in lecto duo in
agro & duo in domo quorum unus assumetur & alter relin-
 quetur postmodum autem multis ac varijs aduersitatibus &
 variis Ecclesie ingementibus capite ad Dominum de tribula-
 tione clamare dona nobis pacem & in clamore eius facilius
 audivetur in ipsa ^{dixit} ~~hora~~ immolationis hora clamandum
 hoc tamen Varietas non discrepat à consuetudine veteris
 testamenti ubi cum sermo dicitur pacem Domine pacem ^{apuli cum}
lo tuo tertio Variatur & non des hereditatem tuam in secundo repetitur
opprobrium dicamus ergo miserere nobis quantum ad ^{pacem de}
 animam iterum miserere nobis quantum ad carnem &
 dona nobis pacem secundum utramque ut habeamus pacem
 animæ spiritalem & pacem corporis temporalem, pergit
 Papa constituit ut inter communicandum Agnus Dei à
 laico cantaretur.

De osculo pacis.

Postquam Dominus salutavit apostolos iterum dixit eis
 pax vobis ostendens quod non solum debemus habere
 pacem in oratione verum etiam debemus habere pacem
 in pectore ne simus sicut illis qui loquuntur pacem cum
 proximo suo mala autem sunt in cordibus eorum, ideoque cum
 hoc dixisset apostolis sufflavit & ait accipite spiritum sanctum
 ad quod utique designandum faciens palati osculum oris missis
 tero qui reuerenter inclinans palati osculatur ipsius & plane
 tam extendit ut per pacis osculum charitas ostendatur quam
 per planetam supra diximus designari quia ergo charitas

Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui
datus est nobis ideo pacis osculum per uniuersos fideles diffun-
ditur in ecclesia nam & apostolus admonet salutari nos
inuiam osculo sancto, in primitiua quidem ecclesia singulis
diebus qui celebrationi missarum intererant communicari
solent sed crescente fidelium multitudine traditur
institutum ut tantummodo diebus communicationis dominicis
postmodum autem quia nec haec dignè obseruaretur tertia
sequuta est institutio ut ter saltem in anno quilibet
Christianus acciperet Eucharistiam hoc inuenito remedio
in singulis diebus osculum pacis daretur pro missae
vinitatis, quia uero per immolationem hostiae salutari
dimissis peccatis reconciliamur altissimo recto pacis
osculum tunc accipitur cum immolationis missarum
celebratur, Innocentius autem qui pacis osculum dari
decreuit aliam causam assignat, pacem inquit affinis ante
consecrata missina quosdam populos imperare uel sibi
inter se sacerdotes tradere cum ipsi omnia quae agerent
non de his pacem necessario inuocanda per quem confecti
populum ad omnia quae ⁱⁿ missinis aguntur atque in
ecclesia celebrantur habuisse consensum ac finita esse
pacis concludentis signaculo demonstrantur.

De diuersis osculis quae dantur in missa
Osculum in sacra scriptura significat unionem charitatem
pacem & reuerentiam de osculo unionis praenotanda dicuntur in
canticis osculetur me osculo oris sui, de osculo charitatis
Isaac dicit ad filium meum ad me & da mihi osculum fili
mi, de osculo pacis dicit apostolus in epistolis salutari vos

inuicem osculo sancto, de osculo reuerentia Dominus inquit
 ad simonem osculum michi non dedisti haec autem in intraui
 non cessauit osculari pedes meos, ad significandum ergo tres
 uniones in Christo sacerdos ter osculatur altare, uidelicet
 diuinitatis ad ~~manu~~^{animam} diuinitatis ad carnem & carnis ad
 animam uel unionem qua inuicta est Christo humana
 natura sancta ecclesia & fidelis anima ad significandum
 triplicem pacem temporalem spirituales & eternalem
 Episcopus solemniter celebrans ter osculatur ministrum -
 semel & secundo diaconum & tertio sacerdotem, ad notandum
 duorum testamentorum concordiam Episcopus dualis uoluit
 coram osculatur quia rota continetur in medio rota &
 duo Cherubim sepe respiciunt uelut multibus in prophetia
 torum; ad notandum charitatem sacerdos osculatur patenam
 qua designat cor patens latitudo charitatis, Unde nouus
 cor nocturnum erat adens in nobis cum loqueretur in uia,
 in signum reuerentia subdiaconus & diaconus pedes & manus
 summi Pontificis osculatur offerens ampullam cum aqua
 calicemque cum uino & diaconus offerens patenam cum
 hostia & thuribulum cum incenso, uterque uero de manu
 Pontificis accipiens Eucharistiam; Illud quoque uacare non
 dicitur mysterio quia summus Pontifex septem modis accipit
 osculum, ad os ad pedes, ad humerum ad manus in brachia
 ad pedes & genua expressum mysterium & alias exprimendum.

Quare Episcopus diaconus & subdiaconus
 communicant Eucharistiam.

Tunc Episcopus communicat cum ministris insinans quod
 Christus post resurrectionem cum discipulis manducauit

nam concessum praecepit eis ab Hierosolymis ne discederent
quod autem Iudas unus partem accipiens reliquas ministris
illis impendit illud insinuat quod Lucas euangelista commemora-
morat quia Iesus accipiens manducavit coram Apostolis
sumensque reliquias dedit illis & quoniam eodem euange-
lista testante Iesus accipit panem ac fregit & porrigebat
illis quorum cor avariis erat in eis, idcirco Pontifex integram
Eucharistia medietatem accipiens super patenam frangit
in partes & eas ministris porrigit comedendas

De ablutione manuum post Eucharistia
sumptionem.

Post sumptum Eucharistia sacrificium factus abluere &
perfundere ne quid incauto remaneat ex contactu divini-
simi sacramenti non quod quidquam immundum ex contactu
sacramenti contrahatur sed ut suam potius indignitatem
commemoret qui se indignum tantis sacramentis celebrandis
indignum sentiens illud quod Dominus ait, cum omnia bene
feceritis dico servi inutiles sumus, indignum quidem
existere in manus qua corpus incorruptibile contrahatur
corruptibile corpus contingant donec studiose lauentur
ablutionis autem aqua deus in locum mundum honeste
diffundi in altitudo sacramenti reverentius honoratur.
Tunc vero sacerdotis ablutio qua fit in principio in mensa
& in fine designat mundationem cogitationis loquutionis
& actionis vel purgationem peccati originalis criminis &
venialis sine qua agitur per ignominiam negligentiam & indiscretionem
ad quorum mundationem offertur sacrificium salutare, hac tamen
ablutio potest referri ad ablutionem baptismi cuius formam Christus
post resurrectionem instituit curans inquit docere omnes gentes

119

baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti qui regit
Deum & baptizatus fuerit saluus erit.

Quare Romanus Pontifex alium in communicando
morem servat.

Ut autem in perceptione corporis & sanguinis Christi nulla
posse fallacia subornari sed in utroque perceptionis veritas -
evidenter appareat summus Pontifex non statim particulam
hostia dimittit in calicem sed eam post tunum cuius signaculum
in patena reponit & post osculum patris ad sedem ascendens
ibi quiescens universis cernentibus maiorem partem oblatae
vini de patena quam ei subdiaconus repraesentat ipsamque
dentibus dividens unam particulam sumit & aliam mittit in
calicem quem tenet coram ipso diaconus de quo sanguinem
haurit cum calice deinde particulam unam cum osculo quem ad
altare ministrans ei calicem dicit osculatur & tunc subdiaconus
particulam dimissam in calicem cum sanguine osculatur huius
rei causam non allegoricam sed historicam ^{a nonnullis} ~~anno n. b. s.~~ audiri
quam quia nunquam in autentico scripto potui reperire melius
reticendam censui quam temere afferendam clare: & licet non
omnium quae à maioribus introducta sunt ratio reddi possit -
verum tamen quod in ipso profunda lateant sacramenta, Romanus
enim Pontifex ideo non communicat nec frangit sed ad altare
frangit & ad sedem communicat quia Christus in Imaus coram
duobus discipulis fregit & in Hierusalem coram decem -
apostolis manducavit in Imaus fregisse legitur sed comedis non
legitur, in Hierusalem non legitur fregisse sed legitur comedis
ministri repraesentare Pontifici oblatae & calicem quia discipuli
obtulimus Christo partem piscis assi & faenum mellis, pars piscis
assi corpus Domini cuius signum significat qui fuit in ara cuius -

affatus, fatus mellis sanguis Christi super mel & fatus dulcis
favibus anime diligentis, ad notandum vero distinctionem inter
sacros ordines & non sacros diaconus & qui superioris sunt ordinis
cum percipiunt Eucharistiam osculum suscipiunt ab Episcopo
accolitus & qui sunt inferiorum ordinum non suscipiunt, subdia-
conus autem qui caracter huiusmodi quondam inter non sacros
nunc autem inter sacros ordines reputatur in percipiendis corporis
non suscipit osculum a Pontifice sed in percipiendis sanguinis
suscipit osculum a diacono in qui non ⁱⁿ sacris sunt minus &
^{quod facis in ipso} facit amplius honorentur quamvis in hoc mystico proflu ratio
assignari.

De postcommunionis

hoc verbum Antiphona qua dicitur post communionem ^{conicitur} ~~conicitur~~ apostoli
~~delationem~~ totum gaudium de Christi resurrectionis significat secundum
illud quod legitur quod gausti sunt discipuli in se Domino & quod
gaudio mirabantur quod autem recipiendos cantatur infirma
quod discipuli resurrectionis gaudium sibi mutuo nuntiabant
Unde duo discipuli cum non invenissent undecim congregatos
^{hic desunt} ~~quidam~~ ^{verba} & eos qui cum ipsis erant dicentes quia surrexit Dominus
nunc & appaui simoni & ipsi narrabant quae gesta erant in
via & quomodo cognoverunt eum in fractione panis hoc est
ergo dies quam fecit Dominus exultemus & letemur in ea.

De oratione novissima

Præacto communicationis mysticis Pontifex cum ministris ad
altare prodeit & altare desolans elevatis manibus ulti-
mam orationem exequitur benedictionem illam significans
quam Christus ascensus in caelum legitur dedisse discipulis
nam in Lucas commemorat eduxit eos foras in bethaniam
& elevatis manibus suis benedixit eos & factum est cum
benedixisset ^{illis} ~~secessit~~ recessit ab eis & ferebatur in caelum Unde

post salutationem nouissimam quam sacerdos facit ad populum
 diaconus alta voce pronuntiat ut missa ipse representans
 illud quod dictum est de apostolos hic Jesus qui assumptus est
 a nobis in caelum de. Thomas etiam qui Deo gratias gratulando
 respondet imitatur apostolos qui adorantes regressi sunt in
 Hierusalem cum gaudio magno & erant semper in templo
 laudantes & benedicentes Deum & ad hoc respondet quod in
 diebus prophetis dicitur benedicamus Domino Deo gratias -
 psalmique, himnus & psalmus illi dicuntur benedicere &
 laudare; notandum uero quod Christus post resurrectionem
 his legitur salutasse discipulos dicens pax uobis in signum
 duplicis pacis in delictis ^{peccatis} & aternitatis quae secundum
 prophetam est pax super pacem de qua Dominus inquit
 apostolis pacem relinquo uobis pacem meam de uobis, hanc
 duplicem pacem per duplex osculum sacerdos infirmis cum
 iure osculatur ministrum & postremo osculatur altari.

Unde dicitur Missa.

Missa dicitur & misterium & officium quod profertur, officium
 uero diuiditur in missam catechumenorum & missam fidelium
 missa catechumenorum est ab introitu usque post offertorium
 & dicitur missa ab emittendo quia tempore quo sacerdos incipit
 Eucharistiam consecrare, catechumeni foras de ecclesia emittuntur
 pulcato siquidem euangelio diaconus clamare solebat si quis
 catechumenus adest coram foras, catechumeni facis mysterijs inter
 esse non debent quia non nisi baptizatis fidelibus committuntur
 sicut de quibusdam qui catechumenorum & nondum renatorum
 typum gerant scriptum est ipse autem Jesus non crederet se
 illis, missa fidelium est ab offertorio usque post communionem
 & dicitur missa a dimittendo quia benedictio propria fidelium

quisque dimittitur constitutum est enim in Arelensi concilio
 ut cum ad celebrandas missas in Dei nomine convenire populi
 non ante discedat quam missarum solemnitas compleatur, totum
 autem officium dicitur missa quasi transmissio propter quod
 populus fidelis per ministerium sacerdotis qui fungitur ut
 mediatoris inter Deum & homines propter & supplicationes &
 haec nota transmissa altissimo, ipsum vero sacrificium ^{id est} hostia
 dicitur missa vocatur quasi transmissa primum nobis a patre ut
 esset nobiscum, postea ^{patris} patris a nobis ut intercedat pro nobis
 de ipsum, primum nobis a patre per incarnationem, postea
 patri a nobis per passionem, & in sacramento primum nobis
 a patre per sanctificationem postea patri a nobis per obla-
 tionem, haec est enim sola sufficiens & idonea missio seu
 legatio absolubenda inter Deum & hominem inimicitias &
 offensas, cum ergo dicamus an ista missa est idem est ac si dicam
 redit ad propitia quia oblata est hostia salutaria.

Quare sacerdos Pontificis humerum osculatur.

Oratione finita sacerdos qui assistit Pontifici mensam altaris
 & armum Pontificis dextrum osculatur ostendens huic illum
 esse Pontificem qui secundum Legis figuram dexter ^{rum} humerus
 separationis debet de hostiis salutariibus & pacificis sano per
 humerum exprimitur principatus secundum illud prophetarum
 & factus est principatus super humerum eius, principatum
 vero salvatoris expressit vox angelica & legalis, Angelus
 enim inquit ad Virginem dabit ei Dominus Deus sedem David
 patris sui & regnabit in domo Jacob in aeternum, & regni eius
 non erit finis, propheta dicit in psalmo sedes tua Deus in
 saeculum saeculi virga recta virga regni tui propterea vocan-
 tur Deus tuus deo latitibus tuis, Moyses inquit

in loco altissimi coeli simul cum eo & adorent cum omnes
Angeli Dei, ad quem designandum tres humerum Pontificis
in signum reverentiae osculantur, primicerius in principio,
diaconus in medio, sacerdotes in fine.

De benedictione novissima.

Ultima benedictio quam facit Episcopus super populum
missionem spiritus sancti significat quem de coelo missus Dominus
in apostolos iuxta quod eis ipse promissus acq̃uiritis inquit Virtus
tam supereminens in nos spiritus sancti, haec benedictio per
verbum oris & signum crucis exprimitur quoniam illa missio
per sonum aëris & linguam ignis innoteuit iuxta quod legitur
factus est repente de coelo sonus tanquam adveniens spiritus
vehementis & apparatusus dispersit in lingua tanquam ignis
& cum spiritus sanctus specialiter missus fuisset in apostolos
quia tamen indivisa sunt opera Trinitatis missionem illam
tota fuit Trinitas operata, ideoque benedictionem istam
facit Episcopus in nomine Trinitatis auctoritate psalmistae
dicentis, benedicat nos Deus noster, benedicat nos Deus, benec-
dictionis formam legis expressit auctoritas Domino dicente
per Moysen, invocabis nomen meum super filios Israel &
ego benedicam.

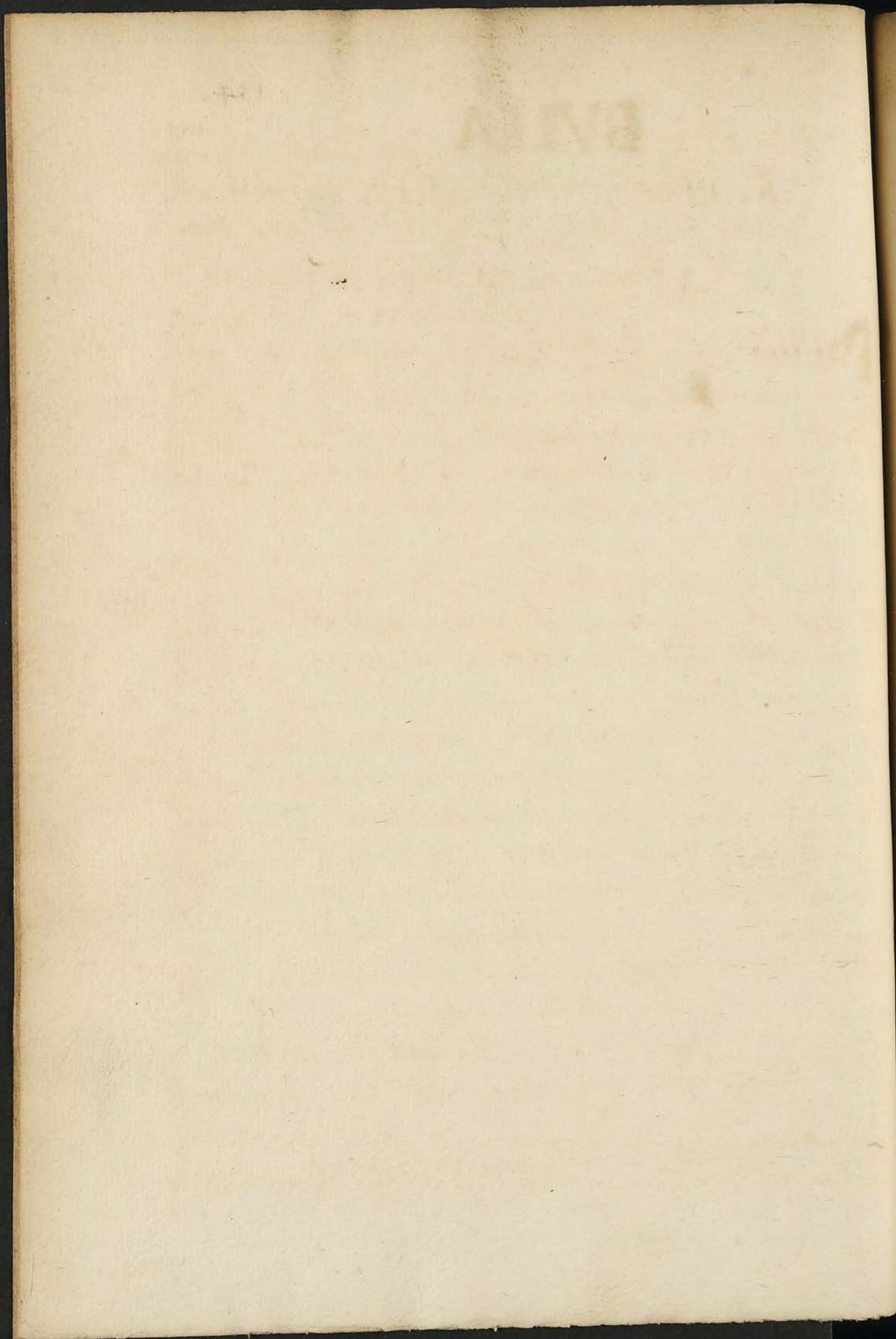
Libelli conclusio.

Nemo cum expositionem istam audiret asstima hoc officium
sufficienter expositum ne forte cum opus humanum catulū
sacrificium extenuet divinum, in hoc enim officio tot & tanta
sunt involuta mysteria ut nemo nisi per unctionem doctus
et sufficiens explicans quis enim novit ordinem coeli & prae-
rationes eius in terra, nam & personator maiestatis exprimitur
à gloria, ego qui non refulens lippientibus oculis solem
in rota conspicio tanti mysterii maiestatem quasi per speculum

in enigmatibus mihi uisus sum intrare nec penetrans ad interiora
canauli sed & praeforis affluens in vestibulo fieri diligenter
in potui non sufficienter in uolui ^{profectum} ~~propositum~~ cum ex officio
tunc tantisper sim impeditus in uisibus tunc negotiationum nebulis.

hinc deficiunt uoluitus in infra breui temporis spatium nec de meditando otio
s. Virgula ad nec ad dictandum quicquam nauasque quietem. Si quidem minor in
complementum
libri quae uita singulis, diuisus ad singula uia potui ^{moderata} dictare ne dum
per inuadit meditando concipere, quocirca non solum benignum imploro lectorem
sic in M. C. sed ueram etiam desiderio librum correctorem: hanc solum apud
qua desunt homines huius conspectu mercedem expectans in apud magnorum
addita sunt ex caris impudissimum indicem pro meis peccatis deuotas orationes effundam
Colonie auct. 1575
qui perfecte cognosca quia cordis intentione tractatum istum
exiguum & si non multis saltem aliquibus aut etiam mihi
soli uel in morbo profuturum.

Quia uero Canonem Missae particulatim exquiri ne quid
aditum uel subtractum seu transpositum uideatur & ne
legentibus ipsius compositionis plenior pateat intellectus
totum continuis consui subscribendum.

Secularisationis ecclesie cathedralis
diui petri monspelijs antea magalona dictæ

A Paulo tertio pontifice maximo
concessa

Paulus episcopus servus servorum dei ad
perpetuam Dei memoriam in eminenti militantis
ecclesie specula licet immeriti diuina dispositione
constituti, et in cunctas orbis ecclesias terrarq;
amplitudinem præcipuum facultatis obtinentis
principatum ex incumbenti nobis apostolicæ
soliitudinis officij debito circa ecclesiarum præsertim
Cathedralium et monasteriorum quorumlibet ac
in eis altissimo famulantium personarum
potissime religionis titulo insignatarum statum
prosperè et salubriter dirigendum ac concedentè
domino in melius commutandum circumspectæ
considerationis intuitum Libenter dirigimus et
illocum profectibus consulte stagentes statum
ipsum et cum specialis honoris prærogantia
interdum immutamus et alteramus ac desuper
disponimus prout salus animarum exigit præque
Catholicorum regum vota exposcunt et rationabiles
causæ persuadent nec non locorum & temporum
qualitatibus & conditionibus diligenter consideratis
pro ecclesiarum & monasteriorum ac personarum
earundem foelici successu ac decore & venustate

diuiniq; cultus augmento in domino salubriter expe-
dire & ad illos dexteram nostræ liberalitatis extendi-
mus quos ad id propria virtutum merita multipli-
citer recomendant

Sane cum a tempore cuius initij hominum mem-
oria non existit in insula maris mediterranei partium
regni franciæ & prouinciæ narbonensis magalonensis
nuncupata ad litus ipsius maris & certo loco palus-
tri vna ciuitas quæ magalonensis nuncuparetur ac inibi
vna cathedralis ecclesia ordinis sancti Augustini sub
inuatione Beati petri apostoli pro vno Episcopo
Magalonensi nuncupando qui eidem ecclesiæ præseset
pro vt ex tunc præfuit certo territorio seu distric-
tu eidem ciuitati pro illius diocesi assignato apostolica
autoritate erectæ fuerint. At successu temporis causa-
ntibus orthodoxæ fidei hostium insultibus qui insule
& ciuitatis prædictarum incolas infestarunt ac morbis
quibus incolæ ipsi ob eiusdem palustri loci corruptum
aerem frequenter laborabant insula & ciuitas præ-
dictæ adeo desertæ & habitatoribus vacuæ effectæ
extiterunt vt inibi fere nulla ciuitatis vestigia-
rimo nec ulli (paucis prædictæ & vnius collegiæ
inibi consistentis ecclesiarum ministris exceptis) habi-
tatores existant & venerabilis frater noster
Guilhelmus modernus ac pro tempore existens
episcopus magalonensis & fere omnes ipsius eccle-
siæ magalonensis officiales ac ministri domos &
habitationes suas in oppido montispessulanensi

magalonensis diocesis habeant & canonici eiusdem insulam & ecclesiam magalonensem prædictas deserentes paucis in eadem ecclesia magalonensi ad diuinum cultum peragendum remanentibus in ipso oppido habitant quo fit vt diuus episcopus ecclesie suæ & populo sibi commisso simul adesse & populum ipsum docere nequeat & ijs potissimum temporibus quibus in insulis dura est congregatio

Et nedum merita sed etiam corporum mortalium vires adeo defecerunt vt admodum pauci regulæ vitæ austeritatem & sacrorum Canonum rigorem perficere velint & possint, de facili non reperiuntur viri literarum scientia & nobilitate clari qui in ipsa ecclesia magalonensi ordinem ipsum profiteri ac imbi residere velint ac oppidum prædictum insignis & vnum ex principalibus dictæ provincie Narbonensis oppidis & multa nobilium & plebeiiorum generositate refertum sit & ad illud in quo etiam peculiari priuilegio diuinarum & humanarum legum ac artium liberalium & medicinæ generalia studia vigent officiales prædicti canonici præfati ac totius prædictæ diocesis magalonensis populus pro ijs quæ ad diuinum cultum & fidei catholicæ conseruationem ac causarum deasione attinent confluant

Et in eodem oppido sit vnum notabile monasterium ordinis sancti Benedicti sub inuocatione eiusdem sancti per priorem annalem claustralem nuntiatum gubernari solitum a monasterio sancti victoris.

Massiliensis dicti ordinis quod dilectus filius noster
Augustinus sancti adriani diaconus cardinalis de
trivultijs nuncupatus ex concessione apostolica in
commendam obtinet dependens et olimper felix -
Recordationis urbanum papam quintum predecesso-
rem nostrum fundatum constructum & dotatum in
quo ex ipsius urbani fundatoris decreto viginti-
religiosi ad diuinum cultum in illius ecclesia peragen-
dum & duodecim ad studendum in iure canonico
ad decennium ac quatuor ad studendum in gramma-
ticalibus ad quadriennium constituti fuerint **E**t
cuius ecclesia cum illi adiacente claustro miris-
constet edificijs quæ magis speciem ecclesiæ cathe-
dralis habent quam habitationi monachorum congru-
ant et charissimus in christo filius noster franciscus
francorum rex christianissimus qui nuper cum eius
regnum prædictum & dictam provinciam Narbonensem
personaliter visitasset insulam & ecclesiam Magalon-
ensem & oppidum huiusmodi adiit & visa dicta
insulæ solitudine considerans quantum illa esset
orthodoxæ fidei hostium incurisibus huiusmodi expo-
sita ac quod episcopi non in castellis aut villis -
sed in ciuitatibus maioribus & frequentioribus popu-
lis constituti debent & quod si dictum Monasterium
sancti Benedicti in quo vnus prioratus claustralis
pro vno priore annali & vna præpositura quæ
dignitas reputatur ac vnus præcentoriatus pro
vno præcentore ad nutum amouibili nec non vna

157

Celeraria & una sacristia ac una pitaniaria
& una cameraria cui sancti petri de Blannauis
& sancti adriani de adissano uticensis & Biterren
sis diocesis eiusdem ordinis sancti Benedicti prio
ratus perpetuo amplexi existunt nec non una infirm
aria quae inibi officia claustralia existunt Et a
quo sancti martini de arcis & Beatae mariae de
Ambibeto eiusdem ordinis nemausensis & albiensis
diocesis prioratus in quibus videlicet de arcis una
Cameraria & una sacristia similiter officia claus
tralia fore nosantur dependent

Nec non in quo ac eisdem dependentibus priora
tibus alia loca & monachales portiones ad litterarum
studia aut alias fundata & instituta fore nosantur
a dependentia monasterij sancti victoris huiusmodi
perpetuo segregaretur & separaretur ac in dicta
ecclesia magalonensi in qua similiter una prepositura
quo inibi dignitas post pontificalem maior existit Et
cui sancti dionisij prope & extra muros dicti oppidi
ac eiusdem Beatae mariae Lunelli noui ac sancti
desiderij ordinis sancti augustini & diocesis magalo
nensis praedictorum prioratus ab eadem ecclesia maga
lonensi dependentes perpetuo amplexi existant, Et
Unus prioratus claustralis pro uno priore amali
ac una sacristia quae ibi inibi dignitas non maior
post pontificalem seu officium reputatur & una
vestiaria ac una Eleemosinaria nec non una
Infirmaria & una operaria quae ac fors an -

prioratus & sacristia predicti officia claustralia
inibi existunt at certa loca & canonicales portiones
fore noscuntur Et a qua etiam sanctarum Eulaliae
de Mirisualibus & leocradia de vico inuicem unitas
sancti firmi de montepessulano at eiusdem beata
mariae de tabulis in quibus videlicet sancti firmi
vna & beata mariae aliae sacristiae officia claustralia
existunt & sancti georgij de Dorques sancti
marcelli de franis de freiorques sancti iohannis de
Bodia sancti iacobis de fabris sancti regidij de
fisis sancti andrea de Bodia eiusdem sancti diuini
de Gniesteto Sanctorum iuliani & basilicae de
Balhanicis at eiusdem Beatae mariae de aquis de
Claperijs sancti theodorati de vendranicis
sancti stephani de Castijs at eiusdem Beatae
mariae de latris at ipsius Beatae mariae de londris
sancti vincentij de Lunello vetero sancti hilari de
Santeiranis eiusdem sancti andrea de Nouisgentil
us sancti stephani de sorregio eiusdem Beatae
mariae de Bornerio sancti vincentianj sancti Brisi
eiusdem sancti andrea de Mollinis sancti petri
de Verona eiusdem beatae mariae de Castronovo
sancti crucis de Cornone Terralio dicto magalonen
sis eiusdem Beatae mariae de adano Arelatensis
diocesis sanctae catherinae prope & extra muros
Massiliae prioratus seu ecclesiae forsitan parocchiales
dependentes & per illius regulares Canonicos

obtineri consueverunt nomen & titulus Cathedralis
 ecclesie ac in monasterio sancti Benedicti huiusmodi
 nomen & titulus monasterij ac invocatio & in eisdem
 ecclesia & monasterio nec non ab eisdem dependentibus
 prioratibus & membris & per illorum canonicos &
 monachos respectue obtineri solitis Ecclesijs &
 ecclesiasticis beneficijs ordines predicti & dependentia
 omnesq. status regulares nec non omnia & singula
 utriusque ipsorum ecclesie magalonensis & monasterij
 sancti Benedicti prepositura ac alie dignitates
 prioratus claustrales personatus administrationes officia
 beneficia nec non loca & canonicales ac monachales
 portiones. **NEC** non una sancti stephani de villanova
 et alia sancti xisti de perolis & alia Beate marie de
 Pignano & alia sancti Michaelis de Montilis & alia
 sancti Martini de pruneto & alia sancti Iacobi de pradis
 & alia de Crabellis & alia de Juniguaco dictae Maga
 lonensis diocesis parrochialium Ecclesiarum quae inter
 alia de mensa capitulari ipsius ecclesie magalonensis
 aut ab eadem medietate vel immediate dependentes
 existunt perpetua vicaria seu prioratus per clericos
 seculares teneri solitos seu soliti penitus suprimen
 tur & extinguerentur ac magalonensis & monasterij
 sancti Benedicti huiusmodi ecclesie ad statum secularem
 reducerentur & oppidum montepessulanense in ciuita
 tem nec non ecclesia monasterij sancti Benedicti huiusmo
 di in cathedralem ecclesiam erigerentur & institueren
 tur ac titulus & sedes Episcopalis magalonensis cum

illius iuribus ad ecclesiam erigendam huiusmodi.
modi transferrentur nec non omnes & singuli fructus
reditus & proventus suppressendorum dignitatum &
personatum prioratum, claustralium officiorum &
beneficiorum ac locorum canonicalium ac monachali-
um portionum & vicariarum huiusmodi capitulari
mensæ ipsius erigendæ ecclesiæ perpetuo applicarentur
& appropriarentur. Et tam canonici ecclesiæ quam
Monachi monasterij predictorum cum non conveniat
religiosos diuersæ professionis & diuersi habitus in
eodem loco residere post hæc seculares & ab observa-
ntia regularium constitutionum dictorum ordinum
liberi essent ac unum capitulum constituerent. pro
fecto diuini cultus augmento & animarum salutis
populi dictæ diocesis ac ipsius orthodoxæ fidei con-
seruationi & stabilimento nec non pauperum Chr-
isti ad idem oppidum confluentium alimonie &
aliorum piorum operum exercitio plurimum consu-
leretur faciliusque viri moribus & scientiâ præditi
qui dictæ ecclesiæ deservire & illius dignitates ac
canonicatus & præbendas ac officia & beneficia ob-
tinere vellent reperirentur habita sepe ipsi per
ipsum Regem cum prælatis & proceribus dicti-
Regni sui matura deliberatione summo opere
desideret statum ipsius ecclesiæ magalonensis pro
feliciore illius & personarum eiusdem nec non
Cleri ac vniuersorum incolarum & habitatorum
oppidi & diocesis magalonensis huiusmodi succur-
sione & tranquillitate ut præfertur immutari &

159

Nos qui dudum inter alia voluimus quod
petentes beneficia ecclesiastica alijs viui teneren-
tur exprimere verum annum valorem secundum
communem aestimationem tam beneficij viuiendi
quam illius cui viui peterentur alioquin unio
non valeret & semper in unionibus commissio fieret
ad partes vocatis quorum interesset ac omnes cano-
nicatus & praebendas ac dignitates personatus ad-
ministrationes & officia nec non prioratus ceteraq;
beneficia ecclesiastica cum cura & sine cura apud
sedem apostolicam tunc vacantia & in antea va-
catura collationi & dispositioni nostrae reseruamus
Decernentes ex tunc irritum & inane si secus super
ijs a quoquam quauis auctoritate scienter vel igno-
rante contigerit attentari Quicq; ecclesiarum & mon-
asteriorum quorumlibet ac personarum eorundem
decorem & venustatem ac in melius directionem nec
non in illis diuini cultus augmentum & animarum
salutem nostris potissimum temporibus sinceris des-
ideramus affectibus cupientes quantum cum deo
possumus praefatorum ecclesiae magaloniensis monas-
terij sancti Benedicti ac illarum personarum pro-
fectui & directioni in promissis salubriter consulere

Ac praefatum guilhermum episcopum nec
non dilectos filios capitulum ecclesiae magaloniensis
& modernum priorem ac conuentum monasterij
sancti Benedicti praedictorum & eorum ac illorum
infra scriptorum singulis a quibusuis ex communi-
catione suspensione & interdicti alijsq; ecclesiasticis

sententijs, censuris, & poenis a iure vel ab ho-
mine quavis occasione vel causa latis a quibus quo-
modo libet immodati existant ad effectum presentium
dumtaxat consequendum harum serie absoluentes
& absolutos fore censentes nec non episcopalis &
capitularis mensarum ac singulorum canonicalium
& monachalium portionum nec non dignitatum
personatum administrationum officiorum prio-
ratorum ecclesiarum vicariarum membrorum &
omnium beneficiorum ecclesiasticorum predictorum
ac huiusmodi & aliorum illis respectue annexorum
fructuum reddituum & proventuum veros annuos
valores presentibus pro expressis habentes

Habita desuper cum venerabilibus fratribus
nostris sancte Romanæ ecclesiæ cardinalibus mat-
ura deliberatione ac de illorum consilio & apos-
tolice potestatis plenitudine Guillelmi episcopi
& capituli ac moderni prioris & conventus
predictorum seu ipsorum capituli & conventus
respectue maiorum partium ad hoc expresse acce-
dente consensu & ab eodem Francisco Rege-
nobis super hoc tam per suas literas quam per
venerabilem fratrem nostrum Carolum epis-
pum matisconensem eius apud nos & sedem
predictam oratorem humiliter supplicantem au-
toritate apostolica tenore presentium ad omni-
potentis dei laudem & gloriam ac militantis
ecclesiæ exaltationem nec non ecclesiæ magaloniensis

& monasterij sancti Benedicti predictorem feliciter
 & tranquiliorem statum & successum dictum monas-
 terium sancti Benedicti una cum omnibus & sing-
 ulis illius membris dependentijs iuribus & perti-
 nentijs tam in dicta diocesi magalonensi quam alibi
 consistentibus ab omni prout monasterij sancti victo-
 ris dependentia ac ipsius Augustini cardinalis
 & commendatarij & pro tempore existentis illius
 abbatis seu commendatarij iurisdictione subiectione
 & superioritate (eiusdem Augustini Cardinalis &
 commendatarij ad hoc expresso accedente consensu)
 perpetuo segregamus & dismembramus & eximimus

Ac in ecclesia magalonensi nomen & titu-
 lum cathedralis ecclesie nec non in monasterio san-
 cti Benedicti huiusmodi similiter nomen & titulum
 monasterij ac etiam invocationem sancti Benedicti
 nec non in eiusdem ecclesia & monasterio ac omnibus
 & singulis eorum membris & illis annexis nec non
 predictis & alijs ab eis dependentibus prioratibus ac
 supradictis ceterisque quibuscunque per illorum cano-
 nicos & monachos respective obtineri solitis ecclesijs
 & ecclesiasticis beneficijs **ITA** ut de cetero prioratus
 ecclesie & beneficia secularia existant ordines predicti
 os & omnem dependentiam ac statum regularem
 ipsorumq. ecclesie magalonensis & monasterij sancti
 Benedicti prioratuumque predictorum proposituras
 prioratus claustrales sacristias infirmarias vesta-
 riam & elemosinariam operariam Celerariam.

Pittanciariam Camerariam & alia quorumq:
si quae sint dignitates personatus administrationes
officia & alia ecclesiastica beneficia nec non omnia
& singula loca & canonicales & monachales
portiones nec non vicarias perpetuas huiusmodi
ac omnium illorum qualitates & denominationes
sic quod de cetero praepositura prioratus sacris
tie infirmaria viciaria elemosinaria operaria
Celaria pittauaria Cameraria dignitates person
atus administrationes officia ecclesiastica beneficia
Lora & canonicales seu monachales portiones &
Vicariae perpetuae dici nominari & censei non
possint penitus & omnino perpetuo supprimi
us & extinguimus ac magalouensem de cetero
ecclesiam sancti petri insulae magalouensis nuncupa
ndam & monasterium sancti Benedicti ecclesias
huiusmodi ad statum secularem reducimus Nec
non oppidum montspessulanum praedictum
ciuitatis titulo insignimus illudq in ciuitatem
quo montspessulanensis nuncupetur cum
iuribus & praerogatiuis quibus aliae ciuitates
partium earundem utuntur possunt & gaud
ent ac potiri uti & gaudere poterunt quo
modo libet in futurum

Ac ecclesiam monasterij sancti Benedicti
huiusmodi in Cathedrali ecclesiam secularem
subinuatione eiusdem Beati petri apostoli

161
cum insignijs iurisdictionibus episcopalibus ad
instar aliarum circumuinciarum secularium dictae
provinciae Cathedralium ecclesiarum ita ut idem
Guillelmus episcopus prout hactenus dictae
ecclesiae magalouensi praefuit eidem erigende
ecclesiae vigore presentium Litterarum absq. alia
provisione de persona sua illi facienda in omnibus
& per omnia praesit & illius verus praesul existat
ipseq. Guillelmus & pro tempore existens eiusde
ecclesiae praesul de cetero episcopus montspessula
nensis & dicta diocesis magalouensis montspessa
lanensis nuncuparetur

Ac idem episcopus montspessulanensis
eisdem privilegijs facultatibus iuribus preminen
tibus libertatibus hominibus indultis apostolicis
Regijs & alijs quibus tanquam episcopus Maga
louensis hactenus apostolica regia delegata vel
ordinaria autoritatibus usus est perinde ac si epis
copus magalouensis adg. nuncuparetur & esset
utatur potiatur & gaudeat nec non ecclesia &
diocesis montspessulanensis ac eorumdem ciuitatis
& diocesis clerus & populus curae & iurisdictioni
dicti episcopi montspessulanensis pro tempore
existenti respectiue suberant subsint & subesse
censeantur & dicta erigenda ecclesia per personas
& ministros qui nunc in magalouensi & monas
terij Sancti Benedicti ecclesijs huiusmodi instituti
existunt iuxta prouidam ordinationem dictorum

capituli de super faciendam in diuinis laudabili-
ter deseruiatur

Nec non in ipsa ecclesia erigenda unam
proposituram maiorem post pontificalem pro
uno proposito ac unum maiorem pro uno
maiore et alium de valentia pro alio de
valentia et alium archidiaconatus de castris
nuncupandos non maiores post pontificalem
dignitates pro alio de castris nuncupandos -
archidiaconatus

Nec non unam cantoriam pro uno -
cantore et aliam sacristiam pro una sacrista
ac unam elemosinariam pro uno elemosinario
ac unam operariam personatus inibi pro uno
operario

Ac triginta duos maiores & sexaginta
quatuor alios minores nuncupandos canonicatus
& prebendas erigimus & instituimus nec non
ecclesiam sancti petri insula magalouca predicta
cum omnibus iuribus & pertinentijs dicta
mensa capitulari nec non mense episcopali
ac propositura & singulis archidiaconatibus
ac singulis ex cantoria sacristia elemosinaria
& operaria personatibus predictis unum & -
Unam ex triginta duobus canonicatibus -

162

& totidem prebendis erectis huiusmodi. ita quod
ille de qua ecclesia montepessulauensi & alijs perso-
nis quibus de prepositura & archidiaconatibus ar-
cantoria sacristia eleemosinaria & operaria predictis
pro tempore prouidebitur etiam de canonicatu &
de prebenda eiusdem ecclesie tanquam mensae ar-
dignitatibus & personatibus huiusmodi annexis pro-
uisum & quicumque qui aliquam ex pontificali &
alijs dignitatibus & personatibus ecclesie montespe-
ssulauensis canonicus actu & prebendatus ex ipso
sit & esse ac dum promissio ecclesie montepessula-
nensis de persona iam canonici aut dignitatibus
vel personatibus huiusmodi iam canonico fuit
canonicatus & prebenda per eum prius obtenti
mutare censcantur

ET ultra canonicatus & prebendas uniendos
predictos mensae episcopali cum facta translatione
sedis episcopalis ab insula ad ciuitatem montis-
pessulauensem huiusmodi ipsius erectae ecclesie
praesul maiora onera pro hospitalitate seruanda
restaurandis domibus & praedijs quorum maxima
pars causantibus bellis & alijs sinistris euentibus
qui partes illas diutius affluerunt & deuastarunt
& quorum aliqua in heremum reducta subituros
sit Eidem mensae episcopali ultra alia beneficia &
redditus illi uincti & applicatos sancti Baudilij de
Peducio & sancti iohannis de Cucullis & sancti —

Stephani de Casa veteri & sancti Saturnini
de agonesio & sancti Nizarii & celsi de
Brixiano

Nec non praepositura erecta Beatae mariae
Lunelli noui & sancti Desiderij supresse praeposi-
turae ante illius suppressionem quiusmodi ut praefec-
tur perpetuo viuitos illorum unione per suppre-
ssionem eandem dissoluta per dissolutionem huius
modi apud sedem praeditam vacantia ac loco pro-
dicti prioratus sancti diuonij similiter ante
suppressionem quiusmodi suppressae praepositurae
ecclesiae magalouensis praeditae ut praefectur perp-
etuo annexi sancti andreae de molinis

Ac maiori sanctae sigolena de grau-
cum illis annexa ecclesia de cortada dictae albiensis
diocesis

Nec non de valentia Beatae mariae de
valentia sancti amantij de cambous eiusdem
albiensis diocesis ac sancti iohannis de modo-
Ruthenensis diocesis

Nec non de Castrijs archidiaconatibus digni-
tatibus sancti stephani de Castrijs

Ac cantoriae sancti **E**gidij de Fisco &

163

Et sacristiæ sancti andreae de Bodia maga
lonensis prædictæ

Nec non eleemosinariæ sancti saluatoris de
montilis & sancti andreae de veranensis magalouensis
diocesis ad collationem ipsius episcopi spectantem

Ac operariæ personatibus illorum unioni
bus per suppressionem camerariæ monasterij sancti
Benedicti cui ut præfertur uniti erant sancti petri
de Blanaus & sancti adriani de adissano

Nec non mensæ capitulari præfatis similiter
illius unionem per suppressionem præposituræ ecclesiæ
magalouensis quousmodi respectu dissolutos per
dissolutionem eandem apud sedem prædictam
variantem sancti Dionisij prioratus prædictus
eidem mensæ capitulari ultra alia beneficia &
reditus ecclesiasticos eidem iampridem uniti & app
licatos omnes & singulos prædictos & dependen
tes prioratus & prædicta & alia quacumque
cum cura vel sine cura per canonicos vel mona
chos præfatos obtineri solita ecclesiæ & beneficia
cum omnibus iuribus & pertinentijs suis ac om
nia & singula fructus redditus & proventus iura
& obventiones & emolumenta præposituram
dignitatum personatum prioratum administrationum
officiorum beneficiorum ecclesiasticorum & locorum
ac canonicatum & monachalium portionum ac

Vicariorum perpetuarum suppressorum praedictorum perpetuo unimus connectimus & incorporamus: itaque liceat proposito Beatae mariae Lunelli noui & sancti desiderij ac operario sancti petri de Blanauiis & sancti adriani de adissano nec non capitulo praetatis sancti Dionisij prioratum praedictorum ex tunc. Nec non eisdem episcopo proposito archidiaconi Cantori sacristae & Eleemosinario respectue cedentibus vel decedentibus simul vel successiue alios prioratus & ecclesias & beneficia unita huiusmodi nunc in titulum vel commendam aut alias obtinentibus seu illa alias quomodolibet tam simpliciter quam ex causa permutationis etiam in manibus nostris seu pro tempore existentis Romani pontificis dimittentibus & illis quibusvis modis simul vel successiue vacantibus etiam apud sedem antedictam per se vel alium seu alios corporalem possessionem prioratum ecclesiarum ac beneficiorum unitorum iurumque praeminentiarum praedictorum propria auctoritate libere apprehendere & perpetuo retinere illorumque fructus & redditus & proventus immensarum & praepositurae nec non archidiaconatus & personatum unitorum ac prioratum ecclesiarum & beneficiorum huiusmodi usus & utilitatem respectiue conuertere. Nec non proposito archidiaconi cantori -

164

Sacriste Eleemosinario, operario & capitulo
prioratum dignitatibus & personatibus ac
mensa capitulari praedictis viutorum

Nec non supra dictis eidem mense capitulari
vitis ecclesijs & beneficijs per praebiteros &
alios ministros idoneos conductitios in numero
consueto in dignitatibus videlicet & personatibus
per dignitates & personatus ipsos pro tempore
obtinentes in alijs vero mense capitulari viutorum
prioratum & alijs vitis ecclesijs & beneficijs
huiusmodi per eodem capitulum si curam habeant
annuam dicto capitulo presentandos & per
eundem episcopum ad ipsorum presentantium
nutum deputandos

Si vero curati non fuerint ad eorum dignitates
& personatus obtinentium ac capituli praedicto
rum nutum respectue ponendos & amovendos in
divinis deserviri facere

Ipsisque capitulo similitur cedentibus vel
decedentibus dignitates personatus officia beneficia
loca & portiones sic suppressa huiusmodi nunt
obtinentes qui quo ad vixerint illorum fructus red
itus & proventus (consuetis aut alijs eorum
loco per eodem capitulum eis imponendis oner
ibus suportatis) percipiant & percipere possint
seu illa alias simpliciter vel ex causa permutationis

etiam in eisdem manibus nostris seu pro
tempore existentis Romani pontificis dimittentes
& illis quibuscumque modis vacantibus & apud sedem
apostolicam per se vel alium seu alios corporalem
possessionem illorum bonorum ac iurium pertinentia-
rum omnium eorundem propria autoritate libere
apprehendere & perpetuo retinere illorumque fructus
reditus & proventus iura & obventiones & emolu-
menta predicta que ex tunc mensae capitulari
predictae perpetuo applicata sunt & esse censuan-
tur percipere & in suos & predictae mensae usus
& utilitatem convertere diocesanorum locorum aut
quorumvis aliorum licentia super ijs minime requisita
Sic quod interim quamdiu qui nunc dignitates prio-
ratus officia & beneficiaria loca & portiones suppressa
predicta obtineant obtinebunt seu fructus illorum
percipiant & donec fructus ipsi eidem capitulari
mensae realiter & cum effectu applicati fuerint
pro oneribus in dicta ecclesia magalouensi suppor-
tari solitis

De valentia qui in locum sacristae
magalouensis ducentos & de castrijs archidiaconi
qui in locum vestiarii ecclesiae magalouensis huius
modi succrogantur tricenta & triginta libras turo-
nenses ac infirmarius qui ulterius ab eisdem
capitulis alimenta suorum servitiarum percipi
solita & archidiaconus de valentia predicti oblat-
iones in dicta magalouensis aut sancti Benedicti

in Cathedralē erecta Ecclesijs faciendas ¹⁶⁵ non
percipiant triginta sex sextaria Bladi Thosellae
Et duo modia vini puri

Et archidiaconus maior pro omnibus
oneribus erectae ecclesiae praedictae ratione mercedis
sindici medici Chirurgi fornerij capellani capellae
sancti martini deservientis ac pensiones annuae
eidem ecclesiae sancti petri magalouensis pro prio
ratu sancti petri de monte albedone solui solita
Et aliorum per celerarium eiusdem monasterij
pro tempore existentem in cuius celerarij locum
idem archidiaconus maior surrogatur solui consu
etis debitas supportandis ducentas libras similes
ac quadringenta Et quinquaginta novem sextaria
bladi Thosellae Et quinquaginta quatuor modia
vini cum dimidio alterius similis modij

Sacrista vero monasterij eiusdem quandiu fructus
sacristiae illius percipiet quadraginta libras similes
et infirmarius dicti monasterij qui nunc sunt quandiu
fructus officij infirmariae illius percipiet triginta
libras similes nec ulterius aliquas oblationes in
ecclesia erecta huiusmodi quoque modo faciendas
aut ipse vel infirmarius huiusmodi pro dictis offi
cijs sacristae Et infirmariae alimenta suorum
servitorum percipiant

Modernus vero pittancearius dicti monasterij
quandiu fructus dictae pittanceariae illius percipiet

quadringentas & decem libras nec ulterius sal
de Mirisvallibus percipiet

CAMERARIUS vero ipsius monasterij quan
diu fructus cameraria percipiet centum & sexag
inta tres libras similes capitulo dictae ecclesiae
erectae huiusmodi respectue solvere teneantur
iure episcopi alias in omnibus semper salvo

Et insuper sedem episcopalem ma
galouensem nec non episcopalem & capitularem
mensas ipsius ecclesiae magalouensis cum homor
ibus praeminentijs prerogatiuis fructibus redditibus
prouentibus obuentiombus legatis iuribus & bonis
vniuersis ad eandem ecclesiam et mensas quo
modo libet spectantibus ad dictam erectam eccle
siam transferimus

Nec non episcopo praeposito & capitulo pra
fatis tabulata altarium dictarum ecclesiarum amo
uere & illa ac reliquias localia & ornamenta
quacunque etiam quantumcunque pretiosa affixa
vel non affixa & tamen eidem episcopo praeposito
& capitulo quauis alijs quibuscunque personis eiusdem
ecclesiae ut se cum eorum rebus & bonis nobilibus
ad eandem ecclesiam erigendam absq. excommu
nicationis aut aliarum quacunque censurarum
& poenarum etiam per quasque personas -

quavis etiam auctoritate apostolica contra huius
modi tabulata reliquias iocalia & ornamenta amo
uentes tollentes seu transferentes etiam in fundatione
ipsarum ecclesiarum vel alterius illarum ac illorum
fundatorum clericorum vel secularium etiam impe
ratorum Regum pontificum vel aliorum quorum
cunq: Christi fidelium instantiam aut etiam
per ipsos fundatores ecclesiasticos forsan promul
gatorum incursu transferre libere & licite possint
Licentiam concedimus

Nec non omnes & singulas ecclesia magalon
ensis & monasterij Sancti Benedicti^{at} illorum mem
brorum regularium praedictorum personas etiam digni
tates personatus administrationes officia beneficia
ecclesiastica & loca ac canonicales & monachales
portiones in eisdem obtinentes & alterum ex dictis
ordinibus tante vel expresse professos ab observatio
ne statutorum ordinationum definitionum & consue
tudinum regularium ordinum ac statutorum ecclesia
monasterij praedictorum nec non quorumcunque per
eos in professione huiusmodi emissorum votorum
(castratis & obedientia votis quo ad eos qui nunc
sunt duntaxat exceptis) & a regulis eorundem
sanctorum augustini & Benedicti & secundum illas
divini officij recitatione

Ita ut canonici seculares ipsius erectae
ecclesiae existant & pro talibus habeantur &
reputentur ac de cetero regularem habitum.

dictorum ordinum gestare & illorum regularia
instituta ordinationes definitiones & mores quoad
diuinorum in eadem ecclesia erecta celebrationem
ieiunia victum & ciborum usum & alia quaecumque
quae ratione dictorum ordinum obseruare tenentur
minime teneantur. Sed in habitu ceremonijs ritu
inusu moribus & vita quo ad omnia secularibus
Canonici aliarum ecclesiarum cathedralium secula-
rium circumuicinarum se omnino & ubique absque
aliquibus apostasia irregularitatis inhabilitatis aut
infamia nota conformare

Et qui voluerint extra chorum horas canonicas
diurnas pariter & nocturnas ac alia diuina officia
secundum usum Romanae ecclesiae etiam nouiter editum
absque alia concessione dicere & recitare valeant. Si
tamen quod tam canonici quam monachi praedicti
qui statum suum regularem seu habitum & regulam
Sancti Augustini & Sancti Benedicti quiusmodi-
dimittere noluerint & in illis quandiu voluerint
remanere possint et nihilominus in diuinis in ipsa
erecta ecclesia deseruiendo tantum quantum unus
alius canonicus peragere ac secundum ordinem
eis per dictum episcopum constituendum sedere
& incedere habeant dummodo in diuinis & ecclesia-
sticis officijs in omni superiori habitu secularibus
canonicis se conforment

167

Et tam Guillelmus archiepiscopus pro tempore existens
episcopus montispessulanensis supradicti quam qui
nunc sunt & pro tempore erunt dictae ecclesiae -
canonici & ecclesiasticae persone de eorum bonis -
quibuscumque etiam intuitu ecclesiarum seu ecclesiasti-
corum beneficiorum per eos singulos obtentorum aut
alias vndeunque licite acquisitis & acquirendis hactenus
& tam in vita quam in morte disponere libere &
licite valeant nec spolia canonico regularium
& monachorum decedentium qui ratione status regu-
laris capitulo magaloniensi conventui dicti monasterij
sancti Benedicti & quibusue alijs personis ecclesiae &
monasterij praedictorum respectiue forsan debentur de
cetero per capitulum conventum vel personas huius
modi exigi possint

Et si intestati decesserint eorum hereditas & bona
ad proximiores parentes iuxta formam iuris seu
dispositionem sicut de secularibus praebitis & cleri-
cis in illis partibus consuetum existit deferantur exco-
pulis donibus & viridarijs quas eos continget posside-
re in ambitu clausurae claustrum dictae ecclesiae quae
post illorum decessum ad eundem capitulum vendere
locare aut in emphyteosin ad vitam concedere de-
beat illi ex canonicis vel alijs ministris eiusdem -
ecclesiae qui plus offerat tenendas ad illius vitam
duntaxat Ita quod postea reuertantur ad ipsos -
capitulum & pretia inde proueniencia thesauro Eccle-
siae applicentur penitus absoluimus & totaliter liber-
amus

Ipsasque personas & eorum singulas
quæ propter transgressum institutorum regularium
prædictorum aliquam apostasiam notam aut inhabi-
litem forsitan incurrerunt etiam ab eiusmodi exco-
municatis & quibusvis excommunicationis & alijs censuris
& poenis ecclesiasticis quas præmissorum occasione
quomodo libet incurrerunt absolvimus ac cum
eis ~~super~~ irregularitate si quam etiam censuris
huiusmodi forsitan ligati missas & alia divina offi-
cia celebrando aut illis se immiscendo contraxissent
Quodque quocunque quodcunque & qualiâcunque
cum cura & sine cura secularia se inuicem compa-
tientiâ beneficiâ ecclesiasticâ etiam si canonicatus
& præbendæ dignitates personatus administrationes
vel officia in cathedralibus etiam metropolitani vel
collegiatis secularibus & dignitates ipsorum in cathe-
dralibus etiam metropolitani post pontificales
maiores seu collegiatis ecclesijs huiusmodi princi-
pales fuerint si eis alias canonice conferantur aut
eligantur presententur vel alias assumantur ad
illa & instituant in eis post suppressionem &
reductionem huiusmodi ac si nunquam regulares
fuerint recipere & illa nec non quocunque quocunque
& qualiâcunque alia cum cura & sine cura secularia
ac prædictorum & quorumvis ordinum regularia bene-
ficiâ ecclesiasticâ etiam secularia parrochiales ecclesie
vel earum perpetuæ vicariæ aut etiam ut præfertur

Regularia vero beneficia huiusmodi prioratus prepositura prepositus administrationes vel officia tuerint & ad prioratus preposituras dignitates personatus administrationes vel officia tam secularia quam regularia huiusmodi consueverunt qui per electionem assumi eisq; cura imminuat animarum quas eorum singuli etiam ex quibusvis concessionibus & dispensationibus apostolicis in titulum & commendam ac alias obtinent & expectant nec non in quibus & ad quae ius eis & eorum cuilibet competit ut prius quoadvixerint retinere illaq; omnia & singula simul vel successorie quoties ei placuerit dimittere et eidem commendae cedere ac loco dimissi vel dimissorum aliud vel alia simile vel dissimile aut similia vel dissimilia beneficiorum subbeneficia ecclesiasticum vel ecclesiastica quocumq; quocumq; & qualiacumq; se invicem compatientia similiter recipere & ut prefertur retinere ac quascumq; pensiones annuas super quibus usuis fructibus redditibus proventibus ecclesiasticis eis assignatis similiter ut prius quoadvixerint percipere exigere & levare nec non ad quoscumq; gradus dignitates honores & officia ecclesiastica ac viris ecclesiasticis convenientia secularia quocumq; promovere illaque gerere exercere nec non dignitatibus honoribus & ordinibus quibuscumq; ad quos hactenus etiam in statu regulari degentes promoti fuerunt ac dispensationibus etiam super pluribus &

beneficijs ecclesiasticis in simul obtinendis & retinendis nec non ætatis natalium cæterisque defectibus ac privilegijs etiam eligendi personas idoneas ad ecclesiam montispessulanensem in episcopum montispessulanensem prout antea ad dictam ecclesiam magalonensem consueverant. & ad dignitates personatus administrationes vel officia & alia beneficia ecclesiastica in ecclesia erecta huiusmodi ut præfertur instituendas

Nec non Libertatibus immunitatibus exemptionibus gratijs & iuditijs realibus & personalibus etiam quoad membra a dictis ecclesijs & monasterio dependentia extra dictam diocesim magalonensem consistentia & ratione dependentia a dicto monasterio S. Victoris contemplatione regularis status vel alias a iurisdictione quorumcumque archiepiscoporum episcoporum diocesanorum & aliorum ordinariorum exempta quæ huiusmodi status mutatione non obstante eo modo exempta permaneant solique episcopo montispessulanensi pro tempore existenti subiiciantur & alijs quomodolibet concessis perinde ac si persone ipse ordines prædictos nunquam profectus fuissent seu ordinem ipsum & eorum statum regularem minime reliquissent etiam si privilegia immunitates exemptiones gratias & iudicia huiusmodi personalia realia aut aliqua illorum favore religionis & regularis status dictorumque ordinum

169

vel alterius ex eis concessa fuerunt vel si forsitan in
illorum concessione expresse dispositum sit quod ea
vel aliqua ex eis tamdiu persistere quamdiu persona
ipsa in huiusmodi ordinibus & statu regulari perseue-
rarent uti potiri & gaudere ac beneficia sub eisdem
dispensationibus comprehensa recipere & iuxta illarum
tenores retinere ac fructus redditus & proventus ecclesia-
sticos & temporales qui hactenus ad ecclesiam magalon-
ensem & monasterium sancti Benedicti huiusmodi ex
quibuscumq. etiam Romanorum pontificum imperato-
rum Regum episcoporum & principum seu aliorum
ecclesiasticorum seu secularium christi fidelium largitioni-
bus pertinuerunt & pertinent quouis modo tam coni-
unctim quam diuisim etiam si pariter huiusmodi red-
ituum concessiones favore ordinum & regularis status
predictorum factae fuerant ac etiam forsitan in illorum
vel alicuius eorum largitionibus huiusmodi oppositum
sit quod tamdiu competere quamdiu in quibus-
condebantur in religione seu regulari statu perseue-
rarent percipere exigere & levare libere & licite pos-
sint & debeant de specialis dono gratiae dispensa-
mus sibi pariter indulgemus nec non ab eis in fa-
cilitatis & intamiae maculam sine nota promissionum
occasione quomodolibet contractam penitus abolemus
decreuentes beneficia obtenta & iis huiusmodi prop-
ter suppressionem & reductionem predictas non vacare
ac commendas non cessare & dispensationes privile-
gia immunitates libertates exemptiones gratias &
indulta non expirare ac pensiones predictas extinctas
non esse sed dispensationes privilegia immunitates.

libertates exemptiones gratias & indulta huiusmodi
plenam roboris firmitatem obtinere ac cum permutandi
& commendandi cedendi nec non derogationum omni
busque & singulis in eis contentis clausulis eisdem
personis etiam post reductionem huiusmodi suffragari
posse & debere in omnibus & per omnia perinde ac
si reductio prædicta minime facta fuisset

Et nihilominus tam scatri nostro Guillelmo
pelliserij episcopo olim magalonensi suis exigentibus
meritis quam singulis ex infra scriptis ob religionis-
zelum vitæ ac morum honestatem aliq. laudabilia
probitatis & virtutum merita quibus ipsorum singuli
respective apud nos fide digno commendantur testimonio
specialem gratiam facere volentes nec non omnia &
singula beneficia ecclesiastica cum cura & sine cura
quæ etiam singuli alij ex canonicis & monachis præfati
etiam ex quibusvis dispensationibus apostolicis obtinent
& expectant ac in quibus & ad quæ ius eis & eorum
cuique competit quocunque quocunque: & qualiacumq.
eorumq. ac per ipsos canonicos & monachos obtentorum
beneficiorum fructuum reddituum & proventuum veros
annuos valores ac singularum dispensationum huius
modi tenores præsentibus pro expressis habentes

Præposituram michaeli de sarratis nuper
præposito dictæ ecclesiæ magalonensis et maiorem
petro nougarede nuper celario monasterij sancti
Benedicti ac de valentia joanni de lauzelergio
nuper sacristæ nec non de Castrijs archidiaconatus
Bernardino De Hanco nuper vestiario ecclesiæ —

ET cantoriam guillermo pelleti

santi vincentij de Lunello veteri ac sacristiam iohanni
de Blandiaco sancti Jacobi de fabricis prioratum
prædicatorum modicus prioribus ac Eleemosinariam
petro Laurin nuper pittanceario nec non operariam
antonio albi nuper camerario eiusdem monasterij sancti
Benedicti nec non exclusi mensæ episcopali propositura
archidiaconatibus cantoria sacristia eleemosinaria &
operaria ut præfertur cunctis

De singulis alijs maioribus singulis ex
Guillermo pellicerij episcopo præfato ac Guillelmo-
cambais seniore angelo compaigne & Bernardo de
Solaiges Guillelmo clareti iohanne Sarnelli stephano
Bruni Guillelmo de andrea americo de costa Guillelmo
de andrea Inquiniberti Bertrando stephani ioa-
nne pelegriani secundario Bounalli Galliardo cort-
anni antonio crispini petro magni antonio de
montelauro iacobo de manso ecclesie magalonensis
& monasterij sancti Benedicti prædicatorum canonicis
et monachis respectue nec non pontio de Hauco cano-
nico & sacrista ecclesie nemausensis ordinis præd-
icti sancti augustini monasterium Beata marie -
francorum Vallium tertiensis ordinis prædicta
nemausensis diocesis & prioratum regularem sancti
germani de Calberta dicti ordinis sancti Benedicti
minimatensis diocesis ex concessione & dispensatione
apostolica in commendam (ut accepimus) obtinuit
sebastiano galterij archidiacono ecclesie -

151
Verbenatensi accolito capellano nostro nec non
fransasco pelliserij sanctorum iusti & pastoris &
sancti Laurentij de Buxedone parrochiales ecclesias
prioratus nuncupatas ex dispensatione apostolica ut
etiam accepimus obtinuit Joanne Lebas perpetuo
beneficiato præbendato seu collegiato nuncupato in
collegiata ecclesia sanctæ Trinitatis dictæ insula magæ
Lonensis ac parrochiales ecclesias prioratus nuncu-
patas sancti michaelis de agusanis & sancti pe-
tri de montebasenco magalonensis diocesis ex
simili dispensatione ut similiter accepimus obtinuit
Joanne Bossauiñe clericis secularibus dictæ Maga-
lonensis diocesis

De singulis vero minoribus canonicatibus
& præbendis sic erectis ab eorum primeua erectione
apud sedem præstatam cartaribus & de quibus
ac de dictis prioratibus per dissolutionem unionis
eorum ut præmittitur cartaribus nullus præter
nos hac vice disponere potuerit siue potest reser-
uatione & decreto obistentibus supradictis ac
quorum insimul videlicet præpositura erecta &
arcidiaconatum & personatum

NEC non maiorum & minorum canoni-
catuum & præbendarum quicquid fructus redditus &
proventus viginti quatuor ducatorum auri de
Camera secundum communem estimationem valorem
annuum ut etiam accepimus non excedunt singulis

ex andrea figaudi antonio duranti dionisio le
 long petro dominici joanne de combreto oliuario
 libelli joanne fosseti guillermo cambaici iunior
 petro zalaysaci joanne goffredi antonio Brignon
 oliuano perrinelle vincentio de fuppeblaua petro
 devlie beraldo chaudozi joanne de Brignaco
 joanne gomassi stephano de Brignaco antonio
 de ecclesia henrico de mansis stephano Boneti
 osia de matebosco guillermo de vicenobrio antonio
 Hoguer petro Hatt Jacobo benedicti guillermo
 monaci guillermo laverge Bartolomeo martin
 petro trincatous guillermo Bossi petro Hayn
 ondo engarran joanne marquesij joanne de
 sala Ludouico Boerij guillermo de lunera nico
 Lao cancer Jacobo caluini Gratiano bandinelli
 Gaspar do almarici fransisco clari petro de
 sala fransisco de saubayratio petro basterij
 firmmo Blacgon fransisco de raylaris marcelli
 no blancgon petro de Junqueria joanne quodra
 ginta Jacobo de abbacia joanne monaci guillermo
 sorquieres petro malipilli andrea devillanoua
 petro solerij Haymondo Tornatous fransisco borz
 illi hugone claselli antonio amati Laurentio mat
 zari joanne ferrandi antonio Bartolomei fransis
 co de podio & joanne pinelli ad proceus etiam
 ecclesie & monasterij pradictorum canonicos & mona
 chos respectue cum plenitudine iuris canonici ac
 omnibus iuribus & pertinentijs suis conferimus &

de illis etiam providemus ac cum Guillelmo pelling
episcopo nec non Pontio de Hanco ut canonicatus &
præbendas eis collatas recipere & illos ac idem pon-
tius cum sibi collatis canonicatu & præbenda præ-
dictis ac loco & canonicali portione nec non que
Imbi dignitas non tamen post pontificalem maior
seu officium claustrale existit sacristia dictæ ecclesiæ
Nemausensis insimul per unum absq: dispensatione
apostolica obtineri solitis quos in titulum nec non
quæ ut præfertur in commendam obtinet prædictorū
monasterio Beatae marie & prioratu sancti germani
de calberta etiam si ad obtentos sacristiam & prio-
raturum de calberta quovismodi consueverint qui per
electionem assumi eisq: cura immineat animarum
quoad vixerit retinere Libere & licite valeant de
specialis dono gratiæ dispensamus

Et insuper quod capitulum præpositus archi-
coni eas præéminentias prerogativas & auctoritates
habeant quæ eis per statuta ipsius ecclesiæ attributæ
fuerint Sic quod nihil habeant contentioso iuris-
dictionis in ipsa erecta ecclesiâ vel aliqua parte civi-
tatis vel diocesis montispessulanensis ac personatus
prædictos pro tempore obtinentes curam & adminis-
trationem eorum quæ sibi per statuta & constitutio-
nes ecclesiæ attributæ fuerunt Salvo quod ij qui
bus hæc prima vice de dictis dignitatibus & perso-
natibus providetur quandiu vixerint & fructus -

reditus & proventus dignitatum officiorum beneficiorum & portionum ecclesiarum & monasterij predictorum ac prioratum ab eis dependentium nec non ecclesiarum per illius canonicos & monachos obtinere solitarum quae nunc obtinent percipient nihil de eisdem dignitatibus & personatibus viutorum prioratum & ecclesiarum ac illorum fructibus redditibus & proventibus nisi ubi fructus redditus & proventus de nouo applicandi in toto vel in parte essent de redditibus dignitatum officiorum portionum prioratum & ecclesiarum tempore suppressionis & reductionis ac unionis quiusmodi per eos canonicos obtentorum percipiant

Quodque canonici seculares tam dignitates & personatus obtinentes quam alij maiores & minores sedeant incedant & voces habeant in choro processionibus capitulo & alijs actibus & locis hoc ordine videlicet quod ductus prepositus primum locum & sedem in choro in prima cathedra a parte sinistra

Et maior secundum locum & sedem in choro in prima cathedra post cathedram episcopalem a parte dextra ac de valentia tertium locum & sedem in prima cathedra post cathedram prepositi a parte sinistra ac de Castrijs archidiaconi quartum locum & sedem in choro in prima cathedra post cathedram archidiaconi maioris a parte dextra Et cantor quintum locum habeat & sedeat post archidiaconum de castrijs

ac sedem habeat in choro in suprema cathedra iuxta por-
tam suae ingressum chori a parte dextra Et sacrista -
sexum locum & sedem in choro in suprema cathedra -
iuxta portam suae ingressum chori a parte sinistra Et
elemosinarius septimum locum & sedem in choro in pri-
ma cathedra post cathedram cantoris a parte dextra
Ac operarius octauum locum habeat & sedem in choro
in prima cathedra post cathedram sacristae a parte
sinistra

Et deinde omnes & singuli canonici tam maiores
quam minores sedeant ac loca & sedes habeant ordine
quo superius sunt descripti. Ita quod in futurum
semper quo ad dignitates & personatus pro tempore
obtinentes Item ordo seruetur eademq; praeminentia
in vocibus & in essu dignitates & personatus pro-
tempore obtinentibus predictis reseruentur

Inter canonicos vero simplices tam maiores quam
minores seu vicarios canonicorum & hebdomadarios
in futurum ordo secundum antiquitatem receptionis sal-
ua prerogativa canonicorum maiorum qui semper pra-
ferantur minoribus & simplicibus canonicis seruetur
Nec in ordine voce assidue & in essu respectus habean-
tur ad ordinem etiam sacrum gradum vel aliam dig-
nitatem alicuius (extra dignitates & personatus ipsius
ecclesiae) sed solum ad tempus dictae receptionis

Quodque dicti canonici maiores capitulum seculare
dictae ecclesiae faciant & constituent absq; canonicis.

minoribus vel alijs ministris ipsius Ecclesie inferioribus
ipsiq; capitulum habeant omnes authoritates prerogati-
uas & preeminencias quas habent capitula cathedr-
aliū secularium ecclesiarum dictae prouinciae etiam cum
potestate deputandi ministros conductitios & tempora-
les siue pro regimine bonorum mensae capitularis siue
pro cultu diuino ac statuendi super distributione pro-
bendarum illas aequales vel inaequales faciendo nec non
ceremonijs in choro & cultu diuino nec non absentem &
praesentem computandis ac declarandi quaecumque dubia
circa contenta in praesentibus occurrentia ac omnia a-
lia faciendi quae capitulis secularium ecclesiarum cathedr-
alium facienda competunt & competere debent

Quodq; episcopus montespessulanensis qui pro temp-
ore fuerit ratione canoniciatus mensae episcopali ann-
exi percipiat & percipere debeat duplicem praebendam
seu tantam portionem de redditibus in distributione bo-
norum mensae capitularis quantum duo ex alijs canoni-
cis maioribus dictae ecclesiae & hoc quandiu idem episco-
pus praesens fuerit in ciuitate montespessulanensi si
vero absens fuerit percipiat unam praebendam dun-
taxat Excepto tempore quo vacabit in negotio visit-
ationis & exercitio officij ordinis pontificalis infra sua
diocesim quo suas duas portiones seu praebendas integ-
ras percipiet

Et omnibus praesideat in capitulo quotiens in
eo praesens fuerit emittatque vocem suae votum primo

loco & aliorum voces exquirendi & ad pluralitatem
litatem vocum concludendi auctoritatem habeat & ubi
in vocibus seu opinionibus esset paritas tunc ea pars
in qua idem episcopus erit habeatur pro maiori &
secundum illam concludere possit & debeat

Et similiter prepositus ratione canonicatus &
prebendæ eidem preposituræ annexi percipiat un
am prebendam cum dimidia quam prebendam
cum dimidia lucrabitur singulis diebus interessendo
in una ex horis principalibus videlicet matutinis
Missa vel vespers

Cæteri vero canonici maiores suas preb
endas interveniendo singulis diebus in una ex dictis
horis principalibus & una ex horis minoribus lucrab
untur

Et prefatus sebastianus quo ad vixerit
& quoties ille in cuius favorem dictus sebastianus
illos pro tempore resignare contingerit pro prebenda
sua centum scuta auri sibi per capitulum prefatus
annuatim in S. Joannis & domini nostri iesu
Christi natalitatum festivitibus ministranda
percipiet

Nec non quod numerus canonicorum

& præbendarum maiorum prædictorum reducatur
 & reduci debeat ad numerum viginti quinque cano-
 nicorum comprehensis canonicatu & præbenda-
 mensæ episcopali unitis itaque dictis canonicis
 maioribus supra nominatis quibus de ijs pro har-
 prima vice provideatur vel aliquibus ex eis ceden-
 tibus vel decedentibus seu alicui vel aliquibus ex
 eis de dignitate vel personatu ipsius ecclesiæ pro-
 visum fuerit Canonici & præbendæ maiores
 per eos prius obtenti eo ipso suppressi & exti-
 ncti existant & nullus in ipsis succedere possit
 donec numerus canonicatum & præbendarum
 huiusmodi Cinctus canonicatibus & præbendis
 Mensæ Episcopali dignitatibus & personatibus
 prædictis annexis ad dictum numerum viginti qui-
 nque reducti fuerint

Et similiter numerus canonicatum
 & præbendarum minorum reducatur ad numerum
 triginta duorum Itaque cedentibus & decedentibus
 aliquibus ex dictis canonicis minoribus seu si alicui
 ex eis de canonicatu & præbenda maioribus provi-
 sum fuerit loco illorum nullus assumatur sed cano-
 nicatus & præbendæ minores per eos obtenti sup-
 pressi & extincti existant donec & quousque in
 ipsa ecclesia fuerint triginta duo canonici mi-
 nores dumtaxat & huiusmodi reductione facta-
 quotiens inde aliqui ex dictis canonicatibus &

præbendis minoribus quousmodo vacauerint
similiter illi vacantes canonicatus & præbendæ
esse desināt ac suppressi & extincti eo ipso exi-
stant nec ulterius canonicatus & præbendæ
dicti nominari vel censi possint sed loco ipsorum
triginta duorum canonicorum minorum cedentium
vel decedentium sex hebdomadarij missarum
maiorum & missarum matutinarum per episcopum
viginti sex vicarij canonicorum maiorum nuntia-
pandi tam per episcopum quam dignitates & perso-
natus obtinentes & alios canonicos maiores modo
infra scripto deputentur. **Ac** episcopus quotiens
loca ipsorum sex hebdomadariorum vacauerint ple-
nam & liberam aliorum hebdomadariorum institu-
tionem & destitutionem habeat sic tamen quod
ipsi hebdomadarij ad nutum ipsius episcopi a-
mouibiles existant qui non recipiantur nisi fuerint
in præbiteratu ordine constituti & per duos per
ipsos capitulum deputandos in lectura cantu & sui
corporis dispositione & deiore habiles & idonei reper-
ti fuerint. Et si quis hebdomadarius per episcopum
institutus seu instituendus eidem ecclesie per
quinquennium in loco hebdomadarij deservierit
non possit per episcopum successorē aut successores
eius qui eum instituerit destituti nisi de consilio
& consensu præfatorum capituli.

NEC NON IDEM episcopus duos

vicarios & singuli ex dictis canonicis maioribus
 tam dignitates & personatus obtinentes quam alij
 singulos vicarios habeant Et episcopus in duobus
 primis vicariorum locis post huiusmodi reductionem
 quouismodo vacaturis suos duos deinde propositus
 subsequenter alij dignitates & personatus nec non
 canonicatus & praebeudas maiores in eadem ecclesia
 obtinentes iuxta eorum ordinem singulos suos vic-
 arios habuerint ponere & instituere possint Et
 postquam dictus episcopus duos & singuli ex dict-
 is canonicis singulos vicarios habuerint Imposterum
 dictus episcopus suorum duorum & singuli canonici
 suorum singulorum vicariorum qui etiam ad nutum
 ipsorum episcopi & canonicorum maiorum ac
 cuiuslibet eorum respective amovibiles existant lib-
 eram institutionem & destitutionem habeant Ipsiq-
 omnes & singuli vicarij instituendi exceptis vic-
 arijs episcopi capitulo presentari debeant nec ven-
 piantur nisi prius per duos per capitulum deput-
 andos in lectura cantu & corporis dispositione &
 deiore idonei repecti & in praebiteratus ordine
 constituti fuerint Quodque nulli ex episcopo &
 canonicis liceat a dictis vicarijs pro huiusmodi-
 institutione aliquid exigere vel accipere seu cum
 illis de portione aliqua fructuum seu distributio-
 num pacisci sub excommunicationis & alijs in-
 Symoniacos a seve statutis poenis &.

Ac quod hebdomadarij &

vicarij quos modo prædicto in loca canonicorum minorum supra nominatorum & qui nunc sunt in ecclesia magalonensi & monasterio sancti Benedicti prædicti instituti instituentur ut præfertur non dicantur canonici nec villo modo censeantur in ipsa ecclesia titulati nec possint capitulum facere aut universitatem

NEC non quod dicti canonici minores supra dicti & qui nunc sunt in ecclesia & in monasterio prædictis quo ad vivierint in distributionibus bonorum mensæ capitularis percipiant singuli tres partes de quatuor vni præbendæ canonicalis sit quod portio seu præbenda canonicalis excedat portionem seu præbendam vnius canonicorum minorum In vna quarta parte dumtaxat Et dicti hebdomadarij & vicarij canonicorum qui in loca dictorum canonicorum minorum succedunt percipiant eam solum portionem eo modo quo per ipsos capitulum statuetur & ordinabitur quæ quidem portio pro varietate temporum ad arbitrium illorum augeri vel minui poterit & ultra dictam præbendam quilibet dictorum hebdomadarioꝝ siue fuerint de canonicis siue non percipiat annis singulis summam viginti quinque librarum tironentium s

QUODQUE

176

collatio & plena ac omnimoda dispositio dictæ præposituræ cum pro tempore vacauerit pleno iure pertineat ad dictos capitulum qui nominando & eligendo illam conferre possint itaque ille quamplures numero de dicto capitulo nominaverint provisionem dictæ præposituræ obtinuisse censeatur & obtineat ac per episcopum vel episcopo recusante per antiquiorem vel primum in sede & voce eorum qui eum nominaverint ab eodem nominato iuramentum præstari solitum recipi ipseque nominatus in realem possessionem dictæ præposituræ induci & stallum sibi assignari possit ipseque pro præposito habeatur

Quodque ultra liberam institutionem & destitutionem sex hebdomadariorum & duorum vicariorum episcopi ut præfertur ad episcopum ipsum spectet collatio ditorum archidiaconatus maioris & cantoriæ Nec non tanquam de beneficijs ad collationem ipsius episcopi antea pertinentibus dotata eleemosinaria prædictorum cum canonicatibus & præbendis illis annexis cum pro tempore vacaverint Nec non eundem episcopum libera facultate perpetuam capellam ad altare undecim milium virginum situm in Claustro ecclesiæ sancti petri insulæ magalonensis prædictæ antea illius canonici per solum episcopum Magalonensem conferri solitam de cetero conferendi clericis secularibus de quibus sibi visum fuerit alias sufficientibus & idoneis

Nec non ponendi seu deputandi doctorem

theologum qui legendo & prœdicando prout per statuta ipsius ecclesiæ edenda dispositum fuerit vicariam canonicalem prœbendam sine tamen titulo vel iure canonicatus in eadem ecclesia percipiat Et inquisitor hereticæ prauitatis in ciuitate & diocesi montis pessulauensi apostolica autoritate prædicta vigore presentium deputatus censatur & eadem autoritatem & facultatem habeat quas inquisitor ipsius hereticæ prauitatis in partibus illis auctoritate apostolica deputatus habere consuevit. **A**c cum episcopo in negotiis eiusdem hereticæ prauitatis (pro vt de iure) procedere nec aliis inquisitor de officio inquisitionis huiusmodi in eisdem ciuitate & diocesi se introuire possit Successores vero ipsius Guillelmi episcopi pariter habeant deputare dictum theologum doctorem qui tamen per dictos successores positus non prius pro recepto habeatur aut aliquid de dicta prœbenda percipere possit quam per prapositum & archidiaconos ipsius ecclesiæ examinatione facta idoneus repertus ac admissus fuerit.

Quodque ad dictum prapositum collatio & quauis alia dispositio omnium beneficiorum quorum collatio vel alia dispositio dudum hactenus pertinuit ad prapositum dictæ ecclesiæ magalouensis pro tempore existentem exceptis officiis elemosinarum ac omnibus prioratibus regularibus ab eadem ecclesia dependentibus Et vicariis perpetuis parrochialium ecclesiarum s: Sixti de perolis

S. Jac: de pradis: S. Steph: devillanova Beatae mariae
de pignano Supradictarum & aliarum quarumcumque ecc
lesiarum mensae capitulari dictae ecclesiae magalouensis
unitatum quibus per praebiteros conductitios (ut praese
rtur) in diuinijs deseruietur ac etiam postquam unio
prioratus Sancti firmini huiusmodi effectum sortita &
ille cum effectu mensae capitulari unitus fuerit spectet
ad eundem propositum libera collatio prioratum suae
ecclesiarum Sanctae annae & Sancti pauli ac Sancti Mat
thaei & Sancti nicolai & Sanctae Crucis ac Sancti Thomae
Monspensulanensis

Et ad archidiaconum maiorem praesentatio
& quaevis alia dispositio rectoriarum & aliorum benefi
corum seu ecclesiarum a prioratu de ambileto albien
sis diocesis dependentium qui prioratus officio praedicto
celerariae dicti monasterij unitus existit et in cuius cele
rariae locum dictus archidiaconatus maior surrogatur prout
ad dictum celerarium hactenus pertinuerint

Excepta vicaria perpetua parochialis eccle
siae Beatae mariae de valentia dictae albienensis diocesis
cuius praesentatio & omni moda dispositio ad archidiaco
num praedictum de valentia simul cum collatione & dis
positione Capellae Beatae mariae de oliueto prope villa
nouam dictae magalouensis diocesis pertinebit

Ac canonicatus & praebendae dicto sebas
tiano collatorum quotiens pro tempore varauerint ad
praefatum augustinum Cardinalem & Successores suos

dicti monasterij sancti victoris **Abbat**es seu commenda-
tarios pro tempore existentes

ALIARVM vero dignitatum personarum
canonicatum & prebendarum parochialium
ecclesiarum & aliorum quorumcumque beneficiorum
dictae erectae ecclesiae libera collatio & omni moda alia
dispositio ad eisdem capitulum pertinebit. Exceptis
illis quae episcopo dignitatibus & personatibus dictae
ecclesiae & augustino Cardinali ac successoribus suis
abbatibus seu commendatariis praefatis specialiter reservan-
tur

Fiat tamen huiusmodi collatio vel alia disposi-
tio per canonicum hebdomadarium hoc modo videlicet
quod facta translatione dictae ecclesiae et ex die datae
publicationis praesentium occurrente prima vacatione
alicuius beneficii seu dignitatis personatus aut officij
seu cuiuscunque alterius qualitatis in eadem ecclesia consis-
tentis vel ab eadem dependentis beneficii dicta propositura
& alijs expresse ad collationem seu dispositionem
episcopi propositi & archidiaconorum dictae ecclesiae &
augustini Cardinalis ac successorum suorum abbatum seu
commendatariorum praedictorum reservatis exceptis (ipsius
beneficii cuius primo loco sic occurreret vacatio (dum modo
in manibus & potestate ordinarij collatoris vacaverit)
collatio & alia dispositio ad episcopum spectet sitque
in illius turno seu septimana qui turnus seu septimana
habebunt pro ineptis sabbato praecedenti proxime ante
huiusmodi vacationem in octava solis 5

ET PRO OMNI IVRE SIBI RATIONE

pontificalis dignitatis ac canonicatus & prae-benda dictae mensae episcopali annexorum aut alias in dictis collationibus & alijs ecclesiasticorum Beneficiorum dispositionibus quae hactenus ad capitulum dictae ecclesiae magalonen-sis nec non dignitates personatus officia beneficia suppressa & prioratus dictae mensae capitulari vicibus pro tempore obtinentes pertinuerunt ultra collationes dictorum archidiaconatus maioris cantorie elemosinariorum sex hebdomadarum duorum suorum vicariorum ac loci doctoris Theologi habeat idem episcopus Turnum suum duplicem hoc est quod in quolibet Turno duret per duas hebdomadas integras & continuas ac dispositionem quorumcumque dictorum beneficiorum in eisdem duabus septimanis varaturorum & ulterius ultra dictum Turnum & duplicem hebdomadam semper idem episcopus in secundo Turno habeat unam hebdomadam simplicem videlicet quanta denarii hebdomadam eiusdem Turni computatis omnibus hebdomadis eiusdem Turni etiam illis duabus quas episcopus habuerit in initio eiusdem.

ET DEINDE postquam idem episcopus habuerit duas primas hebdomadas praepositus habeat tertiam & scilicet omnes & singuli canonici maiores tam dignitates & personatus obtinentes quam singuli alij habeant unam hebdomadam secundum suum ordinem & Turnum in sabbato & octava solis incipendam ut praefertur collationesque seu alias dispositiones quorumcumque beneficiorum in quicunque sua hebdomada varaturorum dicta quinta denarii hebdom

ada Secundi Turni episcopo reservata Et pariter reser-
uetur proposito ultra suum turnum sexta decima hebdo-
mada dicti Secundi Turni & sequens immediate aliam
septimanam singularem episcopo reservatam quibus
duabus hebdomadis quinta decima ac sexta decima Secun-
di turni Turnus aliorum canonicorum remaneat in-
suspensio

Itaque canonici noviter recepti siue
dignitates ac personatus obtineant siue non hebdomadam
& turnum non habeant in Turno ante receptionem
illorum incepto & currenti sed in primo Turno post
eorum receptionem huiusmodi per episcopum inap-
tando in suo ordine Turnum habere incipiant

Nec possunt dicti canonici tam dignitates
& personatus obtinentes quam alij collationes in-
corum turnis seu septimanis facere nisi per se ipsos
vel suos vicarios qui sunt de Numero canonicorum
maiorum & de capitulo

Et si contingat canonicum hebdo-
madarium in sua hebdomada decedere collatio canoni-
catus & prebendæ eiusdem & aliorum illius benefi-
ciorum que in eadem septimana contingerit vacare
exceptis illis quæ episcopo & archidiacono dictæ eccle-
siæ ac augustino Cardinali & commendatario & suc-
cessoribus suis præfatis ut præfertur specialiter &

reseruantur & quæ ad episcopum spectabunt ad
propositum eiusdem ecclesiæ pertineant sic tamen
quod sibi in turno non computentur 179

Sede autem episcopali vacante

omnium & singulorum dignitatum personatum
canonicatum & prebendarum aliorumque benefi-
cium ecclesiasticorum quorum collatio presentatio
provisio & quævis alia dispositio ad dictos episco-
pum & capitulum tam coniunctim quam diuisim
spectabit collatio & provisio presentatio seu quævis
alia dispositio ad canonicum hebdomadarium in suo
turno vacationis illorum tempore existenti (duta pro-
positura excepta pertineat

Quodque successores ipsius aug

ustini Cardinalis & commendatarij dicti monasterij sancti
victoris abbates seu commendatarij pro tempore existentes
quotiescunque ad dictam ciuitatem montispessuli accesserint
& eorum dictæ erectæ ecclesiæ ingredi seu sequi voluerint
primum & honorabilem locum in choro huiusmodi post
episcopum habeant dum tamen quod prius tam ipsi su-
ccessores quam conuentus eiusdem monasterij sancti
victoris capitulariter & legitime congregati segregationi
exemptioni suppressioni extinctioni & alijs prædictis consen-
tiant Et antiquam huiusmodi segregationi exemptioni
suppressioni extinctioni & alijs præmissis dicti successores
dicti Augustini cardinalis & etiam commendatarij ac
conuentus dicti monasterij sancti victoris legitime & capitu-
lariter congregati consenserint iure conferendi prebendam
prædictam seu etiam prærogatiua dictum locum obtinendi

nullo modo gaudeant

AC quod NVLLVS ad di

gnitates & personatus predictas promoueri seu assumi
possit nisi canonicus maior dictae ecclesiae in ea actu rece
ptus & de illius maiorum canonicoz numero fuerit
Itaque nullus alius ad huiusmodi dignitatis & persona
tus capax seu idoneus reputatur etiam in viis cuiusam
que dispensationis nec ad dictos canonicatus & praebe
das maiores quouis modo etiam per adeptionem dignit
atis vel personatus ecclesiae erectae huiusmodi cum
canonicatu illi annexo vacantis vel vacaturos assumi
possit quam unus ex dictis canonicis minoribus supra
nominatis quandiu aliquis ex eis superuixerit imo ipsi
canonicatus & praebeendae maiores illorum variatione
occurrente eisdem canonicis minoribus & dignitatibus
at personatus predicti dictis canonicis maioribus eo
ipso affecti censeantur nisi forsan nullus repugnetur ex
canonicis minoribus superuivens qui huiusmodi canonica
tus & praebeendae maiores collationem vellet accipere quo
casu vel etiam non superstitibus aliquibus ex dictis ca
nonicis minoribus is ad quem spectabit libere providere
poterit de alio sit quod viuentibus aliquibus ex dictis cano
nicis minoribus canonicatum & praebeendam maiores var
cantibus non renouantibus accipere nullus alius ad dictos cano
nicatum & praebeendam maiores capax seu idoneus censeatur
vel promoueri possit etiam in viis cuiusunque dispensationis

Etsi quis contra praemissa

contulerit seu prouiderit collatio & prouisio sint
nulla & nullius roboris ac potestas prouidendi similis.
& similiter restricta & limitata ad episcopum montis
pessulanensem proximum superiorem deuoluatur
qui si pariter contra promissa contulerit seu proui-
derit collatio & prouisio huiusmodi nulle sint potes-
tasque similis prouidendi ad alium superiorem pro-
ximum sic gradatim usque ad sedem apostolicam
deuoluatur

Et ubi aliqua ex dictis dignitatibus per-
sonatibus canonicatibus & praebeendis maioribus vel
minoribus hebdomadarijs seu praebeendis simplicibus
inter aliquos in praetorio vel possessorio litigiosa
fuerit nullas colligatis aliquos illius fructus percipere
aut turnum in collationibus habere possit seu debeat
donec sententiam recedentis ad minus ab eo ad
quem spectat obtinuerit sed iidem fructus cedant
capitulo vel thesauro ipsius ecclesiae

Et ne propter litem eiusmodi ecclesia
ministeriorum numero fraudetur ad descriuendum in
locum beneficij litigiosi praefati capitulum per-
sonarum idoneam deputent & eidem de fructibus
praebeendarum soluant stipendia: ipsorum capituli
arbitrio moderanda

Ac etiam ut ecclesia ipsa indumentis
localibus libris & alijs ornamentis decentibus fulci-
ri & illa refici & augeri valeant quod promouendi
seu assumendi in futurum ad pontificalem vel

081
alias supradictas dignitates personatus canonatus
& prae bendas in noua receptione sua teneantur
offerre pro praemissis summas infra scriptas videlicet
promouendi ad pontificalem vel alteram ex dictis
dignitatibus quinquaginta scutorum auri cigni so
lis in auro promouendi vero ad unum ex dictis
personatibus quadraginta scutorum auri similium
promouendi autem ad unum ex dictis canonicis
maioribus triginta scutorum auri similium summas
Sic quod donec dictas summas realiter & cum effectu
obtulerint & soluerint nihil omnino de fructibus seu
bonis mensae capitularis consequi aut lucrari vel
aliquam distributionem percipere possint sed id quod
ille soluere differens ~~posset~~ lucrari cedat ecclesiae the
sauro hoc saluo quod qui nouiter ad pontificalem digni
tatem promotus fuerit ad dictam summam quinquagui
ta scutorum nisi post annum a die receptionis prae
bendae computandum minime teneatur

Et si ecclesia ipsa litigiosa fuerit
seu super illius regimine & administratione lis pend
eat ita quod neuter promotus gaudeat fructibus prae
bendae quam assequi debet in praesentia fructus illius
sint loco dictae summae usque ad illius valorem

Quodque episcopus pro tempore exis
tens per seipsum vel vicarium qui sit unus de nu
mero canonicorum maiorum actu in dicta ecclesia
receptus & de corpore capituli quem ad hoc episcopus
constituere teneatur canonicorum tam maiorum —

quam minorum etiam dignitates & personatus
obtinentium ac vicariorum canonicorum hebdoma-
darioz simplicium prebendatorum & aliorum -
dicto erectæ ecclesiæ ministriorum criminales causas nec
non eorundem causas civiles etiam per seipsum vel
dictum vicarium si præsens in ciuitate fuerit alioquin
dictas civiles causas per suum officialem Et hæc
omnes non in consistorio officialitus sed alibi in
loco a concursu populi remoto audire tractare & defini-
re teneatur & debeat nec per alium vel alios aut
in illos vel illorum aliquem nisi quatuor editis per
sex dierum inter singula edita intervalla precedenti-
bus excommunicationis suspensionis & interdicti
sententias ferre possit

Ipseque vicarius episcopi si fuerit de
canonica dignitate aut personatus obtinens in ecclesiæ
capitulo & cæteris locis sub loco sibi ratione sue digni-
tatis vel personatus competenti sedeat & incedat

Si vero fuerit canonicus maior dignitatem
vel personatus non obtinens quamdiu vicarius fue-
rit sedeat incedat locum & vocem habeat post operari-
um ultimum personatum obtinentem immediate ante
omnes alios simplices canonicos in choro vero sedeat
in cathedra post archidiaconum de valentia a parte
sinistra

Quodque de cætero per capitulum dictæ
erectæ ecclesiæ in ipsa ecclesiæ sancti petri insula mag-
alonsis ponatur ad cultum diuinum unus ex canonicis
maioribus ipsius ecclesiæ qui habeat secum unum

17
Vicarium & sex alios presbiteros conductitios vel
si capitulo visum fuerit mittantur aliqui ex dictis canon-
icis minoribus dictae ecclesiae, loco dictorum sex presbi-
terorum conductitiorum usque ad dictum numerum sex
vel minorem. qui quidem canonici maior cum dictis
vicario & canonicis minoribus loco dictorum presbi-
terorum conductitiorum sub capitulo si illi visum
fuerit mittendis ibidem residere teneantur continue
per sex menses seu a prima die lune post festum
Beati Lucae qua celebratur capitulum generale -
usque ad diem lune crastinae dominicae qua canta-
tur euangelium Ego sum pastor bonus & qua
celebrabitur aliud capitulum generale in erecta ecclesia
praedicta in qua die alius canonicus de maioribus eli-
getur in rectorem dictae ecclesiae sancti petri insulae
magalonensis qui in ea cum suo vicario similiter usque
ad aliud capitulum generale prima die lune post
dictum festum beati luciae celebrandum residere tene-
atur qui quidem canonicus maior Rector nuncupandus
una cum canonicis minoribus si quid ad deseruendum
in dicta ecclesia sancti petri insulae magalonensis depu-
tati fuerint deseruendo in eadem per dictum tempus
habebuntur pro praesentibus in ecclesia cathedrali illarum
ue praebendas integras consequentur loco stipen-
diorum

Et si quis ex dictis canonicis maioribus
vel minoribus per dictum capitulum ad deseruendum
in dicta ecclesia insulae magalonensis electus in eadem
residere & deseruire recusauerit puniatur in perditis

ne omnium Lucrorum seu emolumentorum de distribu-
tionibus per sex menses continuos ante huiusmodi retri-
butionem aut per proximos sex menses lucrandos Et ali-
us in eius locum eligatur qui si non paruerit similiter
puniatur & deinde pariter tertius & quartus etiam
subsequenter

ILLI vero maiori qui in locum recusantis in rectorem
electus fuerit & paruerit dentur per ipsos canonicos
viginti quinque librae turonenses ipseque canonicus
Rector cum suo vicario & sex presbiteris conductitijs
seu canonicis maioribus si ut praefertur deputati
fuerint teneantur dicere & celebrare in dicta ecclesia
insulas omnes horas canonicas & missas in eadem eccle-
sia diebus & celebrari solitas & fundatas ordine modis
& formis pro eisdem capitulum statuendis absque
eo quod de fructibus dictae mensae capitularis etiam si
pro fundatione annuisationum in eadem ecclesia
insule per eos celebrandum deputati fuerint aliud
quam quod eis per dictos capitulum constituetur &
assignabitur percipere possint

Quodque pro custodia insulae & ecclesiae maga-
lonensis deputetur unus capitaneus cum duobus so-
dalibus seu militibus & tres seruitores ad deseruien-
dum dictis personis videlicet unus fornerius qui et
iam erit coctus unus scapolarius & alius barquerius qui
bus omnibus ipsi capitulum de alimentis provideant
& cum eis de stipendijs concordent poteritque dictus
Rector scire habere unum seruitorem expensis capi-
tuli quo ad alimenta tantum si vero plures tenere
voluerit id faciat suo sumptu

Super cuius ecclesie sancti petri insula regi-
mine statu alienatione nihil omnino immutari possit
nisi devoluntate & expresso consensu ipsius episcopi
etiam si totum capitulum unanimiter consentiret

Et quod premissa omnia & singula vim
contractus & transactionis ac concordie inter ipsos epi-
scopum priorem capitulum & conventum iuriam
ac regem & apostolicam sedem predictam favore
& contemplatione dicta translationis ac noue erectionis
& institutionis obtineant Ita ut inter cetera dicti regni
privilegia adscribi & computari debeant perpetuo sta-
tuimus & ordinamus ac viiiones & applicationes
huiusmodi sub quibusvis reuocationibus suspensionibus
& derogationibus etiam per nos & sedem predictam
quomodo libet ac sub quibusvis tenoribus & formis pro
tempore factis & faciendis nulla tenus comprehensis sed
semper ab illis exceptis esse & censi ac etiam ad hoc
ut sub illis non comprehendantur ex nunc vero & non
facte suum effectum sortitas ac de uarantibus & non
de uaraturis locis & portuibus dignitatibus officiis
prioratibus & ecclesiis predictis factas Nec non per
illas ex nunc ius in re acquisitum existere & censi
debere Et si per quoscumque iudices quauis autori-
tate fungentes sublata eis & eorum cuilibet quauis
aliter iudicandi & interpretandi facultate & autoritate
iudicari & defini debere decernimus

QUOCIRCA venerabilibus fratribus nostris Caser-
tanensi & Vabrensi episcopis ac dilecto filio officiali

Nemausensi per apostolica scripta mandamus quatenus
 ipsi vel duo aut unus eorum per se vel alium seu alius
 presentis litteras & in eis contenta quacunque ubi &
 quando opus fuerit & quotiens pro parte Guillelmi &
 pro tempore existentis episcopi monspeliensis nec non
 capituli & canonicorum ac monachorum predictorum
 seu aliorum eorum desuper fuerint requisitis solem-
 niter publicantes eis que in premissis efficacis defen-
 sionis presidio assistentes faciant auctoritate nostra
 segregationem dismembrationem separationem exem-
 ptionem suppressionem extinctionem reductionem
 erectionem institutionem translationem concessionem
 statutum & ordinationem & alia premissa firmiter
 observari ipsosque episcopum & capitulum canoni-
 cos & monachos illis ac professione vel quasi absolu-
 tionis dispensationis indulti abolitionis & decreti pre-
 dictorum pacifice gaudere non perturbantes eos de
 super per quoscunque quavis auctoritate fungentes quo
 modo libet indebite molestari nec non michaellem
 de sacratibus recepto prius ab eo nostro & Romanorum
 ecclesie nomine fidelitatis debito solito iuramento
 iuxta formam quam sub bulla nostra mittimus intro-
 clusam in ecclesie preposituram Et petrum rogare de
 in maioris ac Joannem de Lauselerigio in de-
 Valentia Et Bernardinum de Ranco in de castro
 archidiaconatum nec non Guillelmum pelleti in
 Cantorie Et Joannem De Blandiaco in sacristia
 Et petrum Jaurini in elemosinaria Et antonium
 albi in operaria nec non Guillelmum pellicerij episcopi
 ac reliquos omnes & singulos supradictos quibus minores
 Et maiores canonicatus & prebendas huiusmodi continemus

in maiorum & minorum canonicatum & prebendarum
eis respective collatorum illorum que omnium suorumque
& pertinentiarum praedictorum corporalem possessionem
respectue inducant auctoritate nostra & defendant in
ductos amos quibusvis detentoribus ab eisdem facient
vulturnum pellicerij olim episcopus & alios praefatos
ad prebendas eis collatas huiusmodi in dicta erecta ecclesia
in canonicos recipi & in fides stallo eis & eorum cuilibet
in eorum ac loco in capitulo ipsius erectae ecclesiae cum
dicti iuris plenitudine assignatis Nec non michi de sarra-
tis ad praeposituram Et pet: nogarede ad maiorem ac
Joan. de lauselerigio ad de valentia Nec non Bern.
de thanco ad de castijs archidiaconatus ac vill: pelleti
ad cantuariam Et Joan de Blandiaco ad saristiam ac
pet: saurini ad elemosinariam Et aut: albi ad-
operariam praedictas ut est moris admitti Eisdemq: michi
de saratis de praepositura ac pet: nogarede maioris
ac Joan de lauselerigio de valentia Et Bern. de thanco
de castijs archidiaconatum nec non vill: pelleti de
cantaria Et Joan de Blandiaco de saristia ac pet-
saurini de elemosiniaria Et aut: albi de operaria
praedictorum Et alijs quibus maiores & minores canonicatus
& prebendas huiusmodi (ut praefertur) contulimus de
illorum fructibus redditibus proventibus suis &
obventionibus omnibus integre responderi contradito-
res quoslibet & rebelles per censuras & poenas eccle-
sticas ac etiam pecuniarias eorum arbitrio moderandas
Et alia opportuna iuris remedia appellatione postposita
comperendo ac legitimis Et super ijs servatis processibus

cenfuras & poenas ipsas etiam iteratis vicibus aggra-
uando Inuocato etiam ad hoc si opus fuerit auxilio
brachij secularis

NON OBSTANTIBVS ^{priori.}

Voluntate nostra praedicta ac Constantianensis vniuers
perpetuas nisi in casib: a iure permittis sibi prohiben-
tis nouissime celebrati lateranensis conciliorum nec
non pio memoriae Bonifacij papa octauo etiam prede-
cessores nostri qua cauetur ne quis extra suam ciuitatem
vel diocesim nisi in casibus exceptis casibus & in illis ultra
vnam diocesim a fine sua diocesis) ad iudicium euocetur seu
ne iudicet a sede praedicta deputati extra ciuitatem vel
diocesim in quibus deputati subeunt contra quoscuq:
procedit aut alij vel alijs vias suas committere pra
sumam Et de duabus dietis in concilio generali edita
& quibusuis alijs apostolicis nec non in provincialibus
& synodalibus concilijs editis generalibus vel specialibus
constitutionibus & ordinationibus nec non ecclesiae magis
conensis & monasteriorum. nec non sancti augustini
& sancti Benedicti ordinum praedictorum Iuramento
& confirmatione apostolica vel quavis firmitate
alia roboratis statutis & consuetudinibus etiam in
ipsorum ecclesiae magalouensis & monasterij sancti-
Benedicti fundationibus per quoscuq: ecclesiasticos
etiam Romanos pontifices praedecessores nostros vel
seculares quauis etiam imperiali Regali vel alia
quavis ecclesiastica vel seculari dignitate fungentes
seu ad eorum requisitionem quavis auctoritate etiam
intuitu & fauore status regularis ac ordinum praedict-
orum editis Etiam quod personae ad aliquem vel

aliquos ex locis ecclesie magalouensis & monasteri-
orum sancti Benedicti predictorum assumendo ex istis
locis ciuitatibus vel diocesis ac de cetero genere perso-
narum esse & assumi debeant disponentibus nec non
privilegijs & indultis etiam apostolicis eiusdem ecclesie
Magalouensis & monasterio sancti Benedicti ac ordinibus
predictis sub quibusunque tenoribus & formis ac cum
quibusvis etiam derogatoriis derogatorijs alijsque
efficacioribus & insolitis clausulis nec non irritantibus
& alijs decretis etiam motu propria & ex quibusvis
causis ac quavis consideratione etiam iteratis verbis
concessis approbatis & invocatis Quibus omnibus
etiam si de illis eorumque totis tenoribus specialis specifica
indivisa & expressa non autem per clausulas generales
etiam idem importantes mentio seu quavis alia expressio
habenda aut aliqua alia exquisita forma ad hoc seruanda
foret Tenores huiusmodi ac si de verbo ad verbum nihil
peritus obuiuso ac forma in illis tradita obseruata inser-
ti forent presentibus pro sufficienter expressis habentes
illis alias in suo robore permansuris hoc vice dumtaxat
specialiter & expresse derogamus quodque forsau dictum
monasterium sancti Benedicti de bonis prefatis monasterij
sancti victoris seu redditibus prioratuum & aliorum benefi-
cium ab eo dependentium in toto vel in parte fundatum con-
structum vel dotatum fuerit & huiusmodi bonorum reddituum
prioratuum & aliorum beneficiorum ac dependentium intui-
tu fauore vel alias eidem monasterio subiectum sit &
ab eo dependeat ac quod loca eiusdem monasterij sancti
Benedicti sive ad diuinum cultum sive ad litterarum studia
vel aliqua ex eis assumendi ex dicto monasterio sancti
Victoris vel illius membris & dependentijs aut alijs.

civitatibus vel diocesis suis locis assumi debeant etiam
 per illius fundatores & in illius fundatione decretum &
 ordinatum ac quacumque contradictione minorum partium
 capituli ecclesie Magaloniensis & conventus monasterij
 sancti Benedicti predictorum foras facta seu facienda
 ac dissensu seu consensus defectu vel contradictione
 prefatorum conventus dicti monasterij sancti victoris
 vel aliorum ex eis etiam foras facta seu facienda con-
 trariis quibuscumque. Aut si aliqui super canonicali-
 bus & monachalibus portionibus ac dignitatibus perso-
 natibus administrationibus vel officiis ecclesie magalo-
 nensis & monasterij sancti Benedicti predictorum necnon
 prioratibus ac huiusmodi speciales vel alij beneficia
 ecclesiasticas in illis partibus generales dictae sedis vel lega-
 torum eius literas impetrarint etiam si per eas ad inhibi-
 tionem reservationum & decretum vel alias quomodolibet
 sit processum Quasquidem litteras & processus habitos
 per easdem & inde secuta quacumque ad loca canonicas
 & monachales portiones dignitates personatus administrationes
 vel officia necnon prioratus ecclesias vicarias & beneficia
 suppressa & unita huiusmodi volumus non extendi Sed nullum
 per hoc eis quoad asserationem locorum canonicalium
 & monachalium portionum ac dignitatum personatum
 administrationum vel officiorum seu prioratum aut
 beneficiorum aliorum praevindictum generari. Aut si ali-
 quibus communiter vel divisim ab eadem sit sede indul-
 gentum quoad receptionem vel provisionem alicuius minime
 teneantur & ad idem compelli aut quod interdicti suspensi
 vel excommunicati aut extra vel ultra certa loca ad iud-
 cium evocari non possint per litteras apostolicas non
 facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum
 de indulto huiusmodi mentionem & quibuslibet alijs
 privilegijs & indulgentijs ac litteris apostolicis generali

21
bus vel specialibus quorumcumque tenorem existant per
quos presentibus non expressa vel totaliter non incerta
effectus eorum impediri valeant quomodolibet vel differri
Et de quibus quorumcumque tenoribus de verbo ad verbum
habenda sit in nostris literis mentio specialis

PROVISO quod propterea prioratus uniti nec non
canonicatus & prae-bendae Guillelmo pellicerij episcopo
& pontio praefatis collati ac locis & canonicalis portio
nec non sacristia ecclesiae Nemausensis huiusmodi deb
itis non fraudentur obsequiis & animarum cura in prior
atibus unitis & sacristia praedictis Si qua illis immi
neat nullatenus negligatur sed loci & portionis ac
canonicatum prae-bendarum nec non sacristiae praedicto
rum congrue supportentur onera consueta

Nos enim transumptis praesentium
seu processibus aut literis executorum praedictorum vel
alicuius eorum cum illarum insertionis manu notarij
publici subscriptis & sigillo alicuius illorum seu cuiusvis
curiae ecclesiasticae in aut persona in dignitate ecclesiastica
constitutae munitis eandem prorsus fidem in iudicio
& extra adhibendam fore quae ipsis literis originalibus
adhiberetur si forent exhibitae vel ostensae

Nec non qua ad unionem annexionem
& incorporationem prioratuum per dissolutionem unionum
illorum vacantium ac collationes & provisiones nostras
praedictas (prout est) si attentatum est forsan hactenus
Et quo ad illas nec non quo ad alia praemissa ex nunc
si serius super ijs a quoquam quavis auctoritate

scienter vel ignoranter contigerit attentari irritum
& inane decernimus

NULLI ergo omnino hominum liceat hanc
paginam nostre absolutiōis segregatiōis dismem-
bratiōis, separatiōis exemptiōis suppressiōis exti-
nctiōis reductiōis erectiōis institutiōis uniōis annexiō-
nis incorporatiōis, applicatiōis appropriatiōis tran-
slatiōis liberatiōis concessiōis dispensatiōis indu-
cti absolutiōis decreti collatiōis provisiōis statuti ma-
ndati ordinatiōis derogatiōis & voluntatis infringere
vel ausu temerario contraire

SIOVIS AVTEM HOC

attentare presumpserit indignationem omnipotentis
dei ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius
se noverit incursurum.

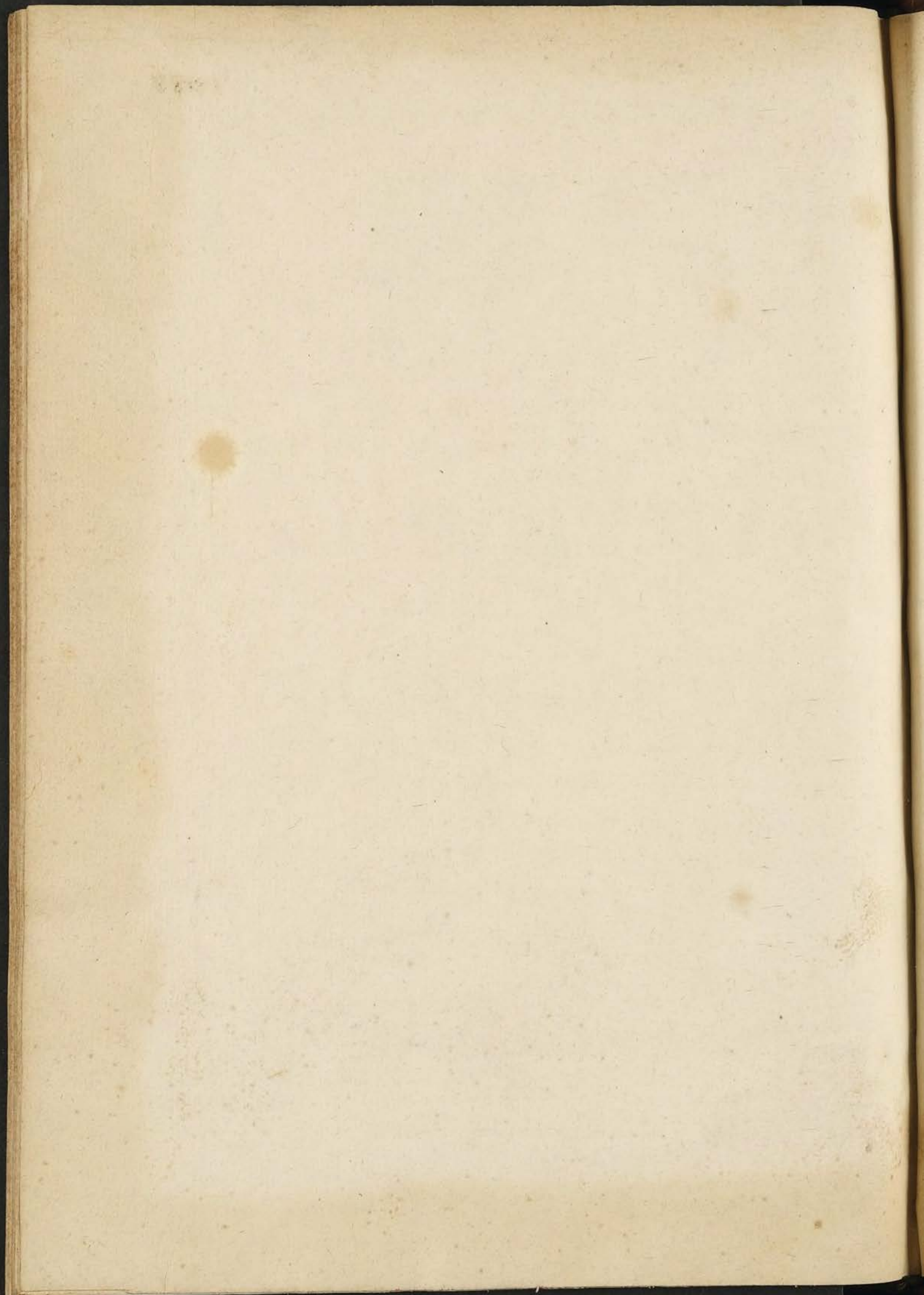
DATVM·ROMAE·APVD

Sanctum petrum anno incarnationis dominicæ
millesimo quingentesimo tricesimo sexto, sexto Cal-
endas aprilis pontificatus nostri anno secundo M.C.
C.C.C. .10. de fortibus .10. milleti .P. medina .10. molueri .10.
aug: cucumus .A. cane: M. de Brancijs

NULLI

SIOVISAVTEH-HOC

DATVM ROTIAE ATVE

100

